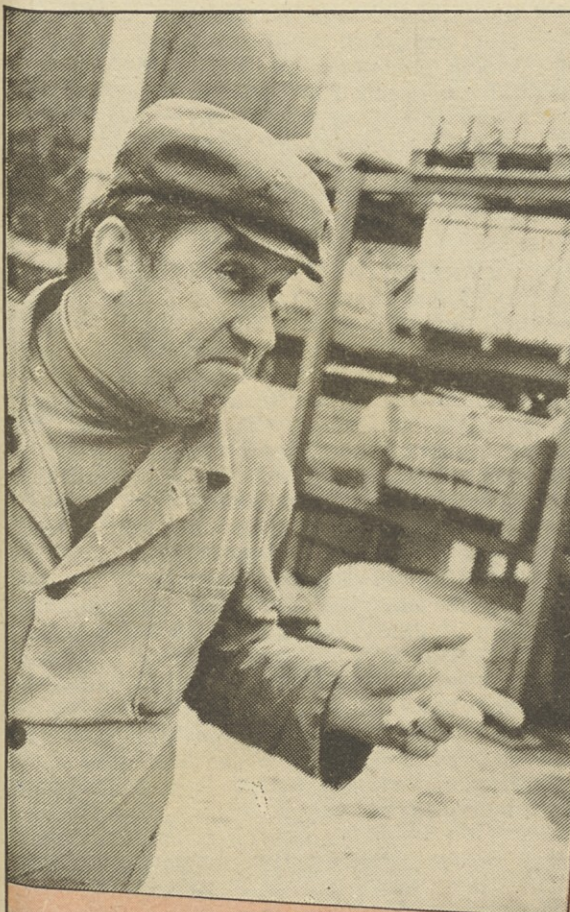

Delavska enotnost

Glasiło Zveze sindikatov Slovenije

Glavni urednik Dušan Gačnik
Odgovorni urednik Franček Kavčič

Ljubljana, 28. novembra 1986
številka 46-47, letnik 45, cena 100 dinarjev

Metod Peternel:
Ni dobro preveč stegovati jezika

Milan Kosmač:
Jaz se v to že ne bom vtikal

Dušan Platiša:
Pa me niso prepričali

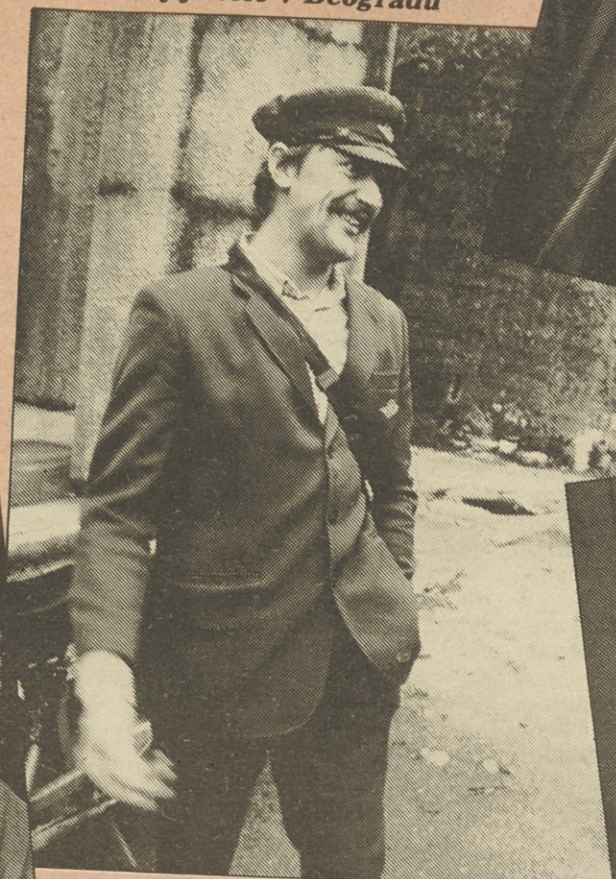
Današnji Delavski enotnosti na pot

Tokratna, tudi prazniku naše republike namenjena Delavska enotnost, razgrinja na svojih straneh razmišljanja o tem, kako v našem gospodarstvu in družbi izpolnjujemo dolgoročni program gospodarske stabilizacije. Očitno je, da v tej družbi, navkljub kongresnim listinam, velikim prizadevanjem za poenotenje mnenj o ključnih vprašanjih družbenega in predvsem gospodarskega razvoja, še zmeraj ni vse dovolj jasno. Zlasti ne v družbeni praksi, pri korenitejšem spreminjanju gospodarske miselnosti in ravnanja.

Morda je to še najbolj opaziti v razpravah o spremembi zakona o združenem delu in ustave, kjer je moč zaznati precej različna mnenja delovnih kolektivov iz vse Jugoslavije, ki so jih v svojih prispevkih zapisali naši kolegi iz drugih uredništev sindikalnih glasil. Največ pozornosti so namenili seveda samoupravnim organiziranosti in uveljavljanju drugačnih družbenoekonomskih odnosov, kot smo jim priče v življenju. Tudi to je povezano kajpak z izpolnjevanjem dolgoročnega programa gospodarske stabilizacije. Kaj mislijo o tem delavci, ki so v skopih izjavah na prvi strani našega časnika povedali pravzaprav bistveno. Ne moremo in ne smemo biti zadovoljni s tem, kako pojmujejo stabilizacijo, ne s tem, kako se vedemo. Sicer pa so na 8. strani zgovornejšje izjave.

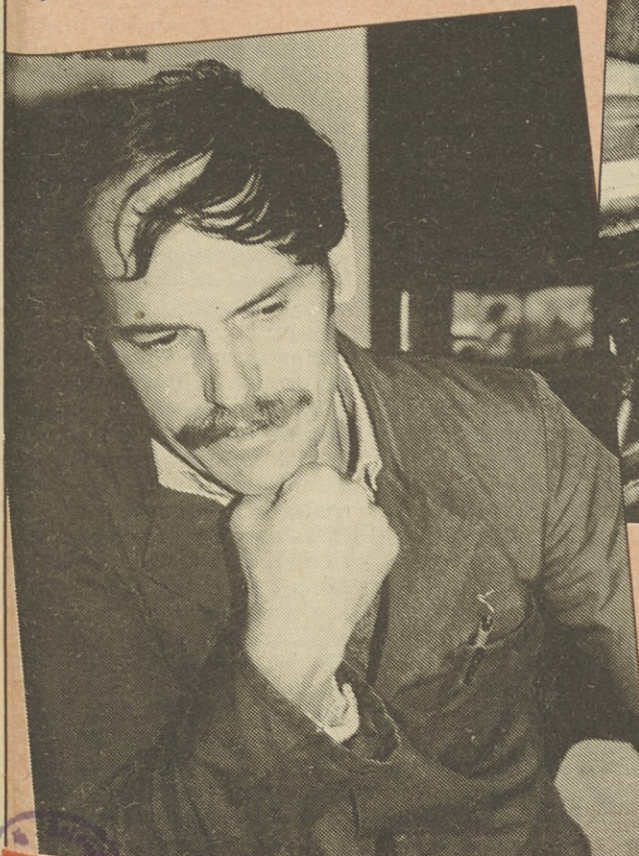
Peter Bevk:
Stabilizacija je da dinar pada

Metod Carli:
Kaj je šele v Beogradu

Lucijan Rejec:
Kmalu bomo vsi slabi

Lenart Prezelj:
O teh rečeh ne vem dosti

**Bralcem
in delovnim
ljudem čestitamo
za 29. november
DAN REPUBLIKE**

IZ VSEBINE:

Robert Černe, izvršni sekretar predsedstva CK ZK Slovenije

ŠIRIMO PROSTOR ZA SVOBODNO USTVARJALNO DELO IN SAMOUPRAVNO DEMOKRACIJO

Andrej Cetinski
O SMEREH SPREMINJANJA GOSPODARSKEGA SISTEMA

Aktualni intervju s prof. dr. Marijanom Korošičem
PREJŠNJA VLADA JE BILA NA PRAVI POTI, A NI VZDRŽALA VSEH PRITISKOV

Kmetijstvo in stabilizacija
NEKAJ ŠKRIPLJE V TOVARNI BREZ STREHE

Družbena lastnina v precepu (ne)učinkovitosti gospodarstva in socializma revščine

TOVARNE DELAVCEM!

Nizka raven kakovosti življenja v Sloveniji
SLOVENCİ SO ŠVEDI Z NAPAKO

Dušan Bogdanov-Senko
VELIKE SPREMEMBE MALE USTAVE

Ob obletnici zakona o združenem delu in predlogih za njegovo spremembo

DELAVSKA USTAVA PONOVO IZIGRALA KMETE

Železarna Nikšič
VRNIMO DELAVCU, KAR JE NJEGOVO

Marles Maribor – spremembo samoupravne organiziranosti narekujejo znane napake tozidske zaprtosti in zahtevni načrti za sanacijo

»GORJE VAM, ČE NE BO BOLJE« – VSE SKLADNO Z ZAKONOM O ZDRUŽENEM DELU

Razhajanje med politiko in razvojnimi potrebami turističnega gospodarstva

V NENEHNEM PEHANJU ZA ENAKE MOŽNOSTI ZA DELO

Pogovor z Bogom Gorjanom, predsednikom republiškega odbora Zveze združenj borcev NOV

NEZADOVOLJSTVO JE GIBALO RAZVOJA

REPUBLIKA DELA

(Misli ob prazniku)

Spominski dnevi ali prazniki imajo glede na vsebino, značaj, razloge in končni namen dokaj različna obeležja. V tej različnosti in raznovrstnosti je marsikaj enotnega ali vsaj podobnega. Najprej je to priložnost, ko se za krajši čas umaknemo vsakodnevni vrveži in odložimo trenutne skrbi. To je tudi čas sprostitve, oddiha in nabiranja novih moči za jutrišnji dan. In naposled je vsak praznik tudi trenutek, ko misel poglobljeno išče odgovore na mnoga vprašanja o našem hotenju in delu, o uspehih in porazih, o vsem, kar nas obdaja in nas napolnjuje bodisi z veseljem bodisi z gnusom. Če nekatere teh misli veljajo za vsa praznovanja, pa ima vsake zase vendarle svojo vsebino, širino in zgodovinski pomen.

Avnoj, ki ga na kratko označujemo kot rojstvo republike, je bil po svoji vsebini in razsežnostih svojih sklepov dejanje, ki ga narodi in narodnosti naše samoupravne skupnosti upravičeno štejemo za največje v naši zgodovini. Razumljivo je, da vseh misli in sklepov Avnoja ni bilo mogoče uresničiti s samim rojstvom republike, saj je bil to kruti čas vojne vihre, v katerem je bilo treba združiti vse gmotne, fizične, umske in vsakršne druge sposobnosti naših narodov za izgon okupatorja iz dežele in za rojevanje nove skupnosti enakopravnih narodov in narodnosti, ki ne bo poznala narodnega zatiranja in v kateri bodo delovni ljudje sami krojili svojo usodo.

Pogled v preteklost za našo družbo nikoli ni bil in tudi ne sme biti priložnost, ob kateri bi se izognili današnjemu dnevu in vseinu, kar ta dan prinaša s seboj, tako dobrega kot slabega, tako zelenega kot nehotenega. Prav narobe, vanj se zazremo zato, da bi resnico o prehojeni poti še bolj dognali in bi bila še bolj resnična in tudi zato, da bi iz tega neusahljivega vira spoznanj o nas samih in o svetu, v katerem živimo, črpali moči za premagovanje ovir in težav, ki jih v obilni meri nosi v sebi tudi današnji čas. Zato je pogled v preteklost tudi postanek, v katerem izmerimo in pretehtamo vse, kar smo dosegli pri uresničevanju tistih želja, ki so jih v svojih srcih stoletja nosile množice trpečih, izkoriščanih in ponižanih in ki so tako močno vzplamtele v prelomnih obdobjih naše zgodovine, zlasti pa v osvobodilni vojni in revoluciji.

Ob tem spoznanju se zavedamo, da živi-

mo v takšnem svetu, kakršen je in ne v takšnem, kakršnega si želi velika večina našega planeta. Ta svet je, žal, prepoln vsakovrstnih nasprotij in napetosti, ki imajo korenine v preteklosti in sedanjosti. Mi vsi, kot samoupravna, socialistična in neuvrščena Jugoslavija, se tega žalostnega spoznanja globoko zavedamo. Zato vso našo misel in delo v družini narodov, ki jim pripadamo, posvečamo prizadevanjem, kako odpraviti vzroke gospodarske, politične in vsakršne druge odvisnosti posameznih narodov na naši celini. Toliko bolj smo dejavni in zavzeti za to delo v današnjem času, ko smo vse pogostejše priča uporabi sile zato, da bi manjše države »morale« živeti po vzoru te ali one velesile. Napredna načela, katerih vsebino opredeljujejo pojmi, kot so: svoboda in neodvisnost narodov, njihova pravica, da gradijo svoje dežele po svojih potrebah in svojim razmeram ustrezno, boj proti tuji nadvladi in pravica tistih, ki še veno ječijo v suženjstvu, nedotakljivost meja, zahteva, da se nesporazumi in spori med posameznimi narodi rešujejo na mirnem način, brez uporabe sile, pravica do ustvarjalnega dela v miru itd., so načela, ki niso nova, ki pa, žal, še vedno niso sestavina in last vseh narodov in vsakega naroda posebej.

Prepadi in čeri med posameznimi deli sveta se, žal, ne odpravljajo in tudi ne zmanjšujejo. Nespoštovanje omenjenih in drugih načel suverenosti pušča v svetu vse polno žarišč in napetosti, ki vzplamtijo v plamen vojnih požarov zdaj na Bližnjem vzhodu, zdaj na afriški ali latinskoameriški celini.

Živimo v svetu, ki nosi s seboj nesluten napredek na vseh področjih človekovega dela in ustvarjanja ob sočasnem zadrževanju starih odnosov in zastarele miselnosti. Tako prihaja do množice nesmislov; naj omenim samo enega. Sodobni človek z najnovejšimi znanstvenimi odkritji prodira v osrčje Zemlje, sprehaja in vozi se po vesolju in iz dneva v dan odkriva novo, do večraj neznano. In prav ta človek, zazrt vase in v vesolje, ne vidi sosedu, ki umira od lakote, ki živi v bedi in ga obdajajo stotere tegobe. Takih nesmislov bi lahko našteali kar precej. Le-ti nas še bolj prepričujejo v našo trdno odločenost, da je zdravilo za sodobni svet večje medsebojno poznavanje, resnično medsebojno spoštovanje, odločnejše spreminjanje gospodarskih odnosov, ki so

danes nadvse krivični, posebej za nerazviti del sveta, in vztrajno iskanje in sporazumevanje o stvareh, ki so nam skupne in od katerih je odvisna prihodnost nas vseh. Da to ni samo želja velike večine človeštva, temveč tudi resnična osnova za premagovanje nasprotij v sodobnem svetu, je najbolje potrdilo gibanje neuvrščenih, ki je že ob svoji ustanovitvi v Beogradu daljnovidno opozorilo svet, da njegova prihodnost ni v nesmiselnem oboroževalnem tekmovanju med blokoma, temveč v nenehnem združevanju vseh sil, za katere so mir, spoštovanje svobode in neodvisnosti, suverenosti, ozemeljske nedotakljivosti in nevmešavanje v notranje zadeve drugih držav osnovna načela in pravila medsebojnega življenja.

Čeravno smemo, moremo in moramo biti ponosni na to, kar so naši delovni ljudje ustvarili, tako na gmotnem kot na duhovnem področju, na osnovnih izročilih Avnoja, ne bi bilo prav, da bi potrebno samozavest zamenjaval s samoljubjem, kar v našem življenju še dokaj pogosto srečujemo. Soočamo se z velikimi in težkimi izzivi, tako z novo tehnološko revolucijo, ki obvladuje svet, kot z našim lastnim razvojem. Imamo obsežne in tehtne ocene razmer, v katerih živimo, imamo tudi dokaj obsežna napotila, kako premagati obstoječa protislovja v naši družbi. In vendar nam korak prepogosto zastaja pri uresničevanju skupno dogovorjenih napotil. Vprašati se moramo: koliko uresničujemo ustavno načelo, da samo delo in uspehi dela odsevajo osebnosti in družbeni položaj posameznika in družbenih skupnosti? Dosledno uveljavljanje tega načela ni v nikakršnem nasprotju z načelom, da morajo razvitejša družbenopolitična skupnosti pomagati tistim, ki zaradi objektivnih razlogov zaostajajo v razvoju. Resnična in učinkovita pomoč je lahko samo taka pomoč, ki usposablja ljudi v nerazvitih okoljih za delo, lastno ustvarjanje in nadaljnji razvoj.

Ves svet ve, da smo narodi in narodnosti naše SFRJ izbrali svojo pot graditve lastnega doma. To je pot socialistične, samoupravne in neuvrščene skupnosti enakopravnih narodov in narodnosti. Pravica do lastne poti je vrednota, ki mora postati last vseh narodov, če želimo in hočemo na Zemlji ustvariti družino svobodnih in enakopravnih narodov. O tem je skorajda preprosto daljnovidno govoril Ivan Cankar, ko je v svojem govoru v Trstu dejal: »Temeljna načela socializma in zadnji cilji njegovi so last vseh narodov, toda pota, ki vodijo do teh ciljev, si more začrtati le vsak narod zase, po svojih posebnostih, po svojih domačih gospodarskih, političnih in kulturnih razmerah. Kar velja za Charlottenburg in za Dunaj, še nikakor ni potreba, da bi veljalo za Trbovlje in Idrijo«. Osnovno vsebino teh misli smo narodi in narodnosti SFRJ branili v najtežjih obdobjih naše zgodovine, tudi za ceno nemajhnih žrtev.

Praznični dnevi so tudi priložnost, da odločneje uveljavimo zahteve, da morajo delo in njegovi uspehi dobiti tisto veljavo in ugled, ki mu pripadajo. Gre za ustvarjalno delo, ki neposredno ali posredno prispeva h gmotnemu in kulturnemu bogastvu naše družbe. Boljše in kakovostnejše delo, pravičnejše nagajevanje po uspehih dela, hitrejša in trdnjša medsebojna povezovanje organizacij združenega dela, oster spopad z nedelom in slabim gospodarjenjem, obsežnejša vpetost v mednarodne gospodarske tokove, predvsem s kakovostnim izvozom, odločnejšim vključevanjem lastnih znanstvenih zmogljivosti v vsa območja dela in ustvarjanja, to je le nekaj zahtev, ki predolg vse odločnejše trkajo na vrata nadaljnjega razvoja naše družbe. Kolikor bolj bo naša republika postajala vse bolj republika dela in ustvarjanja, toliko hitreje bo premagovala obstoječe težave in si zagotavljala napredek.

Drago Seliger

PRIHODNOST NARODA

Na plenumu kulturnih delavcev OF, ki je bil pred kratkim na Bledu, smo slišali tudi poročilo o mednarodnih socioloških raziskavah, ki so pokazale, da slovenski delavci nadpovprečno visoko spoštujejo in cenijo delo. Zavestna pripadnost delu naj bi bila po teh podatkih višja, kot je v drugih, gospodarsko in tehnično bolj razvitih deželah. Omenjeni podatki so bili dani v razmišljanje o morebitnih skupnih značajskih lastnostih slovenskega naroda. Bralci, ki vsaj nekoliko poznajo našo novejšo zgodovino, vedo, da si je Osvobodilna fronta, ko je leta 1941 začela svoj boj proti okupatorju, v svoj program (v znameniti 4. točki) postavila za cilj tudi preoblikovanje slovenskega narodnega značaja v smislu aktivnega slovenstva.

Na blejskem plenumu kulturnih delavcev je bila izražena in potrjena ugotovitev, da je narodnoosvobodilni boj močno razgibal naše ljudske množice. Vzpodbudil in omogočil je najrazličnejše premike v dejanskih odnosih in nič manj tudi v zavesti. Okrepil je našo sa-

mnozavest, osmisli je naše žrtve in na široko odprl pot v drugačno prihodnost. Začeli so se veliki premiki v socialni sestavi, industrializacija je spodbudila nastanek novih delavskih slojev, mladim se je odprla pot v šole, prebivalci bolj zaostalih krajev so se selili v mesta, kjer so bile večje možnosti za zaposlitev, za drugačen, boljši način življenja.

V desetletjih po drugi svetovni vojni se je naš način življenja zelo spremenil in težko bi med nami našli koga, ki ne bi bil prepričan, da tudi zdaj in kljub krizi še vedno živimo bolje, kot so kdajkoli živeli naši predniki.

Svoji sedanjosti položaj smo si izoblikovali v določenih mednarodnih okoliščinah in znotraj jugoslovanskega državnega okvira, toda predvsem s svojim delom. Nič nam ni bilo podarjenega v teh zadnjih štiridesetih letih, ne kdajkoli prej. To, kar je zdaj neposredno okoli nas, to stanje naše ožje domovine, to, čemur pravimo skupni in osebni standard, je posledica dela in skromnega življenja najmanj treh rodov, čisto zagotovo pa posle-

dica trdega dela naših očetov in nas samih.

To, kar imamo, smo drago plačali. Patriarhalne kmečke skupnosti, iz katere smo stoletja črpali sveže moči za socialni in kulturni razvoj, ni več. To je bil živ izvir, ki je narodovemu telesu spontano dovajal vedno nove življenjske sokove. Dosegli smo takšno razvojno stopnjo, da nadaljnega razvoja ne moremo več prepuščati spontanemu izviru, svoje moči moramo zavestno usmerjati v prihodnost.

Naša zavezanost delu in še posebej ustvarjalnemu delu je, lahko bi rekli, trdna osnova za naš pogled v prihodnost. Delo bo tudi za prihodnje rodove ostalo kot proizvodna in moralna postavka. Le z delom se bodo tudi v prihodnje ustvarjale nove vrednosti, delo bo tudi v prihodnje najbolj zanesljivo merilo človekove družbene vrednosti. Pojem dela pa se je in se bo v prihodnje še bolj razširil. Svojo vrednost bomo priznavali vsem prizadevanjem za humano, zdravo in varno življenje. Zdaj smo že na tisti razvojni stopnji, ko se bomo lahko vpra-

šali, ali morda nismo kar preveč zasluženi z neposrednim proizvodnim, težavskim in fizično škodljivim delom. Število delovnih invalidov v nekaterih industrijskih panogah kaže, da je sedanjí način dela škodljiv in da ogroža predvsem ženske. Tudi število zaposlenih žensk v Sloveniji kaže, da si svojo življenjsko raven zagotavljamo z dvojnimi delovnimi obremenitvami v večini primerov vsaj dveh družinskih članov. Ob tem pa je naša storilnost pogosto kar na evropski ravni.

Nadaljní razvoj in izboljšanje našega položaja ni v pomankanju delovnih navad, delovne morale ali v špekulativnem odnosu do družbene lastnine. Ne. Zdaj je to vprašanje naših lastnih pogledov na prihodnost, našega vpliva na ustvarjeni dohodek, vprašanje naših organizacijskih in inovacijskih sposobnosti.

Za koga bi morali kar naprej in v nedogled zidati nove tovarne? V njih zaposlovati delavce, ki jih je treba trgati iz njihovega naravnega okolja in se pri nas počutijo dobro? Slovenijo smo že

toliko pozidali jo okužili z umazanimi vodami in zastrupljenim zrakom, da turistično kmalu ne bo več zanimiva. To pomeni, da je naš razvoj temeljil na ekstenzivnem gospodarjenju, na povečevanju proizvodnih zmogljivosti in na zaposlovanju novih delavcev. Z naravnimi možnostmi smo slabo gospodarili in zdaj je zadnji čas, da se tega zavemo. V prihodnosti moramo enake in boljše delovne rezultate dosegati z enakim in celo manjšim številom zaposlenih. To pa bo mogoče, če bomo pospešeno razvijali in izpolnjevali svoje znanje, uvažali tehnologijo in organizacijo dela, ki sta značilni za poindustrijsko družbo.

V svojem dosedanjem razvoju smo poudarjali in (včasih tudi s silo) zagotavljali predvsem našo enotnost, usmerjenost k skupnim ciljem. Odslej bomo lahko napredovali le, če bomo znali spodbuditi mišljenje in ustvarjalnost vsakega posameznika, če bomo v različnosti videli bogastvo in sposobnost za iskanje novih poti. Pri tem je seveda ožja in širša skupnost merilo napredka in uspeha, v tej skupnosti pa seveda položaj in vloga vsakega posameznika, ki deluje na uspeh in razvoj te skupnosti. Ekološka, mirovna in druga »alterna-

tivna« gibanja kažejo, da odraščajo rodovi mladih ljudi, ki se zavedajo svoje prihodnosti.

V prihodnosti mora naša narodna skupnost zagotoviti normalen obstoj in razvoj vsem svojim pripadnikom, še posebej zamejcem, zdomcem in izseljencem, ki jih tuje okolje obravnava diskriminacijsko in jim odreka pravico do svoje narodne in kulturne samobitnosti. Le tako bomo popravili krivice, ki so bile prizadejane številnim pripadnikom prejšnjih generacij – saj skoraj tretjina Slovencev živi in deluje zunaj svoje matične domovine, mnogi od njih so morali domovino zapustiti pod pritiskom neugodnih razmer.

Kot narod, ki se sklicuje na svojo kulturo, moramo sebi in svojim zanamcem ohraniti kar najbolj bogato pričevanje o naši zgodovini, o naši sedanjosti. Nikakršne materialne težave nobena kriza nam ne more preprečiti, da ne bi združevali svojih hotenj in uresničevali tiste kulturne zamisli, za katere se bomo plebiscitarno in demokratsko odločili. Palače, ki so zrastle iz žuljev naših ljudi stojijo v številnih svetovnih prestolnicah. Zakaj si ne bi torej doma zgradili tišega, kar služi nam, kar je v interesu naše prihodnosti?

Vladimir Kavčič

Robert Černe, izvršni sekretar predsedstva CK ZK Slovenije

ŠIRIMO PROSTOR ZA SVOBODNO USTVARJALNO DELO IN DEMOKRACIJO

DE: »Tri leta so minila od sprejema sklepne listine dolgoročnega programa gospodarske stabilizacije. Pri tem smo predvideli, da bo izpolnjevanje tega programa postopno. Njegova temeljna ideja je bila, da delavec v skladu z ustavnimi določili odloča o vseh odnosih v družbeni reprodukciji. Očitno pa je ostala ta ideja le v zametku, saj se je uveljavilo prepričanje, da moramo najprej premagati sedanje gospodarske težave in šele nato se bomo pogovarjali o krepitvi položaja delavcev.

ROBERT ČERNE: »Dolgoročni program ekonomske stabilizacije je odziv vseh družbenih dejavnikov na krizo, s katero se srečujemo v osemdesetih letih in ki je najtežja v našem povojnem razvoju. Program je kažipot za izhod iz razvojne krize in sad spoznanj o nujnosti drugačne razvojne politike, prehoda z ekstenzivnega na intenzivnejši način gospodarjenja, in sicer ob krepitvi samoupravnega in z ustavo opredeljenega temeljnega proizvodnega odnosa in položaja združenih delavcev v vseh procesih gospodarjenja in družbenega odločanja. Potemtakem dolgoročni program ekonomske stabilizacije ni samo spisek ekonomskih ukrepov za uravnavanje gospodarskih tokov, temveč in zlasti program revolucioniranja družbenih odnosov, program celovite in zahtevne družbene reforme.

Resnici na ljubo moram reči, da sedanji čas ni najbolj naklonjen temeljitemu in poglobljenemu razčlenjevanju uveljavljanja dolgoročnega programa; živimo namreč pod hudim pritiskom zahtev po odločnem in takojšnjem ukrepanju, zahtev po radikalnih družbenih spremembah, s katerimi naj bi ustavili poglobljanje gospodarske in družbene krize in vzpostavili stabilnejše osnove za skladnejši družbeni razvoj. Po drugi strani pa negativna gibanja in dejstvo, da nam v treh letih po sprejemu stabilizacijskega programa ni uspelo opraviti predvidenih nalog iz prve faze, naravnost kličejo po tem, da realno ocenimo, kje smo, kje so vzroki za zaostajanje oziroma zakaj smo še zmeraj na začetku uresničevanja. So razlogi za to v samem programu, v nerealnih ocenah družbenih razmer, necelovitosti oziroma protislovnosti programa in rešitev, ki se sprejemajo na osnovi tega, v precepenju vloge subjektivnih sil in podobno? To so stvari, ki jih moramo temeljito razčleniti. O tem bomo spregovorili na eni izmed prihodnjih sej centralnega komiteja ZK Slovenije, vendar drži kot pribito, da dolgoročni program ekonomske stabilizacije danes ni nič manj aktualen kot pred tremi leti in prav tako tudi to, da njegovo izpolnjevanje ne zaostaja le glede na predvideno in želeno dinamiko, temveč v praksi odstopamo tudi od tega, kar je v danih razmerah objektivno mogoče uveljaviti.

DE: »Prave vsebine dolgoročnega programa delavci pravzaprav ne poznajo. Zdi se, da sta pri 'popularizaciji' ključnih idej iz njega odpovali zlasti ZK in ZS, saj ljudem nista znali dovolj nazorno posredovati teh rešitev. Zato se zdi, da je to v naši družbeni praksi pač ena politična kampa-

nja več...«

ROBERT ČERNE: »Na to vprašanje bi lahko odgovorili hkrati z da in ne. Dolgoročni program gospodarske stabilizacije ni tako anoničen, kot bi radi nekateri prikazali, saj navsezadnje o njem veliko govorimo, pogosto nanj prisegamo in se nanj sklicujemo pri utemeljevanju posameznih ukrepov, predlaganju sprememb in utemeljevanju njihove ustreznosti. Precej anonimni pa je, če jemljemo kot merilo rezultate pri njegovem izpolnjevanju oziroma pri spreminjanju besed v dejanja. Če se strinjam s tem, da delavci dolgoročni program gospodarske stabilizacije premalo poznajo, predvsem njegove podrobnejše opredelitve, pa ne morem sprejeti ocene, da ne poznajo njegovega osnovnega sporočila. Vedo, da po starem ni mogoče prebroditi krize, da pomeni stabilizacija drugačen način gospodarskega razmišljanja in ravnanja, celo življenja sploh, da ni mogoče zadovoljevati novih potreb in interesov brez bogatitve materialne osnove dela, brez širitve prostora za svobodno ustvarjalno delo; človekovih pravic in sreče, skratka socialistične samoupravne demokracije brez hitrejšega razvoja proizvodnih sil, brez nadaljnjega tehnično-tehnološkega napredka ni. Delavci vidijo v dolgoročnem programu gospodarske stabilizacije nujno poenotenje mnenj o strateških vprašanjih nadaljnjega družbenega razvoja in zagotovilo za izhod iz krize. Ustvarjeno je bilo ugodno družbeno ozračje za stabilizacijsko gibanje in mirne vesti lahko trdimo, da je bila temeljna naravnost stabilizacijskega programa med ljudmi ugodno sprejeta.

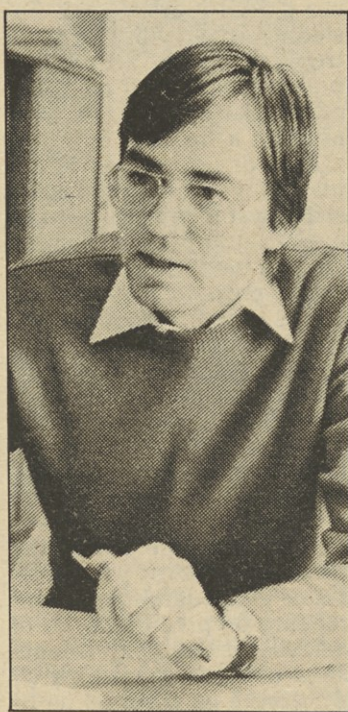
Ni res, da programa ne bi izpolnjevali zato, ker bi ZK in sindikat odpovala pri prosvetljevanju delavskih množic, izpolnjevanje je običajlo predvsem zaradi idejnih razhajanj o nadaljnjem družbenem razvoju, kar odseva tudi v omahovanju pri izpolnjevanju dogovorjenih stališč. Gre pravzaprav za to, da ni pravih idejnih in političnih možnosti za izpolnjevanje programa. Programa nismo razdelali oziroma nismo izdelali celovitega izvedbenega akta. Moramo priznati, da so se v obdobju po sprejemu dolgoročnega programa ekonomske stabilizacije tudi v najvišjem političnem in državnem sestavu zmeraj znova pojavljala vprašanja, ki so bila pravzaprav že rešena v programu samem, ekonomska politika pa je ne tako poredko posegala po ukrepih, ki so v popolnem nasprotju z duhom programa in cilji stabilizacijske politike. Sami veste, da

smo v kritični analizi delovanja političnega sistema ocenili, da so odgovorni organi na številnih področjih ekonomskega sistema sprejemali tudi takšne rešitve, ki ohranjajo, še več, utrjujejo materialno osnovo etatizma. Na kratko povedano, ni nam uspelo zagotoviti osnovnih možnosti za izpolnjevanje programa, pa tudi ne za spremembo oziroma dograjevanje ekonomskega in političnega sistema ter za oblikovanje drugačne razvojne in ekonomske politike. Seveda je povsem naivno pričakovati, da bodo gospodarski subjekti spremenili način vedenja zaradi ideoloških in političnih prepričevanj, političnega pritiska in česa podobnega. V to jih morajo prisiliti ekonomski sistem in razvojna ter ekonomska politika. Blagovni proizvajalci se namreč poskušajo v vseh razmerah vesti kar najbolj racionalno torej je od pogojev za gospodarjenje odvisno, ali je tako ravnanje racionalno tudi z družbenega makroekonomskega vidika.

DE: »V vsaki družbi, zlasti pa v tisti, v kateri velja jo merila trdnega gospodarjenja, je uveljavljena gospodarska miselnost, da je treba s čim manj sredstvi čim več ustvariti. To je tudi osnovno sporočilo dolgoročnega programa gospodarske stabilizacije, vendar pa je tako, kot da v praksi sploh ne bi veljal.«

ROBERT ČERNE: »Potreba po gospodarjenju izhaja iz razlike med neomejenimi potrebami in razmerama redkimi proizvodnimi dejavniki oziroma dobrinami za zadovoljevanje potreb. Doseči čim več z danimi sredstvi in človeškim potencialom je moto vsakega gospodarstva, ne samo trdnega. Mehanizmi za doseg tega cilja pa so različni in na dani ravni razvoja proizvodnih sil tudi različno uspešni. Nerazvit trg in pomanjkanje tržnih meril pri vrednotenju gospodarske uspešnosti sta bržkone eden izmed temeljnih razlogov za današnjo neustreznost, neracionalno in tudi precej togo gospodarsko strukturo in družbeno nadstavbo. Pri nas prevladuje količinska proizvodnja, ki je delovno in kapitalno intenzivna, energetsko potratna in problematična z vidika varovanja okolja. To je proizvodnja za včeraj, ne pa za danes in jutri. S tako proizvodno sestavo ne le, da ne bomo premagali krize, temveč ne bomo mogli obdržati stika z naglim tehnično-tehnološkim razvojem v svetu, kar je lahko za nas usodno. Prav gotovo drži, da v tem smislu nismo dovolj resno vzeli opozoril, ki jih vsebuje dolgoročni program gospodarske stabilizacije, pa tudi resnosti in teže sedanjega družbenega trenutka se še zmeraj povsem ne zavedamo.

DE: »Paradoksalno je, da se politika zavzema za realno ekonomske kategorije in na njihovi osnovi za učinkovitejšo gospodarjenje, v praksi pa se krepi sistem

administriranja. Kje so po vašem mnenju vzroki za takšno razhajanje med deklariranim in dejanskim?

ROBERT ČERNE: »Nekateri pravijo, da je zgodovinski paradoks socializma v tem, da se zavzema za učinkovitejšo gospodarjenje na osnovi tržnih meril, torej tržno-planskega gospodarjenja. Ne vidim, v čem je ta paradoks, razen seveda tedaj, če imamo v mislih to, da blagovna proizvodnja in tržni model gospodarstva ne spadata v socializem. Samo v tem primeru bi lahko videl nekakšno protislovnost v zahtevah po sproščanju blagovne proizvodnje in v večjem uveljavljanju tržnega mehanizma na eni strani in v nadaljnjem razvoju socialističnega samoupravljanja na drugi. Slišimo tudi mnenja, da ni v skladu z zgodovinsko vlogo ZK, da se le-ta zavzema za večje spoštovanje ekonomskih zakonitosti in tržnih elementov, saj je njen dolgoročni cilj preseiganje blagovne proizvodnje.

Nismo si danes izmislili, da blagovno proizvodnjo kljub njeni protislovnosti potrebujemo oziroma, da je lastna tudi socializmu kot družbi prehodnega obdobja. Na današnji ravni razmeroma slabo razvitih proizvodnih sil je še vedno najbolj učinkovit mehanizem za njihov razvoj, kar je seveda tudi osnova za razvoj proizvodnih odnosov. Torej, tu je tudi mesto trga kot selekcijskega mehanizma, spodbujevalca produktivnosti dela in usmerjanja proizvodnih dejavnikov. Pokazalo se je, da nobeno še tako učinkovito načrtovanje, državni regulativ in državno administrativno razdeljevanje ne more zadovoljivo nadomestiti teh tržnih funkcij. Res pa je tudi, da blagovna proizvodnja ni ne protislovna, nekonfliktna že samo zato, ker jo uveljavljamo v naši socialistični graditvi. Potemtakem ni samodejno socialistična in vloge trga ne smemo preveličevati. To poudarjam predvsem zato, ker danes pogosto v zahtevah po večji vlogi trga nekateri pričakujejo, da bo trg sam po

sebi rešil vse probleme in nakopičena protislovja, tudi tista, ki jih objektivno ne more. Navsezadnje, če govorim o odnosu zveze komunistov do tega vprašanja, velja opozoriti na to, da je njen odnos do značaja in vloge blagovne proizvodnje in razumevanje tega v programu ZKJ zelo jasno opredeljeno. Kljub jasnim usmeritvam, ne nazadnje tudi v dolgoročnem programu ekonomske stabilizacije, pa sprejemamo odločitve, ki so mnogokrat prav nasprotno in pomagajo krepiti distributivno ekonomijo, v kateri prevladujeta politični in ekonomski voluntarizem in diletantstvo, vse to pa le še povečuje razhajanje med zapisanim in stvarnim. Vzrokov za to je seveda več. Sintetično bi lahko rekli, da je to strah pred spremembami, ki zahtevajo drugačen način mišljenja, ravnanja, drugačno odgovornost, prerazdelitev družbene moči in vpliva pri odločanju, in znikajo pridobljene monopolne položaje in pravice, vključno z monopolom nad resnico.

Sicer pa zgodovina potrjuje staro resnico. Ne pozna primera, da bi se vladajoči razredi oziroma sloji prostovoljno odrekli svoje oblasti, zato je povsem razumljivo, da je vsaka družbena reforma, torej tudi naša, izredno kompleksna, zahteven, konflikten in prav nič lahek družbeni proces.

DE: »Kdo je kriv za naše težave? Je izvirni greh v gospodarskem in političnem sistemu, ali pa morda le v sprotih ukrepih gospodarske politike? To, da je naš sistem preveč normativen, preveč institucionaliziran, in to bojda zategadelj, da politika laže obvladuje odnose, danes vsi govorijo. Zato niti ni tako čudno, da ne moremo napraviti koraka naprej pri razčiščevanju odnosov med gospodarstvom in politiko.«

ROBERT ČERNE: »V vprašanju že sami ponujate tudi odgovor. Moram pa dodati, da bi lahko bili srečni, če bi bile stvari tako preproste, tako črno-bele. Nič drugega ne bi bilo treba napraviti, kot zamenjati politične sestave, ki imajo cilj – tako se da razumeti vaše ugotovitve, – da ne obvladujejo samo stvari, temveč tudi ljudi. Ne želim braniti političnih sestavov, ki jim trenutno tudi pripadam, saj bi bil slab zagovornik. Želim pa opozoriti na način razmišljanja, s katerim želijo nekateri v tej družbi pokazati, da je osnovno protislovje danes v odnosu med politiko in gospodarstvom oziroma v prevladi politike nad gospodarstvom, kar seveda nikamor ne vodi, najmanj pa k temu, da bi rešili temeljne vzoke sedanje družbene krize. To je sicer zelo pomembno, vendar izvedeno vprašanje, kajti po mojem je osnovno to, ali smo pripravljeni opraviti korenito družbeno reformo, ki bo slonela na drugačni razvojni strategiji in politiki, na večjem uveljavljanju blagovne proizvodnje, na

tržnih elementih in na realnih ekonomskih kategorijah, in sicer tako, da bi se sočasno krepila samostojnost in poslovna svoboda gospodarskih subjektov, seveda ob zmagi samoupravljanja v boju z dosedanjimi monopoli odločanja in uravnavanja družbene reprodukcije. To ne postavlja v drugačen položaj samo tako imenovane državne in politične birokracije, temveč tudi gospodarske subjekte same. Da bi to dosegli, moramo v ekonomskem in političnem sistemu marsikaj spremeniti, pa čeprav ne predvsem v razvojni in ekonomski politiki. Odpori proti temu obstajajo v politiki in gospodarstvu, v znanosti in kulturi... Nanje je pravzaprav računati tudi dolgoročni program gospodarske stabilizacije, v katerem je med drugim zapisano, da izpolnjevanje tega programa zahteva drugačen način dela državnih in izvršno-političnih organov, omejevanje njihovega vpliva pri urejanju ekonomskih in družbenih tokov, drugačno naravnost ekonomske politike, ki mora biti predvsem v službi dobrih oziroma boljših gospodarjev, pa čeprav bi se mnoge organizacije združenega dela z uveljavljanjem realnih ekonomskih kategorij soočile ne le s potrebo po prestrukturiranju svojih proizvodnih programov, temveč tudi z vprašanjem lastne likvidacije.

DE: »Do sem je vse jasno! Ni pa jasno, na katerih mestih kdo in kako skupine in posamezniki ovirajo dolgoročni program ekonomske stabilizacije. Odpori pri njegovem izpolnjevanju so veliki...«

ROBERT ČERNE: »...so objektivno pogojeni z obstoječo družbeno in gospodarsko sestavo, z obstoječimi različnimi materialnimi in drugimi interesi. Dolgoročni program ni bil enako sprejet niti v združenem delu niti v politiki niti med ekonomisti, sodbe o njem so bile različne, od pozitivnih ocen do opozoril, da je kompromisarski, nekonistenten, protisloven in neživljenjski. Ocene o posameznih separatih dolgoročnega programa gospodarske stabilizacije so še danes različne. Kar spominja se kritik protiinflacijskega programa in strategije dolgoročnega razvoja energetike, če omenim le ta dva. Mislim pa, da je treba dolgoročni program gospodarske stabilizacije znova vzeti v roke, ga ponovno uveljaviti, ohraniti njegovo družbeno vsebino, njegovo temeljno naravnost in popraviti vse tisto, kar je stvarnost zanikala; treba ga bo dopolniti glede na nove ugotovitve in spoznanja. V minulih treh letih se je marsikaj spremenilo. Zavzemamo se torej za to, da to sporočilo naredimo mnogo bolj nedvoumno, in na tej osnovi jasneje določimo tudi pota in instrumente za ukrepanje. Ne moremo si več privoščiti, da si ga vsak razlaga po svojo.

Marjan Horvat

Andrej Cetinski

O SMEREH SPREMINJANJA GOSPODARSKEGA SISTEMA

Naše gospodarstvo je že več let v krizi. Ta je splošna in tako globoka, da zaradi nje nismo prizadeti samo materialno, pač pa se je bati, da bo ogrozila tudi temelje našega samoupravnega razvoja. Vzrokov zanjo pa ne kaže iskati zunaj nas samih; slej ko prej je namreč predvsem posledica neustreznega upravljanja gospodarstva kot celovitega sistema.

Kakovost upravljanja gospodarstva je opredeljena z ekonomskim sistemom, ki ga imamo lahko za temeljni dejavnik, in z ekonomsko politiko. Vzroke za gospodarsko krizo je zato treba neposredno iskati predvsem v ekonomskem sistemu. Ta ima namreč razne pomanjkljivosti, ki se kažejo predvsem v dveh oblikah. Enkrat tako, da sistem zavira tržno delovanje gospodarskih organizacij, s tem pa tudi samoupravljanje, zaradi česar gospodarstvo ne more razviti svojih ustvarjalnih moči. Druga njegova pomanjkljivost pa je v tem, da v izjemno velikem obsegu omogoča pridobivati dohodek neodvisno od družbeno koristnega dela; to povzroča družbeno nesprejemljive socialne razlike, zlasti pa se tako zavira uveljavljanje vseh oblik motivacije za delo, ki so sicer eden bistvenih dejavnikov gospodarske učinkovitosti.

Konkretnije lahko pomanjkljivosti ekonomskega sistema razvrstimo v tri skupine. To so pomanjkljivosti v obračunskem sistemu, v sistemu urejanja tržnega delovanja gospodarstva ter v davčnem sistemu. V nadaljevanju bomo vsako skupino določene opredelili.

Dve napaki obračunskega sistema

Obračunski sistem ima predvsem dve napaki, obe pa sta povezani z inflacijo. Prva je ta, da v razmerah inflacije dopušča formalno pretvarjanje družbenih sredstev oziroma akumulacije

nazaj v dohodek, ki se ga potem seveda deli, predvsem za razne oblike končne porabe, torej tudi za osebne dohodke. Tako v povprečju vsi skupaj že nekaj let sicer nekoliko bolje živimo, kot bi smeli glede na svoje delo, po drugi strani pa imamo zato vedno bolj siromašno in tudi vedno manj učinkovito gospodarstvo. Druga pomanjkljivost obračunskega sistema pa je ta, kako se v njem obravnavajo tečajne razlike, predvsem pa obresti. Obresti namreč v sodobnem gospodarstvu niso več le dohodek, ki ga prinašajo posojena sredstva, pač z njimi predvsem nadomeščamo izgube, ki jih posojena sredstva pretrpijo zaradi inflacije. V tem smislu tudi razpadajo v dva dela, v nadomestne obresti, katerih relativna višina je odvisna od inflacije, in v realne obresti, ki pomenijo stvarni dohodek oziroma stroške. To preprosto resnico pa je naš obračunski sistem popolnoma prezrl, saj obravnava vse obresti, torej tudi nadomestne, kot dohodek. Tako je v razmerah inflacije onemogočena uporaba tržno smotne politike obrestnih mer, kar se posredno kaže kot ena najbolj izrazitih zavor za tržno delovanje gospodarstva nasplo.

Gornje pomanjkljivosti obračunskega sistema imajo tak vpliv, da ob njih gospodarstvo ne bi moglo uspešno delovati, četudi bi bili preostali deli ekonomskega sistema pravilno naravnani. Na ta problem opozarjajo mnogi ekonomisti že vrsto let in vendar nismo napravili praktično nič, da bi ga odpravili. Šele letos so se z njim začeli resneje ukvarjati tudi tisti, ki imajo na skrbi ekonomski sistem. Rezultat tega so spremembe zakona o celotnem dohodku, ki naj bi jih sprejeli še do konca leta. Rešitve, ki jih predlagajo, v glavnem rešujejo slabosti obračunskega sistema, ki smo jih omenili, čeprav tehnično gledano ne na najbolj ustrezen način. Če se bomo

torej zanje odločili in jih bomo potem v praksi tudi dosledno uveljavili, bomo s trem napravili pravzaprav prvi resnejši korak na poti k odpravljanju sedanje ekonomske krize.

Kot drugo skupino pomanjkljivosti ekonomskega sistema smo omenili tiste, ki neposredno preprečujejo ali pa vsaj zavirajo tržno delovanje gospodarstva. Glede tega lahko rečemo, da obravnavamo pri nas elemente trga nasploh preveč poenostavljeno. Predvsem pozabljamo, da blagovni trg ne more delovati brez finančnega in deviznega trga. Teh dveh pa praktično ne priznavamo, saj nenéžno blokiramo njuno delovanje. Na kakšen način? Enkrat tako, da gospodarskim organizacijam preprečujemo, da bi delovale kot subjekti finančnega oziroma deviznega trga, drugič pa tako, da na finančnem in deviznem trgu administrativno uveljavljamo neravnotežne cene, to je prenizke obrestne mere in devizne tečaje. Tako določene cene seveda ne morejo delovati kot dejavnik tržnega usklajevanja ponudbe in povpraševanja, pač pa je ob njih mogoče to uskladiti zgolj administrativno; to pa se potem po vsebini spremeni v obsežno prerazporejanje dohodka, seveda povsem neodvisno od družbeno koristnega dela. Zato imamo lahko to, kako pri nas določamo obrestne mere in devizne tečaje, za eno glavnih blokad vseh tistih mehanizmov, ki naj bi gospodarstvo spodbujali k družbeno učinkovitemu delovanju.

Da bi gospodarstvo lahko tržno delovalo, bi torej morali v ekonomskem sistemu spremeniti predvsem tole: 1) iz zakonodaje bi morali izločiti večino tistih določil, ki gospodarske organizacije omejujejo, ko delujejo kot tržni subjekti; pri tem gre predvsem za omejitve pri njihovem lastnem organiziranju in povezovanju, ter za omejitve, ki jim preprečujejo, da bi delovali kot finančni

subjekti v širšem smislu; 2) dosledno bi morali uveljavljati politiko realno pozitivnih obrestnih mer in politiko »realnih«, to je tržno ravnotežnih deviznih tečajev. Pa še nekaj bi morali storiti; sanirati bi morali bančni sistem. Ta je namreč pretekla leta prek prenizke,

skega sistema, za katerega smo rekli, da naj bi ga prav tako bistveno spremenili, je davčni sistem. Sedanji davčni sistem je praktično popolnoma podrejen fiskalnim potrebam, služi torej zbiranju sredstev za financiranje splošne in skupne porabe. Njegova vloga pa bi morala biti veliko širša. Poleg fiskalne naj bi namreč opravljal še vsaj naslednje pomembne funkcije: 1) z njim naj bi zagotavljali, da v osebno porabo ne bi usmerjali dohodka, ki ni rezultat dela in gospodarjenja; pri tem je mišljen predvsem dohodek, ki ga v povprečju prinašajo družbena sredstva sama po sebi, in dohodek od drugih redkih proizvodnih tvorcev; 2) z davčnim sistemom naj

učinkovitih instrumentov posrednega usmerjanja pa je prav davčni sistem, česar pa naš ekonomski sistem doslej ni znal izkoristiti na ustrezen način. V tem smislu ga torej kaže koreniteje spremeniti.

Da je treba ekonomski sistem spremeniti, in sicer približno na način, kot smo pravkar povedali, vsaj ekonomisti, ki se s to problematiko konkretnije ukvarjajo, že dolgo vedo. Za take spremembe ekonomskega sistema smo se pred leti nedvoumno opredelili tudi s programom gospodarske stabilizacije. In vendar nismo v tej smeri ukrenili nič resnega, čeprav smo vedeli, da nas vztrajanje pri sedanjih

Slika: Igor Modic

to je realno negativne obrestne mere za dinarske kredite podaril velikanske vrednosti, ki sploh niso bile njegove. Tako si je nakopal velike izgube, ki ta trenutek že krepko presegajo vrednost 10 milijard dolarjev. Dokler se teh izgub ne bo znebil, ne bo mogel normalno delovati kot temeljno ogrožje finančnega sistema; brez take njegove vloge pa nobeno sodobno gospodarstvo ne more normalno tržno delovati.

Če smo prej rekli, da kaže, da bomo obračunski sistem vendarle spremenili in ne bo več deloval kot dejavnik splošne gospodarske nestabilnosti, pa po drugi strani opažamo veliko manj pripravljenosti, da bi v ekonomskem sistemu spremenili tudi tiste dele, ki zdaj odločilno zavirajo tržno delovanje gospodarstva. Celo nasprotno, nekatere spremembe zakona o združenem delu in spremembe v finančnem sistemu, ki so bile letos že uveljavljene ali pa jih napovedujejo, nakazujejo, da bi radi možnosti tržnega delovanja gospodarstva celo ožili. Če bodo prevladale take usmeritve, gospodarske krize še dolgo ne bomo obvladali, predvsem pa bomo samoupravljanje po vsebini potisnili prav na rob družbenega življenja.

Tretji element ekonom-

bi popravili tržno delitev dohodka, zlasti seveda tam, kjer je ta družbeno manj sprejemljiva; 3) davčni sistem kaže uporabiti kot mehanizem za posredno usmerjanje tržnega vedenja gospodarskih organizacij; 4) z njim naj bi zmanjševali družbeno nesprejemljive socialne razlike, zlasti, če te ne temeljijo na družbeno koristnem delu pod enakimi pogoji.

Trg in družbeno usmerjanje

Tržno delovanje gospodarstva je po splošnih spoznanjih edina oblika njegove organiziranosti, pri kateri se lahko uveljavi samoupravljanje kot prevladujoč način urejanja proizvodnih odnosov. Brez tržnih spodbud tudi ni učinkovitega gospodarjenja, tako vsaj kažejo izkušnje, do katerih prihajajo tudi tam, kjer so trg sicer poskušali nadomestiti z drugimi oblikami. Po drugi strani pa ne kaže prezreti, da zgolj po tržnih načelih še zdaleč ni mogoče uspešno reševati vseh družbenih pa tudi gospodarskih tokov. Ravnanje gospodarskih organizacij, ki naj bo v načelu tržno, je zato treba tudi dodatno družbeno usmerjati, vendar ne pretežno neposredno, to je administrativno, pač pa predvsem posredno. Eden najbolj

rešitvah vodi v vedno globalno krizo, ne samo ekonomsko, pač pa tudi družbeno. Od kod torej ta družbena nepripravljenost oziroma nemoh, da napravimo tisto, čemu se očitno ne moremo izogniti, če želimo kot družba materialno bogateje živeti in pri tem svoje medsebojne odnose urejati na podlagi samoupravljanja? Odgovor na to vprašanje seveda ni preprost. Pri njegovem oblikovanju bi kazalo izhajati tudi iz domneve, da dilema glede tega, ali naj se družbena razmerja pri nas urejajo predvsem na podlagi samoupravljanja ali pa, nasprotno, po poti administrativnega vladanja, še ni rešena. Sedanji ekonomski sistem je namreč tako učinkovit pri zaviranju tržnega in samopravnega vedenja gospodarstva, da te njegove lastnosti preprosto ni mogoče zadovoljivo pojasniti z okoliščinami objektivne narave, še manj pa z nepoznavanjem ustreznih rešitev za njegove spremembe. Pri vsej stvari utegnejo namreč imeti pomembno vlogo prav družbene strukture, ki ne glede na svoje formalno opredeljevanje vsebinsko niso pripravljene sprejeti samoupravljanja kot prevladujoče oblike urejanja družbenega življenja in jim zato bolj ustreza sedanji anarhično naravnani ekonomski sistem.

ZA VSAKO DEJANJE MOTIV

— V javni razpravi so listine o izpolnjevanju družbenega načrta za obdobje 1986–1990 v letu 1987. Kaj bi moralo biti po vašem mnenju drugače zapisano?

Miroslav Štimac, Beti:

»Gospodarstvo vsake države je zelo zapletena stvar, zato je težko odgovoriti na vaše vprašanje, zlasti še, ker bi moral dometi makroekonomske probleme iz mikroekonomije. Listine o politiki družbenega načrta so preobširne, vprašanje pa mi dovoljuje, da pri odgovoru lahko izbiram. Torej bom poudaril tole, po mojem mnenju zelo odločilen problem. Verjetno želje, ki so zapisane, kot so rast proizvodnje, družbenega proizvoda in izvoza, niso sporne, hoteli bi morda celo več, samo takrat bi to res bile samo želje. Če začnem z rastjo proizvodnje in izvoza, ni sporno, da zmogljivosti dovoljujejo stopnjo, zapisano v resoluciji, drugo pa je vprašanje, kam s to proizvodnjo. Odgovor je v bistvu tudi zapisan: v izvoz. Našo gospodarstvo ne more več napredovati, če ne bo izvažala. Za vsako dejanje pa mora

biti motiv in prav ta motiv je, čeprav besedno zelo lepo izoblikovan, a slabo kvantificiran, žal nedorečen. Je že tako, da biti izvoznik in izvažati ne pomeni obenem imeti največji dohodek (seveda relativni). Če bi to bila praksa naše ekonomije, se ne bi soočili s problemi. Mislim, da bi moral dokument marsikaj kvantificirati, na primer, ko govorim o realnem tečaju denarja, bi moralo biti zapisano, da se bo tečaj gibal nekaj točk nad uradnim tečajem (ko govorimo o realnem tečaju, računam, da ni sporno, kako se do njega pride). Mislim, če bi to pisalo, bi mi v DO dobili tisto stvarno podlago, ki jo moramo imeti, ko na kratek rok (za eno leto) določamo svoje tržne načrte. Če pa je vrednost dinarja v daljšem obdobju precejšnja (kot to navaja Ekonomski inštitut pravne fakultete, v Ljubljani) nimam argumentov, da ne bi verjel tem trditvam) je to prav katastrofa za izvozno gospodarstvo. Ves preostali instrumentarij ima bolj značaj premoščanja carinskih, prostorskih ali kakšnih drugih ovir, in mislim, da nima nobene zveze z realnostjo tečaja dinarja.«

Aktualni intervju s prof. dr. Marijanom Korošičem

PREJŠNJA VLADA JE BILA NA PRAVI POTI, A NI VZDRŽALA VSEH PRITISKOV

— Domala vsem je jasno, da najpomembnejših ciljev dolgoročnega stabilizacijskega programa ne dosega. Ali je osnovni razlog to, da nismo bili politično enotni že leta 1982, ali je izvirni greh v nestvarni oceni takratnega gospodarskega položaja ali pa objektivno ni bilo mogoče kaj več napraviti v kratkem času?

»Res je, da smo vse dalj od stabilizacije. Večletna kriza jugoslovanskega gospodarstva in družbe se je v letošnjem letu še poglobila, namesto da bi v ugodnih zunanjih razmerah (nižje cene nafte in ugodnejše obrestne mere na svetovnem trgu kapitala) ublažili naše ekonomske težave. Tudi prihodnje leto je verjetno izgubljeno za reševanje številnih problemov. Vprašanje je, ali bo leto 1988 malo boljše od drugih — za nas nesrečnih osemdesetih let.

Sprašujete me, zakaj je tako. Vsi razlogi se vedno vešajo: slaba ocena razmer in premalo koreniti ukrepi ter predlogi in tudi neenotnost v politiki, ki onemogoča kakršno koli spremembo. Edino s tem se v vprašanju ne morem strinjati, da na hitro nismo mogli ničesar narediti. Tudi v kratkem času bi lahko kaj naredilo, čeprav sem prepričan, da se lahko inflacija in gospodarstvo preobrazita le dolgoročno, predvsem zaradi žarišč, ki nenehno ustvarjajo inflacijske pritiske. Zato se stabilizacijski program tudi imenuje »dolgoročni«.

Nekaj smo le naredili

Pravzaprav, če želimo biti natančni in objektivni, smo v obdobju leta 1982 do polovice 1985 le nekaj naredili. Tri leta zapored smo imeli presežek v plačilni bilanci in sicer iz leta v leto večjega. To je opogumilo tudi tuje finančnike, ki so nam začeli pod ugodnejšimi pogoji odobravati nova posojila za vračanje starih, tako da smo lahko laže »dihali«. Toda sredi leta 1985 so takratno ekonomsko politiko kritizirali nekateri člani CK ZKJ, med njimi pa so bili tudi profesorji ekonomskih fa-

kultet. Odtlej gredo gospodarska gibanja znova navzdol.

V ozadju vsega je kljub vsemu politika. Le-ta je ločena od ekonomije. To, da smo najprej izdelali program gospodarske stabilizacije in da smo več kot dve leti za tem pripravili analizo delovanja političnega sistema, priča prav o tem, kar želim na kratko razložiti. Kajti vse, dokler se ekonomska in politična sfera ne bosta približali in tudi »stopili« druga v drugo, ne bo prišlo do tega, kar je potrebno v vsaki družbi: do ugaševanja splošnih opredelitev in individualnih prednosti. Na tržišču se zadovoljujejo individualne potrebe in uresničujejo individualne koristi kupcev in prodajalcev. Toda za neko skupnost to ni dovolj. Nujno je delovanje politike, pr čemer morajo njene odločitve koristiti vsem članom skupnosti. Pri nas to manjka in zato jugoslovanska družba danes spominja na anarhično skupnost, kjer vsak teži k uresničitvi svojih individualnih zahtev, pa čeprav tudi na škodo vseh drugih.

— Eden najpomembnejših delov stabilizacijskega programa je protiinflacijski program. Po njem naj bi bila inflacija lani le 10-odstotna, bila pa je 80-odstotna in letos je še višja. Zakaj se inflacija povečuje? Ali se strinjate, da je naša inflacija sistemske narave in da jo povzroča naš gospodarski sistem?

»Že več let v svojih delih ponavljam, pa tudi v svoji najnovejši knjigi »Inflacija in možnosti za njeno zmanjševanje«, da je jugoslovanska inflacija strukturnega značaja. Delno je neizbežna, ker država, ki teži k posodobitvi ekonomske strukture (to pa ni samo sestava proizvodnje) ne more doseči strukturnih sprememb brez stalnih sprememb relativnih cen. V našem specifičnem sistemu financiranja naložb to pomeni tudi nujnost rasti splošne ravni cen.

Če je razvojna politika slaba, brez realnih ekonomskih parametrov, kot so cene proizvodnih dejavnosti, carine, davki in podobno, se zelo hitro lahko zgodi, kar se nam že dogaja: strukturne spre-

membe ustvarjajo strukturna neravnovesja. Inflacija začne svoj smrtonosni ples in kot samostojni dejavnik povzroča nova strukturna nesorazmerja in sicer v proizvodnji, porabi, izvozu in uvozu; gospodarstvo se vse bolj oddaljuje od ravnotežja, ljudje postanejo siromašni, izgubljajo spodbude za delo, nekateri bogatijo itd.

Inflacija je sistemske narave

Jugoslovanska inflacija je sistemske narave zato, ker tudi strukturne spremembe in nesorazmerja ustvarja sistem in na njem zasnovana ekonomska politika. Gospodarski sistem pravzaprav ne dovoljuje tržne konkurence, selekcije proizvajalcev, inovacijske dejavnosti v proizvodnih organizacijah. Omejen sistem odpravlja nagajevanje po delu, ne prizna posameznih tržišč (tržišče delovne sile, denarja in kredita) in jih zato ne uravnava. V končni posledici, čeprav je to slišati neverjetno, gospodarski sistem zasnovan na zakonu o združenem delu ne razvija samoupravljanja, ampak ga ovira.

Poleg stalnih »sistemskih« razlogov lahko inflacijo povzroča tudi ekonomska politika s svojim delovanjem. Ravno to se je zgodilo letos. Institucionalne spremembe leta 1986 — gre za dva svežnja ukrepov, sprejetih v dveh mesecih — temeljijo na nekaterih napačnih postavkah. Prva je ta, da je inflacija strokovnega značaja, druga, da niso nujne bistvenejše spremembe v gospodarskem sistemu, in tretja, da je s postopnimi in prehodnimi rešitvami mogoče zmanjšati inflacijske pritiske.

Nima smisla teoretizirati v tem pogovoru, ker nas morajo bralci ne bi razumeli. Toda vsak delavec bo razumel, če rečem, da je letošnja inflacija pokazala zelo jasno, hitro in nezmotljivo, da je politika na ekonomskem področju vodila v napačno smer.

— Ekonomska politika je poskušala zmanjšati inflacijo z manjšim deležem naložb v družbenem proizvodnem, manjšim povpraševanjem, krepitvijo učinkovi-

tosti gospodarjenja in družbenim nadzorom nad cenami. Ali mislite, da bi morali takoj začeti s »šok-terapijo«, s korenito gospodarsko reformo? Ali je takšen rez zdaj mogoč, v razmerah 100-odstotne inflacije?

»Pri oceni stabilizacijske politike bi morali tako leta 1982 kot zdaj upoštevati, da brez odločnih in globljih posegov ne moremo pričakovati rezultatov. Ekonomska politika v letih 1983 in 1984 je delovala pravilno, vendar ni naletela na splošno odobravanje. Od nje smo odstopili. Kot sem že povedal, politika ni bila pripravljena na spremembe. V samem sržu »šok-terapije« morata prevladovati ekonomska prisila in tržno vedenje z vsemi posledicami. Toda politična sfera je »odporna« proti takšnim predlogom, ki slabijo njeno moč.

Zmanjševanje naložbe in tudi drugih oblik porabe ni umirilo inflacije. V nespremenjenem gospodarskem sistemu ni moglo priti niti do krepitve učinkovitosti proizvodnje. Pokazalo se je, da gospodarski sistem, zasnovan na zastarelih tehnoloških temeljih, ne more biti niti močan stebel gospodarstva, niti se ne more prilagajati stalnim spremembam v svetu; teh pa naši politiki niso pričakovali?!

Nikoli ni prepozno

Na drugi del vašega vprašanja je mogoče laže odgovoriti, češ, nikoli ni prepozno! Če zdaj ne sprejmemo radikalnih sprememb, bo jugoslovanska družba prišla v končno krizo — kataklizmo. Vprašanje je le, komu naj bi to koristilo.

— V zadnjih nekaj letih so realni osebni dohodki precej padli, gospodarske razmere pa so kljub temu še težje. Ali je problem v tem, da se ZIS ukvarja samo s povpraševanjem, ne pa tudi s ponudbo in proizvodnjo? Ali z drugimi besedami — je problem ta, da vlada »noče«, »ne zna« ali kaj drugega.

»Diagnoza vzrokov inflacije me pelje k stalnemu podarjanju, da se je treba inflacije lotiti pri delitvi dohodka in osebnih dohodkov. Tu je začetek vsega. Sistem, ki ga imamo sedaj, ustvarja velike in škodljive neenakosti v osebnih dohodkih. Vztrajamo pri dohodku delovne organizacije, toda na mikro ravni dohodek ni rezultat dela ali pa samo izjemoma.

Toda zaradi dogmatskih razlogov nenehno vztrajamo pri obstoječem sistemu delitve. Ni nikakršnega premika. V resoluciji o ekonomski politiki za leto 1987 na primer beremo, da bomo še naprej uporabljali »kriterij bruto osebnega dohodka na delavca in akumulacije glede na angažirana sredstva«. A po tem merilu ponekod že izplačujejo osebni dohodek od milijon dinarjev do 20.000 din. Mislim, da je to nesprejemljivo. Čim prej se bomo odločili za nove rešitve, tem prej se bomo lahko rešili iz krize.

Mislim, da ne gre za znanje. Po številnih izkušnjah, ki smo jih pridobili z dosedanjim sistemom, si lahko mislimo, da gre prej za ideološke ali za druge dogme, ne pa za to, da ne vemo, pod katerim vplivom se dohodek deli na del za akumulacijo in del za osebne dohodke delavcev. V začetku leta je bil sprejet t. im. »partijski model«, za katerega mislim, da je dober. Kljub temu se nismo premaknili niti za milimeter k sistemu delitve, ki bi priznaval tudi vrednost delovne sile in podjetniškega dobička kot dveh virov vsakega osebnega dohodka.

— Lani je zmagala ideja o »programirani inflaciji«. Kaj mislite, ali je inflacija mogoče programirati? Če ne, koga lahko delavci pokličejo na odgovornost za to napako?

»Kakor hitro je bila ideja predstavljena javnosti, so se ji postavili po robu najboljši poznavalci jugoslovanske ekonomije. Najprej sem menil, da o tej zamisli sploh ni vredno razpravljati. Toda dobro je, da smo se že glasno in ostro uprli, ker tisti, ki so slab nasvet sprejeli, zdaj ne morejo reči, da niso vedeli, kaj mnogi ekonomisti o tem mislijo. Na kratko: inflacije ni mogoče programirati, ker je rezultat vsega, kar se v gospodarstvu dogaja, ne pa začetek. Če mi ekonomisti karkoli vemo, potem to dobro vemo, ker smo v zadnjih petnajstih letih to tisočkrat preverili. Kljub temu naši nasveti niso bili sprejeti. Bolj je šlo za želje kot pa za objektivne možnosti.

Pokazalo se je, da je programiranje inflacije norost. Dobili smo večjo, ne pa manjše stopnje poviševanja cen. In kaj naj zdaj delamo? Ekonomisti, ki so to idejo zagovarjali, ne bi smeli več dobiti priložnosti, da bi bili slabi svetovalci.

— Stara vlada je lani priznala, da je delala tisto, kar je zaradi pritiska Mednarodnega denarnega sklada morala delati, ne pa ti-stega, kar bi morala. Ali-tudi nova vlada letos dela samo tisto, kar mora delati?

»Izjava o tem, da je stara vlada delala pod pritiskom, me je takoj začudila. Ta politika je bila dobra in je že začela dajati tudi rezultate, bila je tudi v skladu z dolgoročnim stabilizacijskim programom. Morali bi samo še nekaj časa zdržati pritiske raznih notranjih parcialnih interesov, pa bi bili rezultati prav gotovo boljši. Toda še enkrat, kdovekaterikrat, so glavni subjekti oblikovanja

in uveljavljanja ekonomske politike popustili pritiskom lokalnih dejavnikov, raznih majhnih in velikih monopolov, številnih izgubarjev in nesposobnih proizvajalcev, pri čemer so pozabili na splošni cilj — učinkovitost celotnega gospodarstva.

Vlada dela napake

Nova vlada od vsega začetka ni bila niti malo pod pritiskom, ki so ga pripisovali Mednarodnemu denarnemu skladu. In kaj je naredila? Sprostila je vse zavore. Najprej je zmanjšala obrestne mere. Izvozniki nimajo več takšnih stimulacij, kot so jih imeli. Na monetarnem področju je naredila tisto, česar ne dela niti ena država — dovoljuje takšno emisijo papirnatega denarja, ki je celo večja od inflacije. V vseh sistemih — tako je bilo tudi v fevdalnem, v katerem so bili lokalni gospodarji vsemogočni — so vlade varovale domači denar. O tem, ali ščititi lastno valuto ali ne, nikjer ne razpravljamo. Toda pri nas je država prva, ki ne spoštuje monetarnih zavor, kar seveda ne more ostati nekažnovano. Smo pred novim valom inflacije, še večjim kot kdaj koli, ne glede na to, ali bo kakšen direktor moral v zapor zaradi podražitev (saj smo tudi to leto vpeljali v sistem gospodarjenja). Prav tako se zmanjšuje izvoz, saj izvozno gospodarstvo z domačimi stroški ne more na svetovno tržišče. Čez dobro leto pa bo prišlo novo breme, to je vračanje preloženih dolgov. Kako se bo to končalo, ne vem.

— Ali sploh imamo zasnovano za izhod iz krize, ko pa dvomimo v stabilizacijski program, v ustavo in v zakon o združenem delu, v ekonomski in politični sistem, v vse?

»Porajajo se mnogi dvomi in glede tega imate prav. Razočaranja so velika. Toda iz vsakršnega položaja je kakšen izhod, včasih celo več kot eden. Še vedno verjamem v samoupravljanje kot sistem. Tukaj iščem začetek reševanja vseh ekonomskih in družbenih sprememb. Toda to, kar imamo zdaj, ni samoupravljanje, in iz tega izhajam v vseh svojih razmišljanjih. Samoupravljanje v podjetjih — namerno uporabljam ta izraz — je popolna zavrt. Zato se ne more uveljaviti niti zunaj podjetja, na političnem področju, predvsem zaradi monopolov, zlasti političnega. Na vprašanje, kako se lahko družba reši monopola, nobe na znanost, niti ekonomska, ne more odgovoriti. Zdi se mi, da je bistvo problema v starem in novem dogmatizmu, v tistem, kar je v glavah pomembnih ljudi. Če imam prav, je potrebno nujno priti do drugačne zasnove socializma, ki bo prilagojena sodobni tehnologiji, po kateri bo mogoče aktivirati obstoječe sile in vpeljati nove za spremembe v družbi. Kot vsak izhod, bo tudi ta, ki ga predlagam v najbolj splošnih obrisih, naletel na najhujši odpor tistih, ki v naši družbi sprejemajo najpomembnejše odločitve.

Emil Lah

NI ŠE BILO PRIROČNIKA ZA STARŠE, KI BI MU BOLJ ZAUPAL

Nega in vzgoja otroka je daleč največja uspešnica svojega področja, v njej je že več generacij staršev našlo napotke in še vedno je najbolj zanesljiva. Dr. Spock je to pot sodeloval z dr. Michaelom B. Rothenbergom in je svoje delo posodobil, da bolj ustreza spreminjajočemu se in nevarnemu svetu osemdesetih let. V knjigi so tudi nasveti in informacije, ki jih v prejšnjih izdajah ni bilo.

Cena 9800 din

Knjigo lahko naročite pri Delavski enotnosti, Celovška 43, Ljubljana ali jo kupite v vseh knjigarnah po Sloveniji!

Kmetijstvo in stabilizacija

NEKAJ ŠKRIPLJE V TOVARNI BREZ STREHE

Ko je v bližnji preteklosti karkoli zaškripalo v kmetijstvu, so se bolj kot o čem drugem raznele razprave o tem, ali pri nas imamo agrarno politiko ali je nimamo. Potem je med zagovorniki ene in druge teze zavladal kompromis, ki pravi: agrarno politiko imamo, vprašanje je samo, kakšno! Namesto teoretiziranja o takšni ali drugačni agrarni politiki pri nas naj navedemo za ilustracijo nekaj »posebnosti« naše kmetijske politike, ki nosijo letošnjo letnico!

V Evropi in svetu je Jugoslavija priznana pridelovalka koruze in tudi letos se vrhu v svetovni proizvodnji koruze nismo izneverili; pridelali smo 12 milijonov ton zlatega zrnja, ki je na svetovnem trgu vredno 1,5 milijarde dolarjev. Zgodilo pa se je nekaj ne povsem nepričakovanega (preteklost je namreč dokazala, da je visoka kmetijska proizvodnja pri nas večji problem kot pa nizka oziroma slaba pridelava nasploh): koruze skorajda nihče noče odkupiti, ne dr-

žava (blagovne rezerve) ne kombinati. Recimo, da je letos bilo odkupljenih okrog 350 tisoč ton koruze! Kmetije, ki pridelka ob spravilu niso mogli prodati, so tako ostali brez denarja, s katerim bi lahko plačali ali kupili prepotrben reprodukcijski material za jesensko setev. Že zdaj je z veliko gotovostjo mogoče napovedati, kaj se bo zgodilo! Ker koruza pač »ne gre«, je bodo kmetije spomladi manj posejali in vprašanje je, kakšna bo prihodnja letina.

Vemo, da v svetu na osnovi koruze izdelujejo kar 300 različnih proizvodov (kemična, farmacevtska, živilska industrija itn.), pri nas pa le kakšnih 15. Koruza je temelj vsake živinoreje, toda – kot kaže – ne pri nas. V Vojvodini, kjer pridelajo največ koruze in drugih poljščin, uvažajo mleko, v večjih količinah pa tudi goveje in prašičje meso. Nasploh smo v zadnjih treh letih jugoslovansko živinorejo zdesetkali in marsikje v državi so poklali celo osnovno

čredo in plemensko živino.

V naši republiki je letos bogato obrodil krompir. Zdaj veselo propada, saj nihče noče odkupovati niti pogodbeno dogovorjenih količin, ker smo lani krompir in škrob na veliko uvažali in predelovalne industrije ta poljščina ne zanima. Prav agrarnopolitično »zgleden« je primer, ki prihaja iz Beograda. Pred dnevi je zvezna vlada izdala načrt, da bomo prihodnje leto za uvoz olja in oljnice odšteli kar 130 milijonov dolarjev. Ob tem pa še podatek, da je bila letos letina oljnic (sončnic in soje) nadpovprečna in da bomo iz njih iztisnili toliko olja, da bi ga 50 tisoč ton lahko še izvozili. Sicer pa je naša agrarnopolitična stvarnost takšna, da smo letos uvozili pol milijona ton pšenice, uvažali pa smo celo tobak in vino.

Čeprav je kmetijski del dolgoročnega programa gospodarske stabilizacije uvrstil to gospodarsko dejavnost med prednostne, natančno razčlenil naše pretekle in polpretekle kmetijske grehe

in zablode ter ponudil zajeten spisek nujnih sprememb v naši agrarni politiki, kljub temu ugotavljamo, da tega programa nismo uresničili niti v eni sami točki. Pravzaprav je svojevrsten paradoks, da se je prava kriza v kmetijstvu razbohotila šele po sprejetju tega programa. Zdaj agrarni ekonomisti dokazujejo, da je naše kmetijstvo v eni najhujših kriz v povojnem obdobju, kar se nenazadnje kaže tudi v vse večjem uvozu hrane. Slaba pa je seveda agrarna politika, ki kljub spoznanim navedenim danostim ne omogoča takšne pridelave hrane, s katero bi zadostili vsaj domačim potrebam. Ob tem pa naši in tuji strokovnjaki (FAO) zagotavljajo, da bi Jugoslavija lahko pridelala hrane za 80 milijonov ljudi!

Pri nas seveda že dolgo vemo, kaj bi radi in kaj tudi zmoremo, ne vemo pa, kako in kot kaže tudi dolgoročnemu programu gospodarske stabilizacije naši kmetijski politiki ne verjamejo preveč. Zato se še vedno zatekajo v

nekakšno kmetijsko intervencijsko politiko, ki je kratkoročna, saj samo občasno krpa največje luknje v naši kmetijski praksi. Kot kaže, smo se v državi tudi zavestno odrekli neki dolgoročnejši razvojni politiki v kmetijstvu, v prepričanju pač, da je kmetijstvo še najbolj »primerno« za prenašanje sedanjih gospodarsko stabilizacijskih tegob. To še zlasti potrjuje sedanja politika kmetijskih cen, ki je depresivna in ki je dobila funkcijo zaščite življenjske ravni prebivalstva, na ekonomiko in tržne zakonitosti (na kar sicer vsak dan prisegamo) pa je »pozabila«. Zajeten je namreč spisek kmetijskih proiz-

vodov, na katere strogo gleda država in letos smo ta spisek še dopolnili in razširili, namesto da bi ga zožili. Po drugi strani pa so cene kmetijskega reprodukcijskega materiala, ki je osnova za večjo in bolj kakovostno pridelavo hrane, prepuščene svobodnemu oblikovanju.

Pričakovanja, da bo zdajšnja vlada z obljubljenimi »novimi ekonomskimi politikami« kmetijstvo rešila temeljnih problemov in težav, se žal niso uresničile. Prevladalo je namreč prepričanje, da je mogoče s sistemom premij, regresov in drugih občasnih finančnih injekcij vendarle povečati zanimanje za kmetijsko proizvodnjo. V pri-

Povprečna slovenska kmetija ima 2,6 hektara obdelovalnih in okrog 3,7 hektara kmetijskih zemljišč. Število kmetij z nad 10 hektarov skupnih zemljišč se je od leta 1969 zmanjšalo za več kot deset tisoč.

Slovenske kmetije so približno štirikrat manjše kot v državah EGS. Za štirikratno povečanje do leta 2000 bi bila potrebna 10-odstotna letna stopnja rasti. Pri 3-odstotni rasti bi to trajalo 45 let, to je do leta 2030.

V Sloveniji so čiste kmetije vse večja izjema, ne pa pravilo! V republiki imamo namreč le še 11,3 odstotka kmečkih gospodarstev, ki dobivajo dohodek samo od kmetijske dejavnosti. Grozi nam, da bo mešana kmetija postala izključna oblika kmečkega gospodarstva. To pa nujno vodi v še večjo deprofesionalizacijo kmetijskega poklica.

Analiza je pokazala, da je po zadnji vojni v zahodni Evropi potekal intenziven proces koncentracije zemljišč in večanja čistih kmetij, ki kmetujejo na visoki profesionalni ravni in razen izjem izključno z družinskimi člani. Pri nas je ta čas potekal nasproten proces, proces drobljenja in deprofesionalizacije. Naš strukturni zaostanek za državami EGS je približno 45 let.

Dr. Maks Tajnikar

KAKO UKROTITI INFLACIJO

Inflacija je pravzaprav kot nesnaga in nered okoli kmečke domačije, ki kažeta, da hišni gospodar želi dolgo ne skrbi več za dobro gospodarjenje in se raje vdaja razvratu kot delu in skrbi za pridelek ter red na domačiji. Tudi inflacija navdaja ljudi z malodušjem, proti njemu pa ni nobenega drugega zdravila kot dobra in močna volja. Samo z njo je gospodar sposoben narediti red na domačiji, družba pa obračunati z inflacijo.

Pogosto se namreč sliši, da boj z inflacijo zahteva od družbe žrtve. Da bi bilo treba stisniti pasove, če bi želeli ustaviti rast splošne ravni cen v gospodarstvu. Toda to ni res. Inflacija je namreč denarni pojav in nastane zato, ker ni nikogar v družbi, ki bi poskrbel, da bi se dohodki in poraba že vnaprej prilagajali ustvarjenemu družbenemu proizvodu. Količine denarja, s katerimi na trgih tekmujejo, ko povprašujemo po investicijskih dobrinah, porabnih dobrinah, po storitvah skupne in splošne porabe in po izdelkih, ki naj bi jih prodali na svetovnih trgih, so preprosto prevelike glede na vrednost proizvodov in storitev, ki smo jih v nekem obdobju izdelali ali uvozili. Trg bo v takih razmerah na različne načine povečal cene, ki so dajale začetno vrednost novim in uvoženim proizvodom in storitvam. To povečanje cen pa bo vrednostno napihnilo ponudbo blaga in oklestilo kupno moč denarja, s katerim drvimo na trg. Seveda se zaradi vseh teh inflacijskih peripetij količine

proizvodov in storitev, ki jih je možno kupiti, niso nič spremenile. Tudi če bi bila količina denarja, s katerim povprašujemo po blagu takšna, da ne bi povzročila rasti cen, tega blaga ne bi bilo ne več ne manj. Zato boj z inflacijo ne zahteva, da družba kot celota zateguje pas. Prav nasprotno. Ker pomeni odpravljanje inflacije tudi odpravljanje njenih negativnih posledic za učinkovitost gospodarjenja, krotitev inflacije povečuje blaginjo v družbi. Le družbena volja je potrebna, pa postane nemo bogatejši, ne da bi bilo treba posebej plačati. In take volje – verjetno zaradi nejevolje posameznikov – nam v Jugoslaviji manjka.

Neravnotežje med prihranki in naložbami

Kaj bi pravzaprav morali narediti? Temeljno neravnotežje, ki izzove inflacijo, je neravnotežje med prihranki in naložbami. Tako je pri nas, v kapitalističnih gospodarstvih in v državnih socializmihi. Da to neravnotežje ne bi nastajalo, bi moral v gospodarstvu obstajati poseben mehanizem, ki bi naložbe prilagajal prihrankom, ki so vkalkulirani v cene, oziroma, ki bi prihranke prilagajal investicijam tako, da tega ne bi bilo treba delati cenam. V kapitalizmu je tak mehanizem trg kapitala s cenno uporabno vrednostjo kapitala – obrestno mero. Ta bi lahko to vlogo igrala tudi pri nas, le način gospodarjenja s kapitalom in način obraču-

na obrestne mere bi morali prilagoditi specifičnostim našega gospodarskega sistema. Tako bi morali delovni kolektivi obračunati obresti ne le na kapital, ki so ga dobili s krediti, pač pa tudi na tisti, ki je nastal z njihovim akumuliranjem. S tem bi bili prisiljeni, da bi na dinar kapitala zaslužili vsaj za obresti, ne glede na to, ali je nastal ta dinar z lastno akumulacijo ali s posojilom. Zato bi bil tudi kapital, ki je nastal s samofinanciranjem, enako drag kot sposojeni, z njim bi morali enako učinkovito gospodariti, obrestna mera pa bi v vseh delovnih kolektivih, ne glede na sestavo kapitala, s katerim gospodarijo, na enak način delila dohodek, odtrgala iz dohodka obresti. Višja obrestna mera bi tako v vseh podjetjih večji del dohodka usmerila v obresti.

Obresti iz kreditnega odnosa bi delovni kolektivi seveda dali posojilodajalcem. Toda obresti, ki bi se obračunale na kapital, nastal s samofinanciranjem, bi morale postati akumulacija – prihranek delovnih kolektivov in s tem povečevati kapital, na temelju katerega so obračunane. Tako bi po eni strani obrestna mera uravnavala akumuliranje oziroma velikost prihrankov, po drugi strani pa bi usmerjala tudi naložbe. Ker bi obresti letošnjega leta povečale osnovo za obračun obresti v prihodnjem, tako da bi morali delovni kolektivi v prihodnjem letu pri enaki obrestni meri plačevati večje obresti, bi jih tako gospodarjenje s kapitalom sililo

tudi k investiranju letošnjih obresti. Če teh obresti ne bi spremenili v naložbe, ali pa ne bi vlagali vsaj tako učinkovito, kot jih k temu sili obrestna mera, bi morali plačati v prihodnjem letu obresti iz siceršnjih osebnih dohodkov. Zato bi bila v takih razmerah obrestna mera sposobna usmerjati tudi naložbe. Višja obrestna mera ne bi pomenila le večjih prihrankov, pač pa tudi večja vlaganja (prihranke, spremljene v naložbe). Delovne organizacije, ki ne bi imele učinkovitih naložbenih projektov, pa bi bile pripravljene odstopiti obresti drugim delovnim kolektivom celo zastonj, da ne bi bili prizadeti njihovi osebni dohodki. Tako bi se povečala pretok kapitala in konkurenca, kar je za krotenje inflacije prav tako zelo pomembno.

Takšna sistema gospodarjenja s kapitalom in obračuna obrestne mere bi sicer izenačevala naložbe s prihranki tako, da med njima ne bi nastajalo neravnotežje na trgu, toda inflacija bi še vedno lahko nastajala z razhajanjem med osebnimi dohodki in porabo gospodinjstev, katere vir naj bi bili osebni dohodki. Možnost nastanka tega neravnotežja bi zmanjšala že okrepljena konkurenca, ki bi nastala z večjim pretokom kapitala. Ta bi onemogočala, da bi z dviganjem cen financirali višje osebne dohodke. Toda, ker taka konkurenca tudi z novo vlogo obrestne mere ne bi nastala čez noč, je danes neka oblika usmerjanja osebnih dohodkov nujna.

Na žalost pa je usmerjanje osebnih dohodkov kar čarovniški posel, saj bi morali osebne dohodke usmerjati tako, da bi se v družbi oblikovali neinflacijsko (ob nespremenjenih gospodarski rasti v skladu z rastjo produktivnosti dela), da bi ohranili delitev po rezultatih dela in da bi se učinki trga še vedno

kazali v osebnih dohodkih, saj drugače od delavca ne moremo zahtevati, naj se vede kot blagovni proizvajalec.

Štiri načine usmerjanja osebnih dohodkov lahko ponudimo. Za vse štiri je značilno, da pretrgajo inflacijsko verigo: višje cene – višji osebni dohodki na delavca – večja poraba gospodinjstev – višje cene, in usklajujejo rast osebnih dohodkov z rastjo (fizično) produktivnosti dela, ki je v Jugoslaviji v zadnjih letih blizu ničle. Po prvem načinu bi morali osebni dohodki delavcev naraščati enako kot povprečna družbena produktivnost dela. Slabost te metode bi bila, da se učinkovitost gospodarjenja s proizvodnimi sredstvi in delovno silo posameznega delovnega kolektiva ne bi mogla izraziti v njihovih osebnih dohodkih. Po drugem načinu bi osebni dohodki naraščali le za razliko med rastjo individualne produktivnosti dela delovne organizacije in rastjo družbene produktivnosti dela. Če bi delovni kolektivi lahko del akumulacije, ki bo nastala z obrestmi, prelili v osebne dohodke, bi bil ta sistem usmerjanja osebnih dohodkov najidealnejši, čeprav zelo selektiven (ne bi povzročal sicer razlik med panogami, bi pa privedel do trajnih razlik v osebnih dohodkih dobrih in slabih delovnih organizacij v panogi) in precej zamotan. Četrty način bi bil tak, da bi osebne dohodke podredili kalkulaciji cen s tako imenovano vnaprej opredeljeno sestavo cen (primer so sedanji predlogi oblikovanja cen elektrike, železniškega prevoza itd.), ki je primeren za proizvodnje, kjer je podjetniška vloga delovnega kolektiva manj pomembna. Ta način usmerjanja osebnih dohodkov le-te, podobno kot prej, podreja oblikovanju cen. Cene naj bi se oblikovale na ravni panoge in ne pri posa-

meznem proizvajalcu. Cena v panogi bi se lahko spremenila, če bi bila bodisi akumulacijska mera bodisi osebni dohodki na delavca ali pa oba kazalca pod družbenim povprečjem.

Prednosti in slabosti usmerjanja osebnih dohodkov

Omenjeni načini protiinflacijskega usmerjanja osebnih dohodkov imajo prednosti in slabosti. Zato menim, da bi jih skupaj z opisano politiko gospodarjenja s kapitalom morali ponuditi gospodarstvu v obliki družbenega dogovora. S podpisom bi se morali delovni kolektivi opredeliti za način usmerjanja osebnih dohodkov, sprejeli pa bi tudi vse opisane protiinflacijske dopolnitve našega gospodarskega sistema. Zato pa bi jim ponudil to prednost, da bi lahko cene oblikovali svobodno in da se nihče ne bi neposredno mešal v njihovo gospodarjenje. Podpisniki družbenega dogovora bi morali biti tudi državni organi, ki bi morali sprejeti obveznost za takšno denarno in posojilno politiko, ki ne bi bila inflacijska, da bodo prilagodili davčni sistem tako, da bi se tudi v zasebnem sektorju dohodki oblikovali neinflacijsko, in da bodo skrbeli za pravni in zlasti finančni red. Podpisniki bi lahko bili tudi zasebni proizvajalci, ki bi s tem dobili davčne olajšave, planski organi, ki bi morali med drugim določati tudi višino obrestne mere, sindikati in še kdo. Tak družbeni dogovor bi bil neke vrste družbena programska pogodba, ki bi združil vse tiste, ki želijo ukrotiti inflacijo pri nas, obenem pa bi bil izraz volje vseh jugoslovanskih, da naredijo red na svoji domačiji, in da se upro vsem tistim, ki se debelijo v tej inflacijski nesnagi.

V zadnjih treh desetletjih so se površine njiv in vrtov v Sloveniji zmanjšale kar za 109.000 hektarov; zdaj jih imamo torej samo še 253.000 hektarov. Strojarski pravijo, da je največja napaka naša agrarne politike prav nezadostno varstvo kmetijske zemlje.

Tako pride v Sloveniji le še 35 arov obdelovalne zemlje na prebivalca in le 13,7 ara njiv. V naših razmerah je to manj, kot je strateška rezerva za primer vojne. Res je, da so v Evropi dežele, ki imajo prav tako malo ali še manj obdelovalne zemlje na prebivalca. Toda prav te dežele imajo po pravilu višjo stopnjo samooskrbe z živežem. Francija ima na primer enako površino obdelovalnih zemljišč na prebivalca, a 112-odstotno stopnjo samooskrbe; v Sloveniji je samooskrba 80 odstotna. Celotno deželo z nižjim deležem obdelovalnih zemljišč (ZR Nemčija) imajo višjo stopnjo samooskrbe. To pa pomeni, da bomo morali kmetovati precej bolj intenzivno. Saj so naši hektarski pridelki tudi do trikrat manjši kot v drugih evropskih državah. To seveda ni nič čudnega, saj porabimo na hektar le 87 kilogramov rastlinskih hranil, v Nemčiji pa na primer 289 kilogramov!

hodnje bomo imeli v državi namesto dveh (za gnojila in kakovostno seme) kar štiri vrste regresov (tudi za zaščitna sredstva in mlado pitano živino), da bi tako popravili nečastno mesto, ki ga imamo v Evropi, saj smo po porabi gnojil in zaščitke ter kakovostnega semena nekje na repu evropske lestvice. Pri tem ne gre prezreti, da gre za nekakšno »skupno zvezno finančno vrečo«, v katero morajo precejšnja sredstva prispevati republike in pokrajini, pač glede na odstotek svojega družbenega proizvoda v družbenem proizvodu celotnega gospodarstva. Že samo ta kriterij je vprašljiv, da o učinkovitosti sistema regresov ne govorimo posebej. Le-ta namreč pomeni pravi razcvet administracije, ki se na vseh ravneh (od federacije do občin in posameznih kmetijskih organizacij) ukvarja z izračunavanjem in priznavanjem regresov, namesto s pospeševanjem pridelave hrane. In prav to administriranje zagotovo požre ogromno sredstev, ki naj bi bila namenjena razvoju kmetijstva. Po nekaterih podatkih se tako »izgubi« od 30 do 40 odstotkov sredstev... Sicer pa v zveznem komiteju za kmetijstvo pravijo, da bomo kmetijstvo »pospeševali« z nekaterimi novimi kmetijskimi družbenimi dogovori in zakoni, ki pa so tako splošni in načelni, da kaj pomembnega od njih ni pričakovati.

Poglaviti problem našega kmetijstva (tudi slovenskega) je draga in nesmotna kmetijska pridelava, ki je poleg vsega še nezadostna. To seveda ni nič čudnega, saj so naša kmetijska zemljišča ne samo silovito razdrobljena, ampak je majhna tudi povprečna velikost slovenske kmetije. Povsod po svetu so vsa leta potekali procesi koncentracije zemlje, pri nas pa je bil proces ravno nasproten: kmetije so se manjšale in naraščal število t.i. mešanih kmetij, to je kmetij, kjer je vsaj en član družine zaposlen zunaj kmetijstva. Na majhnih kmetijah se namreč ni dalo živeti samo od kmetovanja. Po drugi strani smo s kmetijsko obdelovalno zemljo počenjali, kar nas je bilo volja in tako iz leta v leto na račun urbanizacije in industrializacije izgubljammo najbolj kakovostno zemljo. Zaradi nepriemerne dedne zakonodaje pa se preostala obdelovalna zemlja ne samo še bolj drobi, ampak prehaja tudi v nekmečke roke. Priče smo celo primerom, ko se delijo in drobijo z zakonom zaščitene kmetije!

Več kot jasno pa je, da na majhnih parcelah ni mogoče smotrno izkoristiti sodobne kmetijske mehanizacije, niti ni mogoče veliko pridelati. S

sodobno mehanizacijo namreč lahko družina (odvisno od usmeritve) obdelala od 15 do 50 ali celo 100 hektarov njiv. Na vsak način pa se smotrno gospodarjenje v kmetijstvu začneja šele nad zdaj veljavnim lastniškim zemljiškim maksimumom, to je nad 10 hektari. To spoznanje je vodilo tudi v seda-

nje razprave o spremembi zemljiškega maksimuma, da bi tako doslej izrazito ideološko-razredno gledanje na maksimum vendarle zamenjali z ekonomskim. Cilj spremembe veljavnega maksimuma pa bi morala biti visokoproduktivna, kakovostna in cenejša pridelava hrane.

Seveda pa je utvara, da bi se zgolj zaradi spremembe maksimuma (tudi če bi zakonsko odpravili kakršnokoli lastniško omejitev zemlje) lahko razcvetelo zasebno kmetijstvo. Predvsem v zadnjih petih letih je obdelovalna zemlja postala ne osnovno proizvodno sredstvo, ampak zlasti špekulativno blago, dobrina, v katero se splača vložiti denar. Zato ni nič čudnega, če imamo tudi v Sloveniji vse več nekmetov lastnikov kmetijske zemlje, saj je denar, naložen v zemljo, bolj naložen kot denar v banki! Zemlja je torej porazdeljena, le malokd jo bo hotel prodati; toda z umnejšimi ukrepi agrarne politike bi v nekaj letih vendarle lahko dosegli večjo koncentracijo zemlje na naših kmetijah. To zlasti velja za davčno politiko in zakonodajo, ki bi morala preprečevati prehajanje zemlje v last nekmetov in ki bi podpirala prehajanje mešanih gospodarstev nazaj v kmečka. Da o slabo izkoriščenih zemljah, ki je v lasti marsikaterega družbenega posessva pri nas, ki se z rezultati ne more primerjati niti z našimi sedanjimi kmetijami – da o tej zemlji niti ne govorimo.

Vinko Vasle

Družbena lastnina v precepu (ne)učinkovitosti gospodarstva in socializma revščine

TOVARNE DELAVCEM

Podatki, ki nam govore o izkoristku opreme in naložb, ne dopuščajo nobenega dvoma: jugoslovansko gospodarstvo je izrazito neučinkovito. Profesor Aleksander Bajt je na primer izračunal, da je učinkovitost naložb v obdobju med letoma 1960 in 1980 dosegla samo 62 odstotkov učinkovitosti primerljivih ekonomij (Španije, Portugalske, Turčije) v Evropi. Po njegovem mnenju bi imela Jugoslavija zdaj vsaj trikrat večji družbeni proizvod, če bi bila učinkovitost njenega vlaganja vsaj tolikšna kot v omenjenih državah. To kaže, da je z našim gospodarjenjem nekaj hudo narobe. Hkrati pa se ob tej domala že metuzalemski ugotovitvi povečuje število tistih ekonomistov, ki se javno in

tila. Verjetno tem tonom ne gre pritegniti v celoti. Mislim pa, da bi morali od razvitih zasebnolastniških družb prevzeti tisto, kar je v njih pozitivnega (predvsem gospodarsko učinkovitost) in zavreči, kar je za našo socialistično družbo nesprijemljivo...«

Delavci delničarji?

Povsem po svoje pa je te razprave razumel beograjski profesor dr. Miladin Korać, ki se je v članku v Komunistu ostro postavil po robu nekaterim prispevkom na štirih javnih znanstvenostrokovnih zborih, ki so jih organizirali Marksistični center CK ZK Makedonije, Center za družboslovne raziskave pri predsedstvu CK

nosov med delom in kapitalom, saj bi delavci brez zasebne lastnine morali prodajati prvim svojo delovno silo, da bi si zagotovili existenco. Tisti pa, ki bi jo kupovali, bi si še povečali zasebno lastnino oziroma bi oplodili svoj kapital...«

Tako prof. Korać, ki je pri tem avtorjem razmišljanj o uvedbi delničarske solastnine delavcev tudi s številkami »dokazal«, da bi ta korak zavrnil in ne spodbudil povečevanja družbene lastnine. Nič pa ni zapisal o tem, zakaj pri nas ob veljavnem ustavnem konceptu družbene lastnine delavci štrajkajo. Kaj je z odnosi med delom in kapitalom na podlagi te družbene lastnine? In končno: kako je mogoče, da je ob tej družbeni lastnini prišlo do tolikšnega razslojevanja delavcev, da nekateri premorejo hiše, jahte in drage avtomobile, da živijo na visoki nogi, medtem ko drugi že zdaj nimajo zasebne lastnine, družbena pa jim ponuja životarjenje pod existencijskim minimumom. Nadvse zanimivo bi bilo tudi vedeti, kaj si prof. Korać misli o milijonski armadi nezaposlenih, ki si ne morejo zagotoviti niti osnovne ustavne pravice, in sicer pravice do dela na podlagi ustavne družbene lastnine?

Socializem revščine

Številna odprta vprašanja so kar sama poklicala po odgovoru. In res Komunist ga je objavil že v naslednji številki, napisal pa ga je dr. Tomislav Z. Nikolić iz Kamnika. Dr. Nikolić je svoj članek naslovil s prav pomenljivim naslovom »Družbena lastnina v obliki ideologije tako imenovanega socializma revnih«. Dr. Nikolić se sprašuje, ali iz ust prof. Koraća ne govori Proudhon. In odgovarja: »Pač, govori, kajti avtorja moti z delom pridobljena delavčeva zasebna lastnina, ni pa mu v napoto to, da se zavzema za splošno revščino ali za tako imenovani »socializem siromaštva«. Po tej logiki je važno zagotoviti enotnost, čeprav bi šlo za enotnost v revščini. Poleg tega prof. Koraća ne moti zasebna delavčeva lastnina kot taka, motijo ga vsi, ki nimajo enako veliko, naj že gre za pridne ali lene delavce. Tu tiči bistvo ideološkega zanikanja delavčeve lastnine delnic...«

Dr. Nikolić se je v svojem odgovoru dotaknil, vsaj po našem mnenju, tudi bistvenega vprašanja, ko je zapisal: »Prof. Korać se ne spušča v znanstveno razpravljanje o zahtevah za uvedbo delnic v lasti delavcev, pač pa samo ugotavlja, da gre pri tem le za zavzemanje, da bi opustili zdajšnje ustavne koncepcije o družbeni lastnini. Zastavljam vprašanje: kaj je slabega v tem, če nekateri znanstveni delavci terjajo spremembo ustavne koncepcije o družbeni lastnini, ko pa sta znanost in praksa dokazali, da se ne lastniška koncepcija (nad to formulacijo se je posebej zjezil tudi Zoran Polić v Naših razgledih, op. avt.) družbene lastnine, opredeljena v ustavi SFRJ iz leta 1974, ne sklada z blagovno proizvodnjo, ta pa bo še dolgo bit

socializma, torej tudi našega, samoupravnega.«

Dr. Nikolić ni zastavil samo političnega, temveč tudi prav resno znanstveno vprašanje, na katerega pa, kot se zdi, za zdaj stroka še nima celovitega odgovora. Če se namreč strinjamo s splošno, že zdavnaj tudi z najvišjih vrhov požegnano ugotovitvijo, da je blagovna proizvodnja naša objektivna nujnost in če po drugi strani poznamo teze nekaterih naših ekonomistov, po katerih je ta proizvodnja kompatibilna s samoupravljanjem, potem se v tej zvezi ne moremo izogniti ključnemu vprašanju: na kakšni obliki (družbene) lastnine lahko vse to sloni? Pravzaprav bi lahko rekli, da je prav ta oblika usodnega pomena tako za delovanje blagovne proizvodnje kot samoupravljanja.

Zdi se, da je pravemu odgovoru na to vprašanje še najbližji prof. Aleksander Bajt, ki je zelo jasno in pronicljivo razmejil pravno in ekonomsko sestavino družbene lastnine ter postavil tudi njuno ustrezno razmerje. Pravni pojem družbene lastnine mora temeljiti na ekonomskem in ne kot je to pri nas, prav narobe. Ključna točka v tako imenovanem Bajtovem konceptu kolektivne lastnine je organizacija družbenega dela in seveda njen delovni kolektiv. V blagovni proizvodnji je njegova samostojnost v odločitvah in pri sprejemanju odgovornosti (vštevši stečaj) nujni pogoj, da o blagovni proizvodnji sploh lahko govorimo. Po Bajtovem razmišljanju je neka in to precejšnja stopnja kolektivnosti družbene lastnine funkcionalna nujnost, brez katere ni blagovnega gospodarstva. Prof. Bajt je letos med drugim predstavil tudi predlog o nujnosti ločevanja dveh vrst družbenih sredstev, s katerimi gospodarji, upravlja in si jih prilagaja organizacija združenega dela. To so sredstva, ki jih tovarna z akumuliranjem ustvari sama, in sredstva, ki ji jih »podarijo« od zunaj, bodisi ob ustanovitvi ali pa prek raznih oblik pomoči, ukrepov gospodarske politike pa tudi s posojili, katerih vračilo ne vključuje realne obrestne mere.

Bajtov koncept je v primeri z mnogimi drugimi predlogi dovolj jasen in, kar je še pomembnejše, ponuja stvarno podlago za uveljavitev tako proklamirane delitve po delu, kar skupaj z drugimi prvinami omogoča ekonomsko učinkovitost in socializem hkrati, pri čemer je samoupravljanje razumljeno kot nujno sredstvo in ne kot iluzorni ideal.

Toda kaj pomaga vse to, ko pa v predvidenih ustavnih spremembah, ki se našajajo na družbeno lastnino, o teh bistvenih relacijah skorajda ne zasledimo besedice. Omembe nevredne spremembe pomenijo zgolj nadaljnje zapletanje v samozadostno pravno uravnavanje družbenih odnosov in procesov, kar nas seveda ne bo pripeljalo nikamor.

Ivo Kuljaj

Naša anketa

STABILIZACIJA JE VEČ DELA, MANJ DENARJA IN PLOHA LEPIH BESED

Po raziskavi o slovenskem javnem mnenju sodeč naše ljudstvo meni, da dela prav toliko kot pred petimi leti ali pa celo manj in slabše. Seveda, ko pa ljudje tudi slabše živijo, ko imajo manj možnosti za demokracijo odločanje, njihovo delo in pravice pa so manj spoštovane. Možnosti za pridobitev stanovanja se oddaljujejo, enako velja za možnost izobraževanja, življenja otrok, kulturnega življenja... Skratka, gmotni položaj se je poslabšal in večina meni, da bo šlo z njim še naprej navzdol. Kriza ni zgolj gospodarska, ampak tudi politična in prizadeva družbo v celoti.

Tudi mi smo stopili med ljudi z nekaj jasnimi vprašanji: Kaj menite, v kaj se je izrodilo uradno pojmovanje stabilizacije? Kje so vzroki za štrajke, izgube, pasivni odpor, nezadovoljstvo in podobne pokazatelje krize? Kdo je kriv za godoljo, v kateri se emarimo in ali menite, da bi se moralo v političnem sistemu kaj spremeniti, da bi se iz nje skobacali?

Metod Peternel, brusilec iz hoteljskega Marmorja:

»Stabilizacija pomeni, da je treba šparati. Nisem pa prepričan, da se to splača. Saj že lep čas zategujemo pas, pa se nikjer nič ne pozna. Ker to zategovanje ne velja za vse enako, to je!

Mi v fabriki že dobro gospodarimo. Pazimo, kako izkoriščamo material, delamo veliko in skrbimo za kakovost – rezultat so pa skromne plače. Res ne vem, kdo ima potemtakem prav, varčnež ali zapravljivec?

O političnih spremembah pa ne bom odgovarjal. Ni dobro preveč stegovati jezika. Se tako hitro opečeš, da je joj. To morebiti lahko rečem, da se politiki preveč vtikajo v gospodarstvo. Včasih smo poslušali, da delavci odločajo, zdaj pa vidimo, da še strokovnjaki v gospodarstvu nimajo prave besede.

Za štrajke je enkrat pisalo, da so zato, ker delavci premalo odločajo in ne le zaradi slabih plač. Jaz ne vem, jaz sem od malega vaje skromno živeti. Kar do-

bim, mislim, da je prav. Delati je treba, obilja pa pri nas tako nikoli ni bilo ne vem kakšnega.

Dušan Platiša, vodja orodjarne Termopola v Sovodnju:

»Stabilizacija bi morala pomeniti, da vsak smotno upravlja sredstva, znanje ali moč, s čimer pač razpolaga. Samo varčevanje in odrekanje ne vodi nikamor. Zdi pa se mi, da uradna politika vodi predvsem v to smer. Vse to omejevanje osebnih dohodkov pogledajte. Kot bi ne vedeli, da noben človek ne bo delal, če ga dobro ne plačaš.

O vzrokih vseh naših zagat verjetno nima več smisla govoriti. Saj se vse to ponavlja kot lajna. Vemo, kateri so zadolženi za odkrivanje vzrokov težav – pa kaj, ko jih prav ti najbolj skrivajo. V tovarnah gotovo ne kaže iskati krivcev. V politiki bi jih našli. In še to je treba vedeti, da mlada generacija ni zafurala Jugoslavije. Odfurati pa jo bo morala, ta in še naslednje.

Politika je sicer dobro napepljena, a kaj, ko jo vsi kršijo. Bolj vodilni govorijo, kako naj se obnašamo, bolj sami ravnamo čisto nasprotno. Bil sem v Kranju na seminarju za sindikalne funkcionarje in prepričevali so nas, da so napačne govorice, kako smo Slovenci v tej deželi neenakopravni, izkoriščani... Prepričevali, a ne prepričali. V druge republike gre vse preveč denarja, nazaj pa ne dobiš drugega kot nered, slabe delovne navade, negotovnost. Za proračun dvigniti se brž zmenijo, kaj pametnega pa se noče in noče premakniti. Tako ne vidim za to družbo prav nobene perspektive – vsaj dokler ne bo korenitih sprememb.

Milan Kosmač, cestar iz Fužin:

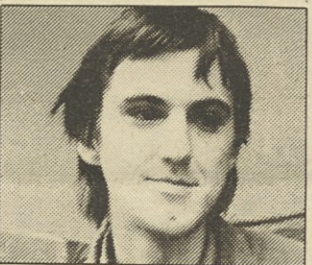
»Skrbim za osem kilometrov ceste in dobršen del je makadama. Hudičevo težko delo je to. Pade dež, pa moram jame krpat, grmovje je treba sekati, jarke očistiti. Na mesec dobim 120 tisočakov, zdaj ko so nam plače dvignili. Saj so jih morali. Že tako noče nihče za cestarja, vsi uidejo. Tako za isti denar več delamo tisti, ki ostanemo. Mora-

mo, drugače se škoda dela. Vidite, to je stabilizacija. Več dela, pa manj denarja.

Tega pa nihče ne ceni. Včasih je cestarja vsak voznik pozdravil. Zdaj te pa le okurca, kot bi bil jaz kriv, da so ceste zanič. V tej službi sem 20 let in marsikaj se je spremenilo v tem času. Nekaj na boljše, nekaj na slabše. Denar je manj vreden, za dobiti je pa več stvari. Dinar nam propada, premakne pa se nič. In se tudi ne bo.

Metod Peternel

Dušan Platiša

A zakaj da ne? Ha, za to pa nisem jaz, da bi to pravil. V Beograd pojdi vprašati, če upate. Jaz se v to že ne bom vtikal. Saj mi ni nič hudega, da bi vruga dražil. Da je le mir, drugo bo pa že. Če ne boljše, pa slabše. In sploh ne vem, kaj drezate prav vame. Ubogega cestarja ste našli, ki je za druge komaj še človeku podoben.

Peter Bevk iz trgovinice v Podlanišču:

»Trideset let prodajam tule gor, okoliškim kmetom in gozdnim delavcem. Mleka in kruha pri nas ni, to imajo ljudje sami. Prodajamo sol, sladkor, riž, pijačo in podobne nujne zadevščine. Zato pri naši prodaji stabili-

zacije ni čutiti. Za sol imajo ljudje še vedno.

Kaj da je stabilizacija? To, da dinar pada, kaj pa drugega?! Menda je sicer prav nasprotno zamišljena, a ljudje vidijo stvar po svoje. Bolj poslušamo o stabilizaciji, manj je dinar vreden. To pa zato, ker se premalo dela. Tako na splošno mislim. Saj kmetje in delavci so to še preveč pridni. Pa tudi drugod po Sloveniji. Slišim pa, da v Jugoslaviji ni tako. Da se bolj govori kot dela, da se denar zapravlja, da se izgube dela. Pa vojska je draga, vojska. To danes stane, kanoni in frčoplani.

Milan Kosmač

Peter Bevk

Lenart Prezelj

Metod Carli

Lucijan Rejec

Kdo je kriv, že ne bom pravil. Če sami niste dovolj pametni in ne veste, mene ne boste poslali v žerjavico po kostanj. Bom pa povedal, kaj in kako bi bilo treba: Več pozornosti bi morali usmeriti v kmetijstvo. Podpreti bi ga morali, našega kmeta. Saj nas vse hrani. Tisti, ki odločajo, bi morali tako razporediti sredstva, da bi jih bilo dovolj za proizvodnjo hrane. Sramota je, da jo Jugoslavija uvaža. Za šport je zmeraj dovolj denarja pa še za kakšno neumnost, za kmete pa ne. Tudi za tovarne ne, vsaj za take, ki prinašajo nov denar. Take, ki ga ne, bi pa tako vsak pameten človek zaprl.

Lenart Prezelj, tehnolog v Etini enoti Plošča in predsednik OO sindikata:

»Naša firma kar dobro stoji in plače niti niso tako slabe. Letos je šla dvakrat pika gor. Tako že lep čas ni bilo zadreg s kakšnimi štrajki ali čim podobnim. Pri nas je kar mirno, s stabilizacijo smo bolj ali manj opravili. Tozde smo uknili, da bi bilo manj administracije in vse skupaj bolj učinkovito in poceni. Nisem sicer prepričan, da smo administracijo kaj zmanjšali, toda pravijo, da je zdaj vseeno boljše. Da se je splačalo. To je že del stabilizacije, mar ne? Tiste širše pa tu ne občutimo toliko. Vsak ima kaj zemlje, gozda, letos je šnops kar že dolgo ne in ljudje so zadovoljni.

Kar pa preberem, mi kaže, da ni povsod tako. Še danes imamo nerazvite republike in tam menda delavci tenko piskajo. Pa toliko denarja pišljamo tja. Ne vem, kaj počnejo z njim, da jim gre tako slabo!

O teh rečeh ne vem dosti. Berem bolj zunanjo politiko, notranja me ne zanima. Pa tako ni vsega za verjet, kar napišejo. Menda se mladina nekaj pulta, a pri nas tega ni. Vsi zgrabimo, če je treba. Nadur imamo veliko, kar je dobro. Kaže, da je dela dovolj in to je glavno. Nihče se ne sekira. Pri zaključnem računu nam povedo, kako stojimo, kam gre denar, pa je. Pol leta sem predsednik sindikata in še nobenega problema ni bilo.

Metod Carli, poštar, ki smo ga srečali v Podslu:

»Bolj slabo kaže vse skupaj. Stabilizacijske načrte so delali, pa se nič ne pozna. Denar znajo tiskati, drugega nič. Saj sam vidim, ko ga nosim. Vsakič, ko napolnim torbo, so bankovci čisto novi. Vsak pošiljka naravnost iz tiskarne. In vse se draži, da ni več ničemer podobno.

Naprej ne pridemo, ker stabilizacija ne velja za vse enako. Dokler imajo tisti, ki odločajo, polne riti, se gotovo ne bo nič spremenilo. Sit lačnemu ne verjame, je star pregovor. Vse te skupne službe tudi stanejo. Saj vidim, koliko enih papirjev pošiljajo sem ter tja. Izpiski pa občinski papirji in z davkarje...

Saj se iz papirja ne vidi, kako naj potem vidijo naprej?!

Kaj je šele v Beogradu, če se že tolminka občina utaplja v papirju. In delavci seveda vse to plačujemo. Tisti, ki največ dela in najbolj špara, potem hrani izgubanje pa nerazvite pa pisarne... Saj se mu ne more dobro goditi. In zato ljudje vse manj delajo, ko vidijo, da se ne splača. In še bo slabo. Prav zato, ker se pridni počutijo že kot bedaki in pa zato, ker ni nobene konkurence. Tudi v politiki ne.

Lucijan Rejec, direktor IZobraževalnega centra Iskra Delta v Novi Gorici:

»Že sam izraz je neumno izbran. Stabilizacija. To pomeni konsolidacijo na določeni ravni, kar je zgrešeno. Gre vendar za napredek! Morda bi kazalo reči ozdravitev.

Kje da s to »ozdravitvijo« smo? Niže kot smo začeli. Vse, kar počnemo, je zgolj deklarativno. Bolj govorimo o pospeševanju izvoza, manj izvozimo zaradi neustreznega sistema. Bolj govorimo o vlogi trga, več je administriranja. Bolj govorimo o veljavi znanja, manj storimo zanj tako pri nagradenju kot pri statusu ljudi, ki znanje imajo. Naše usmeritve so uravnilovske. Delta je tu res izjema. Na srečo in žal, saj ni dobro, če je pametno ravnanje izjemno.

Že sestava zaposlenih omogoča veljavo znanja. Nagradujemo res znanje in po delu. Najmanj četrtina delovnega časa je vsakemu zaposlenemu odmerjena za dodatno izobraževanje. Tudi z denarjem za ta namen ne varčujemo.

Kdo je kriv, da ni povsod tako? Saj poznate pregovor o ribi ni glavi. In ker gre za ribo z več glavami, naj dodam, da smrdi politična in ne gospodarska – a glava. Kajti kot v vsaki socialistični državi je tudi pri nas politika nad gospodarstvom.

Zato bi morali nujno spremeniti politični sistem. Seveda je to v navzkrižju interesov med razvitimi in nerazvitimi težko doseči. Toda ne bo šlo brez uveljavitve trga, brez odmiranja slabih... Ker pa so nerazviti močnejši, bo hudo. Laž je, da slabi ne odmirajo zaradi skrbi za delavce. Vsak ve, da le sposobna podjetja lahko ustvarjajo nova delovna mesta, produktivna delovna mesta in temu primerno življenjsko raven. Kaže pa, da bomo pri nas kmalu vsi slabi in vse težji bo zasok. Saj v Sloveniji bi ga brž uresničili. In tako bi ga. To naši voditelji prav dobro vedo. Le bojijo se. Ker tudi v politiki ni konkurence, je logična negativna selekcija in boj za oblast tudi za ceno propada.

Ciril Brajer
Andrej Agnič

Ali bodo delavci v Agrostroju dosegli, da bodo imeli glavno besedo pri razvoju

MAR GRE ZA POLITIKO, DA CILJ UPRAVIČUJE SREDSTVA?

Delo je 19. novembra objavilo novinarsko poročilo z naslovom Agrostroj je enotnejši, podoben članek z naslovom V Agrostroju že (uspešno) dela začasni kolegijski organ je prejšnjo soboto objavil Dnevnik. Vsebinski obeh sta povzetek poročila, ki ga je po dobrem mesecu dela podpisal predsednik začasnega (prisilnega) organa Agrostroja Avgust Ovsenik in je obenem gradivo za sejo zbora združenega dela skupščine občine Ljubljana Šiška, ki je sklicana za 27. november. Clanka skuša-

ta prepričati javnost, da je bil ukrep prisilne uprave pravičen in da prisilna uprava daje gospodarske in politične rezultate, ki prej niso bili mogoči. Ob tem se v našem uredništvu ponuja nič kaj hvalevredno razmišljanje o tem, kolikšna je moč našega novinarskega pisanja v primerjavi s politiko in vsemi oblikami njenega dela, ki javnosti niso dovolj znane, občutijo in poznajo pa jih delavci, na katerih se lomijo kopja tudi v našem primeru. O uvedbi prisilne uprave v Agrostroju smo na-

mreč v Delavski enotnosti že večkrat pisali in to v precejšnji opreki s poročili, ki smo jih omenili na začetku.

Martin Zupan, predsednik sindikata v Servisu nam je povedal: »Ljudje ne vedo več, kdo pije ne kdo plača. Ne veš več, ali si krop ali voda. Od mene so hoteli podpis preklica pritožbe, ki smo jo poslali sodišču združenega na dela na uvedbo prisilne uprave. Nisem hotel podpisati. Nekaj časa sem se upiral, potem pa obupal in podpisal.«

Partijski sekretar v Servisu Milorad Tomić pa nam je povedal: »Mi smo obglavljene. Sami se ne moremo več boriti, vseh teh pritiskov ne zdržim več.«

Pred to njegovo izjavo je bilo več sestankov, na katerih je predsednik občinskega komiteja ZKS Ljubljana Šiška prepričeval komuniste v tozdu Servis med drugimi tudi takole: »Občinski komite se bo zavzemal za uveljavljanje referendumске odločitve delavcev tozda Servis o izločitvi iz delovne organizacije Agrostroj. Položaj se je med tem spremenil tako, da je zdaj za tozda Servis boljše rešitev v enoviti delovni organizaciji. Komunisti moramo dati pobudo in enotno stopiti v akcijo za združitev v enovito delovno organizacijo.« Člani osnovne organizacije pa so po razpravi na dveh sejah podprli le koncept programskega razvoja Agrostroja, zavrnili pa predlog za enovito delovno organizacijo. Potem pa je

Avgust Ovsenik sklical sekretariat osnovne organizacije ZK in s papirji, ki kompromitirajo nekdanje vodilne delavce v Servisu, dosegel sklep, da bodo komunisti v Servisu politično delovali za enovito delovno organizacijo in za preklcik, kar pomeni odstop od referendumsko sprejete odločitve o odcepitvi servisa od Agrostroja.

Ob vsej znani in neznani zgodovini Agrostroja naj povemo le to, da je naše pisanje skušalo dokazati, da ob izreku ukrepa prisilne uprave za Agrostroj javnosti marsikaj ni bilo pojasnjeno, in tudi to, da občinski sindikalno vodstvo in občinski komite ZKS nista vztrajala pri stališčih, ki sta jih sprejela do te že več let problematične delovne organizacije.

O resnici oziroma pravici se je vedno treba prepričati. Kar je spoznanje za enega, je lahko pritisk na drugega.

O spoznanju oziroma rezultatu po dobrem mesecu dela tričlanskega organa prisilne uprave ni težko podvomiti. Še lažje je to storiti, če so »rezultati« doseženi tako, kot sta nam povedala predsednik sindikata in partijski sekretar Servisa. Dodajmo še, da delavci organov za notranje zadeve trajno raziskujejo preteklo poslovanje in skušajo v njem najti obremenitve oziroma diskvalifikacijo za nekdanje vodstvo Servisa. Kriminal pa je ljudem, do včeraj uglednim in poštenim delavcem, mogoče javno očitati šele potem, ko je dokazan oziroma vsaj pripravljen za razprav pred sodiščem. Sicer pa je lahko vse to le oblika pritiska na tiste, ki se upira v prepričanju, da njegov odpor sloni na načelih demokratične samouprave družbe in tudi na zakonih, ki jih vsi poznamo. Vse to pa je lahko tudi dimna zavesa, a katero skriješ prave cilje in načine svojega delovanja.

Pritisk smo občutili tudi

Nizka raven kakovosti življenja v Sloveniji

SLOVENCİ SO ŠVEDI Z NAPAKO

Slovenija predstavlja v očeh Jugoslavije najbolj razvito republiko, pri čemer se radi sklicujejo na njen visok povprečni osebni dohodek. Ta je bil resda septembra okroglih 130 tisočakov, vendar pa je treba pri tem upoštevati tudi ustrezno rast življenjskih stroškov. Sama statistika pač ne pokaže prave podobe. Kakšna je v resnici kakovost življenja Slovencev? Podatki o tem so sila zgovorni.

Ti namreč govore o izrazitem zastoju v dvigovanju izobrazbene ravni Slovencev, o tem, da kar 90 odstotkov zaposlenih dela v neustreznih psihofizičnih delovnih razmerah, pa o tem, da kar 22 odstotkom Slovencev občasno zmanjka denarja za hrano in druge potrebe.

To, da gre za delo delovno ljudstvo, dokazuje podatek, da je aktivnega 70,3 odstotka za delo sposobnega prebivalstva. Nad 12 ur dnevno dela več kot polovica prebivalstva, medtem ko se pri ženskah, zaradi gospodinjskih opravil, dvigne to številko kar na 73,4 odstotka.

Podoba Slovencev zarisuje tudi podatek, da se jih najmanj eno uro vozi na delovno mesto in nazaj kar 30,1 odstotka, da jih 69,2 odstotka živi v zasebnih stanovanjih, da si je slaba četrtina Slovencev v starosti od 15 do 75 let sama zgradila stanovanje. Nič čudnega torej, če je kar 70 odstotkov Slovencev pretrujenih in da med njimi naraščajo psihosomatska obolenja. In to skupno podoba Slovencev zaokroža še podatek, da je 70 odstotkov vrtničarjev iz vseh slojev, od delavcev do izobražencev!

Celovita socialna blaginja

A kaj je sploh kakovost življenja? Družboslovci po navadi pravijo, da to v bistvu skupni imenovalec za vse tiste pogoje, ki so po-

trebni za srečo posameznika – ne pomenijo pa srečo samo. Kvaliteto življenja zato merijo s kazalci, ki omogočajo zadovoljstvo, ne pa zadovoljstva samega. Zato kakovosti življenja ne merijo z materialnim standardom, ampak s celovito socialno blaginjo. Njim je moč meriti zgolj kupno moč posameznika, skupine ali sloja, s socialno blaginjo pa splošno življenjsko raven.

Raziskava »Kvaliteta življenja v Sloveniji«, ki so jo opravili sodelavci Inštituta za sociologijo pri univerzi Edvarda Kardelja v Ljubljani, pomeni zato prvi poskus, da bi dobili celovito podobo slovenskega prebivalstva oziroma raziskali, kako Slovenci zadovoljujejo nekatere osnovne materialne in nematerialne potrebe, in to predvsem otroškega varstva, izobraževanja, delovnega okolja, zaposlenosti, delovnega časa neformalnega dela, stanovanja, ekonomskega stanja, bivalnega okolja, družine, zdravja, ostarelih, prostega časa. Skratka, raziskava se je dotaknila vsega tistega, kar v naši družbi ni najbolje urejeno oziroma čemur bi se lahko v prihodnje, s kakovostnejšim načinom dela, v precejšnji meri izognili.

»Nekateri ugovarjajo, češ, zakaj bi se ukvarjali s kakovostjo, ko pa še količinskih sredstev ni zadosti,« nam je dejal vodja tega obsežnega projekta dr. Veljko Rus. »A mi trdimo ravno nasprotno. Prav zdaj se moramo ukvarjati s kakovostjo, ker je zmeraj manj sredstev na voljo. Zato jih je treba smotno uporabljati, bodisi da gre za upravljanje z njimi ali pa za njihovo porabo. Postavil bi celo nasprotno tezo: če bi z razpoložljivimi viri razmetavali tako, kot smo bili navajeni doslej, bi kakovost življenja padala. Na določen način smo prebogati glede na svoje znanje o upravljanju s sredstvi. Naša kriza zato ni le v tem, da imamo premalo sredstev za zadovolje-

vanje dnevnih potreb, ampak v tem, da imamo preveč sredstev glede na stopnjo, do katere smo se usposobili za upravljanje z njimi.«

Višja kakovost z manj sredstvi

Razvoj v svetu gre v smeri čedalje bolj kakovostne rasti proizvodov in storitev. Dr. Veljko Rus opozarja: »Ne na Vzhodu ne na Zahodu nihče več ne računa s tem, da bi bila gospodarska rast hitrejša od treh odstotkov narodnega dohodka na prebivalca. Zato se danes postavlja vprašanje reorganizacije celotnega nacionalnega življenja – kako pravzaprav z manj sredstvi doseči višjo kakovost ali pa po manjši rasti stopnjevati. To pa zahteva bistveno boljše organizacijo in bistveno boljše upravljanje z viri.«

S primerjalno analizo o kvaliteti življenja pri nas in na Švedskem so ugotovili, da imajo danes slovenski delavci povprečno enako izobrazbeno sestavo kot švedski, to je deset razredov, vendar pa opravljajo bistveno manj zahtevna dela kot Švedi. Na Švedskem pride približno polovica zaposlenih v tako imenovano tretjo kategorijo manj zahtevnih del, pri nas pa kar dobri dve tretjini. »Gre torej za veliko

neizkoriščenost že nakopičenega znanja,« komentira dr. Rus. »To je eden tistih dejavnikov, ki veliko pove o kakovosti življenja, saj je prva stvar vsekakor kvaliteta dela. To pomeni, da imamo pre nizko kvaliteto dela glede na stopnjo izobrazbe. Zahtevnost del je prenizka. Slovenski narod opravlja premalo zahtevnih dela.«

Ekstenzivno, količinsko gospodarjenje je danes drugi izraz za slabo gospodarjenje. »Vprašanje kakovosti dela postaja danes predvsem vprašanje kvalitete upravljanja,« poudarja dr. Rus. »In te preusmeritve ne zmoremo, ker bi za kaj takega potrebovali bolj izobražene ljudi.«

Kje iskati izhod iz teh razmer? »Bližnjica je prav gotovo v usposabljanju politične in ekonomske elite, ker ima ta največji vpliv. Pa tudi izobrazevanje. Vse drugo pa pride pozneje.« Torej je nizka kvaliteta upravljanja vzrok za nizko kvaliteto življenja v Sloveniji? »Tako je, gre predvsem za upravljanje, saj je delovna etika visoka, pridni smo dovolj – če že ne na delovnem mestu, pa vsaj zunaj njega. Ob visoki stopnji zaposlenosti, nizki brezposelnosti, določeni ravni izobrazbe, dolgem delovniku – ki seže daleč v prosti čas – je dejansko čudež, da tukaj ni ekonomskega čudeža...«

Kakovostno zaposlovanje

V kvalitetno delovno življenje ne uvrščajo le kakovostnega delovnega okolja, ampak tudi kakovostno zaposlovanje. Pri tem ne gre le za fizične, psihične ali socialne delovne razmere, ampak tudi za to, koliko lahko posameznik najde takšen posel, da ustreza njegovim sposobnostim in njegovi izobrazbi. Razni škodljivi vplivi – velik fizični napor, enolično delo, močni tresljaji, prah, dim, plini, preprih, vlaga itd. – deluje kar na 90 odstotkov vseh zaposlenih.

Zelo presenetljiv je podatek, da fizično delovne razmere niso lažje za tiste, ki imajo višjo izobrazbo. To pa tudi pomeni, da v naših delovnih organizacijah neustrezne okoliščine niso le posledica manj razvite tehnologije ali pomanjkanja finančnih sredstev, ampak predvsem neustrezne organizacije dela in delovnih mest – skratka, prepričile strokovne skrbi za oblikovanje ustreznega delovnega okolja za delavce.

»Eden izmed nenormalnih podatkov je tudi ta, da se delavci pritožujejo zaradi preprih na delovnem mestu,« pravi dr. Rus. »Za to pa ni potrebna kakšna velika naložba, ampak le ustrezna organizacija dela in večji pritisk delavcev. Če bi delavci

v svojih okoljih razpravljali o delovnih razmerah in prihajali s predlogi, kako jih izboljšati, bi bilo lahko bistveno drugače.«

Analiza je razkrila tudi nizko varnostno in organizacijsko kulturo v naših delovnih organizacijah, pa tudi slabe medsebojne odnose oziroma nizko socialno kulturo. Večina zaposlenih z višjo in visoko izobrazbo se pritožuje, da je njihovo delo psihično naporno. Vendar pa je raziskava pokazala, da njihov psihični napor ne izhaja iz napornega intelektualnega dela, ampak predvsem iz neustreznih medsebojnih odnosov v delovni organizaciji oziroma konfliktov, do katerih prihaja z nadrejenimi pa tudi z drugimi sodelavci.

Narašča neformalno delo

Zelo narašča neformalno delo, to je delo prek polnega delovnega časa. V raziskavi so zapisali približno takole: če je skoraj četrtina odraslih Slovencev prišla do stanovanja z zidavo, če so jim v dobrih 70 odstotkih primerov z delom pomagali tudi drugi, če skoraj dve tretjini opravljata gospodinjska dela v obsegu blizu dveh tretjin normalnega delovnega časa, če se 40 odstotkov ljudi ukvarja z otroki v obsegu dobre polovice rednega delovnega časa, če je 70 odstotkov vrtničarjev in šestina polkmetov, če se jih skoraj četrtina neaktivnih ukvarja z določenim pridobitnim delom in če skoraj tretjina študentov dela za plačilo – potem že lahko trdimo, da je neformalno delo zelo razširjeno in da priča o obsežni neformalni proizvodnji dobrin in storitev.

Zato ni pretirana trditev, da ljudje namenjajo več časa neformalnemu kot pa formalnemu delu. Vse te številke dokazujejo izjemno razširjenost svojevrstne »ekonomije popoldanskega časa«. Z neformalnim delom si ljudje po eni strani izboljšujejo osebni standard, po drugi pa vzdržujejo celo vrsto storitev. Nič čudnega torej, če Slovenci v popoldanskem času »fušajo«, medtem ko se denimo velik del Švedov v prostem času izobražuje ob delu.

Pri tem omenim nič kaj zavidljiv podatek: kar 65 odstotkov zaposlenih se zadnje leto ni izobraževalo. V najboljših delovnih letih, to je v generacijah od 25 do 34 let in od 35 do 44 let, je 63 odstotkov takšnih, ki formalno niso strokovno usposobljeni. Nič manj pomembno pa ni vprašanje obnavljanja znanja ljudi s srednjo, višjo in visoko izobrazbo, kar je za nadaljnji kakovostni razvoj ključnega pomena.

Zakaj sploh bi se izobraževali – ali bi se to kaj poznalo pri osebnih dohodkih? Bi zato imeli kaj več možnosti za napredovanje na delovnem mestu? »V raziskavi, ki obravnava kakovost življenja v elektronski industriji Slovenije in še devetih evropskih državah, vključno z Japonsko, Madžarsko in Poljsko, smo ugotovili, da je pri nas zelo slabo poskrbljeno za napredovanje delavcev,« pravi dr. Rus.

Glede napredovanja skoraj na dnu

Podpovprečni smo glede izobraževanja v podjetjih, kar zadeva napredovanje pa smo skoraj na dnu. Napredovanje je pri nas neurejeno, kar je vsekakor nenormalno za samoupravno

družbo, ki sebe šteje za demokracijo – hkrati pa ni ustvarila osnovnih meril, zaradi katerih ima demokracija kakšen smisel: to pa je osebni napredek posameznika in to sistematično – strokovni, ekonomski, statusni.

In kako je z našim prostim časom? Ob podatku, da dela dobra polovica prebivalcev (pri ženskah 73,4 odstotka zaradi gospodinjskih opravil) več kot 12 ur na dan, je o prostem času že težko govoriti. Še posebej za ženske, saj smo z obrtnimi storitvenimi dejavnostmi dejansko na psu – še najbolj je poskrbljeno za frizerje, ki so na vsakem vogalu.

Slovenci namenjajo svoj »prosti čas« predvsem izboljševanju življenjske ravni. V tistih pičlih uricah, ki jim še preostanejo, največ poslušajo radio, gledajo televizijo, obiskujejo prijatelje. Vse druge dejavnosti v »prostem času« upadajo z izobrazbo in s starostjo. Približno polovico tistih, ki nimajo dokončane osnovne šole, ne bere knjig in se ne ukvarja z rekreacijo. Skoraj polovica je takih, ki med dopustom popravljajo ali gradijo hišo oziroma stanovanje.

Visoka socialna varnost

In kako ocenjujete socialno varnost Slovencev? Dr. Rus: »Varnost je sploh nekaj, kar je odlika tega sistema. Lahko rečemo, da je ta sistem zagotovil visoko socialno in ekonomsko varnost, pa tudi splošno varnost. Prvič, imamo polno zaposlenost, to je, vsak ima možnost, da dobi delo. Drugič, vsak ima monopol nad svojim delovnim mestom, saj odpuščanja z delovnega mesta pri nas v bistvu ne poznamo – temu se reče visoka ekonomska varnost. Tretjič, pri nas je glede na stopnjo industrijske razvitosti relativno malo kriminala, čeprav narašča. To pa je zelo pomembna razsežnost življenja. Ljudje ponavadi pristajajo na disciplino in na podredivost tudi zaradi tega, da si z manj svobode odkupijo večjo varnost. To je že prastara resnica. Socialni varnosti posvečamo mnogo večjo pozornost kot pa svobodni pobudi posameznika. Vprašanje pa je, koliko smo zaradi prevelike skrbi za varnost postali preveč stabilna in konservativna družba, kar dolgoročno pomeni vedno manj razvita družba. Bojim se prevelike varnosti. Ljudi nismo usposobili za tveganje. Tvegajo ljudje, ko so prišli na položaj na podlagi znanja, ne pa na podlagi izkušenj. Izkušnje je konservativno, pomeni ponavljanje nekaj naučenega. Znanje lahko uporabiš v različnih položajih, izkušnje pa le v tistih, v katerih si ga dobil.«

Kakšna bo kakovost življenja v Sloveniji leta 2000? »V prihodnosti, mislim, da bo prišlo do sprememb, ki jih danes še ni mogoče napovedati, drugače bi bila prihodnost le podaljšana roka sedanjosti,« pravi dr. Rus. »In mogoče je ravno to problem, da se ne znamo tako organizirati, da bi se manj bali diskontinuitete, se pravi nepredvidljivosti. Če ne bo bistvenih razvojnih sprememb, se bo hitro stopnjevalo zaostajanje Slovenije za Evropo. Potem bo tudi nujno zapiranje pred Evropo. Skratka, morali bi se organizirati tako, da bi se živahno in hitro odzvali na okolje, pa naj bo to Jugoslavija ali Evropa.«

Marija Frančeškin

mi v uredništvu Delavske enotnosti. Potem ko smo dobili in objavili odgovor predsednika izvršnega sveta skupščine občine Šiška, ki je hotel postaviti na laž naše pisanje o uvedbi prisilne uprave, so nas prosili za nekakšen predah, ki naj bi trajal do seje občinske skupščine. Ker smo kljub temu objavili odmev, v katerem smo opozorili na trhle noge odgovora, ki nam ga je poslal občinski izvršni svet, so nas po telefonu opozorili na morebitne posledice, če se izkaže, da nimamo prav. Obenem pa je nosilec občinske oblasti zavrtel tudi več telefonskih števil in odprl tudi več pisarniških vrat, od koder naj bi prišel ukor za nas, močnejše pa tudi nove kadrovske rešitve. Medtem ko se je to dogajalo, sta na pogovoru v našem uredništvu predsednik in sekretarka občinskega sveta ZSS Ljubljana Šiška izjavljala, da v našem pisanju nismo trosili neresnice, da pa je treba razumeti, da so zdaj v Agrostroju dru-

gačne razmere in da je pomembno le to, da se Agrostrojev voz potegne iz megle, močvirja ali stranske poti, na katero je zapeljal.

Ne gre nam za iskanje dlake v jajcu. Gre za delavce Agrostroja, katerih sedanjost in prihodnost sta za nekaj časa nesamoupravni in odvisni od oblasti, ki jim ju je vsilila, in ki dela po svojih močeh in po navodilih tistih, ki so botrovali njenemu imenovanju. Gre za vprašanje, ali sta enovita delovna organizacija Agrostroj in program prisilne uprave res rešitev za pereče probleme v treh različnih tozidih z različno osnovno dejavnostjo in s super napihnjeno neproduktivno delovno skupnostjo skupnih služb. O teh, za delavca spornih vprašanjih, se je treba čimprej javno pogovoriti na pristojnih mestih, tudi v republiških organizacijah, in šele potem z vso močjo potegniti voz, ki se čedalje bolj pogreza, kljub spodbudnim ugovorom prisilnega upravi-

telja. Glede na to je sicer mogoče še nekaj časa prikazovati napihnjeno ali izkrivljeno stanje na eni strani, na drugi pa kriminalno preteklost, ne verjamemo pa, da bo ob meglenem programu tozda Kmetijska mehanizacija to dolgo mogoče kaj dlje, kot bo trajal ukrep družbenega varstva, ki je bil uveden kljub spornemu vprašanju referendumske odcepitve tozda Servisa iz delovne organizacije Agrostroj.

Uredništvo
Delavske enotnosti

Toliko v pojasnilo, ne glede na takšne ali drugačne rezultate odmotavanja zapletenega samoupravnega in gospodarskega klobčiča v Agrostroju. Za nas časnik in naše bralce seveda Agrostroj ni najpomembnejše vprašanje, vendar tudi ne tako nepomembno, da bi lahko šlo mimo nas. Če v sami šiški občini se odpirajo nova vprašanja, povezana z obstojem tudi drugih, večjih delovnih organizacij, kjer se lomijo kopja, so očitno različni pogledi, čeprav ne v tolikanji zaostreni obliki kot v Agrostroju.

Dušan Bogdanov-Senko

VELIKE SPREMEMBE MALE USTAVE

V desetih letih uresničevanja zakona o združenem delu se je pokazalo, da ni vse potekalo tako, kot smo pričakovali, pri nekaterih pričakovanih pa smo tudi pretiravali. Pričakovali smo na primer, da se bodo deli gospodarstva hitreje združevali, pretiravali pa smo v pričakovanju, da bo normativizem zagotovil učinkovitejše družbenoekonomske odnose. Zdaj ZZZD prenavljamo in v forumskih razpravah se najpogosteje postavlja vprašanje o tem, ali nekatera določila tega zakona niso dobra zato, ker jih ne izvajamo, ali zato, ker jih slabo izvajamo.

Narobe bi bilo, če bi se lotili sprememb ZZZD z namenom spremeniti in črtati vse, kar se ni potrdilo v praksi. Zanesljivo moramo zamenjati določbe, ki preprečujejo racionalno organiziranje gospodarstva in tiste, ki konceptualno niso do konca dodelane. Vendar pa so v njem tudi trajnejše opredelitve, ki jih ne bi smeli spreminjati zato, ker še ne dajejo pričakovanih rezultatov. Pridobivanje skupnega prihodka in dohodka z delom pri skupnem proizvodu, denimo, daje – če gledamo le v odstotkih – slabe rezultate. Vendar ne bi bilo prav, če bi

šli po liniji najmanjšega odpora oziroma po poti slabe prakse in zavrgli načelo »skupnega dinarja«. Morali bi ga celoviteje dodelati, tako, da bi odpiral perspektive združevanja.

Zakonu o združenem delu očitajo, da ni opredelil vseh odnosov in položajev, v katerih se utegneta znajti ekonomija in samoupravljanje. To pa je zgrešeno pojmovanje »male ustave«. Ta ne more biti zamenjava za druge zakone, niti reševati tistega, česar drugi sistemski zakoni ne urejajo. Če zakonom o knjigovodstvu, načrtovanju ali o prometu ni uspelo uveljaviti realnih ekonomskih kategorij, to še ne pomeni, da je kriv ZZZD. Racionalnost v investicijski politiki, realno prikazovanje dohodka in druge kapitalne zadeve, ki jih zdaj zapisujemo v sistemskih zakonih, bi morali opredeliti že pred deseti leti. Ko smo gospodarskim organizacijam dali večjo ekonomsko samostojnost, bi morali mnogo skrbnejše določiti mehanizme za ohranitev neodtujljivosti družbenih sredstev. Ne bi smeli dopustiti, da med združevanjem prevlada samozadostnost, potem pa ugotovljamo, kako smo zamudili pri omejevanju ekonomskih odmi-

kov, za vse pa obtožujemo ZZZD. Mislim, da bi morali zagotoviti enotnejšo akcijo subjektivnih sil pri graditvi proizvodnih odnosov in pri uporabi ZZZD v tej smeri. Ne bi bili smeli pričakovati, da bo ta zakon že sam po sebi prinesel racionalno organizacijo združenega dela. Kaže, da nas je šele gospodarska kriza prisilila, da zdaj poskušamo uvesti odnose, ki bi jih morali dograditi s spremljajočimi predpisi

ZZD takoj potem, ko smo ga sprejeli. Nekatere rešitve pa so bile tudi prepozne, kajti praksa se je oblikovala tudi na osnovi nekaterih zmotnih razlag ZZZD in ga tako »prelasla«.

Naj navedem primer, na katerega opozarjam že celo desetletje. Evidenco in obračunavanje dohodka je po ZZZD treba voditi po tozdih in ne v tozdih. Vendar ima vsaka temeljna organizacija svoje lastno knjigovodstvo in popolno administracijo, ki zelo veliko stane. Absurden je tudi način, po katerem knjigovodstvo evidentira. Če način obračuna je tak, da sili organizacijo k pridobivanju dohodka na škodo drugih, največkrat s povečanjem cen, ne pa s skupnim delom in večjo produktivnostjo. Če zakona o združenem delu ne bomo spremenili tako, da bomo razvijali

dohodkovne odnose, potem se bomo še naprej ukvarjali z odtenki obligacijskih odnosov, s katerimi bomo organizacije preprosto silili k temu, da vse bolj in bolj terjajo druga od druge, namesto da bi se združevale. Prav v tej smeri bi morali ZZZD ne le dopolnjevati, marveč tudi korenito spreminjati proizvodne odnose.

Treba je tudi omeniti, da spremembe v »delavski ustavi« niso potrebne samo zato, da bi se hitreje izvlekli iz gospodarske krize, marveč tudi zato, da bi razširili prostor za kakovostnejši razvoj samoupravljanja. Torej ne le spremembe zaradi tistega, česar nismo uresničili, marveč tudi zaradi vsega, kar moramo v prihodnje graditi. Na vsakem koraku boste naleteli na mnenja, da samoupravljanje potrebuje

nov prostor, da bi se dogradilo v kakovostnejši sistem odnosov. Tega seveda ne bi smeli mešati z dejstvom, da delegatski sistem ne deluje tako, kot smo si zamislili in za to obtoževati določil ZZZD. Celotisti, ki se je postavil kot zapora delovanju delegatskega sistema, ve, da mu tega ni zagotovil ZZZD. Gre za razporeditev moči v družbi, v vsakem kolektivu in občini, vemo pa, kaj o tem piše v »delavski ustavi«. Če so si birokratsko tehno-kratske strukture v nekaterih okoljih prilastile samoupravno oblast, še ne pomeni, da jim to pravico daje ZZZD. Na primer: zbor delavcev smo uvedli kot najbolj demokratsko obliko vpliva delavcev in delegatskega odločanja. Zato, ker z njim manipulirajo pri odločanju, se pojavlja ocena, da so zbori delavcev kompromitirali

naša
zena

Ob obletnici zakona o združenem delu in predlogih za njegovo spremembo

DELAVSKA USTAVA PONOVRNO IZIGRALA KMETE

Določil zakona o združenem delu pri pridelovanju hrane v minulem obdobju skoraj nismo uporabljali. Čeprav je bilo formalno vse dobro urejeno – od zadrug in kooperacij, prek tozdov, delovnih organizacij do sestavljenih organizacij, je sistem reproduksijskih celot obstajal le na papirju, kombinati pa so le reprezentativno predstavljali zaokrožene celote pri pridobivanju hrane.

»Kadar imamo v proizvodni verigi, na primer kruha, v enem členu administrativno določanje cen proizvodov, tedaj dohodkovni odnosi razpadajo,« poudarja Ondrej Varga, član predsedstva sveta Zveze sindikatov Vojvodine. »V takšnem primeru pridelovalci pšenice niso ekonomsko spodbujeni, da bi se vključili v reproduksijsko verigo, ali da bi skupno pridobivali dohodek s pro-

dajo končnega izdelka, pa naj bo to kruh, testenine ali pecivo. Če pa moramo s subvencijami ali premijami v mlinu ali pekarni nadomeščati dohodek, je logično, da hoče biti pridelovalec pšenice za vsako ceno samostojen. Želi biti pridelovalec končnega izdelka, čeprav je pšenica samo surovina.

Letošnja žetev to najbolj potrjuje. Ceni jedilnega olja in sladkorja sta pod nadzorom države, cene surovin za njeno pa se določajo delno paritetno do drugih poljedeljskih kultur, delno pa se svobodno oblikujejo na tržišču. Cena koruze, ki je doživela svoj zlom, je izredno ugodno vplivala na oživitve reproduksijske celote pri proizvodnji mesa. Interes kmetov je sedaj, da skupaj ustvarjajo dohodek, vendar samo do proizvodnje živih svinj. Poljedelci in živinorejci pa se

ne žele spuščati v skupno ustvarjanje dohodka od prodaje mesa. Klavnice so namreč v nezavidljivem položaju. Cena svinj se svobodno oblikuje na trgu, cena mesa pa je pod nadzorom ZIS.

»Kmetijstvo ni nikoli samo odločalo o dohodku,« pravi Varga. »Kmetovalci nikdar niso bili enakopravni pri samoupravljanju. Na začetku ali na koncu reproduksijske verige je o usodi dohodka odločala država. Delavci so lahko delili le tisto kar jim je nekdo že »odmeril«...«

Zdi se, da tudi najnovejše najavljene spremembe v ZZZD ne bodo bistveno prispevale k boljši organiziranosti in povezanosti v kmetijstvu. Profesor doktor Oskar Kovač je na »dnevih vojvodinskega kmetijstva« v Vršču napovedal, da ZIS v

tretjem svežnju predvideva, da bo še naprej nadziral 60 odstotkov cen. To pa so pretežno osnovni kmetijski pridelki.

»Če bi kmetijstvo postavili v enakopraven položaj z združenim delom, bi ustvarili temelje za hitrejše uveljavljanje ZZZD v praksi,« poudarja Varga. »Organizacijske možnosti za to so dane, saj so oblikovane reproduksijske celote in skupnosti. Vse to pa je bolj ali manj na papirju. S pozivi brez ekonomskih motivov se da doseči le malo.

V Vojvodini so mislili, da bodo z oblikovanjem sozdov hitreje in bolje urejali vprašanja organiziranosti in večje proizvodnje. Toda praksa je to večinoma ovrgla. Tozdi so postali samozadostni. Zaprli so se v lastna dvorišča, pograbili svoj dohodek, ne

meneč se za »sosedu«. Kroženja sredstev ni bilo, eni so imeli denarja na pretek, drugi so se utapljali v dolgovi. Pogosto se dogaja, da kadar pride do le malo večje ponudbe nekaterih kmetijskih pridelkov, zbijajo njihove cene pod raven zagotovitvenih. Tako prihaja do prelivanja dohodka iz enega tozda v drugega oziroma do kroženja denarja. Jesenski primer koruze to najbolj potrjuje. Samo kakšno leto prej je padanje cen živine pomenilo hitrejše premikanje denarja od živinorejcev h klavnici.

»Pri nas v Žabljju ni zaživila vloga delovne organizacije,« opozarja Petar Golub, član predsedstva sveta zveze sindikatov Vojvodine. »Reafirmacija delovne organizacije bi pomenila tudi hitrejše povezovanje tozdov po ciklusih proizvodnje. To pa pomeni tudi hitrejše kroženje denarja, kar bi pripomoglo tudi k večjemu dohodku. Vsi bi imeli veliko več denarja, s tem pa tudi dohodka. Težko je reči, kako bi to dosegli. Ali bi najprej razlastili tozda ali reafirmirali delovno organizacijo in tako tozdu dodelili le tiste funkcije, ki mu po ZZZD pripadajo.«

»Od milijon 700.000 hektarjev kmetijskih površin je

v Vojvodini kar milijon hektarjev v lasti kmetov. Z zakonom o združenem delu so kmetje dobili svoje organizacije, ki morajo skupaj z njimi organizirati proizvodnjo. To so temeljne organizacije kooperantov in zadrug kot proizvodne organizacije. Kooperacije v naši družbi nimamo za proizvodne organizacije,« meni Varga. »V Vojvodini smo razčlenili njihovo delo. Z zakonom o celotnem prihodku smo ta del združenega dela, ki sodeluje s kmetom, prisilili, da skrbi samo za maržo. Njegov dohodek je razlika med nabavo in prodajno ceno.

Zato zadrug in kooperacij ne zanima, kolikšen bo pridelek na kmetovih njivah. Agronomi sploh ne zaidejo na polja. Na kmetovih njivah so samo traktoristi. Ti odločajo, kakšna bo globina oranja, kmet pa določi količino gnojila in semena.

Če bi kooperacijo stimulirali po pridelku na kmetovih njivah, bi bil pridelek na poljih veliko večji,« misli Varga. »Za to pa je nujno, da je zakon o združenem delu jasn, ko gre za zasebni sektor. Ne bi smeli dovoliti, da z nekaterimi drugimi zakoni omejimo kooperacije na trgovske organizacije. Ne le, da kmetje niso zadovoljni s kooperacijami, tudi delavci,

načelo neposrednega odločanja delavcev. Vendar delavcem ne moremo preprečiti, da sprejemajo odločitve na zboru, samo zato, ker obstaja nevarnost, da bo nekdo z njimi manipuliral.

Temeljna organizacija združenega dela je z zakonom utemeljena kot osnovna oblika organiziranja združenega dela. To opredeljuje smo postavili pod drobnogled, vendar se mi zdi, da ponujena rešitev ni natančna. S formulacijo »lahko tudi tozda ali delovna organizacija« ne bi pridobili nič pomembnega pri reorganizaciji združenega dela. Celo več! Mislim, da bi tako omogočili nadaljevanje sedanjih slabosti iz prakse. Ne moremo trditi, da smo se s konceptom tozda zaleteli. Prav razvoj svetovnega gospodarstva je pokazal, da imajo prihodnost tako imenovani majhni blagovni proizvajalci s specializirano proizvodnjo. Nekaj drugega pa je, če nam pri nas ni vedno uspelo razmejiti slabosti organiziranja združenega dela od tistega, kar je zanj perspektivno.

Zakon o združenem delu smo pripravljali v razmerah izrazite centralizacije v gospodarstvu in ustvarjanja trdne podjetniške logike v sistemu. Zakon je to poskušal preprečiti tako, da bi šibkejši organizacije zavaroval pred močnejšimi in da bi posredno odločanje zamenjal z neposrednim. Takrat še nismo mogli videti nevarnosti skupinsko lastniških odnosov, podvajanja in samozadostnosti in to od tozda do sozda. Takšno ravnanje ni značilno za nobeno obliko združevanja, temveč je posledica slabih proizvodnih odnosov.

Če bomo še naprej zamenjali razvoj proizvodnih odnosov in se še naprej vrtili okrog tega, katera oblika združevanja je bolj kriva za neracionalno gospodarjenje, bomo ostali arena za boj svetovnih koncernov. Poleg tega bo kakšna širša oblika združevanja vedno lahko dokazala, da je z njo vse v redu, ker »celoviteje vidi problem«, čeprav to, če so mnogi sozdi zaprti sami vase, ni

nič manj nevarno kot, če to velja za tozde. Sestavljene organizacije se med seboj grizejo, s posamičnim povezovanjem s svetovnimi koncerni pa skupaj z njimi po svetovni vertikali delijo tudi naše gospodarstvo. Nesreča je tudi v tem, da imamo sozde, ki so gola formalnost, ustanovljeni zato, da bi združili gospodarska področja, ne pa proizvodnje. Na srečo niso vsi taki in ne bi se smeli pustiti zapeljati slabostim organiziranja, in tako vse spremembe v zakonu o združenem delu omejiti na organizacijske sheme.

Osebo mislim, da prenovljeni ZZD ne bi smel podpirati samo ene oblike organiziranja. S tem bi ustvarili šablono, v katero bi se formalno vsi vklopili – ob tem pa zabetonirali razvoj proizvodnih odnosov. Pri uspešnih organizacijah bi morali ugotoviti, katere oblike organiziranja najugodnejše vplivajo na razvoj proizvodnih odnosov in samoupravljanja. Nasploh veliko bolj od razprave o tem, kaj vse moramo v ZZD spremeniti, potrebujemo praktično preverjanje rešitev, ki jih že ponujajo teze za spremembo ZZD.

Ponavljam, potrebujemo preverjanje novih rešitev, ne pa načelno razpravo o njih. Trditve, da so samo posamezna določila ZZD kriva za gospodarske težave, ker naj bi menda omogočala neracionalno gospodarjenje, in prizadevanja, da se zato spremenijo, ne pomenijo nič drugega kot linijo najmanjšega odpora. Na prav ista določila se namreč sklicujejo mnoge organizacije, kadar poudarjajo svoje poslovne uspehe. Gre torej za sposobnost subjektivnih družbenih sil, da preusmerijo tokove proizvodnih odnosov v pravo smer. Največje spremembe v zakonu o združenem delu bi morale biti prav tiste, ki bodo omogočile oblikovanje kakovostnejših proizvodnih odnosov, ki bi usmerjale tudi način organiziranja gospodarskih subjektov in njihovega združevanja.

dinar dražje, je to njen dohodek.

Zato kooperacija ni porok, da bo odkupila ves kmetov pridelek. Večji porok kot doslej tudi ne morejo biti, saj za njimi ne stojijo banke, kombinati pa nimajo denarja, da bi kupili večje količine kmetijskih pridelkov in jih imeli v zalogi.

Pavel Cesnak, kmet iz Kulpina, pravi, da se je pred leti odločil posaditi česen. Da bi mu to omogočila, je morala kooperacija kršiti vrsto zakonskih določil. Tako ni mogel dobiti umetnih gnojil, ker se reeskont ni nanašal tudi na pridelovanje česna. Kooperaciji pa je bilo veliko do tega, da česen zasadi, saj je imela kupca, dobila pa je tudi dobro maržo.

V zadnjem času spet vse več govorimo o zadrugi lastnini. Varga pravi, da so to nekoristni pogovori in da so načini za podružbljanje proizvodnje v zasebnem sektorju. Namesto izmišljanja novih vprašanj, bi bilo mnogo bolj koristno, če bi Zadruga zveza Jugoslavije dala več predlogov za spremembo zakona o združenem delu, ko gre za zasebni sektor. Tako pa se je lahko zgodilo, da v tezah sploh ni zasebnega sektorja, niti ne vizije njegovega organiziranja.

Jaroslav E. Sabol
Rad

Železarna Nikšič

VRNIMO DELAVCU, KAR JE NJEGOVO

Nikšički železarji navdušeno pričakujejo spremembe zakona o združenem delu, saj je bil njihov dohodek v preteklih desetih letih lahko obremenjen, ker so se pač držali določil o delitvi, da jim letos ostane od dohodka komaj 35 odstotkov. Če najboljši livar ne more zaslužiti več kot 15.000 dinarjev mesečno in če Železarni ne ostane nič za akumulacijo, potem je razumljivo, da od sprememb pričakujejo predvsem več denarja za akumulacijo in za osebne dohodke, za drugo pa bodo namenili, kar bo od dohodka ostalo.

Sedem tisoč delavcev Železarne Boris Kidrič v Nikšiču po desetih letih uveljav-

nja vseh družbenih ciljev. In če organizacije, kot je Železarna, nima akumulacije, tudi ni napredka.

Za vse to je krivo preveliko obremenjevanje dohodka, saj je delavcem Železarne leta 1983, ko so poravnali vse družbene obveznosti, ostalo 40 odstotkov dohodka, letos pa samo 35. Novak Perović, po poklicu ekonomist, ki se že trideset let ukvarja z dohodkom in je svetovalec v poslovnem odboru Železarne, takole pojasnjuje:

– Napaka je nastala že na začetku, ko smo sprejemali ta zakon, saj določa, da je treba iz skupnega prihodka najprej zadovoljiti skupne in splošne potrebe, nato zakon-

na organiziranost ne zmanjša, če ne usahnejo razni sisi, tozdi in če ne zmanjšamo administracije vsaj za polovico. To so pomembni kanali, po katerih je otekel denar delavcev.

Perović poudarja, da je takšno organiziranost narekoval prav zakon o združenem delu, tolikšno družbeno nadstavbo, za katero niti ne vemo, koliko obremenjuje dohodek, zato jo moramo spraviti v stvarne okvire. Takšno mnenje podpirajo poleg Perovića tudi drugi. Radomir Vuković, ekonomist in vodja oddelka za plan za in analize dodaja, da se delavci že v preteklosti zagovarjali takšno delitev dohodka, kot ga predvideva-

ljanja zakona o združenem delu takole raportira:

– Imamo dvajset tozдов in sedem delovnih skupnosti. Za bruto osebne dohodke bomo letos namenili okoli sto milijonov dinarjev, razmerje med neto osebnimi dohodki in prispevki pa je 60 proti 40; za obresti dajemo 60 milijonov, za stanovanja pa samo sedem. Vse to je posledica doslednega uveljavljanja določil ZZD. Ta narekujejo tudi ustanavljanje tozдов in delovnih skupnosti, ogromno družbeno nadgradnjo, ustanavljanje samoupravnih interesnih skupnosti, vse na račun dohodka delavcev. Zato zdaj, če se dosledno držimo 110. člena zakona o združenem delu in poravnamo vse obveznosti, za akumulacijo nič ne ostane.

»Delavska ustava«, od katere so delavci veliko pričakovali, tistim, ki se znojijo ob visokih pečeh, ni dala ničesar. Zato so njene spremembe nujne, brez njih ni stabilizacije niti izpolnjeva-

ske in druge obveznosti, ti pa, ki so dohodek pridobili, dobijo ostanek. Deset let ni nihče vprašal, koliko je obremenjen dohodek delovne organizacije.

Prav zato je Perović eden izmed tistih, ki podpirajo predlagane spremembe zakona o združenem delu, posebno 110. člena, saj bi se vrstni red po njih obrnil. Najprej bi morali poskrbeti za tiste, ki dohodek pridobivajo, nato za akumulacijo, in šele potem za drugo.

Delavci Železarne pravijo, da so v teh desetih letih uveljavljanja zakona o združenem delu gospodarili z vsak dan manjšim ostankom dohodka in glede na to je treba koristnost takšnega zakona tudi presoati. V Železarni razumejo razpravo o spremembah ZZD mnogo širše kot samo spremembo 110. člena in dohodkovnih odnosov. Razmišljajo tako: kaj pomaga, če iz dohodka najprej poskrbimo za delavce in akumulacijo, če se ogromna družbena in samouprav-

jo spremembe zakona. Zdrava logika narekuje, da je treba najprej plačati tistega, ki je dohodek ustvaril, in to dobro plačati, da bi zagotovili vsaj enostavno reprodukcijo. Potem je treba zagotoviti akumulacijo, ker sicer ne moremo računati na napredek, na nova delovna mesta. Zato delavci pravijo, da bi bili potrebno v spremembe vključiti tudi drugačen način financiranja splošne in skupne porabe, če hočemo razbremeniti gospodarstvo.

V Železarni pa razmišljajo tudi o pridobivanju dohodka. Odkar poznamo zakon o združenem delu, smo se vselej več ukvarjali z delitvijo dohodka kot pa z njegovim pridobivanjem. Za večji dohodek vsake delovne organizacije, in tudi njihove, mora nujno vladati red v širši družbi. Družba mora imeti jasne razvojne cilje, na katerih temeljijo natančni načrti delovnih organizacij. Za dosledno izpolnjevanje teh ciljev pa morajo imeti, kot pravijo: enotno jugoslovan-

ske in devizno tržišče, jasno politiko cen in enotne velike sisteme, kot so železnica, ptt promet in energetika. Politična stališča od tega so jasna, vendar v praksi ravnamo drugače, in prav to delavce bega.

Novica Drobniak je delovodja valjarne Bluming. Pravi, da delavce moti posebno to, da dobivajo osebni dohodek tudi tisti, ki ga ne zaslužijo. Prišli smo tako daleč, da se po sistemu stimulativne delitve kolektivi ne morejo otresti slabih delavcev, zato predlagajo, da so nujne tudi spremembe zakona o delovnih razmerjih. Tudi Radoš Pješić, tehnolog v Valjarni, meni, da samo spremembe zakona o združenem delu, brez sprememb v vedenju in odnosu do dela,

Rumeni in rdeči kartoni

V nogometu poznamo nagrade za dobro igro, vendar tudi rumene in rdeče kartončke za nedisciplino. Tako bi moralo biti pri vsakem delu. Ne moremo samo zahtevati spodbudne delitve osebnih dohodkov brez ustrezne odgovornosti za nered. Brez tega same spremembe zakona o združenem delu ne bodo veliko pomenile.

Novak Perović

niso dovolj. Zato je zakon o združenem delu v resnici padel na izpitu, ker je vsa bremena prevajal na ramena delavcev. Pješić pravi, da prebira razprave ekonomistov o spremembah ZZD. Nihče ni zadovoljen s sedanjim načinom delitve dohodka, vendar se tudi nikakor ne morejo zediniti, kateri način bi bil najboljši. Zato je tem težje zahtevati od delavcev. Ti vedo samo to, da je težko dobiti livarja, ker gredo mladi raje, tudi za nižje osebne dohodke, v administracijo. Večina delavcev ve, da to, kar je zdaj, ni dobro, zato mnogi podpirajo spremembe zakona o združenem delu, vendar od njih ne pričakujejo prav veliko. Prevečkrat so bili že izigrani. Končno, tudi ZZD je bil sprejet zaradi njih, pa ga je kljub temu treba spreminjati.

– Morda vsi preveč pričakujemo od zakonov, mislimo da bo zakon vse rešil. To smo pričakovali tudi od zakona o združenem delu, pravi Jovo Jakšić, predsednik konference sindikata. S tozdi smo mislili samoupravljanje bolj približati delavcem, sisi pa bi morali zagotoviti neposredno menjavo dela med proizvodnjo in družbenimi dejavnostmi, vendar se je izrodilo v vse kaj drugega. Valjarno smo razdrobili na pet tozдов, prav tako njen dohodek. To morda niti ne bi bilo potrebno, toda tedaj je prevladala politična opredelitev, da v tozdu z več kot tristo delavci ni mogoče samoupravljanja. Zdaj je spet treba spreminjati. Vse to nas je precej stalo, pa tudi spremembe ZZD ne bodo zastoj. Tudi odpori se bodo pojavljali. Zato mora sindikat dobro pripraviti delavce za razpravo. Za zdaj te spremembe pozna malo bolje in natančneje le ožji krog delavcev v tovarni. Teze za spremembo ZZD še niso prišle do delavcev. Kljub temu jih nestrpnost pričakujejo in že komentirajo, na podlagi tistega, kar so zvedeli iz tiska, in tistega, kar jim je zakon o združenem delu doslej kratil, čeprav je bilo njihovo.

Zorica Bosnič-Vujadinović
Rad

Samoupravno interesno organiziranje

MED SAMOUPRAVLJANJEM IN ETATIZMOM

V SR Hrvaški so zadnji dve leti napravili vrsto analiz o tem, kako se uresničuje svobodna menjava dela, največ pa so prispevale razprave v sklopu kritične analize funkcioniranja političnega sistema. Prav kritična analiza ponuja v sistemu sisov velike spremembe, toda te v osnovi pomenijo, kot je v tej zvezi v uvodnem referatu na seji CK ZK Zveze komunistov Hrvaške poudaril **Vlado Mihaljević**, nadaljnje uveljavljanje zasnove samoupravnega interesnega organiziranja in vztrajanje odpravljanju nedoslednosti, deformacij in slabosti, ki so razvoj sisov v praksi oddaljile od ustavne zasnove. Zato morajo tozdi, njihove delegacije in delavski sveti bolj sodelovati pri upravljanju in odločanju, pri zatiranju etatističnih odnosov, ki jih je še vedno veliko, vključno s preveč poudarjeno interventno in obenem omejevalno vlogo družbenopolitičnih skupnosti.

Čeprav so v SR Hrvaški

po sprejetju ustave in zakona o združenem delu začeli opuščati prakso proračunsko-administrativnega določanja prispevnih stopenj in so sredstva za skupno porabo in socialno varnost združevali v sisih, v katerih so hkrati utrjevali programe dejavnosti in merila svobodne menjave dela, pa številni primeri kažejo, da to ni šlo prav zlahka. Tako je po oceni sveta za pravna vprašanja sabora SRH osnovna oznaka številnih samoupravnih sporazumov, ki so jih ponudili sisi, formalizem. — Delavcem, delovnim ljudem in občanom se predlagajo zahteve za financiranje družbenih dejavnosti, pri čemer se skoraj nihče ne spušča v njihovo vsebino, še manj pa dobivajo povratne informacije o tem, kako se ti programi uresničujejo — pravi predsednica tega sveta **Inge Kraljević**. Če v teh dejavnostih ne sprejmejo samoupravnih sporazumov, tedaj s predpisom določi prispevek družbenopolitična skupnost. Ta-

ko je bilo samo na ravni SR Hrvaške v obdobju 1980 do 1984 sprejetih 13 zakonov v zvezi s financiranjem teh dejavnosti! Poleg tega pravni svet opozarja na to, da se z enoletnim regulativom financiranja in z zakonskimi omejitvami, ki jih predpisuje vsako leto, bistveno krši ustavno načelo, po katerem imajo delavci v družbenih dejavnostih zagotovljen enak družbenoekonomski položaj kot delavci v združenem delu. Zato bi bilo treba s srednjeročnim načrtom določiti okvir materialnih sredstev, ki se bodo v družbi izločala za enostavno in razširjeno reprodukcijo v družbenih dejavnostih. Tako bi bilo mogoče opraviti dolgoročno racionalizacijo teh dejavnosti in stabilnost v ekonomskih odnosih.

Birokratski pristop

Prav zaradi takih pojavov je družbeni pravobranilec SRH analiziral, kako poteka svobodna menjava dela v

družbenih dejavnostih. Pokazalo se je, da se programi razvoja posameznih dejavnosti tudi v samoupravnih sporazumih reducirajo na finančno-obračunski prikaz in rešitve. Tak nerazumljiv program površno in na hitro odklonijo ali sprejmejo, zaradi takega pristopa pa je samoupravljanje kot ideja ogroženo in v nevarnosti, pravi **Marko Bezer**, pomočnik družbenega pravobranilca samoupravljanja Hrvaške. Pravi, da prav zato organizacije združenega dela niso zadovoljne s takšno prakso samoupravnega sporazumevanja. Zato se je treba odpovedati takšnemu birokratsko-tehnokratskemu prijemu, samoupravne spoznanje pa pisati tako, da jih bo razumel vsak delavec. Družbeni pravobranilec samoupravljanja opozarja zlasti na ustvarjanje presežkov v sisih in na njihovo porabljanje mimo združenega dela. To se dogaja zato, ker so v obstoječem sistemu financiranja skupne porabe prihod-

ki odvisni od splošnih gospodarsko-finančnih gibanj, ne pa od programov in od njihove realizacije, ker se sredstva, to je dohodek, dobiva na podlagi prispevnih stopenj, določenih na začetku leta, in tako je višina izplačanih prihodkov med letom odvisna od višine osnove, od katere se obračunavajo ti prihodki, in ne od stopnje realizacije dogovorjenih programov. Glede na to, da se prispevki zadnja leta ne zmanjšujejo niti zaradi zakonske prisile, se ustvarjajo precejšnji presežki sredstev.

Namesto da bi ta sredstva vrnila združenemu delu, so bila leta 1983 uporabljena na primer za spodbujanje izvoza, leta 1984 so bila na račun SDK in podobno.

Osnovne odločitve

Razprave v svetu ZSH o kritični analizi so prav tako pokazale kritičnost do delovanja sisov. Kljub temu je stališče takšno, da za samoupravno interesno organiziranje ni alternative in zato ni treba spreminjati ne ustave ne zakona o združenem delu, temveč prakso. Nujno je, na primer, spremeniti doseženo prakso volitev delegatov v sise in temu posvetiti več pozornosti, tako da bi izbirali najsposobnejše delavce, ki so pripravljeni delati. Z najavljenimi zveznimi določili o urejevanju odnosov

svobodne menjave dela v družbenih dejavnostih bi morali urediti obveznost uporabnikov storitev družbenih dejavnosti, da združujejo sredstva za razširitev materialne osnove dela družbenih dejavnosti po dogovorjenih standardih. **Ivan Jakopović**, sekretar komisije sveta ZSH za samoupravljanje in politični sistem, pravi, da se morajo načrti sisov prilagoditi materialnim možnostim družbe in da je treba selekcionirati potrebe, upoštevajoč prioritete potrebe delovnih ljudi po storitvah družbenih dejavnosti. Načelo vzajemnosti in solidarnosti velja do določenega standarda, vse nad njim pa je treba reševati na podlagi potreb in možnosti izvajalcev in uporabnikov storitev, in pri tem dajati prednost svobodni menjavi dela in neposrednim odnosom.

Kritično o sisih

Ker je potrebna bolj kritična ocena celotne organizacije samoupravnega interesnega organiziranja, je koordinacijski odbor za sise pri svetu SSH naročil pri Zavodu za samoupravljanje v Zagrebu raziskavo z naslovom Sistem samoupravne interesne organizacije. Gre za racionalizacijo dela sisov, pravi eden izmed avtorjev te raziskave, **Milivoj Lasić**. Raziskava gre h koncu in v njej

TEZE ZA SPREMEMBO ZAKONA O ZDRUŽENEM DELU SO KOMPROMIS

Spoznali smo, da zakon o združenem delu ni brez napak, da ni »dokončen in popoln akt samoupravne preobrazbe naše družbe«, kot je poudarjal Kardelj. Zato moramo zakon o združenem delu, in ne samo prakso, spremeniti in dopolnjevati, nam je povedal **dr. Manojlo Babić**, redni profesor Ekonomske fakultete v Sarajevu, vodja obsežnih raziskav v Bosni in Hercegovini o teoretičnih in praktičnih vidikih uveljavljanja zakona o združenem delu ter vodja projekta, ki ga je naročil CK Zveze komunistov Jugoslavije, »Problematika vloge in razvoja tozda« ter član skupine za izdelavo zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o združenem delu v komisiji za njegovo uveljavljanje v skupščini SFRJ.

— Vse od sprejema zakona o združenem delu letijo nanj pohvale, graje in kritike. Kaj so o tem pokazale obsežne raziskave, ki jih že več kot šest let objavlja Ekonomski inštitut in Inštitut za organizacijo in ekonomiko v Sarajevu?

● Naše raziskave so potrdile prav to, da je treba zaradi pomanjkljivosti spremeniti in izboljšati zakon o združenem delu in prakso. Mnoga zakonska določila niso jasna ali so premočno dorečena, dopuščajo različne, tudi nesmotrne rešitve. Tako smo v študiji o organiziranju in delovanju tozdog leta 1982 poudarili, da bi morala biti podlaga za oblikovanje temeljnih, delovnih in sestavljenih organizacij poprejšnja raziskava ali elaborat, kar se je pozneje pokazalo za nujno v kritični analizi delovanja političnega sistema in v tezah za spremembe zakona o združenem delu.

— Ali vaše raziskave, ki zahtevajo spremembe zakona o združenem delu, postavljajo tudi vprašanje njegovih temeljnih opredelitev?

● Nobena resna znanstvena analiza in niti naše raziskave, posebno ne tiste, ki smo jo objavili lani (Samoupravna organiziranost v teoriji in praksi, 3. knjiga) ne dvomijo v temeljne opredelitve. Te so namreč revolucionarna vizija našega razvoja in jih ne moremo nadomestiti z nobeno doslej znano organiziranostjo in gospodarskimi odnosi, prav gotovo pa ne s prejšnjimi. Vztrajamo samo pri spremembi in izboljšanju posameznih določil in rešitev, da bi njihove prednosti prišle čimbolj do izraza. S spremembami zakona moramo onemogočiti ali vsaj čimbolj skrajšati odstopanja v praksi.

— Koliko znanstvenih razprav ste doslej objavili v okviru projekta »Teoretični in praktični vidiki uveljavljanja Zakona o združenem delu« in ali so ta spoznanja dostopna jugoslovanski javnosti?

● Raziskujemo že šest let. Če izvzamemo delo v tem, zadnjem letu, smo doslej objavili 32 študij o raznih temah s področja uveljavljanja zakona v praksi. Gre za knjige, ki jih je izdala sara-

Prof. dr. Manojlo Babić

jevska Svijetlost, in sicer štiri z naslovom Samoupravljanje v teoriji in praksi in štiri knjige Dohodkovni odnosi v teoriji in praksi.

— Kaj kot član skupine za

izdelavo zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o združenem delu menite o tezah in njihovem dosegu?

Mislim, da so teze sad

kompromisa in da ne zajemajo nekaterih ključnih vprašanj prakse ali pa se jih samo površno dotaknejo.

Zato skupino še čaka pravo delo, ki ga mora opraviti do konca januarja prihodnje leto.

— Katera so ta »ključna vprašanja«?

● Prvič, gre za zasnovo temeljne in delovne organizacije kot temeljnega poslovnega subjekta in blagovnega proizvajalca. Teh vprašanj nismo rešili niti v naših študijah in so ostala nerešena do dandanes. Še vedno ni jasno, kaj je temeljna organizacija, ali je obrat ali tovarna, ali je del delovnega procesa ali že delovni proces v celoti (z vsemi fazami in poslovnimi funkcijami) in še, glede na to, ali je delovna organizacija ali temeljna temeljni subjekt gospodarjenja in blagovni proizvajalec. Za zdaj na to še nimamo pravega odgovora. Ni ga v zakonu o združenem delu niti v praksi. Temeljna organizacija, po dosedanjih določilih zakona o združenem delu, ima lahko vse te lastnosti, ki sem jih omenil. Lahko je del delovnega procesa, lahko pa je tudi poslovna celota, če ima svojo dejavnost, dohodek, sredstva, akumulacijo, delavce, torej vse, kar je potrebno za samostojno gospodarjenje in delovanje kot posebni poslovni subjekt in blagovni proizvajalec.

— Temeljna organizacija združenega dela: kako vi gledate nanjo?

● Mislim, da bi se morali dosledneje držati 14. člena Zakona o združenem delu, po katerem je temeljna organizacija del delovne oziroma delovnega procesa v njej, glede na to pa tudi temeljna oblika samoupravnega organiziranja delavcev v naši družbi (vendar pa ne samostojni poslovni subjekt).

Res pa je, da obstaja tudi drugačna zasnova temeljne organizacije, po kateri naj bi bila tovarna (ne pa obrat ali

del delovnega procesa delovne organizacije) ali v bistvu delovna organizacija brez tozdogov. O tej zasnovi se ne bi mogli pogovarjati zdaj, ko govorimo o spremembah zakona o združenem delu, ker zahteva precejšnje spremembe samoupravne organiziranosti in ekonomskih odnosov v organizacijah združenega dela in zato tudi daljše preučevanje.

— Kako pa je z delovnimi organizacijami?

● Ker ni jasna zasnova temeljne organizacije, tudi ni jasen koncept delovne ZZZD, ne v tezah za njegovo spremembo in tudi ne v praksi. Na to opozarjam tudi zato, ker spremembe v tezah zmanjšujejo možnosti oblikovanja skupnih strokovnih služb na ravni temeljne organizacije in krepijo delovno organizacijo kot samoupravno celoto. S tem pa še ni rešeno osnovno vprašanje delovne organizacije: kaj je kot gospodarski subjekt in kot sistem dela; ali tvori samostojno poslovno celoto z vsemi fazami in poslovnimi funkcijami ali formalno-pravno tvorbo več takšnih celot; ali delovna ali temeljna organizacija deluje kot temeljni subjekt gospodarjenja ali blagovni proizvajalec. Tudi v tezah ostaja delovna organizacija še naprej takšna, da nima pristojnosti samostojnega gospodarskega subjekta.

— Kaj bi bilo potrebno v prihodnjih razpravah preučiti glede dohodkovnih odnosov?

● Na prvo mesto bi postavil način pridobivanja skupnega prihodka in dohodka temeljne organizacije. Osnovna opredelitev tega je jasna in je ni treba spreminjati: dohodek, ne glede na to, kje ga pridobivajo, na kateri ravni združevanja dela in sredstev, vedno pridobivajo in delijo delavci v temeljni organizaciji združenega dela. Spremeniti pa

Hkrati pa se nekateri sisi tudi sami racionalizirajo. V sisih stanovanjsko-komunalnih dejavnosti v Zagrebu, na primer, nameravajo zmanjšati število zaposlenih v strokovnih službah, v USIZ stanovanjsko-komunalnih dejavnosti pa, kot je povedal njegov tajnik **Ivica Šimić**, pripravljajo predlog novega načina samoupravnega interesnega organiziranja: namesto številnih občinskih sisov bi oblikovali en sam stanovanjsko-komunalni sis na ravni mesta, pri tem pa bi strokovno poslovanje ločili od samoupravnega. Podobno je tudi pri zaposlovanju, kjer bodo delo organizirali v enem samem sisu v mestu, v katerega bodo izvolili enako število delegatov iz delovnih organizacij iz vseh 14 mestnih občin, za tako skupščino pa bo delala ena sama skupna strokovna služba. Tudi v skupnosti splitskih občin se bo po oblikovanju novih občin racionaliziralo opravljanje administrativno-strokovnih del znotraj nove mreže sisov, in sicer tako, da se bodo združile strokovne službe za več sorodnih ali za vse sise.

Dosedanje izkušnje v samoupravnem interesnem organiziranju kažejo (to potrjuje tudi raziskava mestnih konference SZDL Hrvaške Zagreba), da delavci ne gospodarijo s tistim delom dohodka ki ga izločajo in združujejo za osebno in skupno porabo, čeprav vsako leto o tem »razpravljajo«. Samoupravni načrti tozodov so enostranski in ne motivirajo delavcev za spreminjanje odnosov in ne odpirajo perspektive pri zadovoljevanju skupnih potreb. Vsebujejo samo prispevno stopnjo, kar delavec potem doživlja kot davek.

Obenem pa delavci v toz-
dih družbenih dejavnosti ne
gleda na to, koliko delajo,
vedno dobivajo sredstva na
osnovi »razpoložljive kvote«.
Glede programov lahko
samo postavljajo vprašanja,
ne morejo pa jih spremeniti,
ker združeno delo material-
ne proizvodnje, kot pravi, ne
more izločiti več, kot je izlo-
čilo. Z denarjem, ki ga izlo-
čajo delavci v materialni
proizvodnji, se v glavnem fi-
nancirajo ustanove in ne
programi, kar daje delavcem
v družbenih dejavnostih pri-
vid gotovosti, toda svobod-
na menjava dela se ne vzpo-
stavlja tako.

Radničke novine

izplačili za splošno in skupno porabo in druge družbene potrebe. O sami zasnovi delitve osebnih dohodkov pa mislim, da ne bi kaj bistvenega spreminjali, ampak le razjasnili in natančneje opredelili določila ZZD. Vprašanje, ki se pojavlja in natančneje opredelili določila ZZD. Vprašanje, ki se pojavlja v naših raziskavah, o »vsiljenem« sistem delitve v tozdi, torej ni sistemske narave; je rezultat birokratskih uzurpacij ali premalo dodelanih pravilnikov o delitvi v skladu s predpisi in znanstvenimi spoznanji s tega področja.

Kadar govorimo o skupnih službah v gospodarskih ozidih, mislim, da bi morali odpraviti pridobivanje njihovega dohodka s svobodno menjavo dela in uveljaviti zanje sistem pridobivanja dohodka na temelju skupnega prihodka v delovni organizaciji.

– Na koncu še vaše mnjenje o širini sprememb zakona o združenem delu?

● Kot veste, se pojavljata dve razlagi. Po eni naj bi opravili čimmanjše spremembe, po drugi pa korenitelno. Mislim, da bi ne smeli tako razpravljati. Širina sprememb ZZZD ne bi smela biti odvisna od ene ali druge skupine, osebnih želja in ocen, ampak mora biti odvisna od potreb in prakse vse družbe. Jaz sem pravzaprav za takšne spremembe, ki vodijo k ciljem, ki naj bi jih s temi spremembami dosegli. Te pa poznamo. Izha-

jajo iz pglavitnega ustavnega načela o krepitvi položaja delavcev kot edinih subjektov gospodarjenja s sredstvi in procesi družbene reprodukcije in iz načela o oblikovanju učinkovitejšega sistema samoupravnega organiziranja delavcev in medsebojnih gospodarskih odnosov, ki bo omogočil napredek njihovih poslovnih enot v temeljnih in drugih organizacijah in oblikah združenega dela.

● Uveljaviti bi morali takšne spremembe, kot so predvidene v tezah za spremembo ZZD, torej imeti dve vrsti sebnih dohodkov, kot tudi spremembe glede prednosti pri izplačilu OD na podlagi tekočega dela pred

IZPOPOLNIMO SISTEM SOLIDARNOSTI

V svoji razpravi se bom omejila na položaj družbenih dejavnosti, posebno na položaj vzgoje in izobraževanja ter znanosti, ker ste bili z drugimi stališči zveze sindikatov seznanjeni.

V sindikatih ugotavljamo, da kljub deklariranemu pojmovanju izobraževanja in znanosti, teh dejavnosti v praksi še vedno ne pojmuje-
mo kot produkcijske faktorje, ki lahko bistveno pripomorejo k reševanju naših gospodarskih in družbenih težav. K taki oceni nas nava-
ja dejstvo, da osnutek reso-

lucije SRS za leto 1987 kot temelj politike skupne porabe opredeljuje, da se bodo sredstva v globalu oblikovala po največ takih prispevnih stopnjah, kot so bile povprečne leta 1986, s tem da uspoštevamo srednjeročne prednosti. Letna resolucija je sicer izvedbeni akt srednjeročnega načrta, vendar bi moral konkretnije opredeljevati, katere so tiste naloge, ki jih je treba opraviti prav v določenem letu. Osnutek resolucije za leto 1987 je glede tega za znanstveno-raziskovalno dejavnost preveč skop in splošen. Vemo pa, da izpolnjujemo zahteven program 2000 novih raziskovalcev, ki se v celoti ne uresničuje zaradi več vzrokov, osnutek resolucije pa teh nalog ne vključuje. Za vzgojo in izobraževanje so naloge sicer bolj konkretne, pogrešamo pa uvajanje reformiranih programov dela in življenja osnovne šole ter uvajanje reformiranih programov v visokem šolstvu. Ne strinjamo pa se z opredelitvijo, da bomo v osnovnem šolstvu nadaljevali zmanjševanje razlik pri vrednotenju zagotovljenega programa. V letu 1987 moramo te razlike

odpraviti, kar velja tudi za osnovno zdravstveno varstvo. Nevzdržno je, da morajo delavci v manj razvitih, v gospodarsko šibkejših občinah, plačevati bistveno večje prispevke, na primer za zdravstveno varstvo, za bistveno nižjo kakovost le-tega, možnosti za nadaljnje izobraževanje in razvoj otrok pa so odvisne predvsem od tega, v kateri občini obiskujejo osnovno šolo.

Zato pa podpiramo usmeritev iz osnutka resolucije, da je treba izpolniti delovanje sistema solidarnosti.

Med naloge družbenih dejavnosti vsekakor spada tudi zagotavljanje enakovrednega položaja izvajalcev v družbenih dejavnostih. Osnutek resolucije sicer predvideva, da se sredstva za osebne dohodke in skupno porabo v teh dejavnostih gibljejo v skladu z gibanjem OD in skupne porabe delavcev v gospodarstvu, vendar računa, da bo letošnji načrt, to je odprava zaostajanja, uresničen. Ker pa bo to mogoče natančno ugotoviti šele na začetku leta, naj se bese-dilo dopolni tako, da je treba vse morebitne zaostanke, ki bi se porenili v leto 1987, odpraviti do konca 1. trimesečja, kar pomeni, da bi se sredstva za OD in skupno porabo v teh dejavnostih ali v posameznih družbenopolitičnih skupnostih gibala hitreje kot v gospodarstvu.

Poleg tega moramo uveljaviti določila družbenega dogovora o skupnih osnovnih in merilih za samoupravno urejanje odnosov pri pridobivanju in delitvi dohodka v SR Sloveniji in na njem temelječih sporazumov dejavnosti. To pa pomeni, da je treba vrednost enote enostavnega dela

vgraditi kot plansko kategorijo v resolucijo, zato je treba še pred sprejetjem resolucije dokončno sprejeti metodologijo za določanje njene vrednosti.

Ker smo že večkrat naleteli na nerazumevanje naših zahtev, je treba pojasniti, da v sindikatih pojmuemo to zahtevo v skladu z določili družbenega dogovora tako, da enota enostavnega dela ni poenostavljena delitvena kategorija, temveč samo ena izmed podlag za načrtovanje potrebnih sredstev za OD, povezana s potrebnim dohodkom na enoto enostavnega dela. Torej je enota enostavnega dela kazalec ekonomije dela, ki zahteva, da je potrebno v posamezni proizvodnji ustvariti toliko dohodka, da bo pri njegovem razporejanju z družbenoekonomskim instrumentarijem za enoto enostavnega dela delavcu zagotovljena reprodukcija delovne sposobnosti, seveda, če je dosežen planirani dohodek. Če organizacija združenega dela v proizvodnji ni sposobna ustvariti tolikšnega dohodka, da bi zagotovili uveljav-

tev vrednosti enote enostavnega dela delavcem v proizvodnji in v odnosih v svobodni menjavi tudi delavcem v družbenih dejavnostih, je potrebno oceniti programe in sprejeti ukrepe za izboljšanje gospodarjenja in poslovanja.

Nesprejemljivo je, da dodajamo nove naloge družbenim dejavnostim, širitev sicer skupno dogovorjenega programa pa ne najde ustreznega mesta v planskih bilancah. Zato lanska povprečna prispevna stopnja kot jo predvideva osnutek resolucije, nikakor ne more biti planska kategorija, s katero določamo obseg razpoložljivih sredstev. Prispevna stopnja je le instrument, s katerim uravnavamo priliv dogovorjenih sredstev glede na ovrednotene programe. Ob tem, ko se odločno zavzemamo za načelo, da morajo biti vse oblike porabe v okviru realno ustvarjenega razpoložljivega dohodka, pa vztrajamo, da na podlagi čim bolj natančnih bilanc in predvsem z učinkovitejšim gospodarjenjem dosežemo, da bodo sredstva za zadovoljevanje skupnih potreb ohranila v letu 1986 doseženo realno raven.

V sinikatih menimo, da bo vgraditev teh zahtev v resolucijo pripomogla k nadaljnjemu preseganju obravnave družbenih dejavnosti kot porabe, pa tudi k natančnejši določitvi nalog, s tem pa k možnosti za ocenjevanje doseženih rezultatov, objektivnih razlogov za odstopanja, pa tudi subjektivne odgovornosti.

The image shows the front cover of a magazine titled 'HOP HOP'. The title is written in large, bold, rounded letters with a thick black outline. Above the title, there is a horizontal bar containing the text 'november 1986'. To the right of the title, there is a small rectangular box with the text 'zimbalski UTRIP'. Below the title, there are two more horizontal bars. The first one contains the text 'JUGOSLOVANSKI' and the second one contains 'SMUČARSKI ALMANAH'. At the bottom left, there is a small box with the text '1986-87'. On the right side, there is a large, bold, black text that reads 'POZOR! ugibajte z nami - bogate nagrade'. The background of the cover is a light, textured color.

ODGOVORNEJE IN ODLOČNEJE V STABILIZACIJO

Na 7. seji je predsedstvo RS ZSS izoblikovalo svoja stališča do osnutkov zveze in slovenske resolucije o družbenoekonomskem razvoju v prihodnjem letu. Odločilo se je ponovno pozvati republiški izvršni svet ter GZ SRS, oba sopodpisnika družbenega dogovora o izdatkih za prehrano delavcev, ki spadajo med druge poslovne stroške, naj se pridruži ta pobudi sindikatov, da se tudi v prihodnje izdatki za prehrano in prevoze delavcev na delo ne bi obračunavali iz skladov skupne porabe, ampak bi še naprej ostali med materialnimi izdatki. S predlogom, da bi mesečni izdatki za prehrano delavcev znašali največ 15 odstotkov povprečnega čistega mesečnega dohodka delavca, ustvarjenega v preteklem letu (3. člen dogovora) se razen omenjenih slovenskih sopodpisnikov družbenega dogovora strinjajo vsi družbeni dejavniki

v Jugoslaviji, ki so ga podpi-
sali.

Predsedstvo je sprejelo tudi predlog vsebinske zasnovne raziskovalne naloge o kadrovski politiki izobraževanja v ozdih v Sloveniji. Qpravil jo bo center za razvoj samoupravljanja pri RS, glavni raziskovalec bo mag. Zivka Črnivec. Naloga ima dva namena: na podlagi teoretičnih in empiričnih spoznanj spremeniti prakso izobraževalne dejavnosti ter omogočiti sindikatu, da izdela bolj učinkovito strategijo za uspešnejše lastno delo na tem področju.

Prav tako je podprlo predlog za izdajo knjige »Sindikalno gibanje na Slovenskem,« je »Prosvetnemu delavcu« je odobrilo denarno pomoč v višini 1,8 milijona dinarjev, o tem, ali bodo sindikati še naprej ustanovitelji tega lista, pa bo razpravljalo drugič. Na koncu seje je izbralo Polono Vrhunc za svo-

jo delegatko v svetu Drame SNG v Ljubljani, in imenovalo Svet za spremljanje in preučevanje vprašanj varstva delovnega in življenjskega okolja.

Glavni del seje pa je seveda zavzemala razprava o obeh osnutkih resolucij. Razprava je bila živa in obsežna (27 razpravljavcev), tu in tam se je dotaknila uveljavljanja drobnih lokalnih in podjetniških interesov skozi obe resoluciji (zlasti pa republiške), v bistvu pa so člani predsedstva v celoti podprli predlog stališč predsedstva, ki so ga dobili kot delovno gradivo na mizo. Ker smo o tem podrobneje pisali že v prejšnji številki, posamezna sindikalna stališča pa bomo še obravnavali, bi k tej točki dodali le še izveček iz sklepe misli Franca Hribarja, ki je sejo vodil. Hribar je poudaril, da je bila razprava v duhu stališč in usmeritev 10. kongre-

sa SZSJ in 11. kongresa ZSS. To pomeni, da so sindikati odločeni, da se začnejo uveljavljati sprejete usmeritve na vseh ravneh in da v družbi vsak prevzame svoj del odgovornosti in nalog, ki jih po položaju ima. Do izražene (tudi v resolucijah) želje, da bi se pravice nekaterim širile, je Hribar zavzel stališče, da se bo treba odpovedati tistim pravicam, ki nanovo nastajajo, če hočemo izpolniti osnovno nalogo: stabilizacijo gospodarstva. Novih pravic ni dobro uveljavljati tudi zato, ker je povsem jasno, da se ne bo moč odpovedati nobeni že pridobljeni. Poudaril je tudi, da bo moral v prihodnje sindikat bolj sodelovati pri sprejemanju raznih zakonskih aktov, biti pri tem bolj odločen in bolj dorečen, ker bo le tako pomagal, da se bodo začele stvari v tej družbi spremenjati.

R. B.

Marles Maribor – spremembo samoupravne organiziranosti narekujejo znane napake tozдовske zaprtosti in zahtevni načrti za sanacijo

»GORJE VAM, ČE NE BO BOLJE« – VSE SKLADNO Z ZAKONOM O ZDRUŽENEM DELU

»Gorje vam, če ne bo bolje!« Tako je zapisal na glasovnico za samoupravno preobrazbo mariborskega Marlesa nekdo od delavcev. Lahko bi modrovali, kaj vse je vplivalo na tako ostro pretnjo, razglabljali, kako dolgo bodo delavci Marlesa še pripravljeni sorazmerno mirno prenašati premajhno tehnološko, kadrovsko in poslovno budnost vodilnih ekip, ki je pripeljala ta nekaj manj kot tritisočlanski kolektiv v rdeče številke, vendar vse to ne bi ničemur koristilo.

Resnica je, da se je v Marlesu začelo nekakšno drsenje navzdol že pred štirinajstimi leti, v zadnjih nekaj letih pa se je padanje le pospešilo, vodilne ekipe pa mu doslej niso bile kos. Pred nekaj meseci so v Marlesu ponovno napovedali obračun s slabim delom, slabo organiziranostjo in tudi dokajšnjo neodgovornostjo pri uveljavljanju poslovnih in samoupravnih odločitev. Takšen »obračun« je povzročil tudi resno razmišljanje o (ne) smotrnosti poslovne in samoupravne organiziranosti, kajti v Marlesu se je v minulih letih uveljavilo več politik vodenja (menda že toliko, kot je tozдов – teh pa je bilo doslej štirinajst), več prodajnih politik, med marketinškimi funkcijami pa je delovala samo prodaja konjunktornega programa, pa tudi razvojna funkcija na ravni delovne organizacije zaradi težav v trženju seveda ni mogla zaživeti tako, kot zahteva čas.

Niso krivi le tozdivi

V takih razmerah seveda ni prav nič čudnega, če so se v Marlesu uveljavili kupoprodajni odnosi, če so katastrofalno zanemarili skrb za kadre, in najlaže je v takih primerih večji del odgovornosti zvrniti na družbo, sklicevati se le na objektivne zunanje in notranje okoliščine, na sistem skratka, ki nima razumevanja za ogrožene kolektive. Zaveti je moral nov veter, kajti kopičenje izgub je kot Damoklejev meč viselo nad Marlesom in tudi letos, ko so že nekako po novem zaorali, jim ne bo uspelo skleniti poslovnega leta brez rdečih števil.

Kako preprečiti nazadovanje, ustaviti drseči Marlesov vlak, ki je začel pred dvema desetletjema sicer strmo pot navzgor, vendar je kmalu omagal. Da mu je zmanjkalo pare, pravijo danes v

Mariboru, zmanjkalo jim je delavcev za nenehno vzpenjanje in iskanje najboljših razvojnih poti. Morda so nekateri zadremali na lovorikah, vendar to spanje zdaj delavci in njihovo novo vodstvo drago plačuje že nekaj časa. Tako kot marsikod drugod so se zategadelj tudi v Marlesu letos vprašali, kaj je narobe? Bržčas takšno resno vprašanje tik pred dvanajsto zahteva tudi jasen odgovor. Še posebej zato, ker z nekaterimi novimi poslovnimi in proizvodnimi potezami (zlasti velja to za yu-hišo, ki se prebija na ameriški trg) v Marlesu poskušajo ponovno oživiti dobro ime firme ter se za takšne zahtevne programe tudi dobro organizirati.

Vprašanje je, kolikšen delež krivde za nazadovanja Marlesa imajo tozdivi, štirinajst jih je, ki so jih oblikovali pred leti po tako imenovanem teritorialnem in tudi proizvodno ekonomskem načelu.

»Tudi dosedanja organiziranost tozdivov v Marlesu,« pravijo naši sogovorniki: Mira Križ, predsednica akcijske konference ZK, Stan-ko Indest, predsednik sindikalne konference, in Vlado Plahuta, koordinator v vodstvu delovne organizacije »ni spodbujala učinkovitga gospodarjenja. Tozdivi so v resnici postali kar majhna podjetja, zapirali so se postavljali cilje mimo ciljev delovne organizacije in nihče ni imel moči pravočasno »presekati« takšne samozadostnosti in v nekem smislu tudi anarhije.« Mira Križ pravi: »Pet temeljnih organizacij je sodelovalo pri izdelavi montažne hiše, bilo je potrebnega izredno mnogo dogovarjanja, in ko je prišlo do reklamacije, so se vrstili prepiri, kdo je za kaj odgovoren in kdo mora škodo poravnati. Iz nekoč močne delovne organizacije smo prišli tako daleč, da smo na njeni ravni imeli samo direktorja, in interno banko, zato ni prav nič čudnega, če je takšen koncept pripeljal Marles do tod. V družbenopolitičnih organizacijah smo že prej opozarjali, da je treba nekaj narediti, presekati takšne okoliščine in se tako organizirati, da bomo kos vse zahtevnejšim razmeram na domačem in tujih trgih.«

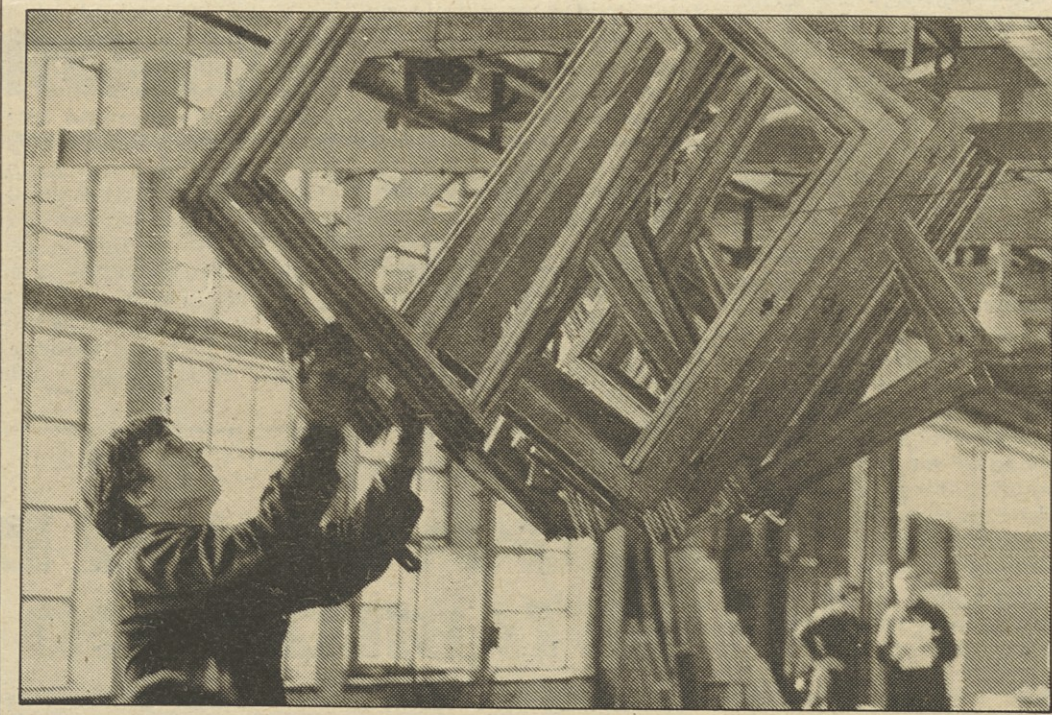
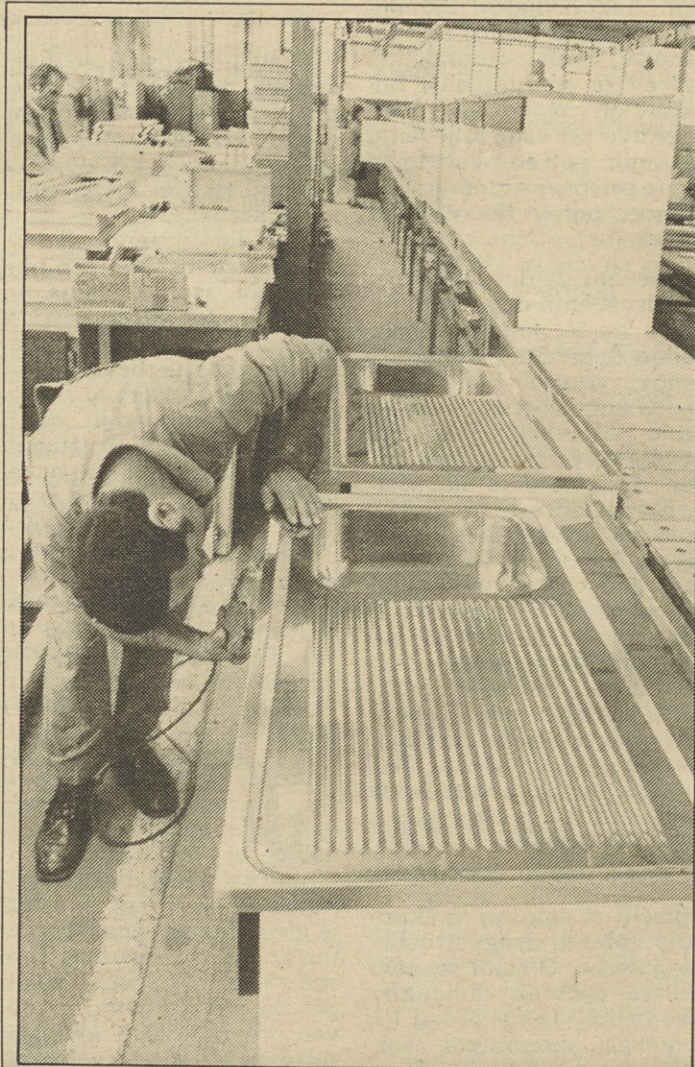
V Marlesu so se odločili. Po novem bodo imeli le pet tozdivov in med njimi tri proizvodne. Ti bodo: Masivno pohištvo, Ploskovno pohištvo in Montažne hiše. Tem

se v orkester Marlesa, ki naj bi v prihodnje igral pod enotno taktirko vodstva delovne organizacije, pridružujeta še tozdivi Storitve in Marketing, v delovni skupnosti skupnih služb pa bo za vse tozdivne sektorje za razvoj in pripravo procesov, sektor za plan procesov, sektor za računovodstvo in finance, kadrovsko splošni sektor, sektor za organizacijo in informatiko ter plan in analize.

Številne nekdanje temeljne organizacije bodo zdaj poslovne enote novih temeljnih organizacij združene dela, sistem proizvodnje in upravljanja proizvodnih in poslovnih procesov pa bo strogo štabno-linijski, podkrepjen predvsem z ustreznimi tržnimi in drugimi raziskavami, z manjšim številom »za nekaj« odgovornih ljudi ter brez širokega dogovarjanja o tistem, kar ne spada v samoupravno tematiko.

Novi tozdivi in nova »filozofija«

Referendum za novo samoupravno organiziranost v

Marlesu je uspel. Tako se bo delovna organizacija preoblikovala v smiselno tehnološko, predvsem pa ekonomsko celoto, ki naj bi bila tudi podlaga za veliko bolj učinkovito delo. Nova organiziranost daje možnost, pravijo naši sogovorniki, za natančno delitev dela, po kateri se bo natanko vedelo, kdo naj kaj in do kdaj napravi, s tem pa tudi, za kaj je odgovoren, omogočila naj bi torej, da bo vloženo delo tudi primerno uspešno. Treba je priznati, da imajo v Marlesu sorazmerno dobre in perspektivne proizvodne programe, pa tudi delavci so dobri, saj si že zdaj veliko prizadevajo za izboljšanje razmer, vendar pričakujejo, da bo iz teh prizadevanj nastal »novi« Marles z jasno doktrino produktne in tehnološkega razvoja, z jasno poslovnimi filozofijo in tudi z urejenimi notranjimi družbenoekonomskimi odnosi,

ki se ne bodo krhali zaradi sebičnosti ali pa pritiskov sedmih družbenopolitičnih skupnosti, kjer ima Marles svoje proizvodne prostore.

Ta čas v Marlesu ne razmišljajo preveč za nazaj, kajti izgubljenega časa in denarja jim seveda ne more nihče povrniti. Brskali smo po strogo zaupnih gradivih z zelo natančno diagnozo in terapijo, ki jo bodo uporabili pri poslovnih, tehnoloških in tudi samoupravno-organizacijski obnovi Marlesa. Zahtevni cilji, natančno opredeljeni za krajši in daljši čas, zbujaajo upanje delavcem, in bržčas so se zategadelj tudi sorazmerno dobro odrezali na referendumu.

Zanimivo je povprašati, zaradi drugih, ne več tolikanj zaradi Marlesa, ki je odločitev sprejel, ali bi lahko tudi ob dosednji samoupravni organiziranosti izpeljali celovito obnovo delovne organizacije ali ne? V

Marlesu na to niso odgovarjali, kajti slabih strani je imela njihova organiziranost toliko, da je v resnici vodila v razkroj. Zdaj niti ponovno vežejo skladno s takšno zasnovano organiziranostjo tozdivov, ki jih povezuje skupni proizvod in kjer sta tozdivi Marketing in delovna skupnost skupnih služb s svojim delom organsko povezana v ta koncept. Marles je v preteklosti pravzaprav doživel za današnjo družbeno prakso znano in škodljivo različico samoupravne organiziranosti, ki je deloma nastala z dislokacijo nekaterih proizvodnih obratov (tozdivov), »svaštarjenja« v njih, in tudi mesto, kamor so se zatekali občinski možje, bolj ali manj pomembni, ko jim je potekel mandat v družbenopolitični skupnosti. Zato se kaj hitro lahko zgodi, da so takšni ljudje v svojem razmišljanju bolj obrnjeni k občinskemu sestavu, manj pa k

svojemu kolektivu in še manj k politiki delovne organizacije kot ekonomskemu in poslovnemu subjektu. Previdnost pri določanju vloge tozdivov v Marlesu so v preteklosti zanemarili. Temu pa je botrovala nesposobnost vodstva, ki bi moralo tedaj, ko so se tozdivi oblikovali, uvideti in jim preprečiti prevzemanje funkcij delovne organizacije. Ni mogoče trditi, da poslovne enote v novih tozdivih, niso delovne celote, da se ne da na osnovi jasnih meril izračunati njihov prispevek v skupnem proizvodu, potemtakem imajo tu svojo ekonomsko zaokroženost – ne morejo pa biti podjetja v malem, ki bi bila odgovorna samo zase, ne pa tudi za razvoj vse delovne organizacije in sistema Marlesa.

Občine naj ne bi bile oškodovane

Povsem na dlani je, da se v Marlesu zdaj ne bodo ubadali s takšnimi vprašanji, kajti težak gmotni položaj jih sili v racionalizacijo povsod in pri tem morajo gledati zlasti na jutri. Marsikje (Marlesove poslovne enote so zdaj v sedmih občinah) niso z odprtimi rokami sprejeli nove organiziranosti Marlesa. Bolj ali manj je bilo to pričakovati, kajti vpliv občinskih sestavov na poslovno enoto je vendarle minimiziran v primerjavi z vplivom na tozdiv. Ker pa gre za gospodarsko manj razvite občine, je bil na začetku kar precejšen vik in krik, saj bi lahko po novi samoupravni organiziranosti ostale brez pomembnega vira prihodkov. Kako urediti to vprašanje? V Marlesu so predlagali in vse kaže, da je takšen dogovor tudi sprejet, naj izvršni svet skupščine občine Maribor Tabor pripravi ustrezen samoupravni sporazum z izvršnimi sveti tistih občin, kjer ima Marles poslovne enote, po katerem se bodo družbene dajatve iz bruto osebnih dohodkov in dohodka stekale v tisto občinsko blagajno(e), kjer je sedež poslovne enote. Takšen način urejanja odnosov je bržkone dober in uporaben tudi v drugih primerih, ko prihaja do preprirov o sredstvih za družbene dejavnosti in proračun v občinah, kjer imajo delovne organizacije iz razvitih občin dislocirane obrate.

Če bi te stvari razčistili že pred referendumom, bi bilo manj zapletov in tudi manj nenačelnega vmešavanja s strani v odločanje delovnih kolektivov. Manj obtoževanj in natolcevanj...

No, pa kljub temu samo nova samoupravna organiziranost Marlesa ni zadostno jamstvo, da se bo življenje v tej delovni organizaciji odvijalo po novem. Na široko bo treba odpreti vrata tistim, ki se hočejo spopasti s sedanjim stanjem v Marlesu zlasti na strokovnih področjih, in verjetno pristriči peruti tistim, ki so v preteklosti le nemo opazovali drsenje Marlesa navzdol in vedrili na svojih delovnih mestih. Novi programi, nova poslovna filozofija in precej pogumnejši vstop na tuje trge, ki mora seveda biti rezultat domačega znanja in dela, lahko povrnejo Marlesu ugled. Delavci so podprli vodstvo v samoupravni reorganizaciji, zdaj pa so na potezi zlasti strokovnjaki, ki so odgovorni predvsem za to, da se delavčeve besede: »Gorje vam, če ne bo bolje«, ne bi tudi dobesedno uresničile.

Marjan Horvat

TA TEDEN V VAŠI KNJIGARNI:

ta teden grafike Jože Horvata Jakija

VSAK KUPEC GRAFIKE PREJME

AVTORJEVO MONOGRAFIJO BREZPLAČNO

KNJIGARNA • GALERIJA
DELAVSKA ENOTNOST
LJUBLJANA • TAVČARJEVA 5

Razhajanje med politiko in razvojnimi potrebami turističnega gospodarstva

V NENEHNEM PEHANJU ZA ENAKE MOŽNOSTI ZA DELO

Gostov veliko, izkupiček načrtovan, pa vseeno ni razloga za zadovoljstvo

Turizem je v našem gospodarstvu ena izmed tistih dejavnosti, ki lahko bistveno izboljša plačilno-bilančne učinke in zmanjša dolg v tujini. Tako smo imeli po podatkih Gospodarske zbornice Jugoslavije leta 1972 in 1973, ko je devizni priliv v turizmu močno narasel, tudi v plačilni bilanci več kot 400 milijonov dolarjev presežka. To nikakor ni bilo naključje. V letih od 1969 do 1972 smo namreč precej vlagali v turizem, saj so znašale te naložbe kar 15 do 17 odstotkov vseh. Dobro desetletje pa so znašale le še nekaj več kot dva odstotka skupnih vlaganj v Jugoslaviji.

Tako se že več kot desetletje otepamo z zastojem našega turističnega gospodarstva. To med drugim dokazuje podatek, da je bil še na začetku sedemdesetih let delež turizma udeležen v konvertibilnem izvozu naše države 35 odstotkov, zdaj niti 15 odstotkov. Seveda, če bi ta gospodarska veja tako napredovala, kot je pred pol drugim desetletjem, potlej bi v Jugoslaviji precej manj modrovali, zakaj od turizma le dobra milijarda dolarjev in ne dvakrat, trikrat več.

Ne glede na razvojni zastanek so možnosti te gospodarske dejavnosti še vedno zelo spodbudne. Seveda pa bo moč uresničiti želje le z boljšo gospodarsko politiko, saj je konec koncev v interesu nas vseh, da poskušamo turizem z vsemi primerjalnimi prednostmi bolj vključiti v vse naše razvojne programe.

Pomanjkanje ustrezne gospodarske politike

Podatki Gospodarske zbornice Jugoslavije povedo, da smo bili pred dobrim desetletjem udeleženi v evropskem turističnem prometu z dvomestnim številom, zdaj pa je naš delež komaj še dobra dva odstotka. Zaostajamo, močno zaostajamo za deželami, ki s turizmom na veliko služijo, a imajo precej bolj skromne naravne možnosti in nekatere, kot na primer Avstrija, niti metra morske obale.

Kdor zna – zna, in kdor hoče – zmore.

Za zdaj preskromna nepenzionska poraba

Jugoslovanski turizem stopica na mestu. To potrjuje dohodek te dejavnosti, še bolj pa primerjave s turistično bolj ali manj razvitimi državami, ki jih v Evropi ni malo. Na tako imenovani stari celini smo glede tega, žal, povsem na repu. V nasprotju s tem pa je spodbudno, da imamo v turizmu še mnoge neizkoriščene možnosti. Le ne znamo jih izkoristiti. Med drugim tudi zato, ker tej gospodarski dejavnosti še vedno nudimo zgolj načelno podporo. No, naj bo tako ali malce drugače: če bomo hoteli konec tega desetletja iztržiti bistveno več od naše zares enkratne obale in turistično več kot zanimivih kotičkov v notranjosti dežele, bomo morali poskrbeti za bistveno boljšo ponudbo in s tem – precej večjo nepenzionsko porabo.

Zakaj zaostajamo, namesto da bi napredovali? Na to vse bolj aktualno vprašanje odgovarja Šime Kalčič, direktor poreške Plave lagune takole:

»Eden glavnih razlogov, da turizem močno zaostaja za možnostmi, moramo iskati v pomanjkanju ustrezne gospodarske politike in v

odnosu družbe do turizma. Zato je danes zelo pomembno, da se kot družba brez omahovanja opredelimo za turizem, in to za enoten koncept jugoslovanskega turizma. To pomeni, naj razvijamo turizem tam, kjer so možnosti zanj, in da nse učinki, ki jih daje turizem z združevanjem dela in sred-

zakonu o deviznem poslovanju v skladu z njegovim položajem na tujem trgu, okrepi reprodukcijsko sposobnost gostinsko-turističnega gospodarstva, izpopolniti in zagotoviti izobraževanje v tej dejavnosti, pospešiti združevanje dela in sredstev turističnega gospodarstva in povezovanje reprodukcijske verige z drugimi dopolnilnimi in spremljajočimi dejavnostmi. Morali bi se odločiti, da del sredstev družbene reprodukcije usmerimo v razvoj turizma in uveljavimo politiko realnega tečaja dinarja. Če hočemo turizmu in s tem tudi sebi dobro, bi mu morali pustiti ustvarjene devize, razen seveda tistih, ki jih mora odrinuti za splošne in skupne potrebe.«

Zal praksa vse prepogosto ne gre vstric z mnenjem in dobronamernimi priporočili ljudi, ki o turizmu in gospodarstvu nekaj vedo. Včasih celo nasprotno. Namesto da bi turizmu nudili vso podporo, spodkopavamo njegove temelje.

Še precej več brezcarinskih trgovin

S spremembami carinskega zakona in zakna o prometu blaga in storitev s tujino je mogoče odpreti brezcarinske prodajalne v vseh hotelih kategorije A in lux, v turističnih naseljih, marinah, motelih na magistralnih cestah in na ladjah za prevoz tujcev. S približno dvesto novimi brezcarinskimi prodajalnami – kolikor jih načrtujemo – bi prihodnjo sezono povečali devizni priliv in nekoliko zmanjšali zasebno menjavo deviz. Z bogatejšo ponudbo kakovostnih izdelkov in z novimi, specializiranimi trgovinami, pa predstavniki turističnega gospodarstva Jugoslavije načrtujejo, da bodo do konca desetletja bistveno povečali devizni turistični zaslužek. V intervjuju za beograjsko televizijo je predsednik zveznega izvršnega sveta Branko Mikulić omenil možnost, da bi v brezcarinskih prodajalnah lahko kupovali za devize tudi jugoslovanski državljani.

Slovenija

JUGOSLAVIJA

stev, prelivajo v vse dejavnosti, ki sodelujejo pri ustvarjanju turističnega proizvoda. Le v sodelovanju z dopolnilnimi dejavnostmi lahko turizem tudi v resnici postane jugoslovanski izvoznik z največjimi deviznimi učinki. Seveda je vprašanje, če ima turizem dovolj močno gmočno in kadrovske podlago, da lahko uresniči te načrte. Po moje bi morali storiti tole: izbrati smeri turistične ponudbe, ukrepati z gospodarsko in posojilno-denarno politiko, pojmovati turizem v zunanjetrgovinskem sistemu in

Na letošnjem dvodnevem posvetu o pospeševanju mednarodnega turizma v Radencih so ugotovili, da naša ekonomska politika ne sledi turizmu in da njeni ukrepi prej zavirajo kot pospešujejo razvoj te gospodarske dejavnosti. Letos, pred začetkom turistične sezone še nismo natančno vedeli, kaj in kako s turističnim čekom, kako bo s preskrbo smo le domnevali in delovne organizacije niso vedele, kako bodo obračunavali stimulacijo. Najhujši udarec, ki ga je letos doživelo turistično gospodarstvo,

Nizka raven ponudbe

Od našega turizma lahko pričakujemo bistveno več samo, če bomo bolje organizirali delo, poskrbeli za višjo raven ponudbe in s tem za bistveno večjo nepenzionsko porabo. Po tem, koliko dolarjev oziroma mark porabi dnevno pri nas tuji turist, smo prav na repu lestvice. In prav v tej smeri bo potrebno kaj ukreniti. Dokler gostje ne bodo zapravljali, ker za to pač nimajo kdovekakšnih možnosti, bomo v glavnem stopicali na mestu.

In koliko zapravi tuji turist dnevno v Jugoslaviji? Nič več kot 30 do 40 dolarjev. Po podatkih OECD je bila ta poraba že leta 1980 v Grčiji 65 dolarjev, v Avstriji 71, Italiji 86 in v Španii kar 96 dolarjev. Nepenzionska poraba je v teh državah od 25 do 40 dolarjev na dan.

Spet slaba reklama

Vsi turistični delavci razmišljajo enako: odločno nasprotujejo predlagani obvezni menjavi deviz ob vstopu v našo državo. V združenju turističnega gospodarstva pri GZ Hrvaške menijo, da bi z morebitnim sprejemom tega predloga turistično gospodarstvo resnično postalo »etatistični turizem«.

Kaj se zgodi, če so zakonske spremembe slabo pripravljene in premalo premišljene, nam, posebno v primeru devizne zakonodaje, ni potrebno posebej dokazovati. Seveda so turistični delavci in z njimi vred vsi, ki jim je kaj do tega, da bi bila huda gospodarska kriza čimprej za nami – optimisti. Upajo, da do uveljavitve predloga ne bo prišlo. Že zdaj pa opozarjajo, da je že govorjenje o vsem tem dokaj slaba reklama za naše turistično gospodarstvo. Če hočemo, da se bo več deviz od tujih turistov steklo v državno blagajno in manj v žepe zasebnikov, poudarjajo turistični delavci, se moramo lotiti stvari povsem z drugega konca. Denimo, da kaj ukrenemo z našim dinarjem, ki je od leta 1980 pa do letošnjega septembra, to je v šestih letih, devalviran kar za 1120 odstotkov.

pa je ta, da mu je država odvzela vse pravice do ustvarjenih deviz, s čimer je grobo prekinila številne s težavo stekane vezi med turističnim in drugim gospodarstvom, od katerega je odvisna pestrost in kakovost turistične ponudbe.

Nikakršnih prednosti – le enakopraven položaj!

Na znanem sestanku predstavnikov Turistične zveze Jugoslavije in izvršnega odbora Splošnega združenja turističnega gospodarstva Jugoslavije, ki je bil septembra v Poreču, je bilo rečeno, da smo lahko z obiskom gostov letos kar zadovoljni. V prvih osmih mesecih smo zabeležili odstotek več prenočitev v primerjavi z enakim obdobjem lani, proti pričakovanju, na račun domačih turistov. Tujih ni bilo nič več kot lani.

»Toda«, so jasno in povsem nedvoumno poudarili v Poreču, glede na možnosti,

ki jih imamo, na edinstveno morje in obalo, na izjemno kulturno dediščino, so sado vi našega turističnega gospodarstva še vedno skromni. Ne glede na to, da bomo letos zelo verjetno pospravili načrtovano milijardo tristo milijonov dolarjev. To ni malo, toda glede na omenjeno, glede na zares velike možnosti – premalo.«

S tem v zvezi mnogi predlagajo, da bi moralo za turistično gospodarstvo veljati vse tisto, kar velja za naše klasične izvoznike. Posebno zato, ker gre v tem primeru za res čisti izvoz in to za bistveno večje denarce kot pri običajnem izvozu. Kot so poudarili predstavniki slovenskega turističnega gospodarstva na 34. gostinsko-turističnem zboru, ki je bil pred dnevi na Bledu, ne potrebujejo nikakršnih »prednosti«, prav nobenih posebnih olajšav. Zahtevajo pa enakopravne možnosti za delo in ustvarjanje dohodka, to je, kot že rečeno, enak status, kot ga imajo izvozniki in realni tečaj dinarja.

Andrej Ulaga

Pogovor z Bogom Gorjanom, predsednikom republiškega odbora Zveze združenj borcev NOV

NEZADOVOLJSTVO JE GIBALO RAZVOJA

DE: Oboroženi boj in revolucijo smo začeli z zelo konkretnimi gesli in ideali iz zakladnice revolucionarnih bitk in tudi iz znanstvene marksistične misli. Kako danes gledate na tedanje ideale in gesla?

GORJAN: »Ko gledam danes nazaj, se ne bi odpovedal nobeni misli in viziji. Čas lahko sodimo samo tako, da se vanj vživimo. Bili smo mladi in smo se idealov, ki nam jih je vizija svobode ponudila, oklenili z vsem bitjem, kot je mlad človek pač sposoben živeti za neko stvar oziroma z njo. Danes bi bil ta program gotovo drugačen, prilagojen današnjim razmeram, vendar za mlade ljudi znova do kraja idealiziran. Zato gesel iz tistega časa ne bi pozabil in tudi ne spreminjal.

Vizija svobode se ni spreminjala zaradi naše volje, našega hotenja. Spreminjala se je pod zunanjo prisilo, pod prisilo stvarnosti, s katero smo se srečali leta 1945. To vizijo svobode smo morali prilagajati povojni zgodovini. Najprej smo morali nasiliti ljudi, ki so bili lačni. Da smo ljudi nasitili, smo enim vzeli, drugim dali. Jemali smo tudi kmetom, ki so štiri leta prehranjevali partizane. Takrat je bilo vse mestno prebivalstvo lačno, na podeželju so komaj živeli. Strahotno boleče je bilo, da smo jemali tistemu, ki je imel malo in dajali tistemu, ki ni imel nič. To je rodilo pritiške in povzročalo velike krivice. Spreminjale so se predstave o svobodi.

Sledila je druga faza težav, ki je imela že bolj mednarodni prizvok. Tu je šlo najprej za pritisk Zahoda, da se mora naša »komunistična tvorba« spreminiti. Sledil je preobrat s kominformom, ko smo vse tiste, ki so se izjasnjevali za Stalina, morali zapreti, kajti takrat je bil obstoj Jugoslavije prvič in edinkrat v povojni zgodovini resno ogrožen. Stalin je samo čakal, da ga kaka skupina znotraj države prosi za pomoč proti Titu.

DE: Boris Kidrič je že leta 1944 napisal serijo člankov, v katerih je opozarjal na to, da se že v zametkih naše ljudske oblasti in tudi že v partizanski vojski kažejo elementi birokracije, biciklizma, nezaslužnih privilegijev. Proti temu smo se začeli bojevati že v partizanih, po vojni pa smo pri tem popustili.

GORJAN: »Teh procesov nismo popolnoma obvladali zato, ker smo morali takoj po vojni celo vrsto značilnosti ljudske demokracije, ki se je v najbolj poštenih oblikah razvijala prav med NOB, prenesti na državo. Iz pristnega razvoja ljudskega osvobodilnega gibanja smo se naenkrat morali organizirati kot državna struktura z vso prisilo zato, da smo se branili pred zunanjimi pritiski. S tem pa smo izgubili tisto čistost, partizansko moralno, neposredno odločanje, komunistično in kmečko etiko, ki je bila izredno navzo-

ča v NOB. Glede poštenosti nam je bilo jasno, glede privilegijev pa smo tudi jasno vedeli, kaj je privilegij in kaj ni. Zavestno ali podzavestno smo vrsto pooblastil, ki smo jih imeli sami kot ljudje v ljudski oblasti, dali organom države in jih tako oddaljili od ljudi in neposrednega nadzorstva. Tako je vrsta načel partizanske morale in etike zvođenela, nekateri elementi pa so celo izginili. Močnejša kot je bila država, več je bilo teh deformacij. Z uvajanjem samoupravljanja smo hoteli in hočemo te odnose vrniti ali vsaj približati staremu stanju.

DE: Posebej se zdaj postavlja vprašanje službenih avtomobilov in izjemnih pokojnin.

GORJAN: »Spominjam se časov, ko smo po vojni izvažali žito in kupovali avtomobile. Pšeničniki smo jim zato rekli. Pri tem so ljudje živeli razmeroma slabo. Takrat smo sklenili, da bomo članom izvršnega sveta omogočili s kreditom nakup avtomobila, seveda pa jim zato odvzeli pravico do uporabe družbenega prevoznega sredstva. Danes pa se spet soočamo s presenetljivimi številskimi gleda šteti službenih avtomobilov. Tudi samoupravna družba v bolj dosledni obliki ni imuna pred deformacijami. Vendar bi morali tudi ob teh poročilih bolj skrbno ločevati med potrebo po avtu za bolj izkoristek časa in deformacijo. Proti deformacijam se moramo nenehno bojevati. Najboljši način tega boja je javnost dela, odločitev, neposredni nadzor ljudi.

Če je samoupravljanje bilo in etatizem črn, potem rešitve nikoli ne bomo našli. Proti etatizmu se moramo kar naprej bojevati. Če pa identificiramo etatizem s skupino ljudi, je to zgrešeno, kajti v tem primeru bomo eliminirali ljudi, etatizem pa bo šel svojo pot. Proti etatizmu se moramo v sistemu bojevati z družbeno zavestjo in s stalnim družbenim nadzorom in mobilizacijo.

Menimo, da pri nas izjemne pokojnine niso privilegij, ker so povezane z minulim delom. Več kot polovica izjemnih pokojnin v Sloveniji je vezanih na kmete partizane, ki so bili že do septembra 1943 aktivni borci. Ti so ob koncu leta 1986 prejeli razliko do 60.000 dinarjev. Sledi jim skupina 127 ugodnih pred – in medvojnih funkcionarjev, zamejskih delavcev, znanstvenikov in strokovnjakov, ki dobivajo od 133.000 do 249.000 dinarjev. Predčasno upokojeni nosilci spomenice z nižjo pokojnino prejema razliko do 135.000 dinarjev. Sedemdesetdeset družin padlih partizanov prejema 94.000 dinarjev. In končno so tu še trije tovariši, katerih imena so se pojavljala po jugoslovanskih časopisih, ker so imeli 311.000 dinarjev pokojnine takrat, ko je le za nekaj sto dinarjev nižjo redno pokojnino imelo kakih 60 oseb

v Sloveniji. Vse našete pokojnine so izjemne, zato ker po obstoječih merilih v pokojninskem zakonu ni bilo mogoče zajeti vseh oblik minulega dela v izrednih razmerah, revoluciji, NOB in neposredno po vojni.

DE: Kaj mislite o današnjih socialnih razlikah v družbi, ki niso rezultat dela?

GORJAN: »Te razlike so se razrasle precej prek meja, ki jih lahko socialistična družba dopušča samo kot ekscese ali defekte. To stanje mora vse angažirane sile resno skrbeti in spodbuditi za delo. Več bomo morali delati v davčnih službah in sprijazniti se bomo morali tudi s tem, da bomo imeli finančno policijo. Tisti, ki špekulira, se mora nekoga bati. Pri nas pa se nihče nikogar ne boji. To je osnovna slabost. Mislili smo, da samoupravna družba te vrste prisile in strahu ne prenese.

Velik odstotek bogastva, ki smo ga ustvarili, se je prelil v zasebne žepne in zasebno reprodukcijo, ki se razvija precej nenadzorovano. Nekaj časa smo skušali to urediti s sistemom, zdaj pa mislim, da je treba na primer davčne službe, kreditiranje zasebne dejavnosti, temeljito spreminiti. Očitno mora nad občinsko bdeti republiška inšpekcija; ob sedanjem horizontalnem nadzoru potrebujemo tudi močnega vertikalnega.

DE: Naša družba je v tem kratkem času šla skozi različna razvojna obdobja, tudi skozi zelo resne stiske. Ste bili kdaj posebno zaskrbljeni za razvoj naše socialistične družbe? Kdaj je bilo najhuje, še huje kot danes?

GORJAN: »Kot državna skupnost smo bili edinkrat in zelo resno ogroženi za časa informbiroja leta 1948, in sicer od zunaj. Znotraj smo imeli dva krizna vrha: prve-

začela takrat, ko se nam je zdelo, da najbolj živimo, in je trajala vse do leta 1978 in še več, do leta 1980, ko smo se šele zavedali, da živimo na račun neustvarjenega dohodka, s tujim prilivom. Politično moramo označiti kot prvo krizno obdobje, obdobje zadolževanja, ne pa sedanjega obdobja, ko si zelo prizadevamo, da bi prišli iz krize in ko smo pokazali svojo notranjo moč, in sicer tako, da odplačujemo glavnico, obresti, da se prestrukturiramo z veliko manj denarja od zunaj, z veliko manjšo notranjo reprodukcijo sposobnostjo. Danes, ko najbolj govorimo o krizi, dokazujemo vitalnost našega družbenega sistema. Za to, da bi prišli iz težav, ki bodo še nekaj časa trajale, moramo samo še bolj mobilizirati ljudi. Če bi zdaj kapitulirali, bi lahko zdrknili daleč nazaj, v prvo krizno stanje, ko smo imeli centralizirano državo, plan in politične naložbe. Ustavni tezi, naj z dohodkom razpolaga tisti, ki ga ustvarja, in o vlogi trga, se danes pridružuje tudi ekonomska znanost. Kljub temu pa zvezna vlada v tem položaju, ki je gotovo težak za vse nas in celo dramatičen za dve republiki in eno pokrajino, okleva pri celoviti vrsti vprašanj. To oklevanje je bilo očitno letos poleti, ko smo videli, da so skoraj brez glave intervenirali pri porabi; prvič glede osebnih dohodkov, potem glede skupne in splošne porabe. Ponovno so se zatekli k omejitvam na zvezni ravni, ki naj bi veljale za vse enako.

DE: Navsezadnje je dobro, da je prišlo do krize, ker kriza zahteva znanje in odgovornost.

GORJAN: »Zahteva oboje. Oboje se lahko uveljavi, če pride do potrebnega osveščanja. Pri nas pa to osveščanje še ni tako splošno, da bi se uveljavila politična in gospodarska logika. Tudi v Sloveniji so gospo-

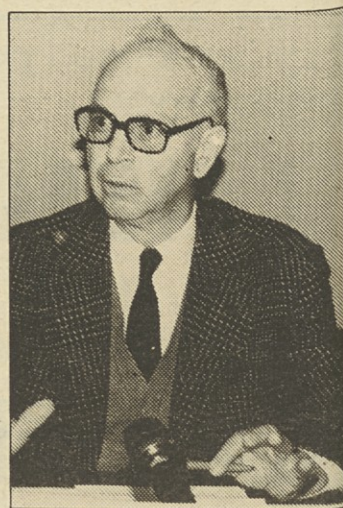
spoznati svet, tako razviti kot nerazviti, tako kapitalizem kot realni socializem. Vedno smo bili ponosni na svojo razvojno pot. Se vam le ne zdi, da smo premalo upoštevali družbene zakonitosti, ki jih ni mogoče spremeniti z ustavo, zakonom, programom, da so tu vzroki za naš krizni položaj?

GORJAN: »Veliko sem potoval, in povsod sem se srečeval tudi z nezadovoljstvom. Mislim, da je za sodobnega človeka značilno, da je nezadovoljen. Ljudje so povsod nezadovoljni, in sicer tako, da so samo kritični, ali pa že tako močno, da se upirajo in so pripravljeni prijeti za orožje. Nezadovoljstvo je gibalno za razvoj, saj na podlagi nezadovoljstva ljudje iščejo novo in boljše. Toda to nezadovoljstvo potrebuje program in subjektivne sile, ki iščejo organizirane poti, da pri iskanju boljšega ne pride do anarhije. Nezadovoljstvo je lahko tudi pri nas gibalno k boljšemu. Imamo tak stabilizacijski program, ki je stvaren in uresničljiv. Tisto, kar nam manjka, pa je moč, da ga uresničimo. Okoliščine v Jugoslaviji so tako zapletene, da nas resno ovirajo pri uresničevanju tistega, kar bi morali uresničiti. Nezadovoljstvo lahko sloni na relativnem ali visokem standardu, saj človek hoče vedno več in boljše. Zato ne more biti gonilna sila lakota oziroma lačen komunist ali delavec. Zato ne more biti manj razviti del Jugoslavije bolj revolucionaren ali bolj razredno zaveden. Osnovno gibalno za delo komunistov mora ostati zavest, da vse pravice izhajajo iz dela.

Subjektivne sile se morajo osvežiti z novimi ljudmi, bolj radikalnimi, pripravljenimi delati. Vsi, ki jih je življenje utrudilo ali korumpiralo, bi se morali umakniti. Zato je potrebna prenova vsega, kar pomeni zavest v naši družbi, in sicer ne samo na načelih politične programske opredelitve, ampak tudi po osebnem moralnem zgledu posameznih ljudi.

DE: Partizanska vojska, organizirana po načelih avnojske Jugoslavije, je bila pomemben dejavnik bratstva in enotnosti narodov in narodnosti v naši zvezni federativni socialistični državi. Se vam zdi, da bi lahko borčevska organizacija, ki bi se bojevala za ponovno veljavo gesel avnojske Jugoslavije, za tržno gospodarstvo, samoupravljanje, več prispevala k odpravljanju neenotnosti v zvezni državi?

GORJAN: »Avnojska Jugoslavija je sistem, ki je dobil pri nas polno veljavo v ustavi leta 1974. To pomeni pravico gospodarjenja, razpolaganja z dohodkom tistega, ki ga ustvarja na vseh ravneh odločanja do federacije. To pomeni odgovornost delavskega razreda za razvoj naroda in za razvoj federativne Jugoslavije. To je Avnojsko. Če kdo, potem s temi načeli prav gotovo živimo mi, borci. To je današnja verzija političnega programa slovenskega partizanstva. Toda medtem ko pri nas (v Sloveniji) avnojski program oziroma ustava iz leta 1974 ni v ničemer sporna, se v jugoslovanskem prostoru srečujemo s koncepcijami za enotno Jugoslavijo, kar naj bi dosegli z zmanjšanjem vloge republik in pokrajin. Med njimi so tudi zagovorniki takih sprememb ustavnih temeljev, ki pravijo, da je primarna enot-

nost delavskega razreda Jugoslavije, da mora o vsem odločati delavski razred, ki da je v Jugoslaviji enoten in naj bo organiziran vertikalno od ozdov do federacije. Za tak koncept se navdušuje cela vrsta naših bojnih tovarišev. Velika večina borcev v Jugoslaviji pa je za avnojski koncept.

Borci imamo kot družbeno sila predvsem bogate izkušnje. Zato smo lahko v jugoslovanskem prostoru glasnejši, ker ni razlogov, da bi kdorkoli sumil v našo pripravljenost jugoslovanski skupnosti narodov in narodnosti. Še naprej se bomo morali mobilizirati, da bomo te koncepcije dovolj jasno in glasno branili. Če pa je mogoče tu narediti kaj več, kot smo doslej, je to odvisno predvsem od tega, koliko bomo usklajeno nastopali v okviru frontne skupaj s sindikati, mladino, zvezo komunistov. Šele če tako dosežemo večino, smo lahko moč, ki pomika naprej samoupravljanje. Če bi se ločili ali ostali osamljeni, ne bi mogli biti prepričljivi in tisto, kar želimo, ne bi moglo postati demokratična sila, politika.

DE: Slišati je mnenje, da je v zvezi komunistov veliko več pluralizma kot v socialistični zvezi. Morda od tod izhajajo zahteve po večji samostojnosti političnih organizacij?

GORJAN: »Socialistična zveza je še vedno preveč forumska. Forumskega značaja socialistične zveze ne bomo reševali le tako, da damo frontnim organizacijam več samostojnosti. Naš problem je predvsem neučinkovitost in deklarativnost. V socialistični zvezi se dogovorimo o vrsti stvari, ne znamo pa uporabljati orožja, to je delegatskega sistema, in zato do govorov, sprejetih v socialistični zvezi, v delegatskem sistemu ne uresničimo dovolj dosledno. Druga stvar je pluralizem, kako zajeti v okviru frontne organizacije vse, ki sprejemajo socialistično samoupravljanje in ustavno ureditev Jugoslavije. Vrsta skupin in gibanj pri nas se ne izreka proti samoupravljanju ali proti ustavni ureditvi, kljub temu pa nočejo delati v fronti, niti v delegatskem sistemu. Borci smo nekajkrat opozorili na to, naj se vsi ti partnerji ob robu fronte ali zunaj nje glede tega izjasnijo. Če so za ustavno ureditev in socialistično samoupravljanje, potem mora biti tudi zanje prostor v okviru SZDL. Če pa niso, naj zberejo pogum in to povedo, frontni deli pa pogum, da se opredelimo do njih. Lenost naše organizacije, da se ne loti tega problema, je že zaskrbljujoča. Če hočemo doseči prenovu subjektivnih sil in mobilizirati članstva, moramo te stvari razčistiti. Ugotoviti moramo, kdo gre z nami po poti, ki jo izbira večina.

Franček Kavčič

Posodobimo sestanke

Če imamo v družini povprečno zaposlena skoraj dva člana, ne moremo pričakovati, da bodo ljudje hodili na sestanke, da se bodo udeleževali takih demokratičnih oblik dela, ki so pri nas še vedno na ravni delovanja OF. Ker zaradi modernega načina življenja ne moremo sestankovati, prihajajo na sestanke samo upokojeni. Zato moramo sistem odločanja posodobiti. Evropski parlamentarci so na Japonskem spoznavali, kako sodobna komunikacijska sredstva vplivajo na meščansko demokracijo. Bili so presenečeni in pretreseni, ko so ugotovili, kako zaostaja njihov model dnevnega odločanja v politiki za tistim, kar so pokazali Japonci, namreč kakšne so oblike sodobnega komuniciranja med ljudmi in sodobnega odločanja na tej podlagi.

ga, ko smo takoj po vojni naš razvoj vezali skoraj izključno na centralni plan in na državni kapital. To obdobje je trajalo predolgo. V tistem času so nastajale številne politične naložbe z vsemi slabimi posledicami, ki smo jih čutili šele desetletje kasneje. Pri tem ne mislim toliko na infrastrukturne objekte kot na zgraditev pomembnega dela industrije. Druga faza, ki nas je pripeljala v današnjo krizo, se je

darske organizacije, ki bi želele, da bi jim po centralnem planu pripeljali surovino kar na dvorišče in da bi nekdo nato skrbel za prodajo njihovih izdelkov. Elemente samoupravne zaostalosti in netrznega gospodarjenja imamo tudi v Sloveniji. Toda ta element pri nas ne prevladuje, medtem ko imam vtis, da v nekaterih delih države pod pritiskom položaja postaja prevladujoča.

DE: Imeli ste priložnost

Železarna raste navznoter v kakovost, inovacije in znanje, navzven pa v nove pridobitve družbenega standarda

ŠIHTNA PODOBA RAVENSKIH ŽELEZARJEV

Šest tisoč osemsto raven-
skih železarjev ne gre na
eno fotografijo, še na pla-
kat ne. Ker je med njimi
1500 žensk, 700 invalidov,
500 delavcev iz drugih re-
publik, 11 magistrov in
doktorjev, 1300 pa z nepo-
polno osnovno šolo, ker jih
le polovica živi in Ravnah,
polovico pa vsak dan pripe-
lje in odpelje 50 avtobusov
v vse tri koroške doline, jih
tudi ni mogoče spraviti na
kak lep skupni imenovalec.
Govoriti o ravenškem žele-
zarju kar počez kot o enem
pojmu je tedaj tvegano po-
četje. Morda se mu lahko
nekoliko približamo le, če
se napotimo skozi obrate in
sledimo jeklu skozi različ-
ne stopnje njegove izdelave,
predelave in obdelave,
ker jeklo je vendarle skup-
no vsem.

Plakatnemu liku ponosnega,
mrkoglednega proletarca

itn., ko nikjer v kraju ni ne
zabave ne vesele družbe, da
bi človek v njej temeljito iz-
brisa minuli teden in se
spočil za novega.

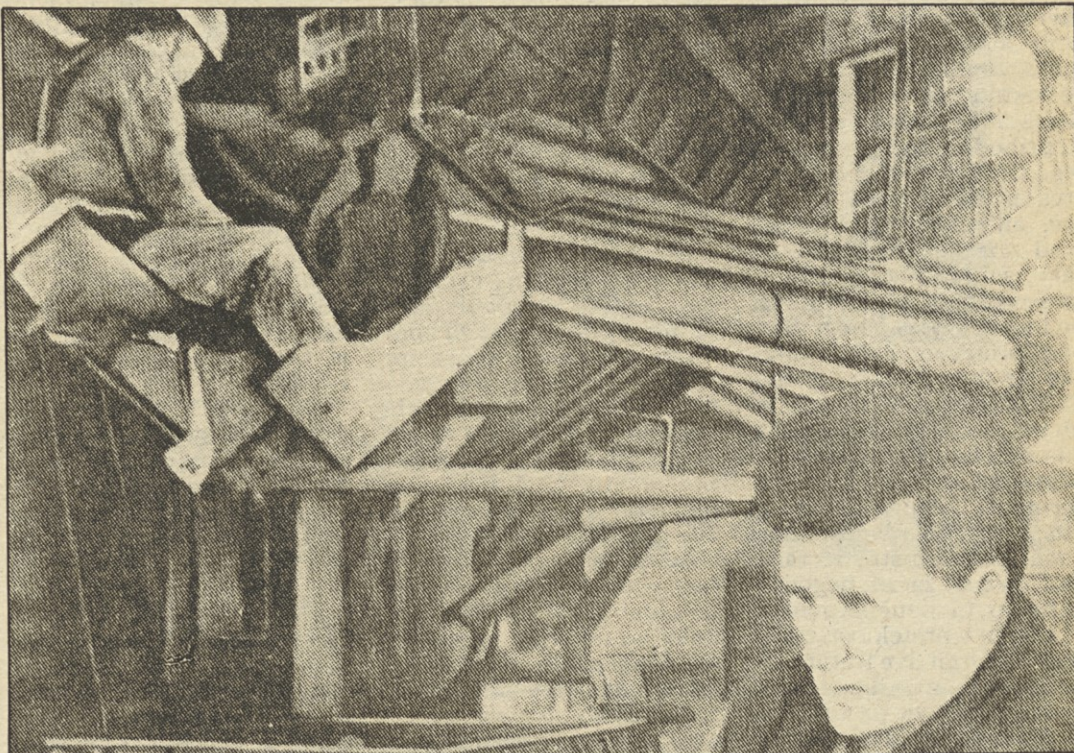
Mojstri eni in drugi

Obdelovalci jekla imajo v
primerjavi z metalurgi v nor-
malnih izmenah dosti čistej-
še in telesno lažje delo, a za-
to v enakih plačilnih skupi-
nah okoli štiri do pet starih
milijonov na mesec manj od
topilcev. Pamet jim deluje
ostro kot njihovi brusilni,
vrtalni in rezkalni stroji. Za-
to nikoli ne more biti konča-
na pravda, ali je pomemb-
nejši tisti, ki zna iz zverže-
nega in zarjavelega starega
železa in iz ferolegur staliti
kot srebro svetlo plemenito
jeklo – ali ta, ki zna iz tega
jekla izdelati žage za kovino
in les, nože vseh vrst, arma-

bro z rokami in glavo, am-
pak korist železarne mora v
tem inflacijskem času po-
meniti tudi njihovo korist.
Saj v zmeraj dražjih trgo-
vinah za lepa gesla in stabiliza-
cijske parole ne dobijo ničesar,
še zmeraj vse le za
denar.

Torej si od dekadde do de-
kadde merijo doseganje zme-
raj višjih mesečnih načrtov.
Taki plani so pritisk nanje, a
oni ga vračajo, da potem ni
nič manjši na njihove vod-
stvene in vodilne delavce in
strokovnjake:

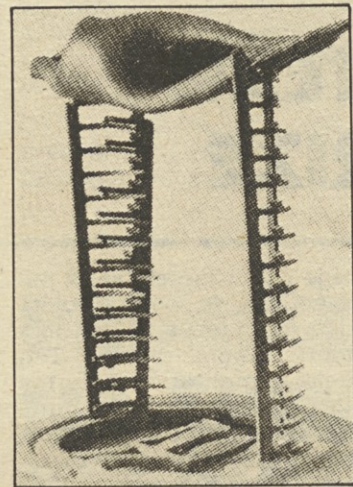
Priskrbite naročila, doba-
vite surovine in reprodukcijski
material, organizirajte
delo in dobro uskladite pre-
toke med tozdi z vsemi med-
faznimi kontrolami vred, če
ne nobeno garanje in priga-
njanje ne bo dalo ne načrto-
vanih milijard dinarjev ne
milijonov dolarjev! – Hočejo
pa doseči še letos 10 milijard

saj smo rekli, da v ravenški
železarni delajo z rokami in z
glavo.

Imajo pa železarji tudi
svojo pamet. Vsak svojo z
ostrim jezikom, ki ne štedi
nikogar in ničesar. To je do-
bro, ker se v tej pameti zabliska
letno toliko koristnih
predlogov in inovacij, da ri-
nejo Ravnah že kar lepo k slo-
venskemu vrhu. Slabo pa je,
kadar so glave prevroče in
se nabere letno kar nekaj
disciplinskih prijav.

Rod, dva nazaj so vsi s
kmetov in kdor ne pozna
Korošcev, je pa bral Prežiharja,
ta ve, da imajo Korošci
»osrane« jezike. Ljubijo do-
mislico, robato šalo in jed-
rato besedo kot oni bajtar,
ki je določil oporoko v dveh
stavkih:

»Bajta pade na Vestra,
Micka ima pa luknjo do smr-
ti.« – Pa razumi, na kolikor
načinov hočeš! Vnuki jih ni-
majo manj za ušesi:

»Kadar pred fabriko med
dežjem ceste polivajo, bo vi-
sok obisk.«

Obisk je zmeraj, dež pa ne.

Dragocena odkritost

Ljubijo krepke in prepro-
ste pojme in črno-bele ozna-
ke, kakršne poznajo iz ljud-
skih pripovedk in povesti.
Po njih so ljudje dobri in sla-
bi, stvari koristne ali škodljive.
Po tem vzorcu se jim
kdaj kratkovidno in prena-
gleno zašpiči: mi v proizvod-
nji – oni v pisarnah. A k ned-
vornosti jasnosti jih sili tudi
vsakdanje delo, načrti izdel-
kov, ki jih skupaj s surovci

dobivajo k strojem. Jezik
tehnik je logičen in čist, za-
kaj torej ne bi bilo takšno
tudi vse drugo v teh razve-
kanih časih? Kar je takšno,
je po železarski pameti po-
šteno in zato kaj vredno. To-
rej naj bodo jasni in pregled-
ni letni gospodarski, finančni
in investicijski načrti, pre-
prosta poročila ob bilancah.

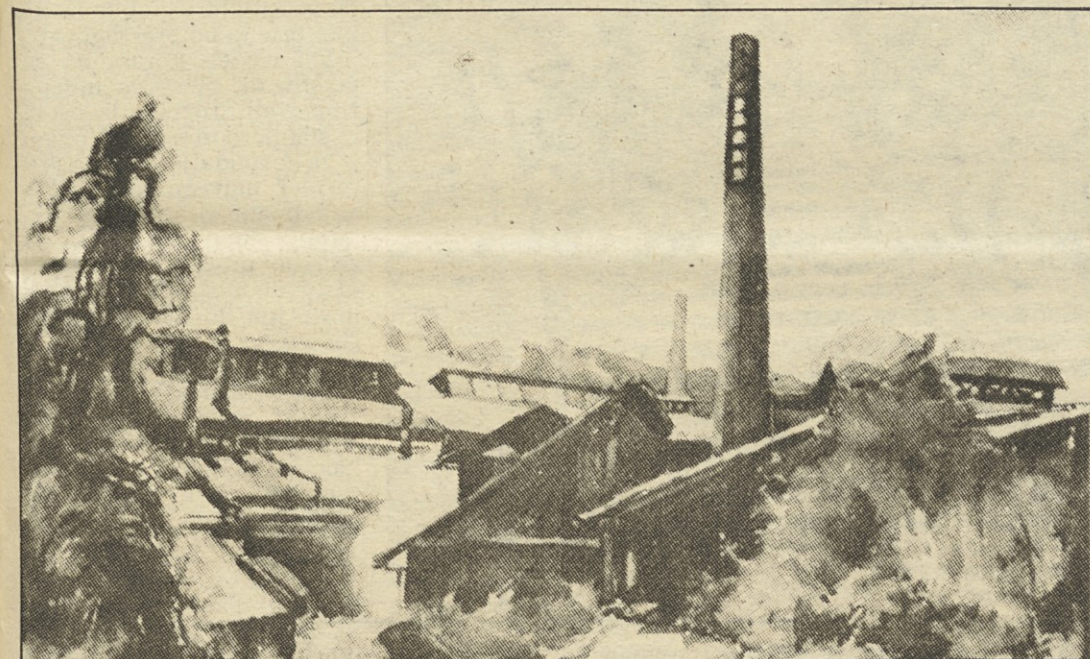
A težnja po prehudih po-
enostavitvah vendar ne pre-
vlada, saj so mladi vse bolj
razgledani in jih je zmeraj

si, Brdinj. Vmes vozijo kolo-
ne avtobusov iz vseh treh
koroških dolin, Mežiške,
Dravske, Mislinjske.

Človeško mravljisce zago-
mazi pred vhodi; enako ob
dveh, manj že ob desetih
zvečer.

Vsak svoj kraj in družino
prinesejo v mislih s seboj,
nazaj domov razen utrujenosti
tudi dogodke in novice iz
svojega okolja.

Delegatsko in nedelegat-
sko se pač pomenijo o vsem

iz učbenika so najbližji gara-
či iz jeklarne, jeklolivarne,
kovačnice in valjarne. Oni
namreč talijo, vlivajo, kujejo
in valjajo prek 400 različnih
vrst plemenitih jekel dan in
noč, na petek in svetek. Če-
tudi jim že dolgo pomagajo
različni manipulatorji in z
računalniki zelo natančno
zadevajo kemijsko sestavo
šarž, jih ne zdaj ne nikoli no-
ben stroj ne more odrešiti
peklenske vročine, v kateri
vre jeklena talina ali žari
ingot.

Kovači res že davno ne ku-
jejo več s kladivom in nako-
valom, saj zdaj stiskalnice z
velikanskimi pritiski obli-
kujejo jeklene čoke. Livarji
vliivajo jekleno talino v stoti-
ne različnih modelov, od
prav majhnih do največjih,
valjarji poganjajo razbeljene
ingote in gredice po valjni-
cah. Vsa čast zmeraj večji
mehanizaciji, a težavnost in
pazljivost, ob vsem pa vroči-
na so in bodo značilnosti nji-
hovih šihotov.

Zato delavci metalurških
obratov ostajajo težaki, ki
jih delo izčrpa in si svojih
18 do 20 starih milijonov na
mesec preklemano priplju-
vajo. In še v štirih izmenah
delajo. To pa je takšna mate-
matika, da ti dva prosta dne-
va v tednu prideta le vsake
kvatre kdaj na soboto in ne-
deljo, sicer pa na ponedeljek
in torek, na sredo in četrtek

ture, pnevmatične in hidra-
vlične vrtalne stroje in celo
zgraditi velike stiskalnice in
linije za preoblikovanje plo-
čevine.

Mojstri svojega dela so
pač eni in drugi in na okto-
brskem zveznem srečanju
kovinarjev v Kragujevcu so
od šestih slovenskih medalj
ravenški železarji osvojili tri.

Zato sta naravna samoza-
vest in ponos metalurgov in
kovinarjev, da izdelke žele-
zarne Ravnah uporabljajo po
državi in zunaj od težke do
prehrambene industrije, pri
gradnji ladij, železniških voz
in tovornjakov, pri opre-
mi za metalurško proizvodnjo
in tisti za pridobivanje nafte.

V treh desetletjih samou-
pravljanja so se stari hrbti že
davno zravnali, mladi sploh
ne vedo, da bi lahko bili dru-
gačni kot le pokončni, pov-
prečna starost železarjev pa
je 35 let. V tej svoji samoza-
vesti in v delegatski odkrito-
sti ne prenašajo predpiso-
valskega, s frazami zameg-
ljenega in s tonami gradiv
zagatnega samoupravljanja.

Upravlja s pretanjenim
pol kmečkim, pol proletar-
skim čutom za to, kaj je prav
in dobro, kaj pa ne. Tehtajo
velike in majhne reči, debele
in drobne stvari, predvsem
pa nepravilnosti enako zav-
zeto in glasno.

Zavedajo se, da delajo do-

dinarjev prodaje na mesec,
da bi lahko mirne vesti čaka-
li na februarško bilanco.

Delo z rokami in glavo

Zato tisti, ki se jim od ku-
rirke do doktorja znanosti
ničpovedno reče »delavci na
obdelavi podatkov«, tržijo,
konstruirajo nove izdelke,
kontrolirajo kakovost, pri-
pravljajo in organizirajo de-
lo, odstranjujejo majhne in
velike zapreke v proizvod-
nih verigah in krogih, nekaj
sto vzdrževalcev pa mora bi-
ti na voljo noč in dan, da
pridejo na poziv in popravi-
jo, kar je pač treba.

Nobena peč ne sme ugas-
niti, noben stroj predolgo
stati zaradi okvare, če ne žele-
zarji – »delavci na obdelavi
materiala« – zaropčejo, da
je joj.

Saj je res, da so kemiki
vključeni v delo že pri nastaj-
anju jekla, da tehniki meta-
lurški preizkušajo njegovo
vzdržljivost in z mikroskopi
raziskujejo njegovo struktu-
ro, z ultrazvokom pa pregle-
dajo, ali v jeklu ni nevarnih
razpok. Saj je tudi res, da
računalničarji prodirajo na
vsa mogoča proizvodna po-
dročja in znajo pogruntati
takšne reči, ki se jim reče
programski paketi, in jih
prodajajo celo na Zahod za
devize. Seveda je vse to res,

več, starejši pa znajo biti tu-
di svetovalsko modri. Sešte-
vek teh in drugih miselnosti
zato mozaično pokaže dra-
goceno resnico železarske
odkrite, le izluščiti jo je
treba iz mnogih zapisnikov
zborov, delavskih svetov in
delovnih skupin.

Tovarna nikoli ne gradi samo zase

Redko gre za svetovne
probleme in revolucionarne
spremembe, vsak dan pa za
živa opozorila k človeški po-
štenosti v medsebojnih od-
nosih, k odgovornosti na
vseh ravneh, za neusmilje-
no, tudi grobo kritiko kakrš-
nihkoli pristranosti ali malo-
marnosti. Človečnost in to-
varštvo pa sta poudarjena
do take mere, da se kdaj la-
ko spravržeta tudi v lažno
solidarnost.

Ostri so do lenuhov, neu-
smiljeni, če zaslučijo, da bi
rad kdo na njihov račun lepo
živel v tovarni, občini, repu-
blici, državi. Tudi viharčki v
kozarcu vode zabučijo in ne-
voščljivost, seveda. Ampak:
kdo živ more garati iz dneva
v dan, zraven pa ohranjati
olimpijski mir starih grških
filozofov? Železarji se za-
hvalijo za to. Rajši se pridru-
žijo in povedo, kar mislijo.

V to, z delom napeto in s
samoupravno dejavnostjo
razgibano vsakdanjost se
vsako leto vključi okoli 700
novincev, skoraj 500 delav-
cev pa se poslovi. K voja-
kom odpojejo, v drugo de-
lovno organizacijo odidejo,
v zasluženi pokoj. In železar-
ji vzamejo poleg delovnih
bremen na svoje rame tudi
tisti pouk, ki ga ne more dati
nobena šola: vključevanje
mladih v delovno okolje,
priučevanje stroke in delov-
nih navad, vzajemnosti in
solidarnosti.

Vsako jutro ob polšestih
stečejo curki delavcev z
vseh ravenških bregov in te-
ras v dolino k osvetljeni že-
lezarni ob Meži. Nočna izme-
na končuje delo in tla se tre-
sejo od udarjanja kladiv in
hrumenja elektro peči. Pri-
hajajo z nekdanjih travnikov
in gmaj, ki jih je bila tovar-
na v desetletjih pozidala za
svoje ljudi: s Čečovja, z Ja-
vornika, iz Janeč, Dobje va-

v železarni in občini, največ
o ravenški. Radi se pomerijo
z Rudnikom Mežica, z Lesno
Kogradom. Pokritizirajo ko-
munalo in kak sis, pohvalijo
gledališki abonma in likov-
no razstavo. Pobarajo, kako
kaj zidava stanovanj. Blizu
2000 jih je železarna doslej
zgradila, a še vedno pre-
malo.

Mladi presodijo, da je za
izobraževanje ob delu v redu
poskrbljeno in tudi vredno
je, saj v železarni zanje pla-
čujejo zmeraj bolje. Rekrea-
cija, šport in kultura – vse
je O. K., le zabave je prema-
lo. Starejši skrbijo za kruh
otrokom. Prva vrata za štipe-
ndije so domača, železarni-
ška. Kako bi moglo biti
drugače?

Tako se vedno kaj dogaja:
železarna raste navznoter v
kakovost, inovacije in zna-
nje, navzven v zmeraj nove
pridobitve družbenega stan-
darda. Ampak na Ravnah je
že tradicija, da tovana nikoli
ne gradi samo zase novih hal,
ampak za otroke svojih de-
lavcev nove šole in telovad-
nice ter je mecen kulture in
športa pa društev tudi zunaj
Raven.

Na kraju smo spet pri za-
četnem vprašanju: kaj imajo
torej skupnega ljudje tako
različnih poklicev, izobraz-
be in starosti? Kaj družji go-
lobrađega pripravnika in 60-
letnega inženirja? Po vsem
povedanem ob jeklu nemara
vsaj še znak železarne. Vsi
ga namreč nosijo enako na
srčni strani delovne obleke
ali plašča. Včasih nezavedno
ali brezbrizno, drugič pa ne z
manjšim ponosom, s kakrš-
nim so v srednjem veku vo-
jaki nosili barve svoje de-
žele.

V tovarniških »grbih« in
barvah, ki nedvoumno izpri-
čujejo pripadnost in zvesto-
bo neki organizaciji, se kaže
sled prazgodovinskih tote-
mov in sorodnost s sodobni-
mi velikimi športnimi klubi.
A kakor imata klanovstvo in
klubaštvo lahko tudi slab
prizvok, vemo o pripadnosti
delovni organizaciji samo
dobro.

Tudi na Ravnah.

Marjan Kolar

Jugoslavija je pred odločilnim preobratom: ali bo ujela razvojno napredne države, ali pa ...

POLITIČNA MODROST IN MOČ ZA ZASUK

Jugoslavija spada po razvitosti proizvodnih sil in ravni družbenega ter osebnega standarda med srednjerazvite države (ki pa ima še vedno precej značilnosti nerazvitih). Za nas in še bolj za prihodnje rodove pa je od tega sicer razveseljivega dejstva pomembnejše vprašanje, ali spada naša dežela med razvojno napredne države, se pravi med tiste, ki na smotrni način in z uporabo inovacij povečujejo družbeni proizvod. Žal ekonomske analize kažejo, gospodarska gibanja v zadnjih letih pa potrjujejo, da Jugoslavija že vrsto let ni razvojno napredna država. Celo nasprotno: zadnjih deset let njena razvojna sposobnost pada. Ekonomisti so izračunali, da smo zaradi negospodarnosti in neučinkovitosti v razvoju v preteklosti dobesedno zavrgli dve tretjini dosegljivega narodnega dohodka, obenem pa tudi več stotisoč novih produktivnih delovnih mest. Zakaj smo tako ravnali, o tem zdaj ne bi pisali, saj je o vzrokih za takšen razvoj družbenoekonomskih odnosov bilo prelitega dovolj črnila, prav tako pa tudi vsi vemo, kakšne so posledice dolgoletnega ekonomskega raja brez odgovornosti. Vprašanje, ki ga postavljamo, je: kako zaviti krivuljo razvoja naše družbe spet navzgor, oziroma ali je Jugoslavija sposobna in voljna zlesti iz razvojne krize?

Dr. Lojze Sočan, direktor Inštituta za ekonomska raziskovanja iz Ljubljane, pravi, da sta odločilnega pomena politična volja in moč, s katerima bi Jugoslavija zmogla razvojno odločitve pove-

zati z odgovornostjo zanje in tako uspešim samoupravljalcem z družbenimi sredstvi omogočila odločilen vpliv na razširjeno reprodukcijo.

Z drugimi besedami, dokler ne bomo pripravljeni na te zelo naporene korake od takomenovane dogovorne ekonomije k ekonomiji tržnih zakonitosti in dokler ne bomo odločujoči družbeni dejavniki imeli dovolj moči, da nepripravljenost za spreminjanje odnosov vsaj zatrejo, toliko časa ni moč računati na bistvene spremembe v ekonomski politiki in njenih posledicah. Tako dolgo noben »paket« ZIS, ne resolucije niti programi tehnološke prenove, ne skupni razvojni programi ter novo (letos) ustanovljeno zvezno ministrstvo za znanost in tehnologijo ne bodo mogli storiti drugega, ko da nam bodo vsem skupaj komajda uspeli držati nosove nad vodo – skupaj s tujimi posojili in nakupom sodobnih tehnologij navkljub.

Koliko pa se v resnici zavzemamo za razvojne spremembe, ki bodo vsaj v prvih letih njihovega uveljavljanja vsekakor močno zaostriale gospodarske razmere in slabile družbeni in osebni standard, pa se lahko vpraša in si odgovori vsak sam. Težko je verjeti, da bi bila večina za to, da (najmanj začasno, nekateri pa za stalno) izgubo pridobljene položaje, pravice, ugodnosti: lagodnost pri delu, relativno dobre osebne dohodke glede na storilnost, ki so podprti še z dodatnim delom in neekonomskimi cenami vrste storitev, regres. Da bi tistih 20 odstotkov povsem neproduktivno

zaposlenih Jugoslovancev pristalo na racionalizacijo organiziranosti njihovih delovnih organizacij? Ali tista polovica, ki se ukvarja s takomenovano sivo ekonomijo in s tem zasluži še okoli 30 odstotkov osebnega dohodka? Ali pa, da bi zaposleni pristali za oster zasuk v ekonomski politiki, ki bi jim v trenutku uskladil osebne dohodke z njihovo storilnostjo in produktivnostjo njihove delovne organizacije (beri: marsikje močno znižal OD)?

Vprašanje je tudi, ali so se odločujoči družbenopolitični dejavniki pripravljeni spopasti (v svojem mandatu) z nakopičenimi družbenimi in ekonomskimi problemi.

Kratkoročni ukrepi se zato zdijo idealna rešitev za naše težave, čeprav, kot dokazuje dr. Ljubomir Madžar z Ekonomske fakultete v Beogradu, kratkoročni ukrepi prinašajo kratkoročne uspehe in dolgoročno poglabljajo težave. Dr. Madžar pravi dobesedno takole: »Zdaj si lajšamo življenje (z netrznimi pogoji gospodarjenja, socializacijo napak, porabo, op. p.), toda na račun položaja, ki bo jutri, najkasneje pa po jutrišnjem, mnogo težji«.

Zakaj se ne odločimo za ukrepe, ki bi dolgoročno potisnili naš voz iz razvojne in gospodarske krize, ampak samo refleksno odzivamo na sprotne težave (na primer na visoko inflacijo z začasnim zamrzovanjem cen in podobnim). Oziroma – zganemo se, ko nas položaj prisili k temu (pred nekaj leti, na primer, mednarodni denarni sklad in zdaj skorajšnji začetek vračanja v letih med

1983 in 1985 odloženih delov). Toda ker se po tej logiki takoj, ko se položaj malce izboljša (denimo večje povpraševanje na svetovnem trgu, nižje obrestne mere za dolar, nižja vrednost dolarja), tudi sami začnemo lagodno vesti, namesto da bi še bolj zagrizli in izrabili ugodnejši veter, in ker vneto branimo pridobljene pravice in ugodnosti, ni moč verjeti, da bo smer plovbe kmalu drugačna.

Odločujoči dejavniki pa so na papirju napravili vrsto korakov, ki naj bi Jugoslavijo vendarle spravili med razvojno napredne države, pogledimo, kaj vse bi dejansko bilo treba storiti, da bi ta načrt uspel.

Profesor Aleksander Bajt kategorično trdi, da ne bi smeli še naprej na vsak način in za vsako ceno kupovati kar najbolj sodobne teh-

nologije. Takšna tehnologija, pravi Bajt, ki je ne moremo popolnoma izkoristiti (za kaj takega ne izpolnjujemo precej pogojev, ne nazadnje nam manjka tudi znanja), postane prej cokla razvoja kot njegov vzvod. Zatorej sodobno tehnologijo tja, kjer jo bodo znali izkoristiti (kjer to že dokazujejo), drugod pa ne najboljše do skrajnosti izkoristiti razpoložljivo tehnologijo in znanje ter ustvariti možnosti za postopen kakovostni razvoj.

Nima smisla, pravi dr. Sočan, kupovati računalniško vodenih obdelovalnih strojev, ki stanejo vsak celo premoženje, jih izkoriščati manj, kot to dopušča ekonomski minimum (12 ur v svetu), dejansko pa jih v svetu izkoriščajo 22 do 23 ur, op. p.), poleg tega pa z njimi izdelovati sorazmerno preproste izdelke ...

Zato, pravi dr. Sočan, je ena prvih nalog, širjenje in poglabljanje znanja, povečanje pretoka iz svetovne zakladnice znanja nam in nazaj. Potem pa – zaustavitev prelivanja dohodka od dobrih k slabim gospodarjem in k tistim drugim porabnikom, ki ga nesmotrno rabijo, dohodkovno motivirati (in razvojno) konvertibilno izvoz, varovati gospodarstvo pred brezglavimi naložbami brez čistih stroškovnih, izvoznih in drugih pozitivnih rezultatov, postaviti realne cene domačega in tujega kapitala, omogočiti sovlaganja občanov v gospodarske objekte, dati širše možnosti za vlaganje tujega kapitala, ukiniti dogme o razvoju drobnega gospodarstva.

Vse dokler ukrepi ekonomske politike ne bodo omogočili jasne slike sestave stroškov in tako jasno osvetlili krizna žarišča, in vse dokler gospodarstvo ne bo vlagalo po enotnih merilih (da bomo vedeli, koliko dinarjev stane z izvozom prisluzena marka ali dolar), dokler izvoz ne bo temeljil na tehnološkem in razvojnem napredku, dokler ne bomo imeli osnovnega pravnega in ekonomskega reda, dotlej naše gospodarstvo ne bo povečalo svoje konkurenčne sposobnosti, niti se ne bo izvleklo iz razvojne krize. Kasneje, ko bodo odgovorni to razumeli in začeli ukrepati, bo kriza toliko globlja in toliko težje jo bo premagovati.

Vsi našeti koraki pa so takšni, da bi sprva močno zmanjšali družbeni in osebni standard in zaostriili pogoje za gospodarjenje, zato je v resnici največja neznanka, ali odločujoči dejavniki premorejo dovolj modrosti, da začnejo proces preobrazbe, in dovolj moči, da ga izpeljejo do konca. Reforma pred 20 leti je zaradi podobnih vzrokov propadla, enako usodo je doživel tudi stabilizacijski program, čeprav se še vedno sklicujemo nanj. In kakšna bo usoda novih prizadevanj, da bi Jugoslavijo izvlekli iz težav?

Boris Rugelj

Slika: Igor Modic

Po kakšnih poteh v 21. stoletje (3)

SOCIALIZEM POD TEŽO GOSPODARSKE KRIZE

Pripravlja Vinko Blatnik

Kot vemo, se socializem ne poraja samo v tako imenovanih deželah realnega socializma in v tistih, ki si utirajo svojo pot v to družbeno ureditev, marveč tudi v tistih deželah, kjer niso uveljavili socialistične družbene ureditve. Ena takšnih naj bi bila tudi Francija, kjer je moč opaziti vse več znamenj socialističnih družbenih odnosov. Tako je v Caytatu Michel Beaud podrobno razdelil razlike med programom francoske levice spred leta 1981 (nacionalizacija, planiranje, razširjanje pravic delavcev) in razmer, do katerih je prišlo po tem letu ali takrat, ko je prišla levica na oblast. Razlike med obljubami in dosežki levice nastajajo po njegovem mnenju zlasti zato, ker gospodarstva ni mogoče razvijati drugače kot s preizkušenimi kapitalističnimi prijemami. In tako sta nacionalizacija in širitev pravic delavcev vse doslej služila utrjevanju kapitalizma, ne pa osvobajanju delavskega razreda. Vzrok, da se leve ideje niso bolje uveljavile, vidi Beaud v pričakovanju ljudstva, da bo večino nalog uresničila vlada brez njegove podpore. Razen tega pa je mogoče precejšen del družbenega razvoja izobraževanja, zdravstva, izkoriščanja prostega časa itd., uresničevati prav zaradi uspešnega delovanja kapitalističnega gospodarstva. In tako bi tisti, ki bi to gospodarstvo rušili, spodkopavali tudi dosedanje pridobitve delavskega razreda.

Bolj kot francoski socialisti se lahko z dosežki delavskega gibanja pohvalijo na

Švedskem. Tako je Ulf Himmelstrand poudaril, da so delavci v tej deželi največ dosegli prav zaradi uspešnega boja sindikatov, njihove dobre organiziranosti. Teh uspehov pa ni malo; demokratične reforme sistema, udeležba delavcev v svetih podjetjih, različne izboljšave delavske zakonodaje. Še zlasti je zanimiva akcija delavcev oziroma sindikatov pri ustanavljanju skladov, v katerih se steka denar iz profitov in osebnih dohodkov, ti skladi pa so namenjeni za kupovanje delnic, s katerimi postajajo delavci kolektivni akcionarji kapitalističnih podjetij. Tako ima denar pomembno vlogo, vsaj na Švedskem, v procesu osvobajanja delavskega razreda.

Z eno besedo: v razpravah o različnih oblikah udeležbe delavcev pri delitvi oblasti s predstavniki in upravljalci kapitala se je izkazalo, da delavskemu razredu na njegovi poti v socializem ne morejo kaj prida pomagati dobre želje oziroma prepričanje, da so glavni krivci za njihove težave nesmiljeni kapitalisti, revščina v deželah, kjer socializem nastaja, zgodovinske okoliščine, monopoli in banke, marveč se je treba bojevati za sleherni korak na poti v brezrazredno družbo, tega boja pa se zelo odločno lotevajo prav številni socialisti iz kapitalističnih dežel.

Ali se bo ponovilo leto 1929

Na tribuni Socializem v svetu je najbolj polemična razprava potekala na dvodnev-

nih kolokvijih. Na prvem so razpravljali o socializmu, kapitalizmu ter svetovnemu sistemu kapitalizma, na drugem pa o ekonomiji socialističnih družb in o vprašanjih marksistične politične ekonomije. Največ zanimanja je na prvem kolokviu požel amsterdamski profesor Andrea Gunder Frank s trditvijo, da je v moderni zgodovini vedno prihajalo do kriz; vsakič, ko je gospodarstvo grozil polom, se je zastavljalo le vprašanje, kdaj bo prišlo do naslednje. Po letu 1967 je človeštvo doživelo že štiri, več kot 40 pa jih je bilo do leta 1800, to je do takrat, ko se je pojavil industrijski kapitalizem. Bistvo zadnjih štirih kriz zelo nazorno ponazori podatek o številu nezaposlenih, ki se je po vsaki izmed kriz v industrializiranih deželah podvajalo, in to s pet milijonov v letu 1967 na osem leta 1970, za tem pa 15 v letu 1975 in na 33 v letu 1982. Vendar je to samo eden izmed podatkov, ki govori o tem, da je sleherna naslednja kriza mnogo globlja kot je bila prejšnja, zdaj pa nam grozi, da se bomo znašli v takšni, kakršno je človeštvo doživelo leta 1929. Največja krivca za krizo, ki šele prihaja, vidi Gunder Frank v ameriškem gospodarstvu ter v vplivih, ki jih ima to gospodarstvo tako na dežele v razvoju kot na dežele tako imenovanega tretjega sveta. Vrh ledene gore, na kateri plava kriza, vidi avtor te ocene v ogromnem deficitu ameriškega zveznega proračuna, ki ga država poravnava s krediti, in to tako velikimi, da znašajo samo obresti na te kredite 130 milijard dolarjev letno. Razen tega v ZDA vse manj vlagajo v proizvodnjo, zato pa se povečujejo finančne spekulacije, kar priča o krepitvi – hazardske družbe. Nova recesija v svetovnem gospodarstvu in možna eksplozija dolžniške bombe tako imenovanega tretjega sveta, povečevanje revščine in zmanjševanje življenjskega standarda srednjega razreda v Latinski Ameriki, Afriki in delih Azije – vse to kaj lahko vzpodbudi in sproži nacionalistične ekonomske in

vseljidske politične požare, kar lahko bistveno ogrozi razvoj človeštva na poti v socializem. V tolažbo pa je treba povedati, da nekateri ocenjujejo napovedi Gundera Franka kot preveč črnogledne in nerealistične. Največ kritikov teh črnih prerokovanj prihaja iz vrst Reaganove administracije (kar je razumljivo, saj so ZDA motor »svobodnega sveta in trga«), ki trdijo, da je svetovno gospodarstvo celo na začetku vzpona, ne pa pred polomom. Kdo ima prav, bo pokazal čas.

Kako iz krize

Največ pozornosti je bilo v razpravi namenjene prav vprašanju odnosa med kapitalizmom in krizo. Mnogi so se spraševali, za kakšno krizo gre, ali za redno ali za tisto, ki se pojavlja v daljših časovnih obdobjih razvoja človeške družbe. Enotnega odgovora na to vprašanje nismo slišali, zato pa je prevladovala ugotovitev, da gre za strukturno krizo v razvoju materialnih sil, ob kateri je treba poiskati ekonomske, politične in druge odgovore. Sestavo proizvodnih sil bo treba tako na Vzhodu kot na Zahodu preobraziti z vpeljavo tehnoloških sprememb, vpeljavo nove tehnologije, kar terja odgovor na vprašanje, kako bo tehnološka revolucija vplivala na mesto in vlogo delavskega razreda v sodobnem svetu oziroma na njegovo osvobajanje spod različnih oblik in pritiskov odtujenih centrov družbene moči. Prevladovala je namreč ugotovitev, da bo v prihodnjem obdobju prišlo do ogromne koncentracije kapitala, ki ga bo mogoče uporabiti v korist človeštva, predvsem v boju za ohranitev narave ter za smotrno porabo energetskih in surovinskih virov, kar naj bi predstavljalo alternativo sedanjim oblikam in načinom kapitalističnega in etatičnega proizvodnje.

Nadaljevanje prihodnjice

Prerez ljubiteljskega gledališkega ustvarjanja

ODPRIMO NOVIM TOKOVOM POT

V okviru dneva slovenskih gledaliških ljubiteljev na Borštnikovem srečanju v Mariboru je bil 30. oktobra posvet na temo Novi tokovi v ljubiteljskem gledališkem ustvarjanju, ki so se ga udeležili ustvarjalci in spremljevalci tega razvejenega in raznovrstnega dela naše gledališke kulture. Na posvetu sem sodeloval poleg Vladimirja Kocjančiča, Sergeja Verča in Jelene Sitar z uvodnim prispevkom, ki ga bom delno povzel v nadaljevanju.

V svojem prispevku izhajam iz spoznaj, ki so se oblikovala na okroglih mizah ob letošnji republiški reviji v Novem mestu ter ob večletnem spremljanju nepoklicnega gledališkega ustvarjanja zlasti na celjskem območju. Posebej pozorno sem upošteval spoznanja letošnjega selektorja republiške revije, režiserja Iztoka Toryja, ki so se oblikovala ob pregledu širše slovenske nepoklicne gledališke ponudbe za letošnje republiško srečanje.

Slovensko nepoklicno oziroma ljubiteljsko gledališko ustvarjanje bi lahko glede na razmerje ustvarjalcev do besedila in gledališkega izraza razvrstili v tri uprizoritvene modele. Za prvega je značilen razmeroma neambiciozen in neustvarjalen odnos ustvarjalcev do dramskega besedila in izvedbe. Značilno razmerje se pokaže pogosto že v neustretni izbiri besedila, ki se pogosto nadaljuje z njegovo površno dramaturško razčlenitvijo in nejasnim idejnim ciljem uprizoritve, konča pa se s predstavo, ki je zgolj brezosebno »preigravanje« besedila brez očitnejše izpovedi in skrbnejšega umetniškega izraza. Površnemu odnosu do gledališča ustreza nekritična izbira komedijskih ali modnih sodobnih dramskih besedil, ki pogosto že kar sama po sebi vlivajo ustvarjalcem in gledalcem varljivo zaupanje v uspeh. Čeprav se do republiške revije prebijejo le redke takšne uprizoritve, ni težko verjeti Iztoku Toryju, ki zatrjuje, da prav ta uprizoritveni model na Slovenskem prevladuje.

Iz prvega se dialektično razvija drugi uprizoritveni

model, za katerega je značilno ambicioznejše avtorsko razmerje ustvarjalcev do besedila in gledališke izvedbe. Pri tem je nujen večji trud pri iskanju primerne besedila, skozi katerega želijo ustvarjalci izraziti svoj osebni odnos do družbe in umetnosti. Skrbnejši izbiri besedila in temeljitejšemu premisleku o ustreznosti besedila tudi glede na ustvarjalne moči in delovne razmere skupine ter odzivnost občinstva sledi običajno tudi natančnejša dramaturška analiza besedila in zlasti dramskih značajev ter trdnejša kompozicija vseh prvin gledališkega izraza. Kadar je besedilo res ustrezno izbrano in uprizoritev izraža ustvarjalen odziv na aktualne probleme posameznika in družbe, je uprizoritev uspešna, tudi če ni dovršena v vseh podrobnostih svoje zapletene zgradbe. Seveda izrazitejši avtorski odnos do besedila ne more biti opravičilo za površno in nekritično poseganje v zgradbo besedila, v motiviranost dejanj in dramskih značajev in samovoljno preinterpretiranje osnovne spročilne poante ali njeno izrazito reduciranje.

Tretji model bi lahko imenovali iskatejski, v vsebinskem in oblikovnem pogledu, čeprav ne želimo zanikati določene mere iskatejstva prizadevanjem, ki smo jih uvrstili v prejšnja uprizoritvena načina. Kadar gre za iskatejstvo na ravni vsebine in oblike, ni neobičajno, če ustvarjalci sami ustvarjajo besedilo in si izbirajo netradicionalni gledališki izraz, pogosto tudi z združevanjem prvin različnih medijev (poleg gledaliških tudi izraznega plesa, filma, umet-

niške fotografije, pantomime, animacije ipd.). Ta model je posebej blizu mladim ustvarjalcem, ki prinašajo v gledališče izrazito osebna stališča do družbe in kulture in želijo pomanjkanje znanj in izkušenj v klasičnem gledališkem izražanju nadomestiti z generacijsko obarvanimi in dostikrat namerno nenadzorovanimi izrazi svoje občutljivosti in ustvarjalnosti. Iz svojega obrobnega družbenega in kulturnega položaja ustvarjajo pogosto intermedialne projekte, s katerimi običajno sproščajo nasprotovanja starejših nosilcev ljubiteljske kulture, zato je njihov prodor nemalokrat povezan s šoki in skrajno deljenimi mnenji. Ni naključje, da imajo taki poskusi več možnosti na tistih območjih, kjer kulturno delovanje sicer ni posebej razvito in trdno organizirano (v zadnjem času smo doživeli dva izrazita prodora mladit v Postojni in Izoli). Pravi poskusi, ki bodo najpogostejše prihajali z obrobja, bi morali biti vpeti v nepoklicno gledališko delovanje kot stalni generator preoblikovanja in pomlajevanja nepoklicnega gledališkega ustvarjanja. Izpovedna in izrazna živost in aktualnost slovenskega gledališkega ljubiteljstva je precej odvisna prav od odprtosti gibanja in posameznih ustvarjalcev do najrazličnejših poskusov.

Slovensko nepoklicno gledališko ustvarjanje je silno razvejeno in raznovrstno. Različni stopnji ustvarjalnih ambicij, potreb in možnosti ustrezajo tudi različne ravni prizadevanj in dosežkov. Nadaljnji razvoj bo lažji, če se bodo neobremenjeno razvijale vse smeri in se med seboj oplajale in če bodo odpadli plotovi med skupinami ter med nepoklicnimi in poklicnimi gledališkimi ustvarjalci.

Slavko Pezdur

Ljubljana, Narodna in univerzitetna knjižnica

PO PARIŠKEM USPEHU PLEČNIKOVA RAZSTAVA V LJUBLJANI

Na ljubljanskem Gospodarskem razstavišču so slovesno odprli razstavo o arhitektu Jožetu Plečniku, ki bo po svetovnem uspehu v Parizu predstavila delo našega velikega ustvarjalca tudi v njegovi domovini.

Pariška razstava je nastala s skupnimi močmi centra Georges Pompidou iz Pariza in republike Slovenije. Pompidoujev center je razstavo poklonil Sloveniji in obenem omogočil, da je Plečnik kot umetnik, Slovenec in Jugoslovian postal ena osrednjih ustvarjalnih osebnosti naše dežele, ki ga svet pozna in priznava. Tako odmevi tega dogodka na mednarodnem prizorišču uveljavljajo tudi Slovenijo in njeno kulturo, ter tako upravičeno dvigajo našo ustvarjalno in narodno samozavest.

Ljubljanska postavitev poskuša biti kar najbolj zvesta ponovitev pariške. Obsega približno 800 fotografij, 48 umetnoobrtnih izdelkov, šest velikih kandelabrov, lestence, makete mostov, stavb in pokopališča Žale, izvirne načrte, portretne plastike in rekonstrukcijo Plečnikove delovne sobe. Avtorji razstave so Boris Podrecca, arhitekt na Dunaju, Francois Burkhardt, direktor centra za industrijsko oblikovanje v Pompidoujevem centru, ter dr. Damjan Prelovšek, in komisar razstave Lojze Gostiša.

Ob razstavi so pripravili vrsto dodatnih predstavitev, spremlja pa jo tudi obsežno propagandno-grafično gradivo. Organiza-

torji so pripravili tudi vodnik po Plečnikovi Ljubljani in zagotovili strokovno vodstvo.

I. Ž.

Ljubljana, Sventjakovski trg

PRIMOŽ TRUBAR ZDAJ ŠE NA EKRANU IN FILMSKEM PLATNU

Ob izteku leta, v katerem smo proslavili 400-letnico Trubarjeve smrti, smo doživeli še dva pomembna kulturna dogodka v njegovo počastitev. V Celju je ob tednu domačega filma doživel premiero film Heretik, na ljubljanski televiziji pa so začeli predvajati nadaljevanko o Primožu Trubarju.

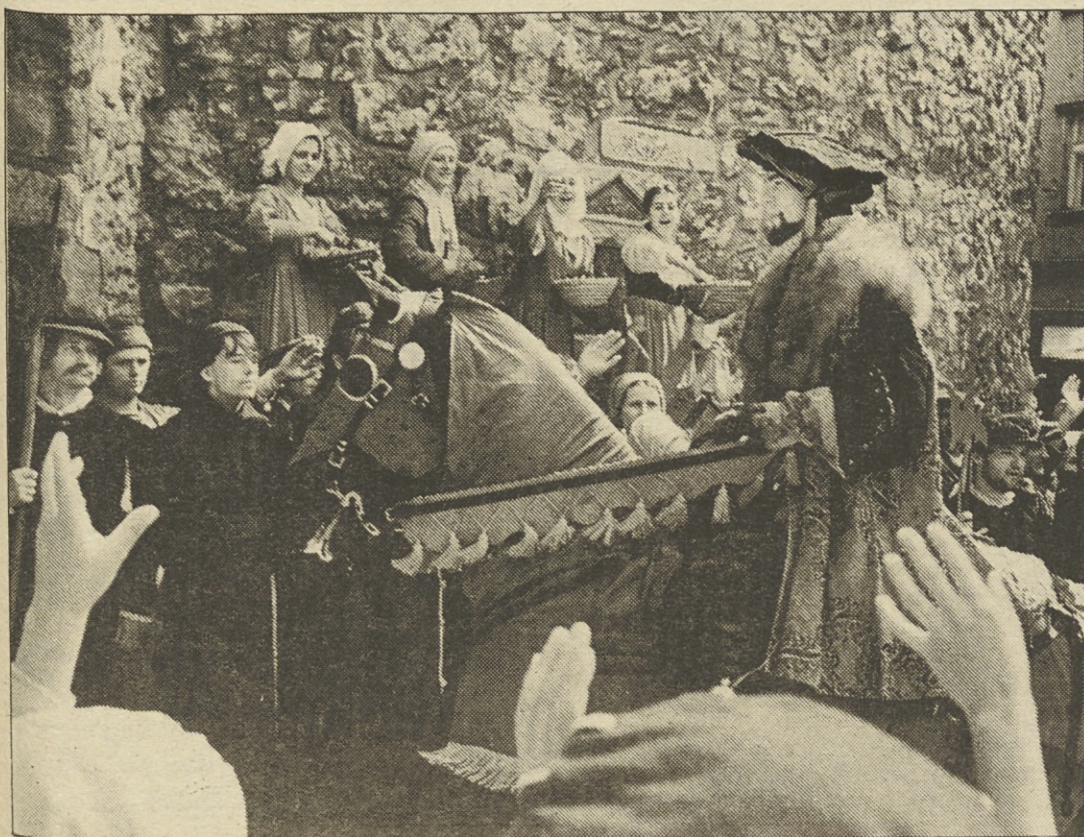
Gre pravzaprav za enovit projekt ljubljanske televizije, ki ga sestavljajo štiri enournne epizode nadaljevanja o Trubarju in celovečerni film. V štirinapetdesetih snemalnih dneh so posneli sko-

raj 17-kilometrov filmskega traku. Sodelovalo je dvainšedemdeset igralcev in skoraj tri tisoč statistov, snemali pa so v različnih krajih Slovenije in v Tübingenu.

Scenarij je napisal Drago Jančar, režiser je bil Anton Stojan, direktor projekta pa Marcel Buh. Svoj delež k zahtevnemu projektu so prispevali tudi scenografinja Seta Mušič, kostumografinja Marija Kobi, oblikovalca mask Zoran Lemač in Kristina Janež, direktor fotografije Rado Likon, tonski mojster Franci Velkaverh in avtor glasbe Jani Golob.

Velikanski delež so seveda prispevali igralci. Ob Poldetu Bibiču, ki je upodobil Trubarjev lik, srečamo še vrsto znanih slovenskih igralcev, med katerimi igrajo zlasti pomembne vloge Janez Albreht, Boris Cavazza, Bernarda Oman, Jože Hrovat in drugi.

Ob znatnem deležu televizije sta k realizaciji televizijskega in filmskega projekta, ki je za Slovence še kako pomemben, gmotno precej prispevala tudi slovenska kulturna skupnost in slovensko združeno delo.

○ »reformi« v razvitih tržnih gospodarstvih

USTVARJALNOST GIBALO RAZVOJA

Družbenogospodarski razvoj v industrijsko razvitem svetu je veliko bolj dinamičen kot v socialističnih državah, kar je na prvi pogled presenetljivo, saj v ZDA, Japonski in Zahodni Evropi niso v razvojni krizi in se ne ubadajo s problemom gospodarskih reform. Toda profiti motiv, ki je gibal razvoja podjetij, transnacionalnih družb in razvitih narodnih gospodarstev, sili razvite družbe k nenehnemu sproščanju ustvarjalnih sposobnosti posameznikov. V nasprotju z državami t. i. realnega socializma, ki še vedno vztrajajo pri centralnoplanskem gospodarstvu, prevladujočem poseganju države v gospodarske procese in ideološkem poveljevanju fizičnega dela kot dejavnika povečevanja družbene produktivnosti dela, v razvitih državah razvijajo tržno-plansko gospodarstvo. V tem okviru pa se razviti svet ne trudi več povečevati družbene produktivnosti dela s povečevanjem števil zaposlenih delavcev in relativnim zmanjševanjem realnih mezd, ampak predvsem z vse hitrejšim tempom tehnoloških inovacij. Ta razvoj je tako hiter, da mu ne morejo slediti niti vsa podjetja v razvitem svetu, kaj šele v deželah v razvoju.

Poglejmo nekaj podatkov, ki dovolj zgovorno ilustrirajo, kaj se dogaja v razvitem svetu: ZDA, Japonski in državam EGS je uspelo, da so stroške dela znižali na 5 do 10 odstotkov od celotnih stroškov; ZDA so potrebovale dve leti za razvoj čipa s 16 K na 32 K, ko pa so ga razvile, so jih Japonci v treh mesecih ujeli; razviti svet namenja zelo veliko denarja za izobraževanje kadrov, saj na primer v Ameriki porabijo 60 milijard dolarjev samo za univerzitetno vzgojo, in še bi lahko naštevali. Hkrati se vodilne gospodarske sile v svetu med seboj na najrazličnejše načine povezujejo in se skupaj bojujejo za povečevanje tržnih deležev. Vse hujša konkurenca na eni in integracije podjetij na drugi strani je torej poenostavljena formula razvoja, s katero razviti svoj dominantni položaj na mednarodnem trgu še krepijo.

Strukturne spremembe razvitih so torej globlje in hitreje v primerjavi s tistim v socialističnih državah. Sestavine novega sveta pa ne nastajajo le v tovarnah, ampak tudi zunaj njih. Marketinška, organizacijska in tehnološka znanja so pravzaprav prodrla v samo tkivo razvitih družb, tako da se ne spreminjajo le proizvodne sile, ampak tudi proizvodni odnosi. Ameriški, japonski in zahodnoevropski managerji na primer na različne načine (inovacijski krožki, predlogi za izboljšavo organizacije dela itd.) spodbujajo delavce k soodločanju in skrbi za povečevanje profitov podjetij. v japonskem Hitachiju na primer vsak zaposleni izpiše na papir (brez elaborata) okoli dva do tri predloge na mesec, kako izboljšati tehnološki postopek, zmanjšati različne stroške in podobno. Ustvarjalnost in znanje posameznikov in družbe kot celote tako korenito spreminjata podoba razvitih družb, ki od socialističnih držav kmalu ne bodo več mogle kupovati izdelkov višje stopnje predelave, ker bodo tehnološko zastareli.

Emil Lah

○ reformi v Sovjetski zvezi

HITRI TEMPO SPREMEMB

Človek teži k temu, da si pridobi oblast nad svojim delom; če se mu to ne posreči ustvarjalno, potem jo skuša doseči pač na način, ki je rušilen. S tem spoznanjem, ki ga je tako imenovani realni socializem doslej praviloma hudo zanemarjal, bi bilo moč pojasniti tudi nepričakovano naglico, s katero uvaja sovjetsko vodstvo spremembe v delovanje gospodarskega mehanizma.

Spremembe (držni besedi reforma se sovjetsko vodstvo še vedno raje izogiba), ki so povezane z imenom generalnega sekretarja KP SZ Mihaila Gorbačova, so že tretji poskus reforme, odkar je leta 1953 umrl Stalin, državnik, ki je likvidiral Leninovo »novo gospodarsko politiko« (NEP) in postavil tiste temelje centralizirane-ga etatičnega sistema, ki veljajo še dandanes, pa ne samo v SZ, marveč tudi v drugih socialističnih državah. Do prvega poskusa, da bi v sistem začeli uvajati spremembe, je prišlo že brž po Stalinovi smrti. Prvobitni kapitalizem si zagotavlja visoko stopnjo izkoriščanja delovne sile tako, da si nenehno ohranja ustrezno rezervno delovno armado. Kapitalizem, kot se je začel razvijati konec 19. stoletja in ki se je soočal z vse bolj organiziranim delavskim razredom, pa skuša takšen cilj doseči z dohodkovnim diferenciranjem zaposlenih in z večanjem porabe na podlagi takšnega dohodkovnega diferenciranja. Tudi Stalinovi dediči so se morali kmalu po letu 1953 soočiti z dejstvom, da je učinek delovne sile, ki je ujeta v izredno ozke meje prisile (sem spadajo tako koncentracijska taborišča kot prvina proizvodne – ne-kaznovane – politike, pa tudi omejitve glede gibanja delavcev iz kraja v kraj in stroge kazni za samovoljno zapuščanje zaposlitve), ne samo slab, marveč tudi vse

slabši. Odtod razprave, ki so se razvile na samem vrhu sovjetske oblasti v okviru prve stopnje destalinizacije, to je razprave o tem, kateri skupini je treba dati prednost v nadaljnjem razvoju sovjetskega gospodarstva: skupini A (proizvodnja sredstev za proizvodnjo) ali skupini B (proizvodnja porabnih dobrin). Začasen preboj zagovornikov hitrejšega razvoja skupine B je bil povezan prav z željo, da bi sovjetskega delavca pripravili do učinkovitejšega dela z boljšim gmošnim spodbujanjem, ker je prisila postala neučinkovita; dosegla je namreč svoje skrajne meje, prek katerih ni več mogla slediti delavcu, ki se je začel svojega dela pollaščati tako, da je imel do njega neangažiran odnos.

»Eksperimenti« škodijo socializmu

Ta prvi poskus spreminjanja odnosa do dela in njegovega nagrajevanja – povezan je bil z imenom Hruščova – je spodletel zaradi dveh glavnih vzrokov: zaradi pomanjkanja materialnih skladov za nagrajevanje (premajhne izdatnosti proizvodnje porabnih dobrin) in pa zato, ker je moral gospodarski sistem nizko storilnost nadomeščati z vsesplošnim zaposlovanjem. Tako ni mogla nastati rezervna delovna armada, ki bi predstavljala enega od pritiskov v prid boljši storilnosti.

Drugi reformni poskus je povezan z imenom pokojnega sovjetskega premierja Kosigina in sega v začetek šestdesetih let. Tako imenovana Kosiginova reforma je bila nared okoli leta 1965 (že potem, ko so Hruščova odstavili) in je uvajala nekatere pojme, ki jih omenjajo tudi v zvezi s sedanjo reformo Gorbačova: gospodarski račun (ali hozraščot, beseda, ki je bila v tistih časih v vseh ustih, prav tako dandanašnji perestrojka), dobiček, nagrajevanje in podobno. Tudi Kosiginova reforma ni bila uresničena: zdi se, da sta se zanjo navduševala del najvišjega vodstvenega partijskega in državnega sloja in pa tehnokracija, veliko manj pa je bila pri srcu srednji »partitokraciji« (ker je na te-

renu izgubljala oblast, ki naj bi si jo pridobil menažeski sloj) in pa njenim predstavnikom v samem partijsko-državnem vrhu (sem so prištevati tudi Brežnjev). Ker naj bi šlo za »revolucijo od zgoraj« in ker je po drugi strani delavska baza ostajala v tem procesu povsem neprizadeta, včasih pa – ker je reforma zahtevala pač bolj intenzivno delo – celo sovražna, je reforma kmalu zvonela; politično pa je postala sumljiva ob letu 1968, ko je razvoj dogodkov na Češkoslovaškem postal za nasprotnike reforme dokaz o škodljivih posledicah, ki jih imajo za socializem »eksperimenti« te vrste.

»Preurejanje« (perestrojka), ki se ga je lotil Gorbačov, je po eni strani plod dosedanjih procesov te vrste v sovjetski družbi, po drugi pa plod dolge vrste gospodarsko neugodnih let, ki v seštevku že ustvarjajo grozljivo projekcijo Sovjetske zveze, ki je v letu 2000 dokončno izgubila razvojno tekmo s kapitalističnim Zahodom. Gre še naprej za »revolucijo od zgoraj«. Če je v vrsti hitrih konkretnih ukrepov, katerih skupni imenovalec sta spuščanje gospodarskih pristojnosti po upravni lestevici navzdol in pa širjenje samostojnosti podjetij, ko gre za navezovanje medsebojnih poslovnih vezi in za gospodarsko integracijo s tistim delom dohodka (za razširjeno reprodukcijo in za nagrajevanje dela), ki je glede na normativne rezultate boljšega poslovanja, sploh karkoli, kar je jasno in trdno, potem je to, da ima nadzor in oblast nad tem procesom partijsko-državni vrh. Sredstva javnega obveščanja so zadnji čas posvetila veliko pozornosti vnovični uveljavitvi dela z lastnimi sredstvi za proizvodnjo (ali po domače zasebnemu sektorju), vendar pa gre za področje, ki bo bržkone ostalo obrobno in na katerem imajo spremembe predvsem psihološki značaj.

Decentralizacija zunanje trgovine

Veliko bolj pomembne pa so spremembe, ki so že uzakonjene in ki segajo na primer tudi v zunanjo trgovino: pristojnosti za navezovanje

poslovnih stikov s tujino so bile v letošnjem poletju decentralizirane, tako da jih iz rok prej skupnega ministrstva za zunanjo trgovino zdaj sprejemajo pod svojo streho resorska ministrstva, razen teh pa naj bi pooblastila za menjavo s tujino dobili tudi nekateri veliki industrijski kombinati, ki naj bi dobivali za prodajo kakovostnega blaga v tujino tudi nagrado v obliki razpolagalne pravice z delom tako ustvarjenega dohodka. Tudi zunanja trgovina je bila zadnja leta vse manj učinkovita, ta problem pa je bil toliko bolj žgoč spričo dejstva, da so se devizni dohodki Sovjetske Zveze zaradi padanja cen nafte zniževali, po drugi pa se večajo sovjetske potrebe po nakupih tehnološko kakovostnega blaga na Zahodu. Zdi se, da je bila ta problematika tudi na dnevnem redu zadnjega novembraškega zasedanja najvišjih partijskih voditeljev SEV v Moskvi, in sicer pod poglavjem »krepitev sodelovanja in integracije« držav članic: te vrste decentralizacija zunanje trgovine in pa širjenje pristojnosti velikih proizvajalcev v SZ zahtevajo ustrezno prilagajanje tudi drugih članic te organizacije.

Medtem ko se zdi, da je Gorbačov za zdaj še vedno kos odporom, ki bi izvirali iz tistega sektorja partijske vodstvene strukture, ki se boji za svoj privilegirani položaj v sistemu delitve oblasti, pa ostaja popolna neznanost, kaj sovjetski delavski razred. Vprašanje je, ali bo pripravljen zavreči tisto svojo oblast nad delom, ki se izraža v resda slabo plačanem, vendar pa neangažiranem delu (podprtem z razvejano »sivo ekonomijo«), in se odločiti za sistem »nagrajevanja po delu«.

Marjan Sedmak

Gospodarska podoba Kitajske se spreminja

SPROŠČANJE ZASEBNE POBUDE

Ko je leta 1978 (na zgodovinski tretji seji centralnega komiteja KPK) Deng Xiaoping sprožil proces gospodarske reforme, je malokdo po svetu verjel, da bi se lahko na Kitajskem kmalu kaj spremenilo. Osem let po novi ekonomski politiki pa so zelo redki tisti, ki še zmeraj dvomijo v kitajski gospodarski zasuk, priznanje Dengovi realistični politiki pa dajejo tudi najbolj zagriženi zagovorniki tradicionalne »socialistične šole«, ki še zmeraj prisega zgolj na vsemo-gočnost birokratske pameti in centralnega odločanja.

Vprašanje je, zakaj je pravzaprav Deng Xiaoping, ki je v svoji dolgoletni politični karieri doživel številne politične pretrese in bil nekaj časa tudi na robu prepada, s svojo reformo uspel, ko vendar ni uspelo mnogim pred njim. Slabo pa se piše tudi nekaterim njegovim so-

dobnikom, ki poskušajo reorganizirati svoja gospodarstva. Če smo natančni, poskušajo to že nekaj let vsa Vzhodna Evropa, vendar pa so bila vsa njena dosedanja prizadevanja bolj ali manj neuspešna, ne glede na številne politične pozive, s katerimi poskušajo mobilizirati svoje ljudi.

Da bi bila ironija popolna, doživljajo v bistvu največji neuspeh v »prvi deželi socializma«, v Sovjetski zvezi, kjer so bili dolgo prepričani, da je vse na njihovi strani, od zgodovine do svetovne politike. Zato tudi ni čudno, da prihajajo najostreje kritike na račun kitajske gospodarske reforme in najizrazitejši dvomi vanjo v tem trenutku iz Kremļa, kjer so se gospodarske obnove lotili že nakajkrat (od Hruščova naprej je vsak voditelj želel nekaj spremeniti), toda v resnici so gospodarske (pa

tudi politične) zadeve ves čas spreminjali tako, da bi se čimmanj spremenile.

Deng Xiaoping, ki je lahko dolgo od blizu opazoval nemoč državnega gospodarskega sistema, se je reforme v mnogočem lotil povsem na drugačen način. Globoko prepričan, da se z ideologijo ne da veliko storiti, je s spremembami začel v gospodarski bazi – na vasi, ki je bila najbolj nemočna pred agresivnim centralnim vodenjem. V bistvu je napravil zelo majhen, a zelo pomemben korak: zemljo, ki je prej trideset let pripadala komunam (ali državi), je preprosto dal v najem kmetom, češ naj delajo, kakor vedo in znajo, samo naj poskrbijo zase in svoje družine, da bo za vselej konec težav s prehranjevanjem številnega prebivalstva v deželi.

Učinek tega ukrepa je bil strahovit v vseh pogledih, saj se je v dveh, treh letih

proizvodnja hrane na Kitajskem povečala za štirikrat, povsem drugače pa so na življenje (in delo) začele gledati tudi širše kitajske množice, ki so prej povsem otopele za vse politične pozive. Deng Xiaoping se je pri tem prav gotovo zavedal tudi nevarnosti, v katero se podaja s svojo reformo in idejo, da dá pobudo preprosto v roke neizobraženim (in muhastim) množicam, toda prav to je bilo njegovo najmočnejše orožje. Iz začaranega kroga gospodarske neučinkovitosti in upravne nedoslednosti je želel namreč izločiti predvsem velik birokratski aparat, ki je z leti (zlasti pa z Maoovo kulturno revolucijo) postal sam sebi namen in velika ovira za kitajsko gospodarsko preobrazbo.

S tem je v bistvu prvi v »realnem socializmu« neskrupolozno prestopil Rubikon med »zasebnim« in »dr-

žavnim« in vsem pokazal, da zasebna pobuda (temelječa bodisi na zasebni lastnini bodisi na državi) nikakor ni ovira za socialistično gospodarstvo in da nekaterih proizvodnih problemov, s katerimi se danes spopadajo socialistične dežele, sploh ne bo več mogoče rešiti brez svojevrstnega vračanja v »kapitalizem«, kot Dengove ukrepe imenujejo prestrašeni dogmatski ideologi.

Kitajsko vodstvo s tem kajpak še ni rešilo vseh svojih gospodarskih problemov, saj je za zdaj industrija v veliki meri ostala upravno nedotaknjena ali pa vsaj ni doživela kakšnih globljih strukturalnih sprememb. V Pekingu se namreč zavedajo, da bo na tem področju novosti veliko težje vpeljati in da bo veliko večji tudi odpor, s katerim bodo nastopili zagovorniki starega gospodarskega modela.

Zato ni čudno, da je Deng, ki bi rad tudi po svojem odhodu s kitajske politične scene zavaroval dosežene spremembe v družbi, že vnaprej sprejel tudi nekaj ukrepov, ki naj bi povzročili upravno (in najbrž tudi idejno) razslojevanje v industriji. Tako na kitajskem neren-tabilna podjetja že nekaj časa povsem nesentimentalno zapirajo, v nekaterih pokrajinah odpirajo borze vrednostnih papirjev, ki močno spominjajo na delničarski sistem, mnogi industrijski managerji pa se učijo svoje obrti pri Američanih.

Kitajska je skratka danes bolj kot katerakoli druga socialistična dežela na poti radikalnih družbenih sprememb, pri čemer imajo lahko njene izkušnje v marsičem tudi univerzalni pomen za socialistično preobrazbo sveta.

D. Slivnik

Potrebujemo vseljudski ali nacionalni program telesne kulture

»ŠPORTNA NACIJA« – UTOPIJA ALI CILJ, KI JE VREDEN TRUDA?

Odnos ljudi do telesne kulture napreduje. O tem ni dvoma: število planincev in smučarjev se je v zadnjih desetletjih podvojilo, narava postaja naše skupno vadišče. Med delavci se prebujajo zanimanje za športno rekreacijo, v nekaterih šolah so že odpravili plavalno nepismenost. Zadnja leta narašča zlasti zanimanje za kolesarjenje, jogging, hojo in tek na smučeh, pa tudi za tenis in jadrnanje na deski. Na jesenskih krosih nastopa blizu 200.000 tekačev obeh spolov, Brazilci vzdržljivosti (zahtevno preizkušnja športne mnogostranosti) pa je v zadnjih osmih letih oralo približno 3000 ozaveščenih športnikov. Ko vidijo ljudi tisoč in več smučarjev tekačev na štartu, imajo že kar občutek množičnosti.

Če bi opravili anketo o vednosti Slovencev, nanašajočo se na telesno kulturo, bi zelo verjetno ugotovili, da se spominjajo veselih Trefaltovih trimskih oddaj po televiziji, pa oddaj o aerobni gimnastici ter radijskih spodbud k rekreaciji in jutranji telovadbi. Tudi bi ugotovili, da je nemalo tistih, ki spremljajo v ponedeljski športni prilogi dnevnika DELO sestavke o planincih in alpinistih, o tabornikih in jamarjih, o delu šolskih športnih društev in o telesni kulturi za vsakogar.

Se en primer, o katerem upam, da ni osamljen. Na Srednji šoli naravoslovno matematične in pedagoške usmeritve v Brezicah so uveljavili minute za zdravje, prireajo plavalni tečaj za učence prvih letnikov, smučarski tečaj za učence drugih letnikov in planinsko turo v visokogorje za učence tretjih letnikov. Razen tega so se lotili še programa dejavnosti športne značke IV. stopnje. Če upoštevamo še vse tisto, kar dobijo pri urah redne šolske telesne vzgoje in v sekcijah šolskega športnega društva, lahko sklepamo, da zapuščajo šolo obogateni s trajnimi telesnokulturnimi navadami.

Šport ni samo motorika, je tudi način življenja

Ko si prizadevamo zato, da bi se kar največ mladine odločilo za redno športno vadbo, in ko nam je cilj, da bi dobili ljudje že v letih izobraževanja in vzgoje trajne telesnokulturne navade za vsa obdobja življenja, moramo zlasti osvetliti spoznanje, da šport ni samo igranje nogometa, ni samo tek po gozdnih poteh – skratka, ni samo motorika, temveč način življenja. V tem je njegova posebna človeška in družbena vrednost.

Kdor se odloči za redno športno vadbo za dobro počutje, se začne zanimati za uravnoteženo

prehrano ter za vse tisto, kar je zdravju in delovni sposobnosti v prid. Po malem se seznanja s športno doktrino. Tako včas, da mora že od svoje biološke polnoletnosti naprej paziti na telesno težo, kajti če postaja njegov maščobni plašč pretežak, se bo slabo počutil že pri sedenju, kaj šele pri hoji, teku, igranju in delu. Delavke in delavci bi imeli primerno manj poklicnih težav, denimo bolečin v križu, če bi si že v mladosti okrepili svoj mišični steznik in vztrajali pri isti telesni teži, kakršno so imeli okrog 21. leta, tudi v letih zrelosti in staranja.

Ozaveščen športnik razume, da mora odmor med delom preživeti aktivno, če le mogoče na svežem zraku, ne pa ob poživilih, ki so zdravju škodljiva. Ljubitelji nogometa se kaj kmalu prepriča, da bo slabše igral, če je pred vadbo ali tekmo pil in kadil. Ko se kot športnik izobražuje, postaja privrženec svežega zraka, privrženec gibanja in mere v hrani – v njegovem stanovanju že davno ni več pepelnikov.

Ko gre za živčno utrujenost, za stresno stanje in podobno, ve, da ga bo bolje odpravil z delom na vrtu, sprehodom po gozdu ali z uro baliranja, ne pa s čezmernim pitjem.

Športni režim v načinu življenja se ne nanaša samo na mero v hrani in pijači, pa na abstinenco kajenja, nanaša se tudi na počitek, obnovo sil, prekinjanje sedenja (minute za zdravje!), na primerno oblačenje (ki dopušča svobodo gibanja), udobno obutev in še kaj. Z leti se športnik temeljito seznani z nasprotniki zdravja in delovne zmogljivosti, zlasti s tako imenovanimi dejavniki tveganja. Naj jih navedemo: pomanjkanje gibanja (hipokinezija) – prevelika telesna teža – preveč holesterina v krvi – previsok krvni pritisk – kajenje – pitje alkoholnih pijač – stres – sladkorna bolezen.

Proti vsem tem pojavom je športna rekreacija po pameti učinkovita preventiva, v znatni meri pa tudi zdravilo. Izkušnje v Nemški demokratični republiki, kjer sodeluje na spartakija-

dah skoraj vsa mladina, izkušnje na Švedskem, kjer uspešno delajo pri tem, da bi odpravili kajenje mladine, in izkušnje v Združenih državah Amerike, kjer se spremenjen način življenja, že kažejo podaljšanje povprečne življenjske dobe in znižanja smrtnih primerov zaradi infarkta – vse te izkušnje potrjujejo, da je mogoče s športom, z izobraževanjem in vzgojo spremeniti način življenja v dobro posamezniku in družbi.

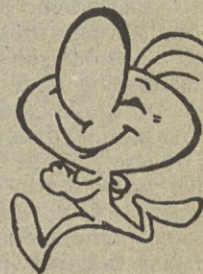
Redna športna vadba, kaj je to

Pri zdravstvenih pregledih v opatijski bolnišnici so ugotovili, da je ena tretjina ljudi predebelih, da jih je 90 odstotkov premalo vzdržljivih in da je med vsemi polovica kadilcev. Ti podatki veljajo približno tudi za naše razmere. Prof. dr. M. Poropat priporoča svojim okrevancem vsako jutro deset minut gimnastike in vsak drugi dan 20 minut hitre hoje ali lahkotnega teka. To pravilo, vsak dan gimnastika za mišično moč in za gibljivost sklepov, vrh tega pa še bolj intenzivna aerobna vadba najmanj po trikrat na teden velja tudi za vse tiste rekreativce, ki mislijo resno. Po tem lahko sklepamo, da na primer kegljanje enkrat na teden ne zadoštuje, čeprav je velikega družabnega pomena.

Pri sistematični vadbi je treba misliti predvsem na tri stvari: – prvič, na vaje vzdržljivosti, s katerimi ohranjamo funkcionalne sposobnosti notranjih organov in s katerimi uravnavamo telesno težo, da bi ostala vsaj normalna, če že ne idealna; – drugič, na načrtno obdelavo gibalnega aparata, da bi ohranili krepke mišice, čvrsto okostje in gibljive sklepe; – tretjič, na vaje spretnosti, natančnosti, koordinacije in ravnotežja (na primer na igre z žogo), s katerimi razvijamo in ohranjamo znajdljivost, hitro reagiranje in ukrepanje.

Pravilno ravna človek, ki lahko trdi o sebi: »Tečem za zdravje in vzdržljivost – telovadim za kultiviranje gibalnega aparata – tenis (odbojko, nogomet, košarko) pa igram za razvedrilo in za vzdrževanje spretnosti.« Kako ugotoviti pravo mero obremenitve, ko gre na primer za tek po gozdnih stezah? Švedski fiziolog P. O. Astrand priporoča rekreativcem lahkoten tempo 12 km na uro; nemški kardiolog W. Hollmann priporoča odraslim, starim do 50 let vsakdanjo vadbo teka s frekvenco pulza 130 do 150 na minuto (trajanje 10 minut); ameriški športni zdravnik K. Cooper meni, da zadoštuje tedenska obremenitev 20 do 25 km, kar pomeni vadbo petkrat na teden.

Zanemarljive nevarnosti teka

Mnogi pravijo, da tek ni le koristen, temveč da zna biti tudi nevaren. Včasih se namreč zgodi, da se športnik sredi treninga ali tekme zgrudi in da mu, tudi ob hitrem ukrepanju zdravnikov, preprosto ni več pomoči. Je za nenadno smrt kriv tek?

Prof. dr. Matija Horvat odgovarja na vprašanje nekako takole:

»Nenadna smrt med tekom je največkrat posledica hude motnje srčnega ritma. Takšen dogodek je pri ogroženi osebi bolj verjeten med hudim naporom kot v mirovanju. Napor je lahko tudi čustven. Vse raziskave kažejo, da hud napor poveča nevarnost nenadne smrti pri osebi, ki ima že razvito koronarno srčno bolezen. Večkrat se žrtev do usodnega trenutka prav dobro počuti.

Redni telesni napor delno zaščitijo človeka pred nenadnim srčnim zastojem. Pri nekaterih športnikih, ki so umrli med telesnim naporom, je bila nagnjenost h koronarni srčni bolezni tako močna, da je premagala tudi zaščito, ki jo je sicer nudila redna telesna vadba. Ker je ta nesreča redka, medicinska znanost pa ne pozna absolutno natančne metode, ki bi lahko odkrila kandidata za nenadno smrt, sklepajo, da predgrede pred rekreativno dejavnostjo pravzaprav niso potrebni. Izjeme v tem pogledu so bodoči rekreativci s šumi na srcu, visokim krvnim pritiskom, sladkorno boleznijo, kadilci, potomci staršev z zgodnjimi koronarnimi obolenji in vsi, ki imajo ob nekoliko večjih naporih resne težave. Te se kažejo v hudi zadihanosti, slabosti, vrtoglavici ali v bolečinah oziroma pritisku v prsih, vratu, ramah ali v rokah.

Opisane nevarnosti grozijo v vseh dejavnostih življenja. Neprimerno večje so v prometu, ob alkoholu in nikotinu kot v športu. Če torej damo na tehniko koristi in tveganje, kar vse prinaša rekreacija, potem zlahka ugotovimo, da so nevarnosti v primerjavi s koristmi tako rekoč zanemarljive.«

U.

Slika: S. Busić

Rekreacija postaja del vsakdanjika

Aktivno športno razvedrilo osvaja stare in mlade in lahko bi zapisali, da skoraj vse, »kar leze in gre«. Na gozdnih stezah, travnikih, na snegu in najrazličnejših športnih terenih je vedno več ljudi, ki želijo dodobra prezračiti svoja pljuča in oživiti delo dremavega srca, da bi se vrnili domov ali na delovno mesto bolj čili, bolj pri močeh. To je smisel športne rekreacije: znebiti se uničujočih posledic nenehne naglice in vplivov nezdravega okolja.

Zato seveda ni naključje, da se odnos do načina življenja, to je do bolj zdravih življenjskih navad, ne da primerjati s tistim spred leti in desetletji. Spoznanje, da lahko ostane človek zares dolgo pri močeh in takorekoč zdrav dočaka svoj konec, seveda, če se nekoliko pomuja, je prodrlo v zavest presenetljivo velikega števila ljudi. To med drugim potrjujejo tudi visoki izdatki za aktivno razvedrilo, ki se zdijo športnikom povsem razumljivi in samoumevni, kot so, denimo, izdatki za kruh, obleko, ogrevanje stanovanja in podobni.

Prav zanimivo je, lahko bi dejali celo osupljivo, koliko posamezniki in družine dajejo za nakup športne opreme, koliko so ljudje pripravljeni odšteti za prijeten dan na snegu ali zimski počitnice. Zares, zelo veliko. Ja, še posebno, če se človek redno ukvarja s tem ali onim športnim konjičkom, ga to stane, kot pravimo, kos glave.

Skratka, poleg dragocenega časa, ki ga imamo iz leta v leto manj, je potrebno odriniti za športno razvedrilo tudi veliko denarja. Saj so nekateri športi še vedno sorazmerno poceni.

Toda teh ni na pretek. Sicer pa je že najnujnejša oprema draga kot žefran, še posebno, če so v družini vsi športniki, od najmlajšega do najstarejšega. No, pa saj dobro vemo, konjiček je konjiček, zanj pa je pripravljen človek kar precej žrtvovati.

V nekaterih primerih celo precej več, kot si mnogi mislimo. Nekateri športniki, še vedno amaterji, namreč redno nastopajo na najrazličnejših prireditvah, doma in v tujini, kar jih veliko stane. V nasprotju z mnogimi tako imenovanimi vrhunskimi športniki se ti rekreativci ukvarjajo s športom le zaradi užitka in lastnega zadovoljstva. V športu ne iščejo zaslužka, slave in lovov-jevih vencev. In takih, zares vrhunskih amaterjev, je vse več.

Po drugi plati pa je v našem športu seveda še zelo veliko ljudi, ki jim gre predvsem in izključno za posel. S športom se ne ukvarjajo zaradi športa, zaradi bolj zdravega načina življenja in podobnih stvari. Celo mnogi tretjerazredni tekmovalci iščejo gnotno nadomestilo tako rekoč za vsako minuto, ki jo porabijo za šport. Hočejo imeti plačano vadbo, nagrade za nastope, plačane dopuste za trening, pa zastoj najdražjo športno opremo in še marsikaj drugega.

Ni kaj, na šport, na rekreacijo in vse, kar je s tem v zvezi, gledamo še zelo iz različnih zornih kotov. Kljub še vedno zares številnim slabim zgledom pa je vsekakor spodbudno to, da je med nami vse več ljudi, ki gledajo na športno dejavnost kot na sestavni del življenja, na nekaj samoumevnega in nujno potrebne. In to je pravo.

A. U.

Bomo kdaj »športna nacija«

Odrasle, zlasti starejše, je težko pridobiti za spremenjen način

Drago Uloga

Slovenci radi rečemo, da je Luka Koper naš »okno v svet«. Pri 3.954.604 tonah bi najbrž težko oporekali utemeljenost te krilatice. Res pa je, da je ta podatek še daleč od možnosti, in če sklepamo po razmišljanjih v Luki, tudi hotenj. In prav od tega, ali jih bomo uresničili ali ne, je odvisen odgovor na vprašanje: »Bo naša edina luka tudi še jutri »okno v svet« ali bo to okno zastrto s črno zaveso?« Sodeč po gradivu o razvojnih možnostih Luke Koper do leta 2000 se tega očitno zelo dobro zavedajo tudi v Kopru.

Koprčani pravijo, da velike spremembe v tehnologiji pomorskega prometa omogočajo obmorskim državam masovnejši in cenejši transport, ki jim ponuja velike možnosti širjenja obsega mednarodne blagovne menjave. Po drugi strani pa prav te spremembe silijo luke, da se nenehno prilagajajo sodobni tehnologiji pomorskih prevozov, ki zahtevajo obale z velikimi globinami, specializirano luško mehanizacijo z velikimi prekladalnimi zmogljivostmi, specializirana skladišča, sodobne organizacije itd.

Analiza tržišča, ki so jo leta 1984 opravili v Luki, kaže, da je v njihovem zaledju določena količina pomorskega blagovnega toka, ki sicer naravno teži k njim, vendar zaradi znanih slabosti v našem pomorsko transportnem sistemu ubira daljše, vendar hitrejši in cenejši poti v druge luke. Ugotovili so, da bi lahko do leta 2000 zajeli v Luki kar 8 milijonov ton prometa, že v srednjeročnem obdobju pa med 5 in 6 milijoni ton. Več kot polovica tega prometa pomenijo tranzitni blagovni tokovi v Avstrijo, Madžarsko, Bavarsko in ČSSR.

V smernicah razvoja luške tehnologije si je Luka svoj program razvoja zastavila tako, da bo lahko lovila korak razvoja pomorske tehnologije, kopenskega transporta in gospodarstva nasploh. Le tako bo lahko konkurenčna na trgu tranzitnih blagovnih tokov. Prav zato bodo morali svoj razvoj v prihodnje usmerjati v razširitev in tehnološko dopolnitev že obstoječih petih specializacij in sicer za generalne tovore, enote integralnega transporta, razsute tovore, tekoče tovore in tovore lesa.

Izkoristiti vse prednosti geoprometne lege

Kot je dejal predsednik kolektivnega poslovnega organa v Luki Bruno Korelič, si Koprčani razlagajo uvrstitev v srednjeročni plan razvoja Slovenije do leta 1990 kot dejstvo, da želi naša republika izrabiti vse prednosti svoje geoprometne lege. To pa je zanje dodatna obveznost, ki jih sili v zajemanje blagovnih tokov zalednega gospodarstva. Vse to bi bilo danes veliko lažje, če bi že doslej izpolnili vsaj del bitvenih ciljev v spremembi in sestavi prometnega sistema. Ker pa, kot ugotavljajo tudi v dolgoročnem programu gospodarske stabilizacije, družbeni dogovor o prometni politiki v Jugoslaviji kot tudi druge listine niso razdelali nalog na področju prometa, se danes soočamo s kopico zagat, ki jih bo treba razrešiti v najkrajšem času, če nečemo postati otok osamelec v evropskih transportnih tokovih. To pa bi bila največja katastrofa, ki lahko prizadene našo državo, saj prek njenega ozemlja potekajo najpomembnejše poti, ki povezujejo srednjo in zahodno Evropo s čezmorskimi deželami, Jugoslavija je tako izrazito tranzitna država, kar ji ponuja velike možnosti razvoja zlasti železnice ter kombiniranega železniško pristaniškega, pomorskega in tranzita železnica-reka. Prav zato bržda ni dovolj, če se bo posodabljala samo Luka, temveč bo s tem v zvezi potrebno izpeljati nujno tudi predvidene posodobitve železniške proge Jesenice-Nova Gorica-Koper, uvesti železniško-trajektne proge za prevoz kompozicij iz držav severne in srednje Evrope ter Bližnjega vzhoda ter hkrati s tem v Luki tudi usposobiti prosto carinsko cono. Prav zato pomorska usmeritev Slovenije v dolgoročnem in srednjeročnem planu razvoja Jugoslavije ne bi smela ostati le želja na papirju.

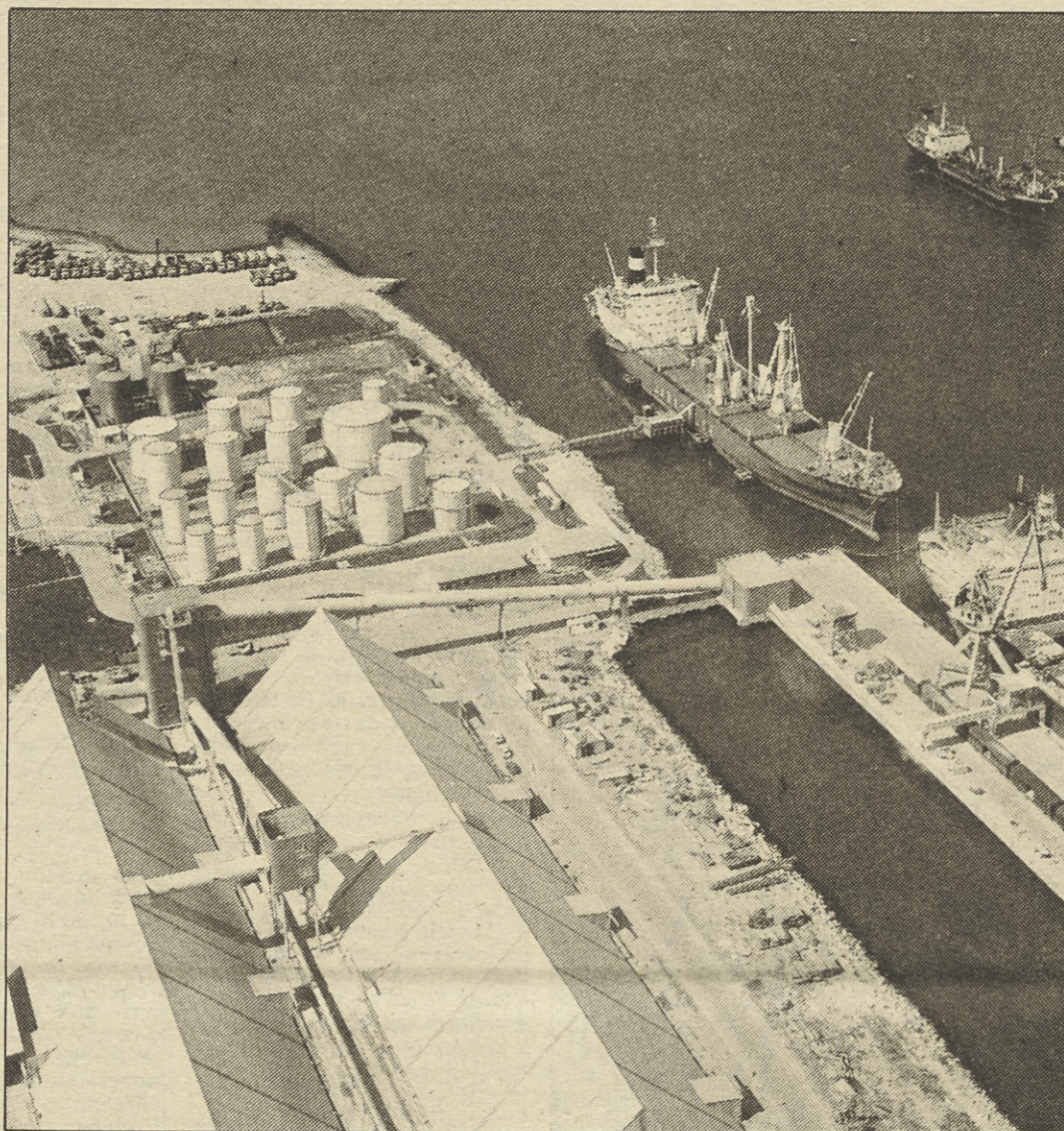
Posodabljati tudi druge prometne veje

Toda, kot poudarjajo v Kopru, je temeljni pogoj pridobivanja dodatnih tranzitnih blagovnih tokov prav funkcionalna povezanost kontinentalnega in obalnega območja v učinkovit prometni sistem. Možnosti so velike, saj sedanjí pomorski tranzitni tovari z Avstrijo, Češko-slovaško in Madžarsko znašajo le 1,3 milijona ton, ves njihov pomorski promet pa kar 45 milijonov ton. Kam so šli ti tranzitni tokovi, nam govore tile podatki:

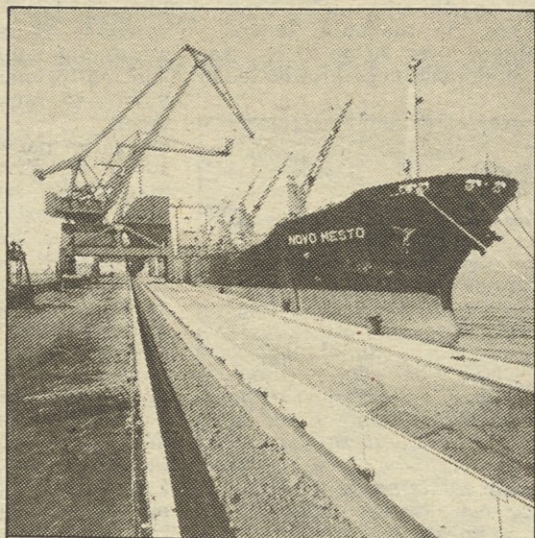
Luka	Avstrija	%	Češka	%	Madžarska	%
1. Luke EGS	3.256.441	45	2.039.000	27	700.000	24
2. Donava-morje	215.758	3	—	—	150.000	5
3. Luke SEV	1.340.718	18	3.373.000	44	880.000	30
4. Italijanske l.	851.913	12	50.000	1	—	—
5. Jugoslov. luke	1.606.100	22	2.154.000	28	1.195.000	41
v tem Koper	571.999	7	394.000	5	334.765	11
SKUPAJ	7.270.630	100	7.616.000	100	2.925.000	100

Koprski pogled na leto 2000

Razvoj Luke je slovenski razvoj

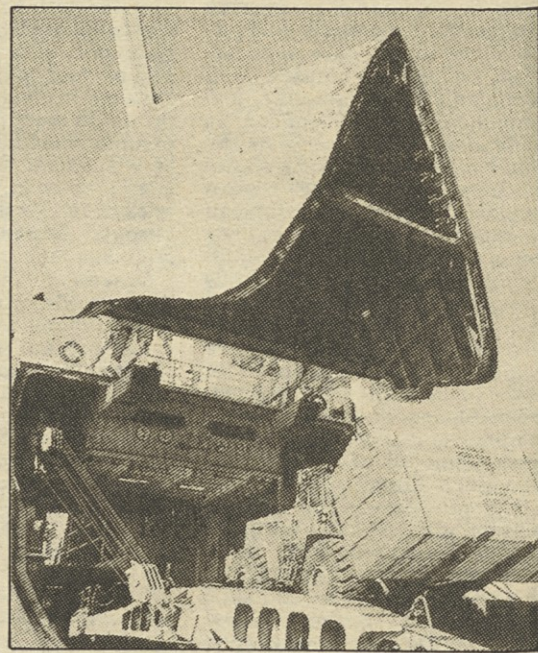
Iz številk je med drugim tudi razvidno, da se je čezmorski promet teh držav posluževal koprške Luke le v 7,5 odstotkih. Prav to pa je tisto, s čimer so Koprčani najmanj zadovoljni. Po njihovih načrtih bi lahko z učinkovitim transportnim sistemom povečali tranzitni promet s temi državami od 1,3 milijona ton 3,5 milijonov, kar bi leta 2000 skupaj s tovorom domačega gospodarstva pomenilo kar 8.620.000 ton pretovorjenega blaga.

Kot trdijo v Kopru, se za srednjeevropske dežele izhod na morje prek Slovenije vse bolj uveljavlja, saj si je denimo lani Luka Koper med 20 lukami, ki opravljajo storitve za avstrijski tranzit, utrdila peto mesto. Dodajajo, da sta si za to tržišče železniško gospodarstvo in Luka skupaj zagotovila nekatere dolgoročne blagovne tokove (rude, premog, surovine za kemično industrijo, vpeljavo kontejnerskega blok vlaka itd).

Luka Koper je lani s tranzitnim prometom zaslužila 13 milijonov dojarjev, vsi drugi (brez ladjarja) pa še enkrat več. Z načrtovanim dodatnim tranzitom 3,5 milijonov ton bi se devizni učinek še povečal.

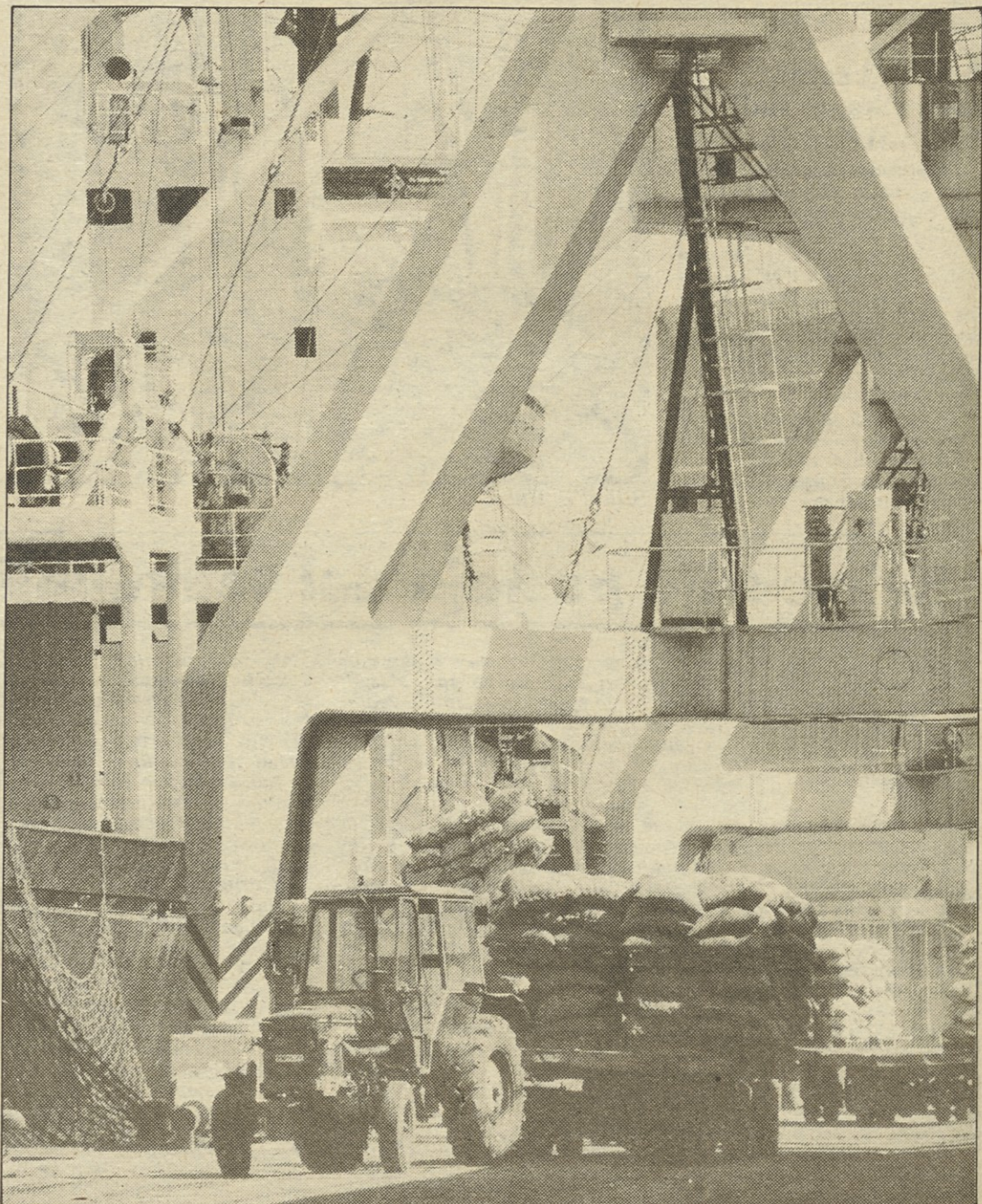
Vse to pa utegne biti račun brez krčmarja, če

ob smotrnem razvoju pomorskega transporta ne bomo posodabljali tudi drugih prometnih vej, ki povezujejo Luko Koper z notranjim prometnim sistemom. V Luki se prav zaradi tega dobro zavedajo, da bodo leta 2000 lahko pretovorili več kot 8 milijonov ton blaga le če bo zgrajen predor skozi Karavanke, nova avtocesta Razdrto-Divača ter tretji pas ceste Divača-Koper. Poleg tega pa so življenjsko zainteresirani tudi za razvoj železniške infrastrukture. Posebej je zanje pomembno: nadaljnja posodobitev goriške proge, direktna povezava z Madžarsko (Murska Sobota-Srebrni breg), dokončna odprava ozkih grl na koprski progi, in projektiranje dvotirne proge Koper-Divača.

Torej, lahko rečemo, da so načrti razvoja Luke tudi slovenski razvojni načrti.

OA DELAVSKA ENOTNOST

Mineral

Delovna organizacija Mineral v Ljubljani je pred dobrim mesecem proslavila petdesetletnico. Leta 1936 je namreč trideset delavcev zasebne gradbeno-industrijske družbe Alpeko začelo izdelovati teraco in betonske izdelke. Po drugi svetovni vojni je bila družba nacionalizirana in preimenovana v Tovarno cementnih izdelkov. Ko so začeli obdelovati tudi naraven kamen, so se leta 1950 preimenovali v industrijo naravnega in umetnega kamna Mineral. Naravni kamen so začeli tudi pridobivati in izdelke montirati.

Nadaljnji mejnik razvoja pomeni preselitev na današnjo lokacijo. Zgradili so nove objekte, oprema pa je ostala stara. Dvajset let, do leta 1973, je bilo treba, da je kolektiv z ogromnimi napori začel lahko posodabljaati proizvodne naprave. Pri tem so uvedli avtomatizirane stroje, sodobno opremo, ki je omogočila ne le povečanje proizvodnje, ampak tudi bistveno izboljšala delovne razmere. V manj kot desetih letih so tako količinsko povečali proizvodnjo teraco plošč s 60 na 100 tisoč kvadratnih metrov letno. Posodobili so tudi obrate za pridobivanje surovin, to je kamnoloma in peskokop.

Preveč bi bilo naštevati vse stroje, od proizvodnih do pomožnih in transportnih, ki so bili potrebni, da so lahko uredili sodobno proizvodnjo in si ustvarili možnosti za prodor na tuje tržišče. In res ni dolgo trajalo, da je Mineral uspešno uresničil tudi svoj prvi inženiring posel na tujem. Upravna zgradba – stolpnica ITT v Bruslju, je obložena z marmornatimi ploščami iz Minerala. Pet tisoč kvadratnih metrov jih je.

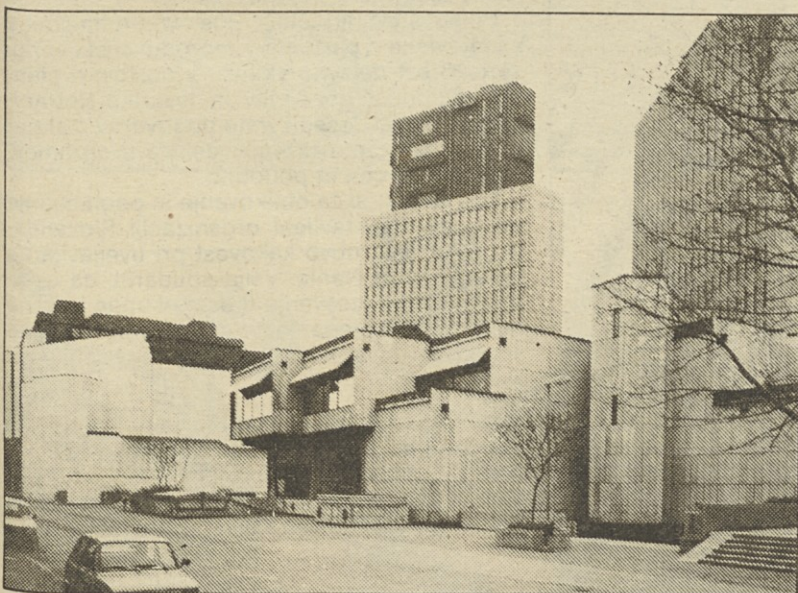
Ko se je Mineralu priključila delovna organizacija Marmor z Resljeve ceste v Ljubljani, so dobili tudi novo proizvodno dvorano v Podpeči. Opremili so jo s sodobnimi stroji za

Kaj je granit?

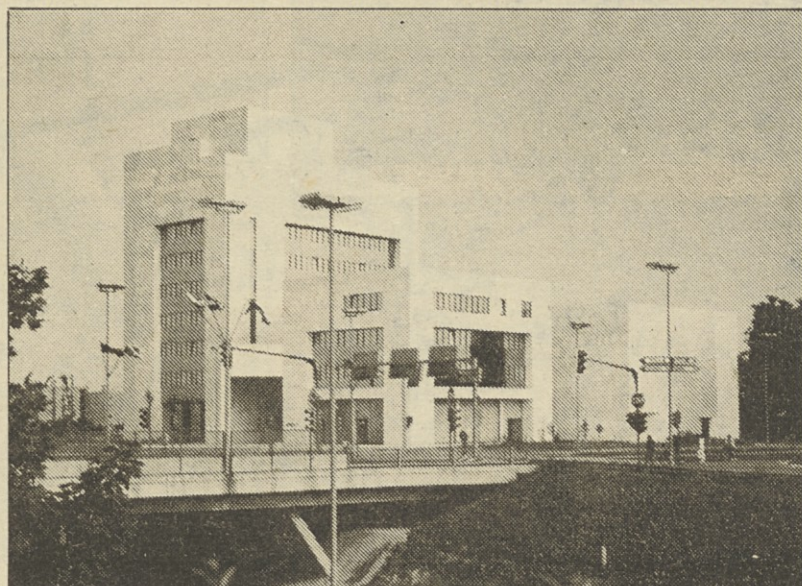
(lat. granum – zrno)

»To je kamnina, globočina, običajno sive barve, ki je nastala s kristalizacijo magme v globini. Glavna minerala sta kremen in ortoklaz, značilni pa sljuda, rogovača in piroksen. Poleg sivih granitov so tudi rjavorodeče in črne barve, ki se uporabljajo kot okrasni kamen in v kiparstvu.«

Trg revolucije v Ljubljani

Marmornato je tudi pročelje nove poslovne stavbe Smelta v Ljubljani

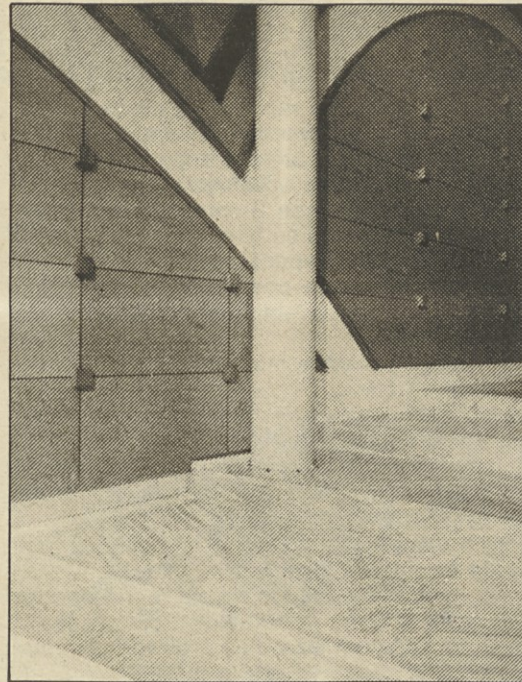
to so tračne brusilke, ki so popolnoma enakovredne najboljšim tujim, pa prečna in mostna obrezovalka. Po najnovejši tehnologiji bo izdelana tudi nova mostna polirka, ki jo bo Mineralu naredil Kostroj na začetku prihodnjega leta.

Za izdelavo težjih strojev pa so se v Mineralu obrnili na Litostroj. Začetek je torej dokaj uspešen in obetaven. Domači stroji so kakovostni in v ničemer ne zaostajajo za tujimi, napredek pa je precej odvisen tudi od industrije kamna, ki včasih še preveč z nezaupanjem gleda na take pobude in začetke.

Za razvoj Minerala lahko zapišemo, da je posebno v zadnjih letih zelo intenziven in smotrni. Hkrati razvijajo, kolikor pač dopuščajo sredstva, proizvodnjo teraco in betonskih izdelkov, ki bo osredotočena na Škofljico, obdelovanje naravnega kamna v Ljubljani in obdelavo granita v Podpeči. Posebno skrb pa posvečajo pridobivanju surovin oziroma zmanjšanju odvisnosti od dobaviteljev surovin. V lastnih kamnolomih, v Cezlaku, na Lesnem brdu in Drenovem griču ter peskokopu na Škofljici bodo v novem srednjeročnem obdobju pridobili toliko surovine, da bodo pokri-

Obrat Granit v Podpeči

Petdeset let industrije naravnega in umetnega kamna

Uporaba marmorja za notranje obloge

li najmanj četrtno potreb, sedaj jih le 15 odstotkov. Tako bodo dobili večje možnosti za hitrejšo obnovo in posodobitev strojnih zmogljivosti za obdelovanje marmorja in granita.

Kaj je marmor?

V leksikonih beremo:

Marmor je metamorfna kamnina, ki je nastala po kristalizaciji iz jedratih apnencev; je grobo ali drobnozrnat in največkrat snežno bel, najdemo pa ga tudi drugače obarvanega ali pisanega. Marmor je odporen na pritisk, da se rezati, obdelovati in polirati, zato ga že od nekdaj uporabljajo v kiparstvu in arhitekturi.

Pridobivanja več kamna v lastnih kamnolomih pa bo mogoče le z intenzivnim odpiranjem novih nahajališč, kar pa je povezano z ogromnimi stroški. Vsi izdelki Minerala se uporabljajo v gradbeništvu in sicer predvsem v javnih, poslovnih in reprezentančnih zgradbah, trgovskogostinskih objektih in vedno bolj tudi v stanovanjskih stavbah. Tako so marmornati tlaki na površinah, ki so najbolj obremenjene, prav gotovo najboljši, enako velja za fasade oziroma fasadne in stenske obloge, portale, obloge stopnišč in hodnikov, okenske police in to vedno bolj tudi na stanovanjskih objektih.

Sicer pa tega ni treba posebej omenjati, saj praktično ni nove stavbe, ki ne bi imela vsaj nekaj marmorja, še posebej pa to lahko občudujemo na reprezentančnih objektih, na primer v Ljubljani na Domu sindikatov, Skupščini SRS, poslovni stavbi Iskre in Ljubljanske banke na Trgu revolucije, kulturni dom Ivana Cankarja, poslovni stavbi Slovenijalesa in Smelta za Bežigradom, do najnovejšega objekta na ploščadi Borisa Kraigherja. Našteli smo jih le nekaj, vse pa so z marmorjem ali granitom opremlili delavci Minerala. In tako je Mineral kot partner nastopal še marsikje, si pridobil odlična priporočila, ki mu na široko odpirajo vrata, tako da mu dela ne manjka.

Zato je tudi ta kolektiv v vseh pogledih vodilni v panogi v Jugoslaviji. Njegov ugled je velik.

To lahko potrdi tudi nedavna proslava 50-letnice, ki so jo pripravili v Domu španskih borcev v Ljubljani. Prek 380 udeležencev, med njimi gostje z vse Jugoslavije, je preživelo lep večer ob zvokih slovenskega kvinteta trobil, in nastopu folklornega ansambla Emona. Med udeleženci pa so lahko pozdravili tudi sekretarja zveznega združenja industrije kamna Zdravka Staniča. To je bila priložnost, da so podelili štirim delavcem zvezno odlikovanje, desetim delavcem priznanje in grafiko za 30-in večletno delo v Mineralu, diplome in priznanja poslovnim partnerjem, kooperantom.

Delovna organizacija Mineral pa je dobila občinsko nagrado za izredne uspehe na gospodarskem področju. Naj končamo to predstavljaje DO Mineral z besedami direktorja Ignaca Omahna, ki je na proslavi med drugim dejal: »Svojo prihodnost vidimo v obnavljanju in posodabljanju zmogljivosti in povečanem vlaganju v surovinsko osnovo in ne nazadnje v stalno povečani skrbi za izboljšanje kvalifikacijske sestave ter stalnem izboljševanju osebnega standarda delavcev. Zahvaljujoč prav njim in njihovim pripadnostim ciljem posluujemo že vsa leta uspešno, in še več, kljub nenehnim spremembam pogojev za gospodarjenje, visokim stroškom proizvodnje in inflaciji uspevamo s 3 do 5 odstotnim povečevanjem produktivnosti letno dosegati tako akumulacijo, ki nam omogoča postopno izpolnjevanje ciljev.«

Delovna organizacija MINERAL, Ljubljana, Letališka 5, 270 zaposlenih. Glavna dejavnost:

- pridobivanje in obdelovanje naravnega kamna,
- predelava marmornih in granitnih plošč v stavbne in okrasne namene,
- industrijsko izdelovanje umetnega kamna/teraco, betonskih in pranih plošč,
- izdelovanje tipiziranih montažnih in drugih elementov,
- montaža kamnoseških izdelkov in izdelkov iz umetnega kamna in betona,
- pridobivanje in drobljenje gramoza in marmorja,
- opravljanje vseh odstreljevalnih del na območju Ljubljane,
- prodaja gradbenega materiala na debelo in drobno.

DO Mineral letno predela:

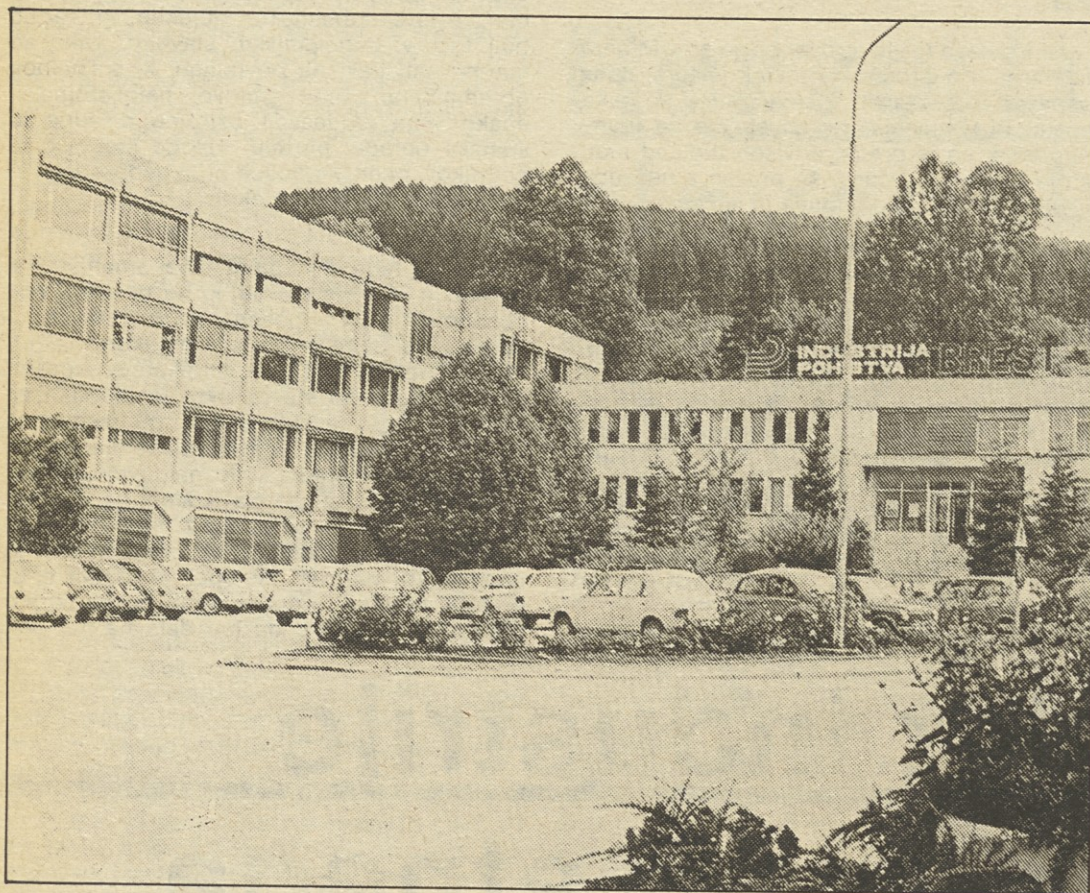
- 3000 m³ marmorja v 80.000 m² končnih izdelkov
- 800 m³ granita v 15.000 m² izdelkov iz granita

izdela tudi:

- 100.000 m² teraco plošč,
- 100.000 m² betonskih oziroma pranih plošč ter drugih izdelkov iz betona.

Brest

Uspehi kljub slabim možnostim

Cerkniška delovna organizacija Brest bo prihodnje leto praznovala 40-letnico. Leta 1947 se je združilo sedem majhnih delavnic v enotno podjetje, ki je začelo žagati les in izdelovati zaboje in barake. Na začetku petdesetih let pa je skupaj s samoupravljanjem prišlo tudi do odločnih premikov v smeri finalizacije izdelkov. Iz te odločitve je kasneje zrasla sodobna tovarna pohištva.

V letu 1951 zgrajenem tovarniškem objektu v Cerknici so začeli izdelovati kuhinjsko pohištvo. Dve leti pozneje so prenovili obrat v Martinjaku za proizvodnjo galanterijskih izdelkov in obenem opustili proizvodnjo žaganega lesa, škafov in veder. Leta 1954 je začela na žagi v Starem trgu obratovati tudi manjša predelovalnica lesa za ladijski pod in zaboje. Tega leta je dala tovarna v Cerknici na tržišče prvo furnirano pohištvo, v tem času pa so storili tudi prve korake na tuja tržišča.

Desetletje med 1950 in 1960 pomeni za Brest obdobje velikih naporov, a tudi pomembnih delovnih zmag. Dva požara sta v tem obdobju povsem uničila tovarniška objekta v Martinjskau (1954) in v Cerknici (1959), delavci pa so z velikim odrekam in lastnimi močmi postavili novi Brest. Tovarna v Cerknici je že lahko izdelovala najsodobnejše furnirano pohištvo, tovarna v Martinjaku pa je začela izdelovati masivno pohištvo: stole, fotelje in stilne sedežne garniture.

Iskanje novih cenejših materialov za proizvodnjo pohištva je Brest privedlo do tega, da je leta 1960 zgradil tovarno ivernih plošč. To je bila prva tovarna v Sloveniji, izdelki pa so bili vrsto let najboljši v Jugoslaviji. Toda že leta 1966 je bila večina zmogljivosti izkoriščenih skoraj do skrajnosti, hkrati pa je Brest postal znan po svetu, saj je tam prodajal že dvanajst let in to uspešno. Zato se je moral tem razmeram prilagoditi tako v tehnološkem kot tudi v kadrovskem in organizacijskem smislu. In tako je bila v letih od 1968–1970 opravljena velika prenova.

Leta 1970 se je Brestu priključil tudi Gaber iz Starega trga, proizvajalec kuhinj, ki je že prej dobro sodeloval z Brestom in je prav takrat posodobil svoje zmogljivosti. Leta 1974 je Brest stopil v sestavljeno organizacijo združenega dela Slovenijales. Leta 1975 pa so v Brestu zabeležili še dve pomembni delovni zmagi: zgrajeni sta bili tovarna ivernih plošč in pa sodobna žaga; slednja je dobila ob sodelovanju z GG Postojna tudi na novo mehanizirano skladišče lesa. Tako se je Brestova proizvodnja delno prestrukturirala, da se je lažje prilagajala tržnim razmeram.

Brest je danes sestavljen iz desetih temeljnih organizacij, in sicer:

- Pohištvo, Cerknica (furnirano ploskovno pohištvo)
- Masiva, Martinjak (masivno pohištvo)
- Gaber, Stari trg (kuhinjsko pohištvo)
- Žagalnica, Stari trg (žagan les in stoli)
- Iverka, Cerknica (navadne in oplemenitene iverne plošče)
- Tapetništvo (oblazinjeno pohištvo)
- Jelka (furnirano pohištvo in žagan les)
- Mineralna (plošče iz ognjevarnega vernikulita)
- Strojgradnja (lesni obdelovalni stroji in naprave)
- Prodaja in
- DSSS

Brestov razvoj in poslovanje v zadnjih letih sta bila tipičen odraz in posledica mednarodnih in domačih gospodarskih gibanj, ki jim je bilo treba intenzivno slediti ter se jim kratkoročno, predvsem pa dolgoročno prilagajati in temu ustrezno snovati razvojne načrte. Zaostrene gospodarske razmere so močno prizadele lesarstvo, predvsem izdelovalce pohištva in s tem Brest, ki je bil in je eden izmed naših največjih proizvajalcev pohištva.

Osnovne značilnosti Brestovega gospodarjenja v tem obdobju so bile:

- preustroj proizvodnje,
- prizadevanja za povečevanje izvoza in s tem v zvezi posodabljanje proizvodnje za izvoz,
- razvijanje lastne maloprodajne mreže na domačem tržišču,
- prizadevanja za kakovostne premike v organizaciji poslovanja,
- čim tesnejše povezave v reprodukcijski in v sestavljeni organizaciji Slovenijales – proizvodnja in trgovina.

Tem usmeritvam so bila podrejena vsa vlaganja ter nabava strojev in opreme.

Ob koncu leta 1980 je začela redno obratovati nova tovarna mineralnih plošč, ki je po številnih začetnih težavah v proizvodnji in zla-

sti na tržišču postala že v dveh letih najuspešnejša Brestova temeljna organizacija. V tem obdobju je bilo potrebno pridobiti številne ateste za uporabo mineralnih plošč v gradbeništvu in ladjedelništvu.

Leta 1983 je bila postavljena linija za finalizacijo (oblepljanje) mineralnih plošč, saj so oplemenitene plošče v gradbeništvu in ladjedelništvu zelo dobro sprejeli.

Leta 1981 so kupili nov računalnik, z njim posodobili in razširili informacijski sistem ter vključili vanj tudi terminale.

V tem letu so začeli intenzivneje razvijati strojogradnjo, ki se je leta 1985 preselila v nove proizvodne prostore in začela skupno z drugimi sorodnimi proizvajalci oblikovati in razširjati svoj proizvodni program. Nabavili so tudi več strojev in opreme za to proizvodnjo.

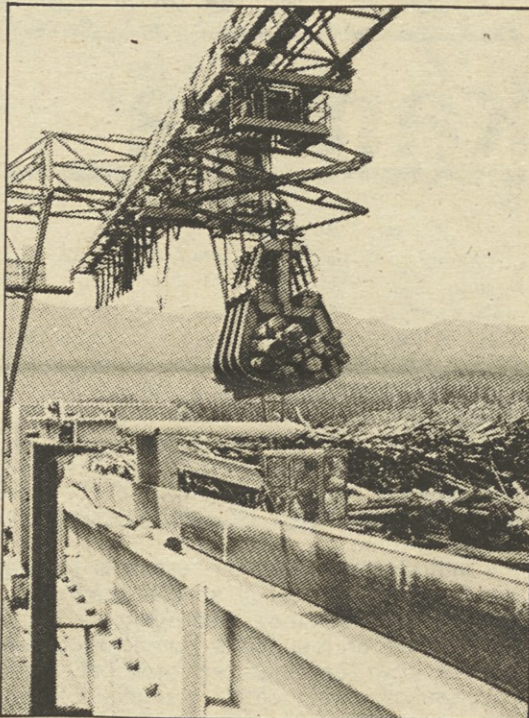
Da bi kar najbolj izrabili lesno maso, so kupili stroje in opremo za finalizacijo jelovine (jelov program: podstrešna okna, lestve, okviri za slike, kotne letve, različna stojala).

Odpri so tudi tesalnico – oddelek za tesa- nje tanke oblovice in kupili ustrezno opremo.

V dveh temeljnih organizacijah (Masiva in Žagalnica) so zgradili novi sušilnici ter tako povečali in posodobili sušilne zmogljivosti, v Žagalnici pa so tudi obnovili sortirnico in tako izboljšali delovne razmere. Zaradi okvare so v žagalnici na Jelki zamenjali polnojarmenik.

V tovarni ivernih plošč so posodobili in razširili vhod surovin, da bi dosegli večjo izrabo lesnih odpadkov in dolžinske celuloze.

Ena izmed večjih naložb, ki naj bi znatno

vplivala na povečanje izvoza, je nabava strojev in opreme ter izgradnja proizvodne dvorane z proizvodnjo za izvoz masivnega pohištva.

Delne zamenjave in posodobitve strojev in opreme so bile v vseh temeljnih organizacijah.

Upoštevanje naše tržne razmere so si posebej prizadevali razširiti lastno maloprodajno mrežo in obogatiti ponudbo. Tako so v teh petih letih odpri prodajalne pohištva v Titovem Velesu, Banjaluki, Sarajevu, Bitoli, Splitu, Skopju in Strumici ter lastni skladišči v Beogradu in Sarajevu, navezali so tudi zanimivo poslovno-prodajno sodelovanje z ljubljansko Namo. Zdaj ima Brest deset lastnih prodajalnih pohištva, s katerimi praktično prekriva vse jugoslovansko tržišče.

Od leta 1983 dalje razvijajo tudi svoje inženirsko-posle in so dosegli že nekaj pomembnih uspehov.

Posodobili in dopolnili so tudi lastni transportni park, saj so v teh letih nabavili dvajset novih tovornjakov.

Z raziskavami domačega in tujih tržišč so obenem z novimi tehnologijami in drugimi naložbami spreminjali tudi proizvodne programe, kot jih je narekovalo tržišče.

Za ploskovno pohištvo je značilno padanje velikoserijske proizvodnje in prehod na manjše serije kakovostnega pohištva z masivnimi nalimki. Svoj asortiman so razširili na ponudbo otroškega in mladinskega pohištva.

Pri kuhinjskem pohištvo so uvedli model kuhinj generacije 2000. Pri njih so uvedli nov sistem obešanja elementov na stojke, uporabo novih tvorov, postforming in fine line furnirju, izvoznim zahtevam pa so se prilagodili z demontažnimi sestavi.

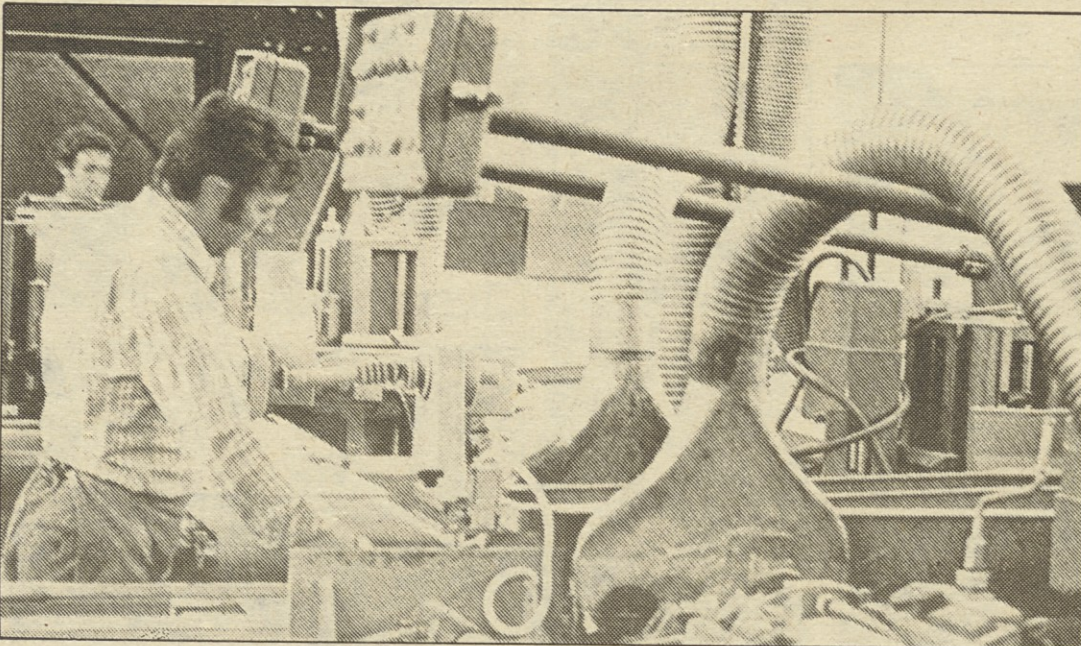
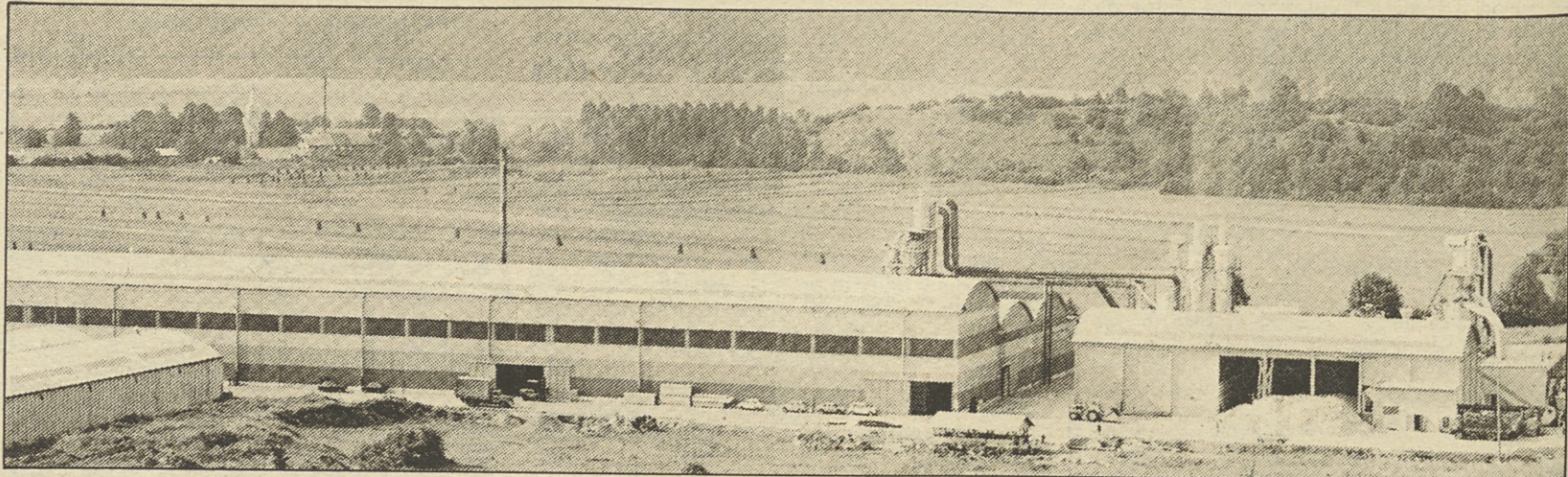
Tudi v tapetniški proizvodnji so uvedli nekaj novih garnitur z več masivnega lesa in z nekaterimi novimi, predvsem kotnimi elementi.

Pri masivnih izdelkih je novost v finalizaciji jelovine, sicer pa so prevladovali naročilniški programi.

Od preprostih surovih mineralnih plošč so skoraj v celoti prešli na oplemenitene, razvili pa so tudi vrsto novih konstrukcijskih rešitev za uporabo bodisi v ladjedelništvu bodisi v gradbeništvu (negorljivi stropovi, stene in pregradne stene, kotni elementi in podobno).

V teh letih se število zaposlenih ni spremenilo, v njihovi strukturi po izobrazbi in strokovni usposobljenosti pa je bilo čutiti le manjše premike na bolje, kljub različnim oblikam izobraževanja. Kljub načrtni kadrovski, izobraževalni in štipendijski politiki je bilo med mladino čutiti vse manjše zanimanje za lesarstvo – predvsem zaradi splošnega poslabšanja položaja te panoge pa tudi tehnološke zastarelosti proizvodnje.

V Brestovem poslovnem življenju v letih 1981 do 1985 velja posebej poudariti bistvene

pozitivne premike v povezavah v reprodukcijski in sestavljeni organizaciji.

Poleg številnih oblik poslovno-tehničnega sodelovanja s partnerji v reprodukcijski verigi se je Brest dejavno vključil v poslovno plan-sko skupnost gozdarjev in lesarjev Notranjske. V njej so dosegli vrsto dogovorov o skupnem načrtovanju razvoja, delitve programov, oblikovanje cen in podobno.

Isto velja tudi za oblikovanje in poglobljanje odnosov v sestavljeni organizaciji Slovenijales, ki so dali novo kakovost pri uveljavljanju njenih članic. Velja poudariti, da ustanovitev in vključevanje v delo skupne interne banke, razvojnega inštituta in druge oblike skupnega nastopanja že dajejo otipljivejše rezultate.

Strnemo lahko ugotovitev, da je Brest klub zaostrenim gospodarskim razmeram in slabšim finančnim položajem v obdobju 1981–1985 vendarle dosegel vrsto premikov in uspehov na svojih razvojnih poteh.

Če gradite na primer hišo, prav gotovo veste, kako pomembno je, če lahko na enem samem mestu kupite vse potrebni gradbeni material. Tako si prihranite mnogo živcev in časa. In kar vidim vas, kako zmigujete z glavo in se sprašujete, ali pri nas sploh imamo takšne prodajalne. Imamo! V prodajalnah kranjskega Merkurja lahko kupite vse – od cementa, apna, opeke, železa, stavbnega pohištva, okovja, elektroinstalacijskega materiala do ogrevalnih naprav.

In ne le to! Tam lahko kupite še marsikaj, kar potrebujete kasneje, ko hiša že stoji ali ko ste dobili novo stanovanje. V njihovih prodajalnah lahko kupite še štedilnike, pralne stroje, hladilne naprave, akustične aparate in še najrazličnejše manjše gospodinjske stroje, brez katerih si dandanes sploh ne znamo več predstavljati sodobnega gospodinjstva. V kranjskem Merkurju prodajajo tudi kuhinjsko posodo, jedilni pribor in celo kuhinjsko pohištvo.

Tudi če imate vrtiček ali manjšo njivo, v prodajalnah kranjskega Merkurja ne boste ostali praznih rok. Izbirate lahko med pestro ponudbo male kmetijske mehanizacije. Pri njih lahko torej kupite tudi motorne pluge, kultivatorje, škroplilnice in še vse kmetijsko in vrtno orodje: lopato, samokolnico, vile, grablje itd.

To pa še ni se! Vemo, da se pri vsaki hiši ali v vsakem stanovanju kdaj kaj pokvari. Vemo tudi, da so serviserji in drugi obrtniki dragi, čakati jih je treba in slaba volja je tu. Mnogi, ki imajo smisel za tehniko in vsaj kanček praktične žilice, si lahko sami vse popravijo. Seveda pa je treba imeti v tem primeru doma vsaj nekaj najosnovnejšega orodja. Tudi tega lahko kupite v prodajalnah kranjskega Merkurja. Med tako imenovano »hobi« orodje pa prištevamo električne vrtalnike, brusilce, obličje, razne žage in seveda še številno ročno orodje: klešče, kombinirke, izvijač itd.

Med proizvodi na policah kranjskega Merkurja so vam na voljo še pohištveno okovje, kolesa, motorna kolesa, barve, laki, trda gori-va in tako naprej in tako naprej.

In kaj še?

Kranjski Merkur ima širom po Sloveniji in Jugoslaviji dobro razvito tudi **prodajo na de-**

Letos mineva 90 let, odkar je bila v Kranju odprta trgovina z železnino – zameetek današnjega Merkurja

Če pri kranjskem Merkurju ne dobiš, tega ni nikjer!

belo z bogato izbiro kovinsko-tehničnega blaga. Skladišča prodajaln na debelo so v Kranju, Naklem in na Jesenicah. V prodajalnah na

debelo se lahko z vsem tem blagom preskrbuje industrija, gradbeništvo, obrt in trgovina. Sicer pa si v posebnih okvirčkih oglejte, kje

1200 zaposlenih pri kranjskem Merkurju optimistično gleda na jutrišnji dan.

ima kranjski Merkur svoje prodajalne na debelo, svoja predstavništva in prodajalne, v katerih lahko kupujemo vse nešteto blago!

In še nečesa ne smemo pozabiti. Razvejana predstavniška mreža uspešno povezuje kranjski Merkur z vsemi poslovnimi partnerji po Jugoslaviji.

Kranjski Merkur se ukvarja tudi z **zunanjetrogovinsko dejavnostjo**. Uvažja in izvažja tehnično blago, reprodukcijski material in drugo opremo. Poleg tega je (pri tem sodeluje z različnimi proizvodnimi organizacijami) nosilec nekaterih kooperacijskih poslov in tako dopolnjuje in dograjuje ponudbo blaga na domačem trgu.

90 uspešnih let

Zametek današnjega Merkurja sega v prejšnje stoletje, natančneje v leto 1896. V Kranju je bila to prva trgovina z železnino, ki si je že tedaj z dobro izbiro in solidno postrežbo pridobila zaupanje kupcev. In prav na tem temelji tradicija Merkurja; razvoj industrije in drugih dejavnosti pa je spodbujal njegovo nenehno rast.

Merkurjevi poslovni prostori obsegajo danes več kot 350.000 kvadratnih metrov. Visokomehanizirana, zaprta skladišča se razprostirajo na več kot 50.000 kvadratnih metrih; sodobnih prodajaln ima že 29. S svojimi veleprodajnimi skladišči in razvejano maloprodajno mrežo se Merkur uvršča med največje trgovske organizacije v Jugoslaviji, 1200 zaposlenih pa skrbi, da blago čimhitreje in čimkvalitetneje pride do porabnikov.

Merkur ima v Jugoslaviji 5000 poslovnih partnerjev, s katerimi neposredno sodeluje, in tudi široko razvejano predstavniško mrežo. Vse to, so prepričani pri kranjskem Merkurju, pa še strokovno usposobljeni delavci in dolgotrajne izkušnje so jamstvo, da bodo nadaljevali tradicijo zanesljivega, solidnega in uspešnega poslovnega partnerja.

V Merkurjevih prodajalnah se zavedajo, kako pomembno je ustreči potrošniku.

MERKUR – trgovina in storitve, n. sol. o. Kranj, Koroška c. 1
telefon: (064) 26-461
telegram: MERKUR Kranj
telex: 34536 yu MERKUR (prodaja na debelo)
telex: 34574 yu MERKUR (DO in zunanja trgovina)
p. predal 36
TOZD PRODAJA NA DEBELO, n. sub. o. Kranj
KRANJ, Kolodvorska c. 4, telefon: (064) 26-771, 26-181

TOZD UNIVERSAL – prodaja na debelo, n. sub. o. Jesenice
JESENICE, Sp. plavž 3, telefon: (064) 81-941

TOZD PRODAJA NA DROBNO, n. sub. o. Kranj
KRANJ, Gregorčičeva 8, telefon: (064) 24-654, 23-794

TOZD TRGOVINSKE STORITVE, n. sub. o. Kranj
KRANJ, Gregorčičeva 8, telefon: (064) 24-654, 23-794

TOZD ZUNANJA TRGOVINA, n. sub. o. Kranj
KRANJ, Gregorčičeva 8, telefon: (064) 24-654, 23-794

Predstavništva:

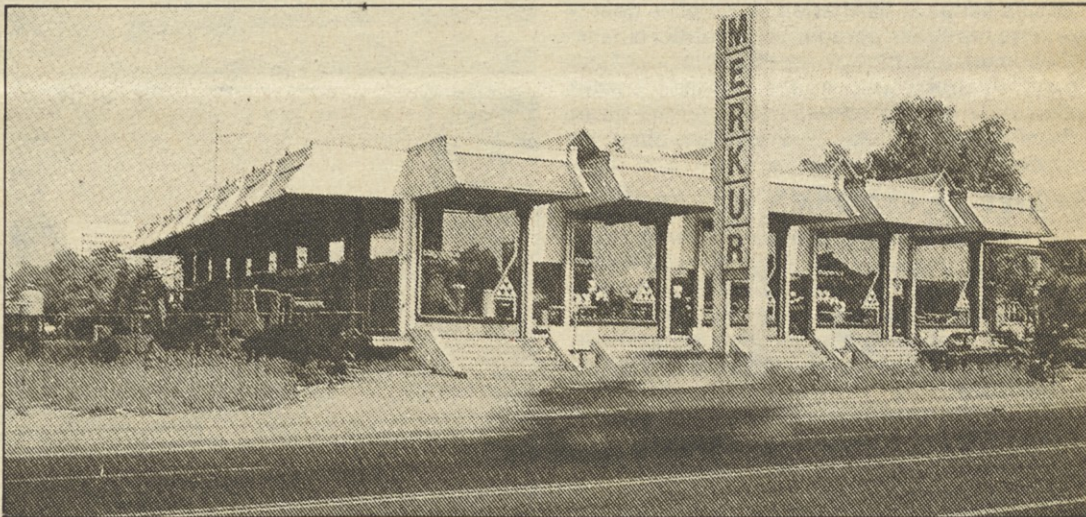
LJUBLJANA, Titova 133

ZAGREB, Boškovičeva 7
telefon: (041) 435-535, 435-554, 429-787

BEOGRAD, 27. marta
35-37
telefon: (011) 322-170, 320-327, 323-421

SARAJEVO, Ul. Ivana Krndelja 34
telefon: (071) 522-433, 522-582

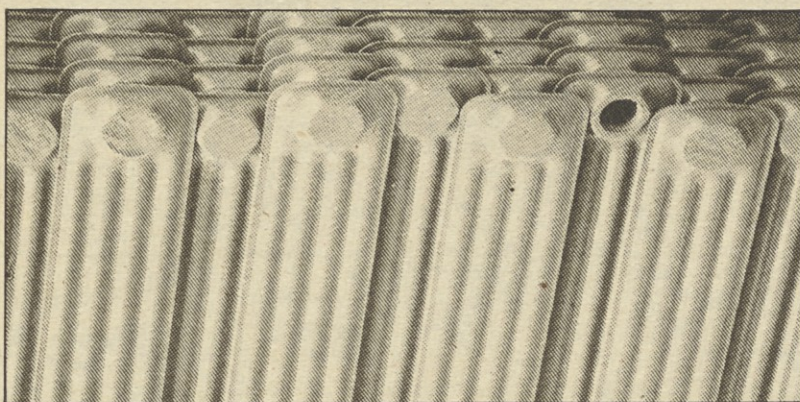
SKOPJE, Ul. Kočo Racin
14, Reon 51
telefon: (091) 238-850

90 MERKUR KRANJ

Prodajalne:

MERKUR KRANJ, KOROŠKA C. 1, tel.: n. c. 26-461
GLOBUS KRANJ, KOROŠKA C. 4, tel.: n. c. 24-151, 28-689
KURIVO NAKLO, C. NA OKROGLO 8, tel.: 47-055, 47-018
DOM NAKLO, C. NA OKROGLO 8, tel.: 47-394, 47-393
GRADBINKA KRANJ, ŽANOVA UL. 3, tel.: 27-594, 23-948
KLADIVAR LJUBLJANA, ZALOŠKA C. 21, tel.: 447-544
IDEAL LJUBLJANA, WOLFOVA 8, tel.: 216-320
PRI KOSI LJUBLJANA, MIKLOŠIČEVA 15, tel.: 316-121
UNIVERZAL LJUBLJANA, TRZAŠKA 53, tel.: 261-766
FERRUM LJUBLJANA, TITOVA 155, tel.: 341-061, 341-097
OKOVJE LJUBLJANA, PRUŠNIKOVA 73, tel.: 51-248, 51-350
KASMAN ŠKOFJA LOKA, MESTNI TRG 7, tel.: 60-863, 60-515
BARVE-LAKI ŠKOFJA LOKA, MESTNI TRG 28, tel.: 60-269
BLAGOVNICA ŠKOFJA LOKA, TITOV TRG 7, tel.: 60-769
PLEVNA ŠKOFJA LOKA, STARA CESTA 23, tel.: 60-797
ŽELEZNINA GORENJA VAS, GORENJA VAS 49, tel.: 68-218
ŽELEZNINA RADOVLJICA, GORENJSKA C. 5, tel.: 75-670, 75-672
ELEKTRO-MOTO RADOVLJICA, KRANJSKA C. 2, tel.: 75-137, 74-997
AKUSTIKA RADOVLJICA, LINHARTOV TRG 10, tel.: 74-077
BARVE-LAKI RADOVLJICA, GORENJSKA C. 1, tel.: 75-048
VERIGA LESCE, ŠOBČEVA ULICA, tel.: 74-578
ŽELEZNINA BLEJ, PREŠERNOVA 50, tel.: 77-359
KOVINA LESCE, ALPSKA C. 34, tel.: 75-995, 75-594
UNION JESENICE, TITOVA C. 22, tel.: 81-985, 81-945
UNIVERSAL JESENICE, SP. PLAVŽ 3, tel.: 81-484
ŽELEZNINA PIVKA, SNEŽNIŠKA 2, tel.: 51-294
GRADBENI MATERIAL PETELINJE, tel.: 51-678
TEHNIKA LITIJA, JEREBOVA 16, tel.: 881-850, 881-815

Na kratko smo vam predstavili Merkurjev prodajni program in njegove dejavnosti, s tem pa še zdaleč ni zajet celoten obseg njihovega poslovanja v blagovnem prometu. V svojem že skoraj stoletnem obstoju in z vsekokozi uspešnim delom so si pridobili izkušnje in mnogo zaupanja. S ponosom čutijo, da jih to zavezuje, da morajo v prihodnje ohraniti pomemben delež pri preskrbi s kovinsko-tehničnim in ostalim blagom, namenjenim najširšemu krogu kupcev.

Zato ni čudno, da imajo polno načrtov. Razširjati bodo blagovni asortiment in še bolj posodobili trgovsko mrežo, še pozorneje bodo prisluhnili zahtevam in potrebam trga in predvsem svojim kupcem.

Razveselljivo je tudi, da optimistično gledajo na svoj nadaljnji razvoj, saj so se že v preteklosti vedno z lastnimi močmi in odrekani prilagajali spremembam na trgu in željam kupcev. Prepričani so, da bodo v teh prizade-

V Merkurju dobite vse za gradnjo hiše: od cementa, apna, opeke do železa, stavbnega pohištva itd.

Merkur nudi kupcem najrazličnejše izdelke široke potrošnje za gospodinjstvo, za delo na vrtu in polju, za gradnjo in drobna popravila ter za zabavo in razvedrilo. Merkur ima popolno izbiro instalacijskega in sanitarnega materiala ter ogrevalnih sistemov.

vanjih uspešni, da bodo skupaj z najširšim krogom poslovnih partnerjev in kupcev dobro poslovali tudi v prihodnje.

Predvsem pa si želijo, da bi sloves dobre trgovske hiše še izboljšali. Že sedaj jih veseli, ko jim kupci pravijo: »Če nimajo pri kranjskem Merkurju, potem tega, kar iščeš, preprosto ni!«

OA DELAVSKA ENOTNOST

Na obisku v Cinkarni Celje

Z lastnimi močmi do obetavnih razvojno-preobrazbenih jeder

Nastanek in razvoj Cinkarne

Celjska cinkarna, metalurško kemična industrija, je eno najstarejših industrijskih podjetij ne le v Celju in Sloveniji, ampak tudi v Jugoslaviji. Letos je minilo že 113 let, odkar je avstro-ogrsko monarhija zaradi bližine nahajališč cinkove rude in premoga zgradila topilnico surovega cinka, pozneje še valjarno. Po razpadu monarhije je prešla v last nove jugoslovanske države.

Po drugi svetovni vojni so se tovarni cinka pripojili najprej Kemična tovarna z novim obratom superfosfata, celjska tovarna organskih barvil in tovarna zemeljskih barv iz Mozirja. Tako je bil uresničen pomemben integracijski proces in iz prvotne izrazito metalurške industrije je nastalo metalurško kemično podjetje.

Vzporedno z razvojem kemije in metalurgije so v Cinkarni začeli leta 1968 razvijati tudi grafične izdelke. Na podlagi lastnega znanja nastali novi obrati za proizvodnjo ofsetnih in cinkografskih plošč in na osnovi licence za proizvodnjo tiskarskih barv.

Po letu 1966 so se v Cinkarni začele velike težave pri pridobivanju cinka, zato so se leta 1970. odločili ustaviti proizvodnjo surovega cinka in začeli preusmerjati celotno podjetje. Tako so skupaj s partnerjem iz Nemške demokratične republike zgradili ob stoletnici cinkarne novo tovarno titanovega dioksida, leta 1980 so odprli proizvodno enoto Veflon, ki razen izdelkov iz teflona opravlja tudi gumiranje in tefloniziranje, in leta 1982 še nov obrat za proizvodnjo žveplove kisline.

Reševanje ekoloških vprašanj

Do leta 1976 je bila celjska Cinkarna eden najhujših onesnaževalcev zraka in vode v celjski občini. Takrat so imeli le eno čistilno napravo za odpadne vode in še ta je imela premajhno zmogljivost. Dimne pline pa so čistili le z mehansko čistilno napravo, ki prav tako ni zadostovala.

Zato so leta 1976 izdelali sanacijski program za zrak in vodo, od katerega niso odstopili in ga uspešno uresničujo. Pri ekološki sanaciji so se odločili za tri stopnje:

- izgradnjo čistilnih naprav,
- vlaganje v preventivo,
- rekonstrukcijo obratov, da bi zmanjšali škodljiv vpliv na okolje. Vse tri stopnje se zelo prepletajo. V nekaterih obratih, na primer v Litoponu, izvajajo že tretjo stopnjo, pri nekaterih pa šele prvo, in to kljub temu, da so v zadnjih osmih letih v ekološko sanacijo vložili prek 700 milijonov dinarjev. Vpliv cinkarne na okolje stalno nadzira Služba za varstvo okolja, kajti v cinkarni je skrb za čisto okolje primarna in stalna obveznost.

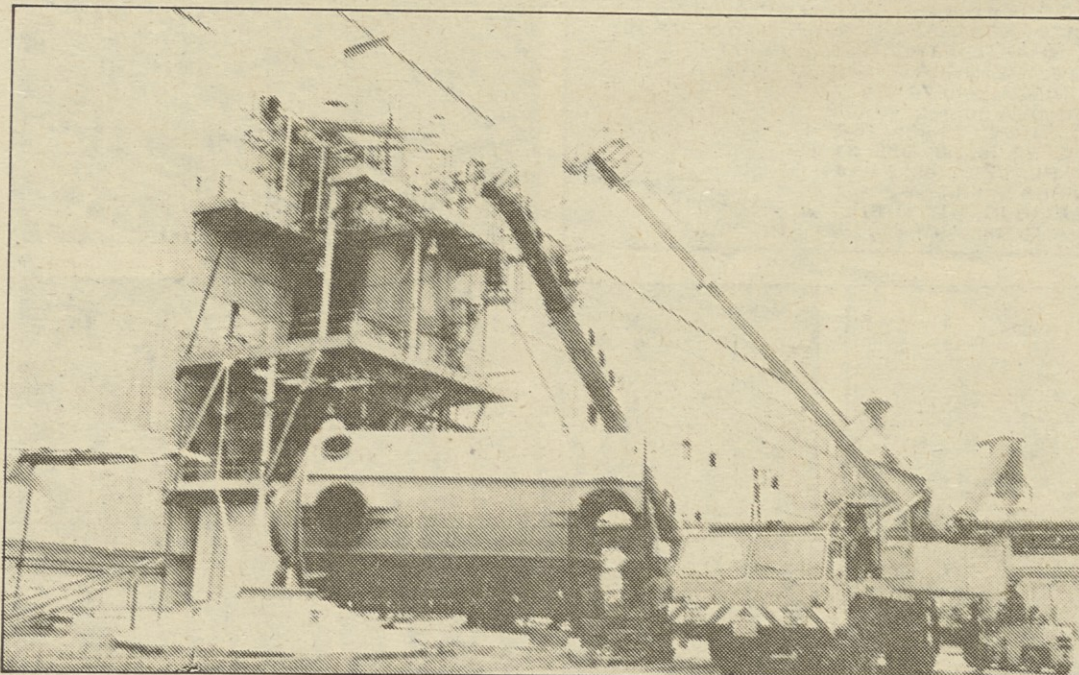
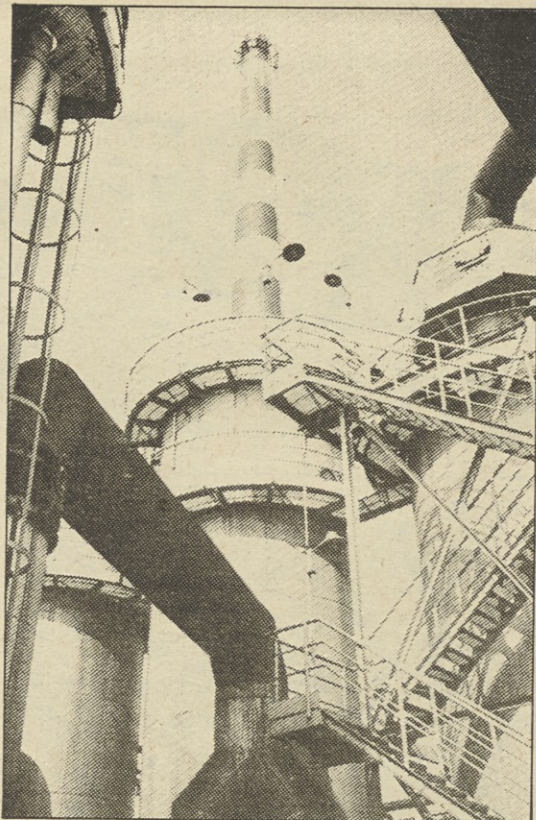
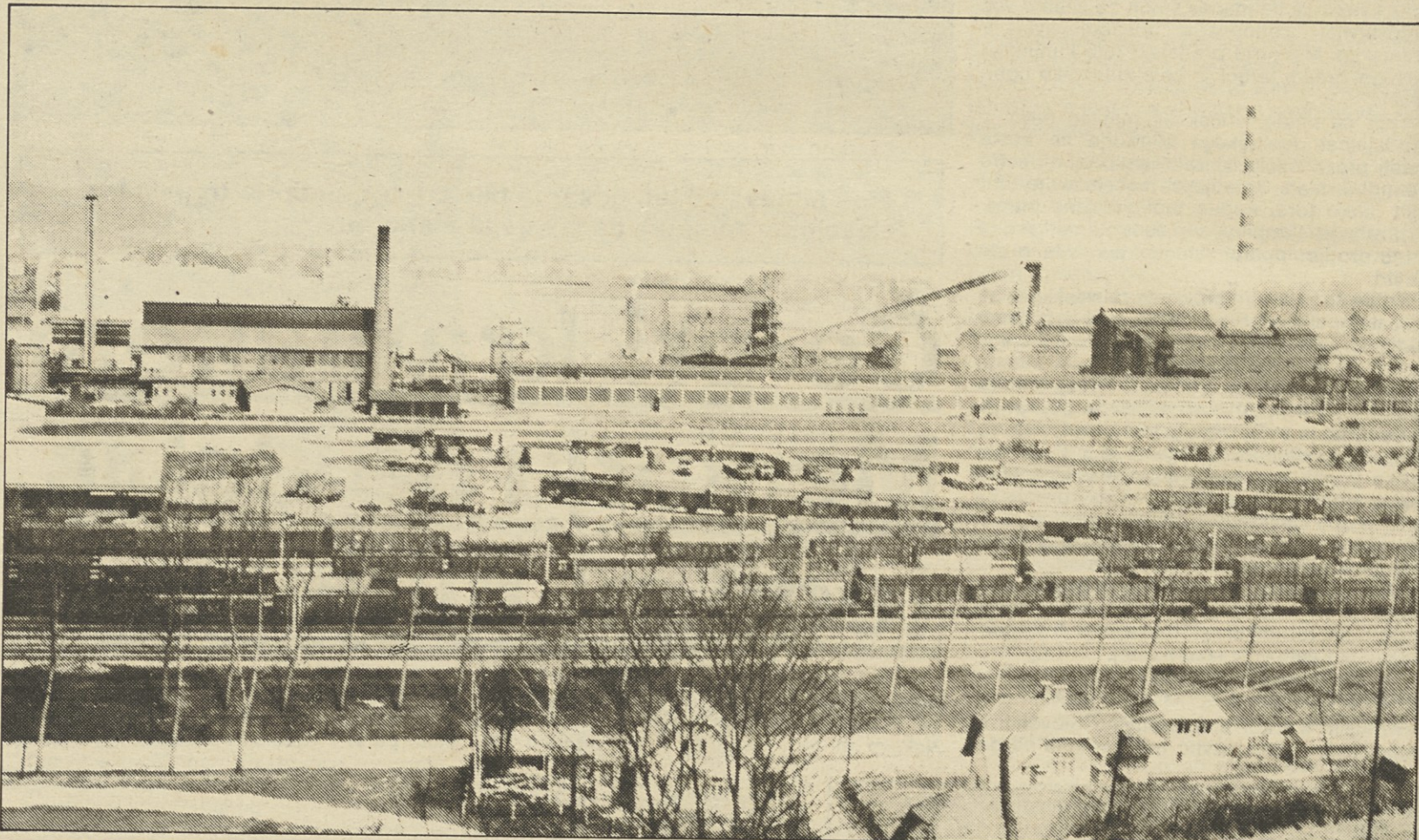
Novi obrat za proizvodnjo žveplove kisline

Menjavanje filtra na tovarni titanovega dioksida; dvojna naprava omogoča nemoteno delovanje čistilne naprave.

Cinkarna Celje danes

Razvoj Cinkarne je bil povezan s številnimi težavami in mihanji. Prišlo je tudi do kriz, ki so v posameznih obdobjih zavirale normalen razvoj in narekovale nove smeri razvoja. Razmere za poslovanje so se bistveno izboljšale, ko tozda za proizvodnjo titanovega dioksida ni več posloval z izgubo.

Cinkarna je danes organizirana v devet temeljnih organizacij, med njimi so tri skupnega pomena, ter delovno skupnost skupnih služb. Poseben poudarek dajejo v zadnjem obdobju združevanju posameznih delovnih in poslovnih funkcij, še zlasti na področju trženja. Uspešno izpolnjevanje programa ekonomske in ekološke sanacije, ki so ga sprejeli leta 1978, pa je v tem srednjeročnem obdobju dalo sadove. Cinkarna je na temelju poslovnih uspehov ustvarila razmeroma visoko akumulacijo, ki ji je omogočila uresničevanje sanacijskih programov. In čeprav v zadnjih letih beležijo sicer upočasnjeno rast ekonomičnosti in donosnosti, je treba poudariti, da je to zaradi tega, ker so, kot smo že zapisali, večino denar-

ja namenili za objekte, ki so predvsem ekološkega pomena.

Toda uspehi Cinkarne so kljub taki politiki vlaganja in kljub tako zaostrenim pogojem za poslovanje vidni. Tako v letošnjih devetih mesecih ugotavljajo, da se je proizvodnja povečala v primerjavi z enakim obdobjem lani za dva odstotka, za prav toliko tudi produktivnost, za 40% pa se je povečal izvoz na konvertibilno tržišče.

Cinkarna je velik izvoznik, saj bo letos izvozila za 31 milijonov dolarjev blaga, od tega za 12,5 milijona dolarjev na konvertibilno tržišče. Njen največji zunanjetrgovinski partner je Nemška demokratična republika. Zato so skupaj z beograjsko uvozno izvozno firmo ustanovili v Berlinu predstavništvo, da bi še pospeševali blagovno menjavo, tako količinsko kot kakovostno, in povečali uvoz za lastne potrebe in s tem, direktno nadomeščali uvoz z zahodnih trgov. Obenem naj bi razširili sodelovanje tudi na druge poslovne sisteme znotraj kemične panoge, kar pomeni globlje povezovanje s partnerji, ki se na vzhodnonemškem trgu pojavljajo kot uvozniki ali izvozniki.

Cinkarna je v letošnjih devetih mesecih ustvarila prek 47 milijard celotnega prihodka, 7,5 milijarde dohodka in blizu 4,7 milijarde čistega prihodka. Skoraj 3,2 milijarde so namenili za osebne dohodke (bruto), ali 106.000 dinarjev (neto) na zaposlenega. Ob koncu

septembra je bilo v Cinkarni zaposlenih 2423 delavcev.

Razvojni načrti

Cilj Cinkarne je razvijati predelovalno proizvodnjo (predelovalno kemijo, predelavo barvnih kovin, program za gradbeništvo), ki bo v ravnotežju z deležem osnovne proizvodnje (bazne kemije).

Z doslednim uveljavljanjem ukrepov za varstvo okolja tako v zvezi z ekološko sanacijo obstoječe proizvodnje, kot pri zasnovi in uresničevanju predvidenih programskih usmeritev, bodo nadaljevali razvoj obstoječih obratov ali uvajali nove proizvodne programe, v katere bo vgrajenega veliko predvsem lastnega znanja. Tudi pospešeno vlaganje v razvojno razisko-

Ozračje nad celjsko cinkarno postaja vse bolj čisto

valno dejavnost bo pripomoglo, da z lastnimi silami pridejo do novih, obetavnih razvojno preobrazbenih jeder. Težišča razvoja:

1. Prednostna skupina programskih usmeritev (pigmenti, reprodukcijski material za grafično industrijo, premazi, predelava umetnih snovi in nove programske usmeritve).

2. Strateške programske usmeritve, na katerih bo zaradi širših narodno gospodarskih potreb in notranje reprodukcijske povezanosti temeljil prihodnji razvoj (izdelki kemije žvepla, predelava in proizvodnja cinka oziroma metalurgija barvnih kovin, sekundarne surovine in predelava odpadkov).

3. Skupina relativno manj obetavnih programskih usmeritev, ki pa so še v dolgoročnih programih (soli, agro kemija in program za gradbeništvo).

Ker cena znanja nenehno raste, se je Cinkarna odločila za spodbujanje lastnega znanja. Tako ima že od leta 1983 razvojno službo, registrirano kot raziskovalno enoto za razvoj strokovnih področij proizvodnje in produktov Cinkarne, ekologija, prenos, tehnologije in iskanje novih proizvodnih področij.

V ceno znanja štejejo tudi množično inovacijsko dejavnost, posebno po letu 1975, ko so začeli redno evidentirati in nagrajevati inovacijske predloge. Razvoj inovacijske dejavnosti je bil izreden. Dohodek se je v zadnjih štirih letih povečal za petdesetkrat, vendar je temu pripomogla tudi inflacija. Postopoma se je začela spreminjati kakovost predlogov. Vse več je predlogov z večjo uporabo znanja, skupinskih inovacij, ki so bolj dodelane, z večjo možnostjo uvedbe in prinašajo tudi večji dohodek. Le-ta je znašal lani skoraj 196 milijonov, in v letošnjih devetih mesecih prek 190 milijonov dinarjev. Avtorjem pa so izplačali nagrade: lani 716 milijonov, ali 3,63% inovacijskega dohodka, in letos 610 milijonov, ali 3,19% inovacijskega dohodka. Uspešnost inovatorjev celjske Cinkarne se zrcali tudi v številnih priznanjih, ki so jih prejeli avtorji. Posebej pa naj omenimo priznanje »Inovator leta«, ki ga je letos RTV Ljubljana podelila njihovu tozdu Veflon.

Bili smo v celjski Cinkarni. Industriji, ki je dolgo let veljala za najhujšega onesnaževalca zraka in vode, skratka okolja na celjskem območju. Ne le, da so z načrtnim in marljivim delom uspeli premagati težke gospodarske razmere, obenem so, to lahko zapišemo, precej ozdravili tudi ekološke rane, ki jih industrija, kakršna je celjska Cinkarna, prinaša s seboj.

Čevelj Peko: kakovosten, udoben, moden

Med največjimi izdelovalci obutve v Sloveniji in tudi v Jugoslaviji je tržiški Peko, tovarna, katere zametki segajo še v minulo stoletje, medtem ko je tovarna začela redno delo leta 1903. Razvoj tovarne Peko pred prvo svetovno vojno in med vojnima je bil pač podoben razvoju uspešnih sorodnih tovarn v srednjeevropskem prostoru, zato pa po drugi svetovni vojni lahko leto 1960 štejejo za začetek intenzivnega razvoja Peka tako v programskem kot tudi v prostorskem smislu. Pri tem se je Peko držal predvsem dveh osnovnih usmeritev: povezovanja s sorodnimi delovnimi organizacijami v Jugoslaviji in usmerjenosti v izvoz.

V obeh usmeritvah Peko dobro orje. Tako je v sedemdesetih letih Peko najprej začel tesno sodelovati s tovarno Budućnost iz Ljubljane pri Zagrebu, potem pa se je sredi sedemdesetih let tovarna iz Ljubljane pripojila k Peku. Danes v tej tovarni naredijo tretjino vse obutve.

Na začetku sedemdesetih let se je Peko napotil tudi na zunanji trg. Ne zaradi deviz, ki se jih je takrat dalo dobiti z izvozom ali brez njega, pač pa zaradi razvojnih zasnov. Seveda je Peko izvažal tudi že prej, ampak leta 1972 so v tujini, v ZR Nemčiji, ustanovili mešano podjetje AFIS, prek katerega so začeli obutev prodajati v Zahodno Evropo.

Dandanes Peko večino svojih izdelkov izvozi. Od šestdesetih odstotkov proizvodnje (toliko je gre namreč v izvoz), izvozijo v Zahodno Evropo letno (podatki veljajo seveda za leto) 1.200.000 parov obutve, 900.000 parov čevljev bodo izvozili v Združene države, okrog 500.000 parov pa na klirinško tržišče (predvsem Sovjetsko zvezo in Nemško demokratično republiko).

Peko je torej letos naredil 4.600.000 parov čevljev. Kakšno pot je prehodil tržiški Peko, pove tudi podatek, da so v tej tovarni leta 1930 naredili vsega 170.000 parov. Peko zdaj pokrije skorajda pet odstotkov jugoslovanske proizvodnje oziroma dvajset odstotkov slovenske proizvodnje. Pod Pekovo znamko sicer zagleda beli dan kar 30 odstotkov vseh slovenskih čevljev, ampak rekli smo že, da Peko tretjino svojih čevljev izdelava v sosednji republici. Po domače bi se temu reklo, da ima skoraj vsak deseti Jugoslovian Pekove čevlje,

kajti letni jugoslovanski nakup čevljev ima približno faktor 1,7 para.

V delovni organizaciji Peko je zaposlenih 5.533 delavcev in delavk. V tržiških obratih jih je zaposlenih 2.151, v Ljubljani 1.756, potem pa še v Ormožu 250, v Benedikt (občina Lenart) 108, v Trbovljah 432 ter 800 prodajalcev v 144 prodajalnah po vsej Jugoslaviji.

Celoten prihodek Peka bo letos znašal okrog 90 milijard dinarjev, z izvozom bodo zaslužili 35 milijonov dolarjev in kar 25 milijonov na konvertibilnem tržišču. Povprečni osebni dohodek v letošnjih prvih devetih mesecih je znašal 85.263 dinarja, oktobra pa je v povprečju delavec Peka zaslužil 107.000 dinarjev.

Peko se v svojem proizvodnem programu drži treh osnovnih meril. Izdelovati kakovostno, modno in udobno usnjeno obutev.

Najprej moramo povedati, da si Peko prizadeva zadržati v svojih izdelkih čimveč usnja. Vsaj zgornji del mora biti usnjen, nam je zatrdil generalni direktor Peka diplomirani ekonomist Franc Grašič. Tako Peko zadosti že enemu od meril, namreč kakovosti. Sicer pa Peko, ki ima osemdeset – in večletno tradicijo prav res ni treba posebej bdeti nad kakovostjo. Te tovarne že zdavnaj ne bi bilo več, če kakovost ne bi bila vsebovana v samem znaku. V Peku pravijo celo, da so njihovi čevlji prav zato morda celo za nekaj odstotkov dražji od jugoslovanskega povprečja, kajti Peko, to je znak kakovosti.

Zanimivo merilo je tudi udobnost. To so v Peku posebej začeli razvijati potem, ko se jim je odprlo ameriško tržišče. Američani so predvsem za udobnost. Peko je njihovim željam ustregel in ako so leta 1980, ko so začeli

otipavati tržišče čez lužo, prodali tja 17.000 parov čevljev, letos pa jih bodo prodali, kot smo rekli, že skorajda milijon parov.

Tretje merilo, modnost čevlja, je pekovce prisililo h kar najbolj racionalni pripravi dela. Direktor je za primer povedal, da oblikovalci in drugi delavci iz priprave dela naredijo modni čevelj takorekoč čez noč. Recimo predzadnji evropski čevljski sejem je vsako leto v Firenzah. Tu se že vidi, kam modni pes za prihodnje leto moli svojo taco. In pekovci v enem tednu naredijo novi model, sestavijo orodje in izdelajo torej nov modni čevelj, tako da je ta kolekcija že nared za sejem v Düsseldorfu, ki je teden pozneje.

To pomeni, da imajo v Peku izredno intenzivno službo za pripravo in razvoj, skratka službo, ki temeljito obvlada sodobno organizacijo proizvodnje. Predvsem pa se v Peku

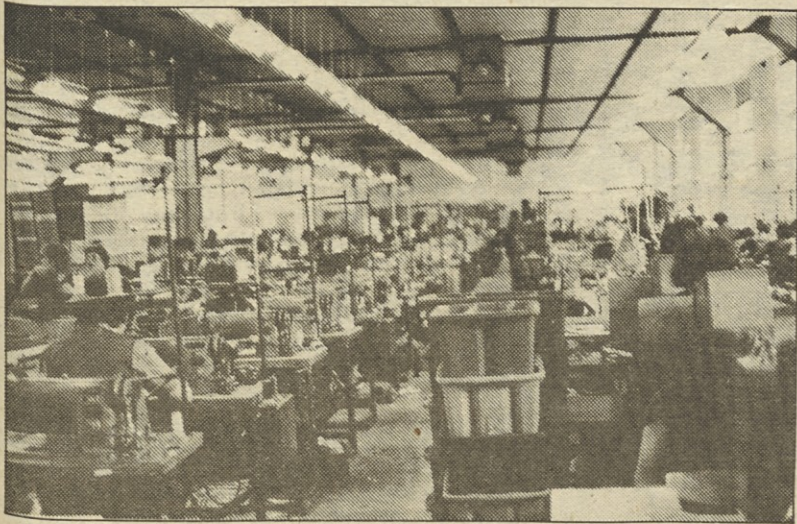
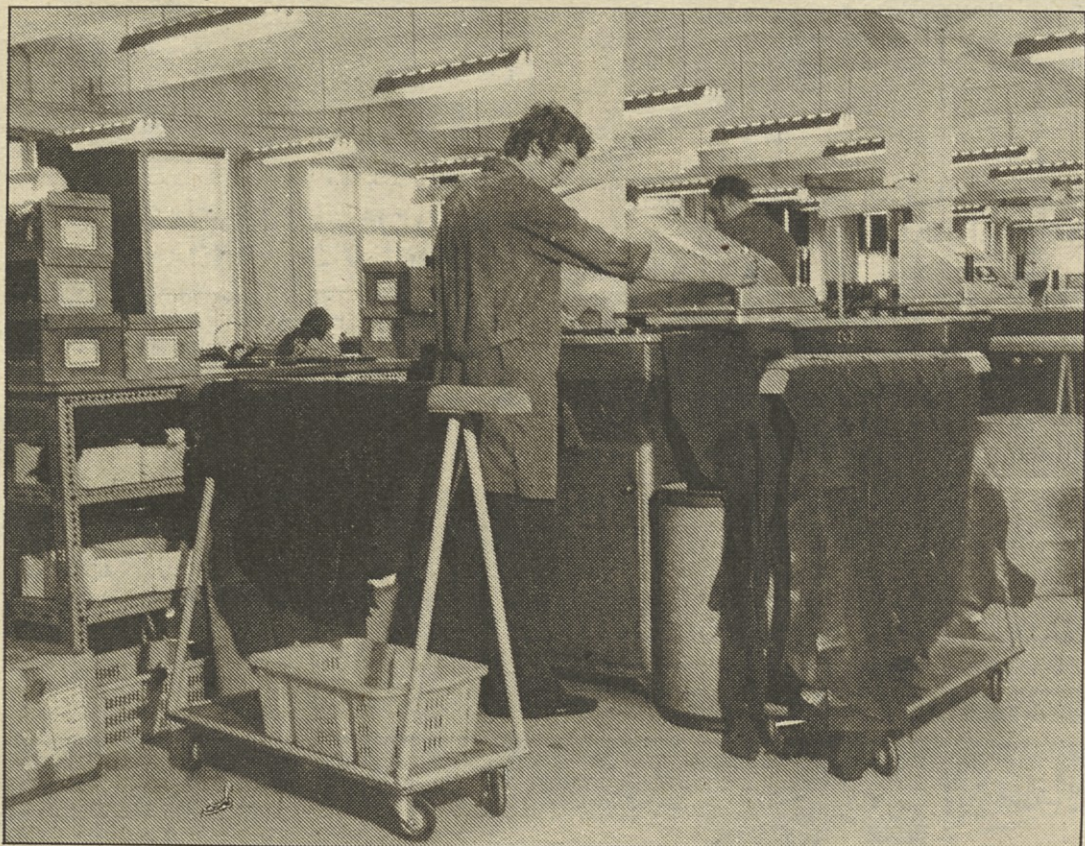
Peko

lahko pohvalijo, da potem že v dveh mesecih lahko izdelajo orodja za množično proizvodnjo novega modela. To pa pomeni, Peko ni močan ne le v čevljski stroki, ampak ima tudi močan in kakovosten oddelek izdelave orodij.

Vsa ta usmeritev pa postavlja delavce Peka v organizacijske težave. Leta 1959 postavljene linije za izdelavo čevljev so predvidevale 900 parov čevljev dnevno, na njih pa zdaj izdelajo med 2.200 in 2.300 parov čevljev dnevno. To seveda pomeni, da bo moral Peko kmalu v gradnjo novih prostorov, če bo hotel speljati sodobno organizacijo dela. Tako nameravajo v industrijski coni ob Bistrici postaviti nove prostore za proizvodnjo obutve, da bi z enakim številom zaposlenih povečali proizvodnjo, hkrati pa jo razvijali skupaj s kadri. Sedanje prostore pa bodo nemanili oddelku za polietan, ki se mora izseliti iz mesta, za orodjarstvo, delavnico polizdelkov (pét, podplatov, vložkov) in pa za skladišča. Po sedanjih cenah naj bi naložba veljala od osem do devet milijard novih dinarjev.

No, ob vsem tem v Peku niso pozabili na svoje delavce. V tržiškem delu tovarne Peko so tako letos rešili vseh 50 prošelj za kreditiranje stanovanjske zidave (vsakemu zaposlenemu dajo 40 odstotkov posojila, če pa sta oba zakonca iz Peka, dobijo 80 odstotkov). V tržiškem delu Peka so tako letos razdelili 95 milijonov dinarjev posojil za individualno zidavo.

Od leta 1982 imajo za letni oddih na voljo 30 prikolic ob morju, v Čatežu pa štiri kontejnerje, razen tega imajo organiziran medicinski program aktivnega oddiha za dve ekipi po 15 ljudi v Čatežu. Ta oddih je namenjen preprečevanju obolenj (pri usnjarstvu so pogosta obolenja dihal in bolečine v hrbtu). Poleg tega imajo organizirano zdraviliško zdravljenje, splošno, preventivno in zobno ambulantno v okviru delovne organizacije, skrbijo pa tudi za športno rekreacijo in kulturno širjenje. Tu velja omeniti komorni zbor Peka in društvo likovnih amaterjev, ki z razstavami širijo zanimanje med sodelavci. OA DELAVSKA ENOTNOST

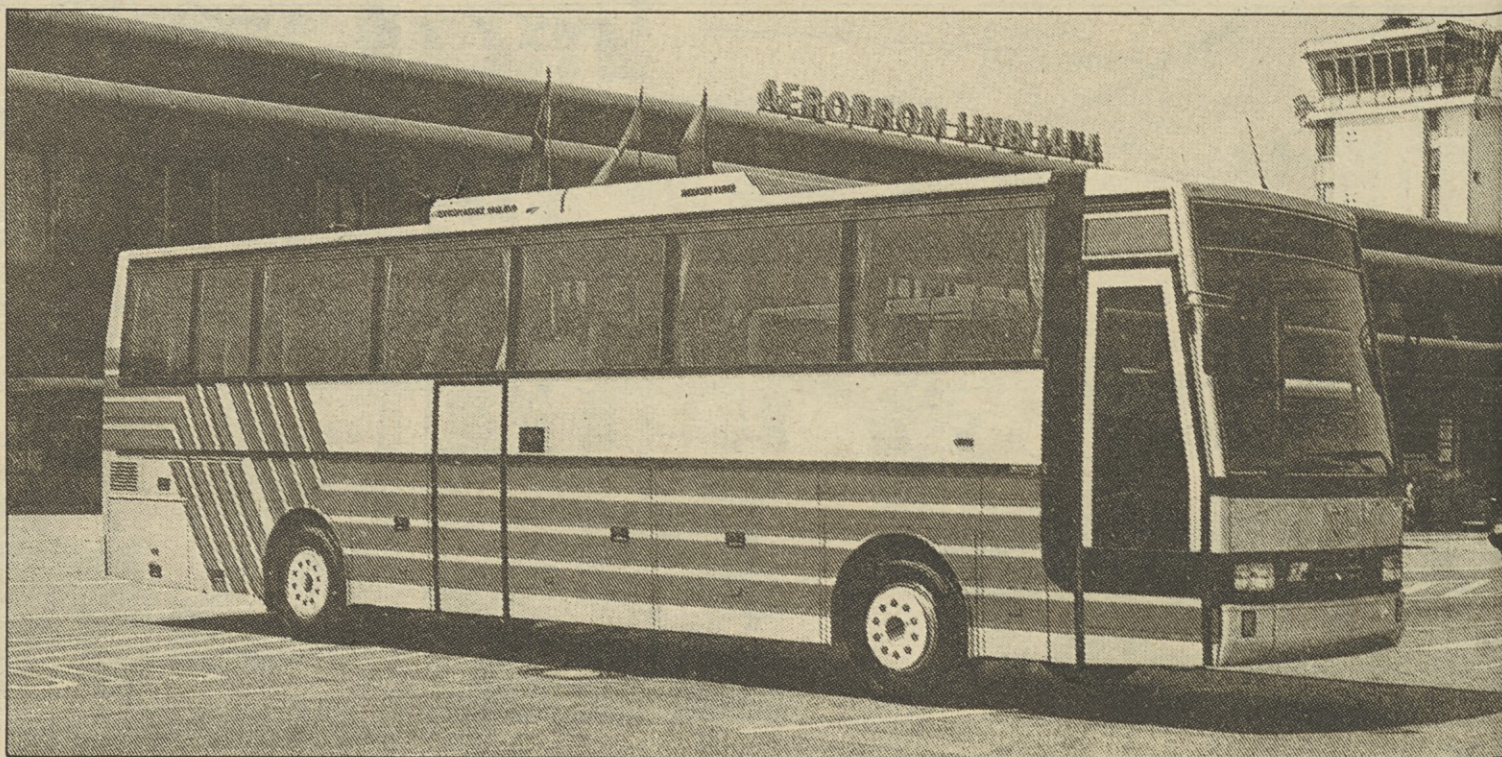
50 let Avtomontaže

Mi se ne hvalimo, hvalijo nas drugi

Imate svoj avto?

Kako da ne!

Pa bi kdaj zamenjali vozniki sedež z udobno vožnjo v sodobnem avtobusu, s katerim ne pridete na cilj nič kasneje kot z osebnim avtomobilom; v katerem lahko ves čas prijetno dremljete, berete časopis, pijete kavo; iz katerega morda prvič zares opazite pokrajino, po kateri ste že tolikokrat drveli, a ne poznate nič drugega kot ovinke, klance in mesta, kjer je mogoče prehitovati?

bine – shelterje, ki so elektromagnetsko zaščitene, mobilne za cestni in zračni transport; specialne nadgradnje gospodarskih vozil po naročilu za potrebe živilske, kemične, gumarske, usnjarske itd. industrije.

Po petdesetih letih pa je najnovejši avtobus, ki prihaja iz AVTOMONTAŽE, takle.

ROBOT VARILEC NAMESTO ČLOVEKA

Humanizacija dela in seveda večje učinkovitosti smo se pri nas lotili v tozdu **TOVARNA GRELNIH NAPRAV** na Vrhovcih v Ljubljani. Razvili smo robotizacijo varjenja, procesno kompjuterizacijo, grelne in klimatske naprave – same zahtevne izdelke, ki pa so plod našega znanja. Vse te uspešno prodajamo tudi na zahtevnem in konkurenčnem tujem tržišču.

VRATA AVTOBUSA SE MORAJO BREZHIBNO ZAPIRATI

To samo po sebi razumljivo lastnost vrat dosegamo s pnevmatskim načinom zapiranja. Takšna vrata izdeluje tozd **KOVINAR** Hrpelje. V tem tozdu pa izdelujemo poleg najrazličnejših izdelkov iz aluminija tudi prtlačnike in drugo opremo za avtobuse, posebne vijake in matice, priključke, spojno opremo ter hladilnike za pijače.

Če želite sodelovati z nami, pokličite po telefonu
061-557-151

PODVOZJE AVTOBUSA SE SICER NE VIDI, VENDAR ...

Vendar je za vozilo in za samo varnost bistveno. To pa seveda pomeni, da je njegova izdelava natančna in zahtevna. Te naloge se uspešno lotevajo v tozdu **KOVINARSTVO MAJA**, kjer izdelujejo tudi druge izdelke za domači trg in za izvoz.

DENAR PRITEKA, DENAR ODEKA

Finančno najmočnejši tozd **AVTOMONTAŽE** je tozd **TRGOVINA IN SERVIS**. Opravlja promet blaga in storitev na domačem in tujem trgu, popravlja in vzdržuje osebna in gospodarska vozila in traktorje ter zastopa tuje družbe – na primer Alfa Romeo.

KAJ IMA UTENSILIA Z AVTOMONTAŽO

Ker se je na svetovnem tržišču, na katerem prodamo vsak drugi avtobus, treba hitro prilagajati novim zahtevam, in ker nam seveda tržišče ni dano enkrat za vselej, smo previdni. Tako smo v sedemdesetih letih, ki jih zaznamuje izredno ekstenzivni razvoj **AVTOMONTAŽE**, priključevali tozde, ki se med seboj po svoji proizvodnji razlikujejo. Eden takih je **UTENSILIA**, kjer izdelujemo pripomočke za tekstilno industrijo; tekstilne grebene in lučalnice ter opremo za brezčolnične statve. Prav ta zadnji del pa je tako za nas kot seveda za uporabnike zelo pomemben, saj je z našo dodatno opremo mogoče vsake klasične statve spremeniti v brezčolnične, kot to zahteva sodobna proizvodnja. Ta naš izum je tako za Jugoslavijo, kjer je še vedno zelo veliko prastarih tkalskih strojev, kot za skoraj nepregledno tržišče v Egiptu, Indiji in Pakistanu, izredno pomemben.

S CASTRIXOM POVEČUJEMO HEKTARSKI PRIDELEK

V našem tozdu **TOVARNA TRANSPORTNIH NAPRAV** Cerknica smo razvili najsodobnejšo kmetijsko mehanizacijo, nadgradnje gospodarskih vozil, stroje za embalaranje, domačne dele in druge kovinske izdelke. Posebej smo ponosni na kmetijski stroj castrix, ki s svojima nastavkoma tako obdelata tobačno rastlino in koruzo, da na primer pri tobaku kar za 24 odstotkov poveča hektarski pridelek, pri vzgoji hibridne koruze pa dosežemo natančno semensko selekcijiranje.

NADGRADNJE PO NAROČILU

V tozdu **KOVINARSKA** na Vrhniki izdelujemo posebno opremo za vojsko, specialne ka-

Če ste se torej odločili, da boste za doseg svojega cilja izbrali drugo sredstvo, potem smo počaščeni in vam želimo le še srečno pot z našimi avtobusi.

Ker pa je petkrat po deset let lepa obletnica, ki kar sama terja pogled na prevoženo pot in premislek, po kateri poti pa naprej, opravljamo pred vami obračun in vas obveščamo o vsem, kar mislimo, da morate o nas vedeti. Torej!

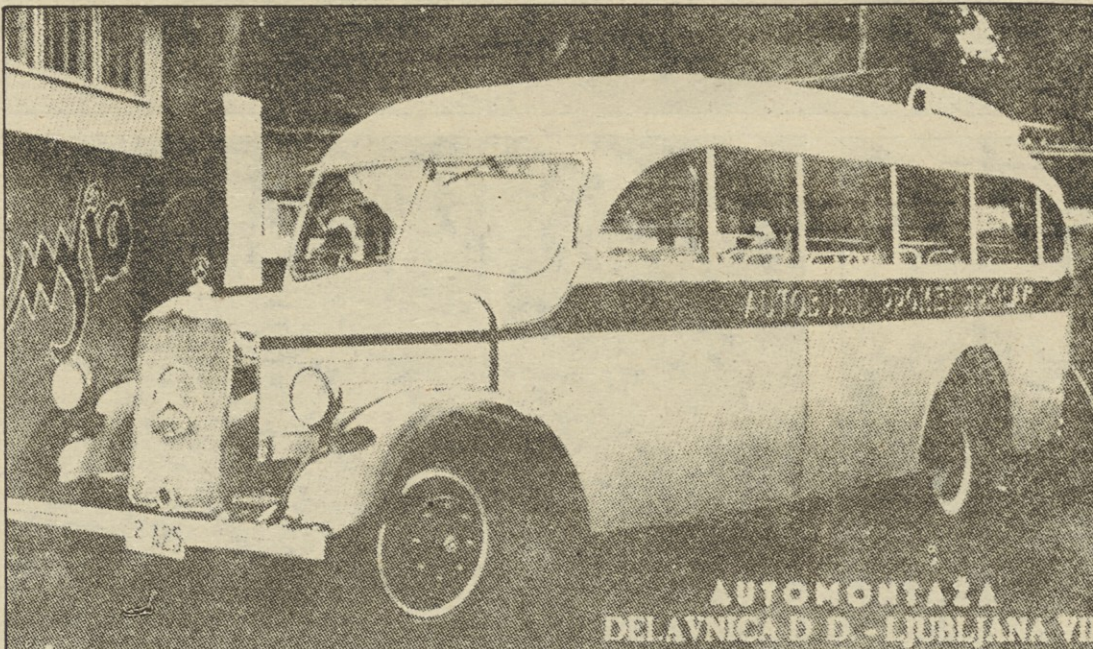
AVTOBUSNA DEJAVNOST, PA NE LE TO

AVTOMONTAŽA je pojem za podjetje, ki izdeluje avtobuse. Res je sicer, da je ta dejavnost najmočnejša in da je v njej tudi največ zaposlenih, od 2300 v vsem kolektivu kar 860, vendar je to le del, četudi železni del naše proizvodnje. Upamo si tudi zapisati, da so naši avtobusi, zgrajeni na lastnih podvozjih in tudi iz tovarn **TAM** in **MAN**, po kakovosti in udobju pred drugimi jugoslovanskimi proizvajalci podobne stroke. Za nami so namreč dolgo izročilo in dolge izkušnje, odkar je v tedanjih Bloudkovih strojni delavnicah v Kamniški ulici v Ljubljani v obdobju 1934 in 1936 začela poskusna montaža osebnih vozil **TRIGLAV**. »Bomba« za tiste čase pa je bil avtobus z jeklenim ohišjem, zgrajen na Mercedesovi šasiji. Prav ta, ki so ga z uspehom prikazali na ljubljanskem sejmu, nam je utrl pot na tržišče.

Sledili so mu številni drugi, ki so v svojem drobu in na svojem obličju odsevali nove čase in nove zahteve. Današnji najzahtevnejši avtobusi se od tedanjih razlikujejo kot noč in dan – v bistvu pa še vedno služijo istemu namenu: prevozu večjega števila potnikov.

Kdo ne pozna na primer ljubljanskih »zelencev«, avtobusov mestnega prometa – enojnih in zglobov; številnih primestnih in linijskih, namenjenih daljšim turističnim potovanjem? Če se že niste peljali s sodobnim avtobusom, ki so ga sama okna je morda višji in še višji od večine drugih, potem naj vam neskromno zaupamo, da je verjetno prav tisti, ki ste ga že sami opazili, naš izdelek. Skoraj gotovo pa je tako, če nosi na svojem trupu napis **KOMPAS**. To podjetje je namreč naš naročnik in med zvestimi naročniki je vedno tako, da imajo prednost in da prisluhnemo njihovim željam. Zanje smo izdelali na primer posebni konferenčni avtobus z vsem udobjem, kot ga zahteva konferenčna soba, ki stoji s svojimi temelji sicer na trdnih tleh! V njem ne manjkajo čajna kuhinja, WC, umivalnica, hladilnik, telefon, televizor ... Naš uspeh in ponos, za katerega smo dobili priznanje na lanskem frankfurtskem sejmu, pa je avtobus, izdelan na domačih, slovenskih tleh: avtobus **TAM 260 A 119 TT** – tako imenovani visokopodni, ki je za pol metra višji od drugih in ima zato več prostora za prtlačjo, v njem pa se tudi hrup manj sliši.

Ker izdelamo na leto okrog 1200 avtobusov, se štejemo med najbolj produktivne izdelovalce. O kakovosti pa smo neskromno že nekaj rekli ...

VSİ ZA ENEGA, EDEN ZA VSE

Čeprav je to lahko fraza, je v našem podjetju ni mogoče tako razumeti, sicer bi moralo nekje hudo škripati. Tako pa je delo naše **DELOVNE SKUPNOSTI SKUPNIH SLUŽB** podobno neizčrpnemu vrelcu, ki dolgoročno in kratkoročno krmili naše podjetje, snuje in določa njegovo rast, usklajuje delo in interese med tozdi, omogoča oddih, preži na mlad in sposoben kader, ki pa ga je vsaj za našo stroko pri nas premalo – in to ne po naši krivdi.

RDEČIH ŠTEVILK NE POZNA MO

Med jugoslovanskimi proizvajalci gospodarskih vozil smo edini aktivni izvozniki. Sad našega razvoja izredno intenzivnega obdobja je vrsta patentov – celo v **ZDA** in na Japonskem – in na domačem tržišču zaščitene izdelkov. Ker pa ima naš odnos do znanja vsaj navzven, v slovenski, še manj pa v jugoslovanski prostor, bolj malo vpliva, ker nas je še vedno premalo podobno mislečih, ne dobimo dobrih kadrov, še posebno tehnične stroke ne. Da bi lahko uresničili naše velikopotezne razvojne načrte, bi potrebovali najmanj 50 strokovnjakov s srednjo in visokošolsko izobrazbo, pa jih nimamo kje vzeti. Celotno štipendij ne moremo razdeliti vseh, ker pač ni dovolj zanimanja za tovrsto izobraževanje. Da so plače prenizke? Pri nas so sorazmerno dobre, ampak ljudje niso zadovoljni. Seveda, nikoli ni tako dobro, da ne bi moglo biti še boljše ... Pomembno pa je, da smo sklenili svojo petdesetletnico tako, da točno vemo, kaj hočemo naslednjih petdeset let. Da pa bomo naše načrte lahko izpolnili, da jih bo lahko uresničila sleherni naše ambiciozno podjetje, moramo korenito spremeniti naš podcenjevalni in neodgovorni odnos do znanja, brez katerega (kako, da je to tako težko dojeti!) ni napredka. Že tako capljamo kot ponekod cela desetletja za razvitim svetom, pa še nič ne kaže, da bi bili voljni prestopiti na hitrejši, varnejši in varčnejši avtobus!

Če nas vprašate, če kaj izvažamo, vam odgovorimo, da bi lahko še več! Še več na zahod, kjer plačujejo v trdni valuti. Ker pa živimo v državi, ki kaznuje tistega, ki izvažata na zahod, se trudimo, da bi tudi mi odrezali kos favorizirane jugoslovanske pogače, ki nam jo peče vzhod. Tako smo letos že izvozili grelce na

AVTOMONTAŽA

Češko in pakirne stroje v Sovjetsko zvezo – tega bo pa še več.

Kdor se spozna na realne številke, naj si namesto zaključka pravilno razloži naših 12 milijonov dolarjev, ki jih bomo iztržili do konca leta.

Kdor se čuti torej dovolj sposobnega in kdor bi to zatrdno želel postati, naj se nam pridruži. Brez formalnosti in brez treme naj pokliče, naj piše ali pa se kar preprosto pojavi na pragu. Če pa ga bo kdo že takoj na začetku na kratko odpravil, naj se kar pritoži, naj kar vztraja. Takšne namreč potrebujemo, kot naši avtobusni bencin, dobrega vzdrževalca in dobrega šoferja. Torej?!

OA DELAVSKA ENOTNOST

V **AVTOMONTAŽI** je bil leta 1936 izdelan prvi avtobus iz jeklenih profilov v Jugoslaviji.

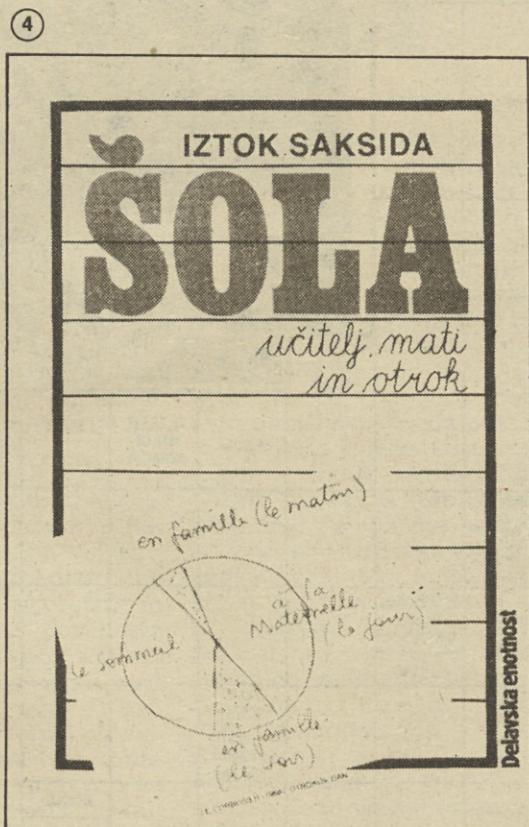
NOVOSTI IZ ZALOŽBE DELAVSKA ENOTNOST

zbirka **DRUŽBOSLOVJE**

zbirka **ČLOVEK • DRUŽINA • DRUŽBA**

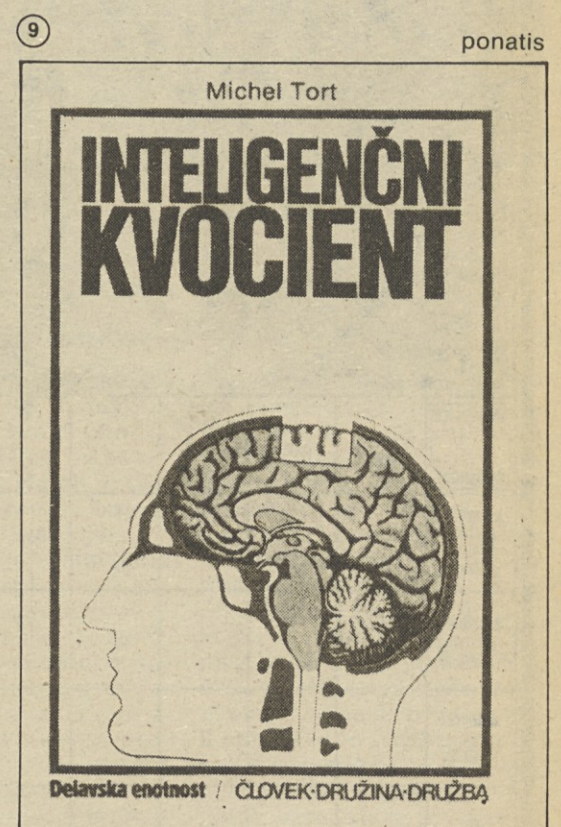
8.950 din

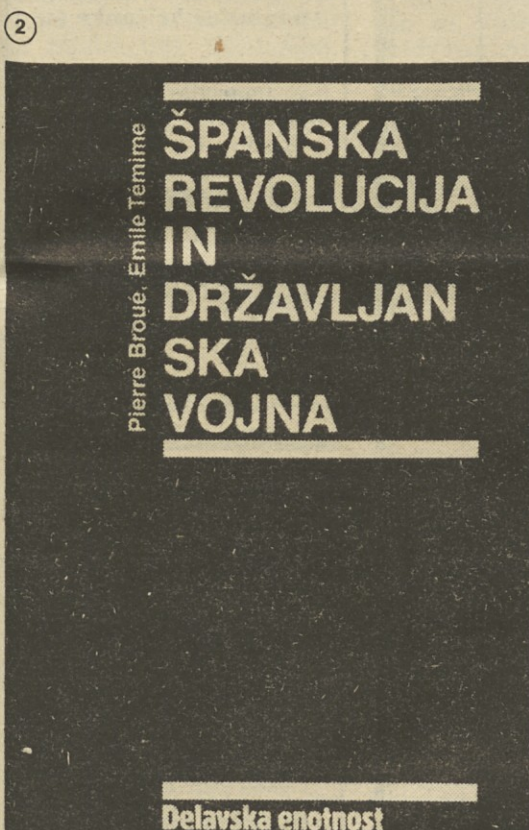
3.800 din

3.300 din

2.700 din

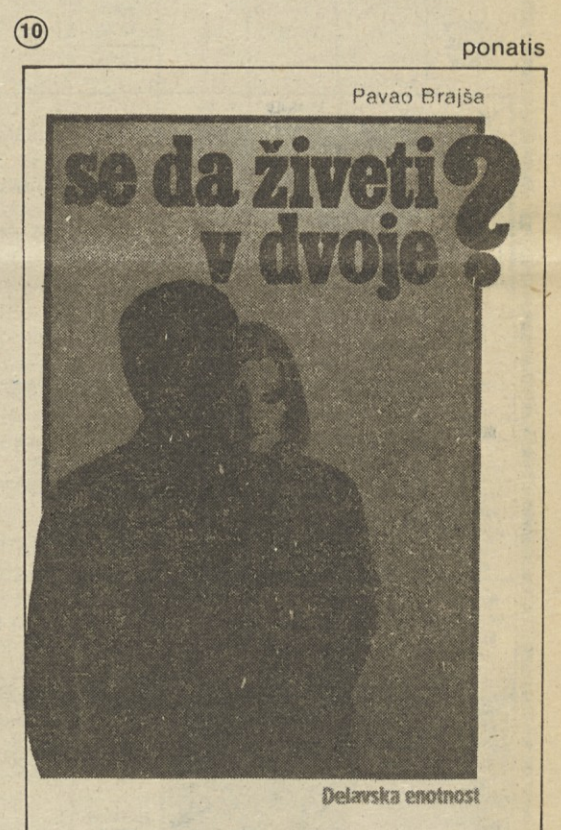
12.540 din

3.800 din

2.400 din

2.500 din

VSE KNJIGE LAHKO V PAKETU ALI POSAMEZNO NAROČITE NA NASLOV:

DELAVSKA ENOTNOST, Ljubljana, Celovška 43

NAROČILNICA

Pri Delavski enotnosti, Ljubljana, Celovška 43, nepreklicno naročamo po — izvod knjige pod zap. št. _____

Naročeno pošljite na naslov: _____

Ulica, poštna št., kraj: _____

Ime in priimek podpisnika: _____

Naročeno, dne: _____

Žig

Podpis naročnika

a) račun bomo plačali v zakonitem roku
b) knjige pošljite po povzetju

Rešitve pošljite do 9. decembra 1986 na naslov: DELAVSKA ENOTNOST Ljubljana, Celovška 43, s pripisom na ovojnici: PRAZNIČNA NAGRADNA KRIŽANKA. Podelili bomo petnajst nagrad, in sicer deset denarnih in pet knjižnih. Prva nagrada 4.000 din, 2. 3.500; 3. 3.000; 4. 2.800; 5. 2.600; 6. 2.400; 7. 2.200; 8. 2.000; 9. 1.800; 10. 1.800; 11. Splošna psihodinamika samopopravnega vedenja; 12. Vodnik po peš poteh; 13. Jogging; 14. Rokovnik in 15. Kolarček

Rešitev nagradne
križanke št. 39

RISTO SAVIN, MI-
KA, ALIENACIJA,
VARAN, TURMALIN,
SKALINA, AM, ENA,
ISTOST, OT, RIJN,
NEKAR, AKNE, NA-
IB, NARVAL, LIM,
MARCEL, BAJADE-
RA, OCEANIJA,
ŽMIK, LIK, NAUSI-
KAA, OJE, EJ, LES-
NIKA, SVAK, KA-
REV, ORANGUTAN,
AVION, TELIČEK,
KASTA, AMILAZA

**Izzrebani reševalci
nagradne križanke št.
39**

1. nagrada 2.000 din:
Denis Brežnik, Delav-
ska 8 A, 63000 Celje;
2. nagrada 1.800 din:
Jože Dovžan, Luznar-
jeva 24 A, 64000 Kranj;
3. nagrada 1.600 din:
Erika Golec, Vreskovo
6, 61420 Trbovlje
Nagrade bomo poslali
po pošti.

Delavska enotnost

List je bil ustanovljen 20. novembra 1942. Predsednik Josip Broz Tito je Delavsko enotnost 15. novembra leta 1967, ob njeni 25. letnici, odlikoval s redom zaslug za narod s zlatim zvezdom. Izdaja 25 Delavske enotnosti Delavska enotnost, 61000 Ljubljana, Celovška cesta 43, poštni predal 313-VI, telefon 317 787. ● Glavni urednik in direktor tožba: Dušan Gačnik ● Odgovorni urednik: Franček Kačič ● Clani uredništva: Marjan Hovtat (pomočnik odgovornega urednika, politični sistem, dopisništvo), Boris Rugelj (komentar tožba – družbenoekonomski odnosi, delitev); področni uredniki: Andrej Agnič (posebne naloge, fotografija), Ciril Brajer (reportaže in samoupravljanje), Vladimir Zvirko (trudnoba, socialna politika in varstvo okoliš), Ulo Kuljaj (ekonomska ureditev), Emil Lah (mednarodni ekonomski odnosi in politika), Janez Sever (posebne naloge), Andrej Ujla (turizem, rekreacija, šport in oddih), Igor Žitnik (znanost, kultura in izobraževanje), Remigij Noč (urednik – drobno gospodarstvo, delavci v samostojnem osebnem delu), Brane Bombač (oblikovalec) Meri Jurca (tajnica), Sonja Seljak (redaktorska ekipa). ● Pomočnik direktorja tožba: Milan Zvirko. Predsednik glavni urednik in direktor tožba 322-778, odgovorni urednik 313-942 ● naročniška centrala 318-855 ● Uredništvo Naš delavec, skupna revija slovenskih časnikov in revij Ljubljana, Celovška c. 43, 318-855 in 321-651 ● Center za razvijanje obveščanja v združenem delu in servis za tisk glasil organizacij združenega dela, Ljubljana, Celovška c. 43, 323-951 ● Ekonomsko komercialni servis, Ljubljana, Celovška c. 43, 320-740. Računodavstvo, Ljubljana, Hrvatski trg 13, 325-1100. ● Ziro račun 50100-603-41502 ● Knjižarna galerija Ljubljana, Tavčarjeva 5, 317-870 in 312-891 ● Posamezna številka Delavske enotnosti 100 din, letna naročnina 5.200 din ● Rokopisi in nenaročniški fotografiji ne vračamo ● Poština plačana v gotovini ● Tisk CGP Delo, tožba Tisk časopisov in revij, Ljubljana, Titova 35 ● Izdajateljski svet Delavske enotnosti: Drago Seliger (predsednik), Ciril Brajer, Magda Erbenžnik-Bučar, Dušan Gačnik, Alfred Golavšek, Jozef Vokopivec, Uro Milgic, Ljiljana Perc, Jozef Peterkoč, Brane Praznik, Pavel Štupnikar, Andrej Ujla in Igor Žitnik

[illegible]

Pierre Broué, Émile Témime: Španska revolucija in državljanska vojna (odlomki iz knjige, ki jo je letos izdala založba Delavske enotnosti) (5)

RUSKA POMOČ IN MEDNARODNE BRIGADE

Kakor same enote so tudi visoki kadri vseh narodnosti, predvsem seveda Francozi in Italijani, pa tudi Nemci, Madžari ali Poljaki. Častniki na najpomembnejših mestih so pogostejši, kot bi lahko pričakovali, ljudje iz Srednje Evrope. V veliki večini so komunisti, zaradi česar sta Nenni ali Pacciardi še opaznejša. Mnogi med njimi so se borili v prvi svetovni vojni, nekaj jih je poklicnih častnikov, spet drugi so se vojaško izurili v Moskvi. Nekateri imajo eno in drugo izobrazbo. Tako je s Hansom Kahlejem (podpolkovnikom Hansom), Wilhelmom Zaisserjem (generalom Gomezom), Madžarom Matejem Zalkom (generalom Lukaczem), Poljakom Karolom Swierczewskim (generalom Walterjem), ki so se vsi borili v prvi svetovni vojni, postali komunisti in se deloma šolali na vojaških akademijah v ZSSR. Tako je tudi s starimi borci z manjšimi političnimi dolžnostmi, Francozom Dumontom, nemškim pisateljem Ludwigom Rennom, Reglerjem, Madžarom Galom, nekdanjim tovarišem Bela Kuna, in tudi z najslavnejšim in najbolj skrivnostnim izmed voditeljev mednarodnih brigad generalom Kleberom, ki ga mnogi sodobniki prikazujejo kot junaka obrambe Madrida.

Baza v Albacetu

Prvi problem, na katerega naletijo organizatorji brigad, je vzpostavitev nekakšne enotnosti v teh heterogenih silah, da bi jih lahko potem vključili v špansko vojsko. Prostovoljci morajo ob prihodu v Španijo najprej v zbirne informacijske centre, od koder jih je mogoče razporediti glede na poreklo in sposobnosti. To je prvi namen ustanovitve centra v Albacetu.

Mesto ni bilo izbrano kar na slepo: v njem že ima bazo Peti polk. Longo je ob pomoči Vidalija (komandanta Carlosa) pripravil prostore,

ki naj bi sprejeli prve mednarodne borce. V njih improvizirajo glavni štab, ki se mora najprej ob sodelovanju Špancev oskrbeti s potrebnim materialom za nastanitev in prehrano ljudi, saj ti prihajajo v vedno večjem številu. Prve dni ni vse brezhrebno in »primanjkuje celo vode za umivanje«. Vendar se najnujnejša vprašanja postopoma uredijo.

Glavni štab v Albacetu, sestavljen predvsem iz Francozov, deluje v nenehni povezavi s španskimi vojaškimi oblastmi: mednarodne borce pošiljajo na prošnjo in ukaz španskega poveljstva tja, kjer je nevarnost najhujša. Seveda v Albacetu spet naletimo na dvojno oblast, ki je v ljudski vojski običajna, vojaško oblast in komisariat. Vojaška vprašanja so področje francoskih častnikov, zlasti Vitala Gaymana, »komandanta Vidala«, politično vodstvo pa imajo v rokah di Vittorio, Longo in predvsem Andre Marty. Ta dolguje ta svoj vodilni položaj svoji borčevski preteklosti in slovesu starega revolucionarja. Človek, ki je bil dolgo »upornik s Črnega morja« in je prav gotovo ujetnik svoje lastne legende, pa postane za marsikaterega obrekljivca »mesar iz Albaceta«. Tudi če hočemo verjeti zgodbam o njegovih zločinih, je pač treba priznati, da ta »stari godrnjač bojevite narave« ni bil idealen voditelj za tako raznoliko enoto. Gayman pa vendarle trdi, da ni nikoli prekoračil svojih političnih pooblastil in da se ni mešal ne v imenovanje častnikov ne v vodenje operacij.

Baza prav kmalu ni več samo sprejemni center za »borce za svobodo«, ampak postane po eni strani mobilizacijski center za enote na fronti ali enote, ki se konstituirajo, po drugi strani pa izobraževalni center in generalna direkcija vseh pomožnih služb. Ob njej nastanijo izobraževalne tabore in vojaško šolo za častnike in poli-

tične komisarje. Služb je veliko in so zelo različne, saj najdemo med njimi tudi delavnico za popravila materiala in pozneje celo tovarno granat. Nekaj časa je tam celo živalski vrt, poln zapuščenih živali, prepeljanih iz Estremadure, kjer so blodile nekaj mesecev po začetku državljanske vojne. Pomembnejši sta seveda pošta in prevozna služba. Cenzura pisem v kakih štiridesetih jezikih postavlja zapletene probleme. Prevozna sredstva, ki so v začetku skoraj enaka ničli – »tri motorji in nekaj starih avtomobilov« – se zboljšajo: avtomobilski park dobro vzdržujejo prostovoljci, nekdanji delavci Renaulta in Citroena.

Najpomembnejša je zdravstvena služba. Seveda obstajajo španske bolnišnice, toda te so skoncentrirane v Madridu in to predstavlja zaradi bombardiranja glavnega mesta resne težave. Osamljenost ranjencev iz mednarodnih brigad sredi Špancev, s katerimi se pogosto ne morejo sporazumeti, slabo vpliva na njihovo moralno. Najprej dobijo posebne sobe v madridskih bolnišnicah. Potem jih skušajo združiti. Že oktobra organizira šest zdravnikov pod vodstvom doktorja Rouquesa in za njim doktorja Neumanna sanitetno službo: poljske bolnišnice, rešilne avtomobile, premične evakuacije ekipe. Doktorica Struželska organizira mednarodno bolnišnico v Murcii in štiri dodatne centre v pokrajini. Ustanavljajo se centri za počitek in rekonvalescenca. Iz Pariza prihajajo rešilni avtomobili in sanitetni material. Prostovoljci so se za nekaj časa odpovedali dvema tretjinama plače, da so lahko financirali te pridobitve.

Organizacija brigad

Doslej smo se zadržali samo pri problemih, ki zadevajo prav brigade, saj so bile njihova organizacija in težave z oborožitvijo enake kot

pri drugih republikanskih enotah. Pripomnimo naj samo, da so bile poleg pehotnih brigad tudi mednarodne topniške enote, baterija Gramsci, Ana Pauker in Skoda – ta je bila najstarejša.

Kar zadeva komando, ni bilo nikoli – vsaj nič bolj kot v celotni republikanski armadi – zares natančne meje med političnim komisarjem in poveljnikom enote. Vloga komisarja je v začetku vloga nekakšnega nadzornika: oblečen je v posebno uniformo. Pomembnost njegove vloge je odvisna od osebnosti. Zanimivo je, da se mora splošno komisar posvečati predvsem človeškim problemom, ki so v brigadah posebej zapleteni, pozneje pa se spremeni v komandantovega pomočnika in ga razbremenjuje materialnih problemov, skrbi za evakuacijo ranjencev, sanitetno in poštno službo, za oskrbo s hrano. Proti koncu vojne se politični komisarjat in vojaško poveljstvo skoraj povsod zlijeva in ustvarita tako enotno komando kakor v klasičnih vojskah in to z več natančnostjo kot v ostali republikanski armadi.

Preizkušeni častniki, ki vodijo brigade, so tudi veliko prispevali k izurjenosti španskih vojakov, katerih mnogi pozneje služijo v mednarodnih enotah. Te se namreč postopoma preobrazajo, najprej s tem, da se organizirajo v skladu s trenutnimi potrebami in naraščajočim številom prostovoljcev, pozneje pa zato, ker postajajo prostovoljci – nasprotno – zmerom manj številni. V začetku je glavni štab brigad poskušal zaradi lažjega učenja in poveljevanja združiti borce v skupine

glede na dežele, od koder so prišli. Zato sta bataljona Thälmann in Edgar Andre sestavljena iz Nemcev in nekaj Avstrijcev. Bataljon Garibaldi, ena prvih bojnih enot, ki igra v Guadaljari odločilno vlogo, je sestavljena izključno iz Italijanov. Vendar borci ni zmerom mogoče tako združiti, saj številni pripadniki nekaterih narodnosti ne omogoča sestave homogenih enot. Po drugi strani pa se morajo prostovoljci na vsak način vključiti takoj po prihodu in to je mogoče samo v enotah za urjenje. Tako so v bataljonu Gastone Sozzi Italijani in Poljaki. 9. bataljon 14. brigade je znan pod imenom »bataljon novih narodnosti«. Italijan Pencheniati nam je pripovedoval o bataljonu Dimitrov, katerega poveljnik je Bolgar Grebenarev, politični komisar pa Nemec Fuhrmann. Težave so še večje pri velikih enotah, ker so same brigade včasih sestavljene v naglici, da bi lahko čimprej odšle na fronto. Tako ima 12. spočetka v svojem sklopu nemški bataljon Thälmann, italijanski bataljon Garibaldi in enega francosko-belgijskega. Pozneje jo poskušajo pregrupirati: Thälmann in Edgar Andre se znajdeti v 11. brigadi, v 14. pa so skoraj izključno francoski bataljoni. Hude izgube v prvih bojih so pospešile premike in prisilile glavni štab v Albacetu k popolni reorganizaciji. Pariška komuna je že v novembru 1936 izgubila za dva voda ljudi. Med 28. in 31. decembrom je 12. brigada pri Teruelu zgubila polovico mož. Tako enote izginjajo: bataljon Louise Michel se po prvih operacijah priključi Henriju Vuilleminu. Ob upoštevanju teh

sprememb in naslanjajoč se na preglednico mednarodnih enot, ki jo je pripravila AVER, lahko ugotovimo, da je bilo v letih 1936–37 stalno navzočih pet brigad: 11., kjer je bil poveljnik Kleber in komisar Beimler, 12., katere poveljnik je bil Lukacz in komisar Longo-Gallo, 13., ki jo je vodil Zaisser – Gomez, 14. z Walterjem in 15. z Galom. Nekateri mednarodni elementi so se pozneje zličili neposredno s špansko vojsko, v brigade pa so se vključili španski rekruti: po Longovih besedah se je potreba po tem amalgamu pokazala marca 1937.

Takšna se kaže dvojna vloga brigad v republikanski vojski. Zaradi svoje vrednosti in entuziazma so predstavljale elitno telo, pripravljeno na najhujše boje. S sposobnostjo odpora in borbенostjo so dajale zgled in bile v več pogledih za marsikoga šola. Vendar jih je bilo zaradi majhnega števila mogoče uporabljati samo na omejenih frontah. Njihovi napori so bili jalovi, zlasti po sesutju severne fronte. Vrh tega pa se velikanski mednarodni zanos za obrambo španske republike izlet 1936–37 pozneje ne ponovi več: od leta 1937 dalje komunistične partije nočejo več mobilizirati v imenu »antifasizma«. Ostaja dejstvo, da so brigade obstajale, da so v več odločilnih bitkah odigrale ključno vlogo. To je med drugim razlog, da lahko človek, kakršen je Gustav Regler, po razdoru s KP in potem, ko so se mu sesule iluzije, na katerih je gradil svoje izgnansko življenje, še danes brez pridržkov povečuje navdušenjaško bratstvo borcev mednarodnih brigad. Konec

V počastitev Dneva republike – 29. novembra je Delavska enotnost pripravila komplet elementov za aranžiranje izložb in prostorov, kjer bodo proslave.

Komplet sestavlja devet elementov:

- barvna obešanka **DAN REPUBLIKE** (format 28 × 40 cm, tiskano na umetniškem kartonu)
 - štiri zastave – jugoslovanska, slovenska, zastava Zveze komunistov Jugoslavije in zastava Zveze sindikatov Jugoslavije (format 23 × 12 cm, tiskano na brezlesnem papirju);
 - dve pasici v belo-rdeči barvi z napisoma: **ŽIVEL 29. NOVEMBER in SVOBODA – MIR – NAPREDEK**; (format 34,5 × 11 cm)
 - dve sliki Tita – črnobeli, tiskano na umetniškem kartonu (prva v formatu 21 × 26 cm, druga pa v večjem formatu 30 × 40 cm).
- Vseh devet elementov je embalarano v PVC foliji.
Cena kompleta 1.680 din.

KOMPLET ELEMENTOV LAHKO NAROČITE NA NASLOV: DELAVSKA ENOTNOST-MARKETING, Ljubljana, Celovška 43, telefon 320-403, ali KUPITE V VSEH KNJIGARNAH PO SLOVENIJI. DELAVSKA ENOTNOST-MARKETING

NAROČILNICA

Pri Delavski enotnosti, Ljubljana, Celovška 43, nepreklicno naročamo ... izvod(ov) KOMPLET ELEMENTOV ZA DAN REPUBLIKE. Naročeno nam

pošljite na naslov:

Ulica, poštna številka, kraj:

Ime in priimek podpisnika:

Naročeno, dne:

Račun bomo plačali v zakonitem roku.

Žig Podpis naročnika

Franjo Lemajić

KOČIJAŽ NA KOZLU SREBRNE PTICE

Iz Ruš, kamor je odpeljal delavce, se je vrnil dve minuti prezgodaj. Tako sva se zgrešila. Toda ob pločniku pred vratarnico garaž mariborskega Certusa ob Tržaški cesti je bil njegov avtobus. Ob njem je stal direktor tozda medkrajevni promet in en voznik. Franjo je torej moral biti nekje blizu. Franjo Lemajić. Po očetju iz Like, rojen v Banjaluki in odrasel v mariborskem Melju.

Zakaj vas kličejo Pajo?, ga vprašam drobeč za njim v garaže. Franjo meri skoraj 180 v višino in tehta dober stot.

»To mi je ostalo z olimpijade v Sarajevu. Tam so določili, da sem Pajo, in sem tako Pajo.«

Takrat, v Sarajevu, ste jim dobro zakuhal, ko ste kolegom iz drugih podjetij trdili, da imate certusovci olimpijske dnevnice.

»Fantje so ponoreli in skoraj odpovedali poslušnost. V resnici pa sem mislil na naš klavirni položaj. Mi, certusovci smo imeli vsaj okrog dnevnice za silo urejeno, drugi še tega ne. Prav neverjetno je, kako te stvari pri nas urejamo.«

In ste imeli, v Sarajevu, olimpijske, devizne dnevnice?

»Samo okrog dnevnice nikar. Nobenemu vozniku ne omenjajte dnevnice, ker bo takoj pograbil ročico za menjavo gum.«

Sibava takoj nazaj po mercedes pred vhomom in ga prestaviva v garažo. Potem vihra pred mano skozi ena vrata, da druga, skozi delavnico, se na sredi razkorači in vkopa. Ustavim se ob njem in ga gledam. On pa mene. Vidim, da je nekaj narobe. Da je razočaran nad mano. Tuhtam zakaj. Potem mu zadržetajo mogočno brki in skozi zobe ježno prhne vame: TO JE SREBRNA PTICA!

Resnično sem lesnika! Ne gre, da bi človek na več stvari mislil hkrati. Zrinem se mimo njega in spod njegove pazduhe pogledam po velikanskem delavničnem prostoru. In tam, skorajda v mraku, stoji med dvema utrujenima avtobusoma lepote. Srebrna ptica. Najnovejši in do zdaj edini takšen avtobus, ki so ga naredili pri nas. Tamov stroj, oblikovanje in izdelava, vse domače. Toda resnično lepo. Zgrabi me za rame in vleče za sabo. Vstopiva skozi zadnja vrata. Opozori me, naj pazim, ker je v podu luknja, zobniki so

bili preglašni in jih mehaniki pregledujejo. Na tleh je vse pokrito s platnom, sedeži prekriti s folijo. Franjo sede na voznikov sedež, prižge luči in zamahne z roko:

»Poglejte si to razkošje. Kot v apartmaju hotela kategorije A.«

Z roko pogladi krmilo, s komandne plošče obriše prah. Ni kaj. Marsikaj sem že doživel, videl velike oči otroka, ki dobi igračo, gledal v globino ponosa kovača na Ravnah, ki tolče z elektronsko vodenim, ne vem koliko ton težkim kladivom, toda srečnejšega in ponosnejšega možakarja, kot je Franjo, že dolgo nisem srečal.

Kako je letel iz sindikata

Franjo Lemajić, rojen drugega februarja 1938 leta v Banja Luki, kjer je bil oče oficir »kurčeve vojske, ki je samo bežala«, kot sam pravi, »vendar je potem enainštiridesetega, ko je dobil po riti, srečal prave vojake in z njimi prišibal vse do Maribora, podpolkovnik v pokoju.« Franjo je torej v Melju končal osnovno šolo in na Studencih ŽIS. Najprej se je zaposlil kot ključavničar, potem pa kot serviser pri Ei Niš v Mariboru. Pred trinajstimi leti je sedel za volan Certusovih avtobusov. Za kakšen kilometer več ali manj, s temi avtobusi bi v ravni črti skoraj sedemkrat obkrožil mater Zemljo. Jasnó? Ne povsem, ker je Franjo vozil malo avtobusov. Malo, toda te – dolgo. Z zadnjim, pred Srebrno ptico, je prevažal skoraj milijon sto tisoč kilometrov »ne da bi kdo svoje umazane parklje vtaknil v stroj!«

Kako to, da vedno dobite v roke nov avtobus?

»Ne gre, da bi kdorsibodi križaril s takšno stvarco. Ali vam je približno jasno, koliko takšen avtobus stane? Vem, da je za te stvari med vozniki mnogo zavisti, zavidajo tudi meni. Ha, kako so škodoželjno gledali, ko

sem Srebrno ptico peljal na čelu povorke ob nedavnem prazniku. Po pravici povedano, jaz sem pravi proletarec, nimam hiše, ne vikenda, ne beemveja, toda imam Srebrno ptico. Zdaj še žene nimam...«

Tu je treba mnogo tega reči. Kot mladenič je spoznal dekletko iz Konjic. Njenega očeta so nad Oplotnico dobili Švabi in ga v Konjicah tako izmaličili, da ga je ena izmed hčera komaj spoznala. Poročila sta se in povila dva otroka. Večji, zdaj star trideset, je tehnik pri Gradcu in študira, mlajši pa je administrator. Tako je Franjo že trikrat stari očka. Imel sem prečudovito ženo. Razumela sva se, se skupaj radostila, skupaj tolkla ta naš hudičev kruh. Jaz sem bil venomer na cesti, največ sva se pogovarjala le po telefonu, žena je skrbela za otroke, ju šolala in skrbela za dom. Saj veste, kako je, prideš domov, pa deš v posteljo in spet s svitom greš. Toda to sem si želel. Potovati, biti med ljudmi, z ljudmi. Pred tremi meseci pa – buf. Žena se nenadoma zgrudi. Možganska kap. Prepeljejo jo v bolnišnico, vse zaman...«

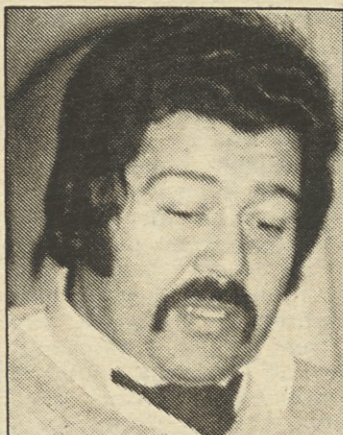
Kako ste zašli v politiko?

»V Melju sem odrasel med vrstniki, ki so danes pomembni fantje. Melje je slovelo kot največji predel Maribora, toda to ni bilo res. Res je bilo tam zvečine delavstvo, res je bilo mnogo siromaštva, alkohola in vsega, kar gre zraven, toda naše generacije so se razlikovale, dasiravno smo s sabo nosili sloves prepepaškega Melja.

Začel sem v mladinski organizaciji, potem v sindikatu. Bil sem predsednik konference, član občinskih vodstev, celo v republiku. Imam srebrno značko, zlato in srebrno značko sindikata promet in zvez, zdaj sem spet predsednik osnovne organizacije sindikata v tozdu Medkrajevni promet. Fantje me ne spustijo iz rok. Pred leti so me oni, z občine, vrgli.«

To je bilo v zvezi s tistim štrajkom?

»Nobenega štrajka ni bilo. Malo smo se bolj konkretno pogovarjali. Postavljali smo nekatere stvari na prava mesta. Sklical sem sestanek na

večer, oni so rekli popoldan. Fantje pa na voznjeh. Seveda jih ni bilo, saj niso mogli pustiti avtobusov in ljudi kar na cesti. Tako je zadeva propadla, meni pa niso izrekli soglasja na občini in tako sem letel iz republiškega odbora. Prav. Toda fantje so me spet izvolili za svojega predsednika. In tako naj se oni ugriznejo nekam. Občinarji...«

Kako so ga zabrisali iz delavskega sveta

Po svoje je to zanimiva reč. Ljudje vas imajo radi, zaupajo vam, vodstvo vas določa za voznika novega avtobusa, ko ste bili na krmlu samoupravljanja, so vaš delavski svet odstavili s prisilno upravo...

»Vse je bilo zelo enostavno, le politika vse zaplete. Poglejte: neki pomembni možje pridejo do ideje, da bi v severovzhodni Sloveniji organizirali velik prevozniki sistem, mu priključili še gostinstvo in turizem. Kako bo to dobro in lepo. Naše sklade, iz katerih smo že komaj črpali dinarčke za nova vozila, so spraznili in jih vtaknili na Pohorje. Ukinili so sprevednike v avtobusih, da bi nam bilo boljše in da bi nam ostalo več denarja. Haha.

Ko smo govorili o tem, smo bili tudi delavci za to. Toda ne za to, da bi samo delavci Certusa dajali denar. Če hočemo na Pohorju velik turistično-rekreacijski center, ga naj financira vse združeno delo. Pečarič in Čop in vsi v mestu so nam podtaknili gnilo jajce, da smo vozniki s prstom kazali na natakraje, oni pa na nas. Prišlo je tako daleč, da vsak voznik, preden požene avtobus, ima že zaseden poltretji

sedež v avtobusu. Administracija. Ti pa stiskaj, varčuj...«

Kako je bilo takrat, ko ste bili deležni največjega nezaupanja kot delavec, sindikalist, samoupravljalec, ko so vam določili prisilno upravo?

»Sramota. Jaz sem človek, ki vsakomur povem vse v obraz. Ničesar ne govorim za hrbtom in ne v oštariji. Ne pijem, ne kadim, doslej ni bilo stvari, ki bi mi jo lahko očitali pri delu.

Kaj res mislite, da delavci nismo sposobni samoupravljanja? Da nismo dobri delavci, gospodarji? Takrat, ko so se v Certusu dogajale te stvari, smo delavci lepo rekli, kako in kaj. Ne. Bum, prisilna uprava! Razpustili so delavski svet in me tako zabrisali iz njega. In vendar sem jaz tu, še vedno sem voznik, spet sem predsednik sindikata, isti, kot sem bil, in prav tak, kot bom!«

Sediva v prostoru, kjer čakajo vozniki, da odrinejo na proge. Franjo se razhudi, ker je po parketu neverjetno nastlano s cigaretnimi ogorki, pepelom in smetmi. Dva voznika igrata šah, k nama prisledajo njegovi tovariši. Skupaj nakladamo, pojasnjujemo, tolmačimo. Sukič je bil dober fant, Franjo mu zameri le-to, da je potegnil z onimi, ki so mu žagali stolček. Škoda takšnega strokovnjaka in gospodarja. Oni voznik, ki so ga nedavno dobili miličniki z alkoktestom, je baraba. Že spet je pred disciplinsko. Spet nekaj mesecev pomivanje avtobusov, mazanje strojev ali druga slabša dela. Če nisi pameten, dobiš progo v Karpatih. Malih in Velikih Karpatih. Tam potem tolčeš luknje, dokler ne ugotoviš, zakaj si pravzaprav dobil ravno to progo. Igra oblasti in živcev.

Toda vsega ne morejo biti krivi sistem, politika ali sindikat.

»Kdo pa je to rekel?! Že stari Stalin je rekel, da smo šoferji posebna banda. In smo res. To je pasje življenje. Poglejte, fanta peljeta zjutraj v Ljubljano in tam čakata na večer, ko se vračata. Veste kdaj smo že rekli, da bomo v Sloveniji uskladjili vozne rede? Da bomo ekonomičneje poslovali, varčevali z ljudmi in vozili? Ali onadva, ki peljeta v Rovinj ali Novi Vinodolski. Po zakonu ne smeta biti za krmlom več kot toliko, ob določenem času se za krmilom zamenjata in prelevita v sprevednika. A denar pa lahko kasiraš? Je to počitek? Tralalala...«

Voznik pripelje iz Prekmurja avtobus in v Mariboru pred nosom zapre kolegu vrata, češ da njegovih otrok ne more vzeti v vozilo, ker so stojišča prepovedana. Šlo je

za otroka, ki je moral na pregled v Klinični center...

Vsi smo samo ljudje. Tako je s tem. Kako je bilo takrat, ko me je direktor hotel tožiti za žalitev časti? Kako ste to izvedeli? To ni pomembno niti zanimivo. Šli smo na izlet, v mojem vozilu je bila sama smetana, šefi in oni iz uprave. Avtobus sem ustavil pred garažami ob pločniku in potniki so izstopili. Ko sem urejal papirje in se vrnil k vozilu, mojih kovčkov ni bilo tam. Pa sem, takšen kot sem, rekel, da kovčkov drugi ni mogel odnesti, ker sta bila velika, kot onadva, ki sta bila tudi velika... Zamera je bila tu, rekli so, da sem za tatvino obtožil tovariša...«

In danes?

»Kaj vam nisem že vsega povedal. Prav danes sem prišel na turistično in srečal generalnega. Ni mi odzdravil. Verjetno me ni videl. Tako bi rekel...«

Vaših stoosemdeset v višino in cent teže? Ste že kaj takega rekli...

»Nič takega in nič drugačnega. Treba je stvari doreči. Pošteno.«

Slišati je, da vaši sodelavci v Prekmurju niso zadovoljni.

»Nič nimam proti Prekmurcem. Ne strinjam pa se, da se neki tozdr obda s plotom in rovami po svoje. Za to je kriv generalni, ker je dovolil, da so si v Murski Soboti ustanovili svoje službe, podvajali smo delo in množili administracijo. Fantje nasedajo človeku, ki so ga nekoč sami vrgli z direktorskega stolčka. Pri tem ne vidijo prsta pred nosom. Še več, gremo se male barabije kot je ona z uvedbo nove proge v avstrijsko Radgono, ki so jo dali tujemu prevozniku, istemu, ki nam ne pusti voziti niti delavcev iz Vardžina v Maribor. Tako je s tem. In to ni v redu. Tako daleč smo, da smo nezaupanje vgradili že med delavce v isti delovni organizaciji. Ne zaupaš več sistemu, ne zaupaš sindikatu, ne zaupaš partiji...«

Saj res, zakaj vi niste član Zveze komunistov?

»Že kot mladinec sem bil predlagan v Zvezo, pa sem se sekretarju zameril. Potem so me še predlagali, tu, v Certusu pa me niso vabili. Moram povedati, da zaupam naši partiji, vendar je v zvezi komunistov še vedno preveč ljudi, ki niti z moralnimi niti z delovnimi vrlinami ne spadajo vanjo. Torej bom še malo počakal... Včasih kdo pravi: 'Kaj boš ti, kočijaž. Kaj misliš, da si, če imaš pod ritjo 250 konjev?! Misliš, da si bog! Tisti z veliko začetnico?' In sem res, bog in kočijaž. To sem vedno želel biti...«

Janez Sever

LIPE SVEDER: STARA PLOŠČA

